ANNALER

FOR

NORDISK OLDKYNDIGHED OG HISTORIE,

UDGIVNE

AF

DET KONGELIGE

NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

1851.

KJÖBENHAVN.

TRYKT HOS J. D. QVIST, BOG- OG NODETRYKKER.

SAGA AF TRISTRAM OK ÍSODD, i Grundtexten med Oversættelse af Gísli Brynjúlfsson.

Denne kortere, men, i alt Fald med Hensyn til sin nuværende Form, ældre Bearbeidelse i det oldnordiske Sprog af Romanen om Tristram og Isodd findes kun i eet Haandskrift, Skindbogen Nr. 489, 4to, i den arnamagnæanske Samling, hvilken selvfölgelig ene og alene er lagt til Grund for nærværende Udgave. Dette Haandskrift, angaaende hvis övrige Indhold og udförlige Beskrivelse vi kunne henvise til Annalerne for 1850, S. 3, er sikkerligen ikke ældre end fra Midten af det 15de Aarhundrede, og da hverken dets Retskrivning eller Sprogformen kan siges at være consequent gjennemfört, saa have vi ikke anseet det for nödvendigt at binde os altfor meget til Skindbogens Skrivemaade, men snarere fulgt Oldskrift-Selskabets sædvanlige Retskrivning i dets Udgaver af islandske Skrifter. Hvor imidlertid Afvigelserne fra Membranen ere af et större Omfang, angives dette stedse udtrykkelig i Noterne, medens enkelte Ord og Bogstaver, som öiensynlig kun af Vanvare ere udeladte af Afskriveren, uden videre ere tilsatte og kun for Tydeligheds Skyld trykte med Cursiv.

Foruden den her meddelte kortere Bearbeidelse af Sagaen haves der endnu i den arnamagnæanske Samling, Nr. 543, 4to, en fuldstændig Papirs-Afskrift af en vidtlöftigere Bearbeidelse og Nr. 567, 4to, nogle Fragmenter af en Pergaments-Afskrift af samme paa to smaae Membranblade. Disse sidste ere her aftrykte strax efter selve Sagaen som Exempel paa Forskjellen mellem de to Bearbeidelser, og forbeholde vi os nærmere at udvikle dette, samt begge Bearbeidelsers Forhold til den oprindelige Roman i de bagved tilföiede Bemærkninger.

Saga af Tristram ok Ísodd[1].

1. Þá er saga þessi gerðist, hefir sá konúngr ríkt yfir Englandi, er [Philippus[2] hèt; hann var bæði vitr ok góðgjarn; drottníng hans er nefnd Philippía; hon var vel at sèr. Þau áttu ij börn: son þeirra hèt Mórodd, en Blenziblý dóttir; þau voru bæði efnilig ok atgjörvismenn hinu mestu ok hinu vinsælstu í uppruna sínum. Þat er sagt at konúngr unni svo mikit dóttur *sinni*, at hann vildi henni ekki á móti gera. Konúngr átti þann riddara, er Plegrus hèt; hann var fyrir konúngi brjóst ok brynja í öllum mannraunum; konúngr virði hann ok meira enn nokkurn mann annan í landinu, þegar leið son hans ok dóttir[3]. Hèri hèt maðr; hann var kallaðr Hèri hinn hyggni; af því var hann svo kallaðr, at han var *manna* vitrastr; var hann ok mikils metinn af konúngi. Pollornis hèt sendimaðr konúngsdóttur; hon lagði á hann virðíng mikla, en hann var hollr ok trúr ok stundaði til hennar vel ok kurteisliga. Nú hefir ríkit svo staðit lángan tíma með mikilli sœmd ok virðíng, þar til at Philippus konúngr tók sótt ok andaðist; var um hans lík búit vel ok virðuliga, sem verðugt var. Þetta þótti mikit öllu landsfólkinu; var þat ok hinn mesti mannskaði, því at hann hafði verit ágætr konúngr.

Mórodd var til konúngs tekinn yfir *Englandi*[4].

2. Eptir þetta kvaddi Mórodd þíngs, ok hann var til konúngs tekinn yfir allt England, ok mælti þar engi maðr í mót, því at hann var hinn vinsælasti maðr. Blenziblý líkaði þetta stórum illa, því at hon þóttist fyrir engan mun síðr til komin ríkisins enn hann; er þat nú hennar tiltæki, at hon aflar sèr[5] liðs ok sezt í Skarðaborg at óleyfi Mórodds

[1]) *Membranen har ingen Overskrift.* — [2]) *med enkelt* p *baade her og nedenfor.* — [3]) *saaledes; jvfr. i 15. Cap.:* þegar Ísodd fagra leið. — [4]) *Overskriften med rödt Blæk.* — [5]) si', *Mbr. overalt.*

Sagaen om Tristram og Isodd.

1. Da denne Saga tager sin Begyndelse, regjerede der i England en Konge ved Navn Philippus; han var baade viis og god; hans Dronning hed Philippia, en meget dannet Kone. De havde to Börn, en Sön ved Navn Morodd og en Datter, Blenzibly; de var begge haabefulde og herlige Börn, og overmaade afholdte i deres Opvæxt. Der fortælles at Kongen elskede sin Datter saa höit at han vilde intet gjöre imod hendes Villie. Hos Kongen var der en Ridder ved Navn Plegrus; han var for Kongen Bryst (Skjold) og Brynje i alle Farer, hvorfor ogsaa denne skattede ham höiere end alle andre Mænd i Landet med Undtagelse af sin Sön og sin Datter. Hjere hed en Mand; han blev kaldet Hjere den vise, fordi han overgik alle andre i Viisdom; han blev tillige höit agtet af Kongen. Pollornis hed Kongedatterens Svend (Page); hun behandlede ham med udmærket Agtelse, thi han var hende hengiven og trofast, og opvartede hende godt og med Artighed. Saaledes havde Riget en lang Tid bestaaet med stor Berömmelse og Ære; da faldt Kong Philippus i en Sygdom og döde; hans Liig blev beviist al den Pragt og Ære som det tilkom; hele Folket sörgede over hans Död, og det med Rette, thi han havde været en udmærket Konge.

Morodd blev valgt til Konge over England.

2. Efter dette sammenkaldte Morodd et Thing, og blev valgt til Konge over hele England, uden at nogen modsatte sig hans Valg, thi han var meget afholdt af alle. Derimod var Blenzibly höiligen misfornöiet derover, thi hun ansaae sig ingenlunde for mindre berettiget til Thronen end han; hun foretog sig derfor at samle Tropper og satte sig fast i Skardaborg uden Kong Morodds Tilladelse. Ridder Plegrus stod paa denne Tid i stor Gunst hos Kongedatteren, og förte i Forening med hende Overbefalingen

konúngs. Þá var Plegrus riddari kominn í hina mestu kærleika við konúngsdóttur[1], ok stýrir hann þá með henni liðinu; þau Blenziblý draga þá lið saman ok fara í mót konúngi bæði nótt ok dag. Mórodd konúngr leitar nú ráðs við sína menn; Hèri stóð þá upp ok talaði bæði lángt ok snjallt, kallaði þat ókonúngligt at hafa lánga ráðagerð um slíkt: er þat mitt ráð ok allra vor, at þèr látit skera upp herör um allt yðvart ríki, ok farit til móts við Plegrus riddara, ok sè þá annathvort, at þèr drepit hann, en tak systur[2] þína til þín, ella leggi hann undir land á yðvart vald. Þetta ráð hefir konúngr, lætr bjóða at sèr liði, ok fær mikinn her. Mórodd konúngr lætr halda njósnum til um her Blenziblý; njósnarmenn segja konúngi, at þau hafi þaðan skamt í brutt reist herbúðir sínar á völlum nokkurum. Þá fór konúngr með her sinn, þar til er hann sèr lið þeirra; lætr hann þá reisa herbúðir sínar annars vegar við skóginn; konúngr þikkist nú sjá, at hann hefir lið miklu minna, ok sèr engan sinn kost til bardaga; er þat þá ráðs tekit, at konúngr sendir menn til Plegrus riddara ok býðr honum, at þeir skulu ríða á burt, ok hafi sá þeirra gagn ok sigr, er guð vill. Plegrus riddari víkst vel við orðsendíng konúngs, ok kvezt fúss vera, at eiga leik við konúng. Nú sofa þeir af náttina; en þegar er lýsti, þá bað Mórodd konúngr, at lið hans stæði upp[3] ok herklæddist, ok svo var gert, at menn vopna sik vel ok skjótt. Konúngr er ok herklæddr[4] ok stígr á hest þann, er beztr var í hernum öllum; ok þá er kom á leikvöllinn[5], þá er Blenziblý þar komin ok Plegrus riddari með her sinn, ok þegar er þeir finnast, þá ríðast þeir at. Konúngr leggr burtstaunginni í skjöld Plegrus riddara svo sterkliga,

---

[1]) kdóttir, *Mbr.* — [2]) *i Margen.* — [3]) *efter Gisning, da der er Hul i Mbr.* — [4]) *usikkert, da kun de to sidste Bogstaver af Ordet ere synlige.* — [5]) *Slutningen af dette Ord er usynlig i Mbr.*

over Armeen; de trække nu deres Styrke sammen og drage imod Kongen baade Nat og Dag. Kong Morodd sögte nu Raad hos sine Mænd; da reiste sig Hjere og talte baade længe og med stor Veltalenhed: han kaldte det ukongeligt at raadslaae længe om sligt: „det er derfor mit og vort eenstemmige Raad, at I lader Budstikken gaae over eders hele Rige, og drager ud imod Ridder Plegrus, og afgjör da Sagen saaledes, at I enten lader ham dræbe — men tag din Söster til dig — eller han skal overgive Landet i eders Vold". Dette Raad fulgte Kongen, lod sammenkalde Krigsfolk og fik en stor Hær samlet. Kong Morodd lod ved Speidere udforske Blenziblys Armees Stilling, og disse bragte ham den Efterretning, at de havde opslaaet deres Leir paa nogle Sletter ikke langt borte. Da bröd Kongen op med sin Styrke, indtil han saae deres Hær, og opslog derpaa sin Leir paa den anden Side af Skoven. Nu synes Kongen at mærke at han har en langt ringere Krigsmagt end deres, og at han ingenlunde er istand til at indlade sig i et Slag; det blev derfor besluttet, at han skulde sende Mænd til Ridder Plegrus og udfordre ham til en Turnering, saaledes at den skulde gaae af med Seieren og Prisen, som Gud vilde. Ridder Plegrus modtog Kongens Udfordring meget forekommende og sagde at han var villig til at vove en Dyst med ham. Derpaa sov de i Ro Natten over; men ved Dagbrækning böd Kong Morodd sine Mænd staae op og iföre sig sine Rustninger; dette blev ogsaa gjort, og man bevæbnede sig godt og hurtigt. Kongen tager ogsaa sin Rustning paa, og bestiger den bedste Hest i hele Leiren; men som de komme til Kamppladsen, forefinde de der allerede Blenzibly og Ridder Plegrus med deres Hær; og saa snart som Ridderen og Kongen mödtes, sprængte de strax imod hinanden. Kongen stödte sin Landse saa kraftigen i Ridder Plegrus's Skjold, at det gik itu; men saasom han var en

at hann gekk í sundr; en af því at hann var góðr riddari, fèkk hann uppi setit; en spjót[1] Plegrus riddara festi ekki í skildi konúngs, ok rendi út af skildinum ok aptr með hestinum, ok var búit við at hann mundi steypast fram af hestinum, en þó gat hann uppi setit. Nú ríðast þeir at öðru sinni, ok keyrir hvorrtveggi hest sinn sporum af mikilli reiði; þá leggr Mórodd konúngr burtstaung sinni framan í söðulboga hinn fremra Plegrus riddara svo hart[2] ok sterkliga, at í sundr gengu báðar söðulgjarðirnar[3], ok síðan steypti honum ofan, svo at hann kom fjarri niðr. Nú sjá menn Plegrus riddara óför síns höfðíngja; Mórodd konúngr frètti þá, hvort þeir vildi halda bardaga við hann eða gánga til handa; en þeir kjöru at sættast við konúng. Nú gánga menn [í milli[4] hvorratveggju vinir, ok síðan sættast þau syskin; hefir Mórodd konúngr þá heim með sèr Blenziblý systur sína ok Plegrus riddara. Litlu síðar stefndi Mórodd konúngr at sèr öllum höfðíngjum fyrir norðan haf at reyna turniment; var hann ok hinn bezti riddari ok hendi mikit gaman at þesskonar skemtan.

Frá Hlöðvi konúngi[5].

3. Hlöðvir hefir konúngr heitit; hann var hinn frægasti maðr ok góðr riddari; hann rèð fyrir Spanía. Hann kom til þessarar stefnu með mikit lið ok frítt, góða riddara ok vaska drengi. Með honum var einn ágætr riddari, ok var þá við aldr; hann hèt Patrocles; hann var stórættaðr ok hinn mesti[6] atgervismaðr. Margir komu þángat ríkir höfðíngjar ok góðir riddarar[7]. Patrocles riddari átti sèr son, er Kalegras[8] hèt; hann var á úngum *aldri*, en þó hafði faðir hans vanit hann við burtreið, ok kom svo með þeim, at Patrocles gat ekki setit í söðli fyrir Kalegras sínum syni. Biríng hèt fóstri Kalegras; hann var göfugr

[1]) spiott, *Mbr.* — [2]) *usikkert.* — [3]) sauðulgırnr *Mbr.* — [4]) *fra [tilföiet efter Gisning.* — [5]) *Overskriften med röde Bog-*

udmærket Ridder, holdt han sig dog i Sadelen; Ridder Plegrus's Landse derimod blev ikke fast i Kongens Skjold, men gled udaf Randen og langs med Hestens Side, saa at han (Plegrus) nær var styrtet for over, men han holdt sig alligevel i Sadelen. Nu fare de anden Gang mod hinanden, og spore deres Heste med megen Vrede; da stödte Kong Morodd sin Landse med saadan en Kraft og Heftighed i Ridder Plegrus's forreste Sadelbue, at begge Sadelgjordene sprang, og Ridderen kastedes et langt Stykke Vei bort af sin Hest. Nu saae Ridder Plegrus's Folk deres Anförers Uheld. Kong Morodd spurgte dem, om de helst vilde slaaes med ham eller underkaste sig; de valgte at forliges med Kongen. Nu bleve begges Folk Venner og derpaa forligedes Södskendene; Kong Morodd förte da sin Söster Blenzibly hjem med sig tilligemed Ridder Plegrus. Kort efter indböd Kong Morodd alle Hövdinger nordenfor Havet til en Turneringsfest; selv var han en udmærket Ridder og fandt stor Fornöielse i den Slags Forlystelser.

Om Kong Hlödver.

3. En Konge ved Navn Hlödver, en vidt berömt Mand og ypperlig Ridder, herskede over Spanien. Han kom til dette Möde med et stort og glimrende Fölge, gode Riddere og tappre Mænd. Ham fulgte en udmærket Ridder, men som allerede dengang var til Aars; han hed Patrocles, var af höi Byrd og en meget dygtig Mand. Mange mægtige Hövdinger og gode Riddere besögte denne Fest. Ridder Patrocles havde en Sön ved Navn Kalegras; han var ung af Alder, men alligevel havde hans Fader vænnet ham til Turneringer, og han havde endog bragt det saa vidt at Patrocles kunde ikke holde sig i Sadelen for Kalegras sin Sön. Biring hed Kalegras's Fosterfader, en höiagtet

---

staver, næppe læselig. — [6]) mæsti, *Mbr., maaskee* = mæzti. — [7]) rid^r^ar, *Mbr.* — [8]) *skrives ogsaa med C i Mbr.*

maðr; hann var með Hlöðvi konúngi. Þat er nú sagt einn hvern dag, þá er komit[1] var gott veðr ok skín sól í heiði, — en þar var þá komit ótal riddara, er þángat höfðu safnazt af ýmsum löndum ok öllum þar nálægum [hèruðum[2] — þenna dag hrósaði Plegrus riddari sèr á leikvellinum, ok hugði gott til, ef nokkurr vildi ríða í mot honum. Þetta sèr Kalegras, ok biðr föður sinn leyfa sèr at ríða at honum, en hann kallar þat óráðligt, sagði hann góðan riddara: en þú ert barn at aldri. Þetta líkar Kalegras illa, ok segir fóstra sínum; eptir þat gengr hann fyrir Patrocles ok biðr hann lofa honum [ríða burt[3]; en fyrir bæn Biríngs, þá lofaði hann syni sínum atreiðina. Nú býr Biríng [fóstra sinn[4] til burtreiðar: hann færir hann í brynju örugga ok setr hjálm gullroðinn á [höfuð honum[5], síðan hengði hann sverð á hlið honum; hann fèkk honum góðan skjöld ok skrifaðr á ...... af gulli; síðan steig hann á góðan hest ok tók digra burtstaung í hönd; nú má [sjá lánga[6] leið geisla af vopnum hans, er sólskinit var bæði blítt ok fagrt. Plegrus riddari býr sik vel bæði at vopnum ok hesti. En er þeir eru búnir, ríðast þeir at, ok þegar þeir mættust, þá gekk í sundr skjöldr Plegrus riddara ok frá boginn söðlinum; hann studdi sik við burtstaungina, ok gekk hann ekki ofan; þá ríðast þeir at annat sinn ok leggr Kalegras[7] burtstaunginni í skjöld Plegrus riddara ok rendi af skildinum í nefbjörgina á hjálmi hans, svo at upp gekk hjálmrinn af höfðinu ok þar með hausfillan; ok við þetta allt fèll Plegrus riddari af baki fyrir Kalegras. Síðan ferr hann ok finnr konúngs-

---

[1]) *saal. Mbr.* — [2]) *tilföiet efter Gisning.* — [3]) *fra* [*efter Gisning, da der er Hul i Mbr.* — [4]) *fra* [*efter Gisning; Hul i Mbr.* — [5]) *fra* [*er saal. beskadiget i Mbr., at kun Begyndelsen* (ha....) *af det förste og Slutningen* (...m) *af det sidste Ord ere synlige.* — [6]) *fra* [*kun Slutningen*

Mand i Kong Hlödvers Fölge. Der fortælles nu videre, at en Dag da Veiret var godt og Solen skinnede klart — men dengang var der indtruffet en utallig Mængde Riddere fra forskjellige Lande og alle nærliggende Provindser — denne Dag pralede Ridder Plegrus paa Kamppladsen, og lod som det vilde glæde ham, hvis nogen vilde træde i Skrankerne mod ham. Dette saae Kalegras og udbeder sig nu af sin Fader Tilladelse til at maatte ride ud imod ham; men han kaldte det Galskab, sagde Plegrus var en god Ridder: „men du er endnu kun et Barn af Alder." Misfornöiet herover gik Kalegras og fortalte Sagen til sin Fosterfader; denne henvendte sig derpaa til Patrocles og beder for ham, og paa Grund af Birings Forbön tillod han sin Sön at gaae i Kampen. Nu udruster Biring sin Fostersön til Turneringen: han iförer ham en stærk Brynje og sætter en forgyldt Hjelm paa hans Hovede; derpaa hængte han et Sværd ved hans Side og gav ham et Skjold, hvorpaa der var malet .... af Guld; derpaa besteg han en herlig Ganger og tog en svær Landse i sin Haand, og man kunde nu see Straalerne af hans Vaaben en lang Vei, thi Solskinnet var baade mildt og klart. Ridder Plegrus udrustede sig godt baade med Hensyn til Hest og Vaaben. Men som de vare færdige, sprængte de mod hinanden, og ved förste Sammenstöd gik Ridder Plegrus's Skjold itu og Buen adskiltes fra Sadelen; han selv stöttede sig paa sin Landse og faldt derfor ikke af Hesten. Derpaa ride de sammen anden Gang, og Kalegras stöder sin Landse i Ridder Plegrus's Skjold, men den sprang udaf det og rammede Næseskjermen paa hans Hjelm, som derved reves op af Hovedet og blev fulgt af det Kjöd, som bedækker Hjerneskallen; ved alt dette styrtede Ridder Plegrus af Hesten for Kalegras.

(. . . ga) *af det sidste Ord er synlig i Mbr.* — [7]) *her* Kalag', *Mbr.*

dóttur ok segir óför [1] sína; þá bindr hon sár hans, ok á skammri stundu var hann heill, því at hon var hinn bezti læknir; konúngsdóttir gaf honum digran gullhríng til atreiðar. Þá riðust þeir at í þriðja sinn; en sá, er þar væri nærri staddr ok sæi atreið þeirra, mundi [2] heyra mikinn gný af rás hestanna ok hátt vopna brak, er þeir keyra hestana með gylltum sporum af miklu afli; þá kom burtstaung Kalegras í enni Plegrus riddara, svo at inn gekk at heilanum; reið þá Kalegras aptr til sinna manna; Biríng fagnaði vel fóstra sínum ok allir hans landsmenn. Blenziblý konúngsdóttir hafði verit í hinum hæstum turnum borgarinnar ok sá á leik þeirra; henni fannst mikit um atgjörvi Kalegras ok kurteisi, því at hann var allra manna sköruligastr ok bezt at sèr um alla hluti, er vaskan dreng fríddi [3]. Síðan kallaði konúngsdóttir til sín Pollornis sendimann sinn: ek hefi sèt í dag, sagði hon, þann mann at ek hefi eigi litit hans jafníngja, ok þèr satt at segja, þá hefi ek svo mikla ást fellt til hans, at ek má fyrir engan mun annat, en nú þegar í stað verð ek at senda þik til fundar við Kalegras, ok bið hann koma til mín, ok seg at ek vil hafa ást hans. Pollornis svarar: frú! þú munt vera drukkin, er þèr mælit slíka fólsku, þar sem [4] hann hefir gert yðr svo mikinn skaða, at hann hefir drepit Plegrus riddara, vin yðvarn, er fyrir skömmu settut þèr höfðíngja yðvars hers; lízt mèr hitt ráðligra, at ek fara [5] ok drepa hann ok færa [ek þèr [6] höfuð hans; er þá vel hefnt vors manns. Hon svarar: ef þú ferr ekki eptir því, sem ek mæli fyrir, þá skaltu sporna hinn hæsta gálga, þegar er sól [7] rýðr [á viðu [8] á morgin, ella skaltu hafa annan hinn versta dauða þann, er finnst á öllu Englandi.

---

1) afaur, *Mbr.* — 2) m̄d, *Mbr.* — 3) *saal.* (fⁱddi) *Mbr., som det synes tydeligt.* — 4) *usikkert.* — 5) fa, *Mbr.* — 6) *utydeligt.* — 7) *utydeligt.* — 8) *fra* [*to Gange.*

Derpaa gik han hen til Kongedatteren og fortæller hende om sit Uheld; hun forbinder hans Saar, og om kort Tid var han bleven rask igjen, thi hun var en udmærket Læge; siden forærede Kongedatteren ham en svær Guldring, for at han skulde forsöge en anden Kamp. De to Kæmpere rede derfor imod hinanden tredie Gang; men de, som vare i Nærheden og saae paa deres Kamp, monne höre en heftig Gny af Hestenes Trampen og stærk Vaabenbrag, da de kraftigen sporede deres Gangere med forgyldte Sporer; da rammede Kalegras's Landse Ridder Plegrus's Pande saaledes at den trængte ind til Hjernen. Derpaa red Kalegras tilbage til sine Mænd; Biring modtog sin Fostersön med Fryd og saaledes alle hans Landsmænd. Kongedatteren Blenzibly havde seet paa Kampen fra Stadens höieste Taarne; hun blev meget indtaget af Kalegras's Höviskhed og Mandighed, thi han var udmærket fremfor alle andre og forstod sig bedst paa alt det, som kan pryde en tapper Mand. Derpaa kaldte Kongedatteren sin Page Pollornis til sig: „jeg har i Dag" sagde hun, „seet en Mand, hvis Lige jeg aldrig för har seet, og hvis jeg skal sige dig Sandheden, saa er jeg saa indtaget af ham, at det er mig en reen Umulighed at afholde mig fra strax at sende dig til Kalegras; bed ham komme hen til mig, og sig jeg attraaer hans Kjærlighed." Pollornis svarer: „Frue! du maae være drukken, siden du taler Vanvid; han har jo tilföiet eder en uhyre Skade ved at dræbe Ridder Plegrus, eders Ven, som I nylig satte til Befalingsmand over eders Hær; jeg synes det var bedre jeg gik hen og dræbte ham og bragte dig hans Hoved; da först er vor Mand passende hevnet." Hun svarer: „hvis du ei gaaer, som jeg har befalet dig, da skal du hænge i den höieste Galge, naar Solen forgylder Træerne i Morgen, eller du skal faae en anden, den forsmædeligste Död som findes i hele England.

Nú finnr hann at henni er þetta brjóstfast, svo at varla lízt honum gjörníngalaust vera; þá mælti hann: þegar ek veit yðvarn vilja, þá vil ek gjarna fara, hvert er þèr vilit mik senda. Hon kvað hann þá vel gera: ok þar fyrir skaltu hafa mína hylli, ef þú fær svo gert, at Kalegras komi til mín, er ek ann meira enn nokkurum öðrum manni, þeim er ek hefi sèt eða frèttir til haft, ok svo bið ek, sagði hon, guð hjálpa mèr, at heldr vildi ek bíða bráðan bana, enn okkra ást bæri í sundr. Síðan býr Pollornis ferð sína, ok lèt enga dvöl á vera um ferðina; þá fór hann þar til, er hann fann Kalegras, ok sagði honum orðsendíng konúngsdóttur; hann tjár fyrir honum kurteisi hennar ok fríðleik. Þetta fèll Kalegras vel í skap, ok rèðst til ferðar[1] með Pollornis; síðan fara þeir til skemmu Bleziblý konúngsdóttur; hon var þar inni; en þegar hon sá Kalegras, stóð hon upp ok lagði báðar hendr um háls honum ok mintist til hans; síðan gengu[2] þau bæði í eina rekkju ok sváfu af náttina; en þótt dagr kæmi, þá týndu þau ekki ást sinni nè vingan, heldr er hitt satt frá at segja, at hvort þeirra hafði svo mikla ást ok elsku fest við annat, at þau gáðu einkis annars, enn hvort þeirra hèlt um annat; en þótt menn kæmi at finna þau, þá fèkkst ekki orð af þeim. Nú þikkir Patrocles syni sínum dveljast, ok sendir menn til fundar við hann ok biðr hann koma aptr skjótt, sagði Hlöðvi konúng búinn til heimferðar; nú finna þeir Kalegras ok segja honum ordsendíng föður síns; en þótt faðir hans hefði honum orð sent, þá fór hann[3] því síðr, at þeir fengu engi svör af honum; urðu þeir við svo búit aptr at fara; koma nú ok segja Patrocles, at Kalegras er heillaðr, ok hann var svo fánginn fyrir Blenziblý[4], at hann

---

[1]) *Ordets sidste Bogstaver utydelige.* — [2]) *utydeligt, kunde maaskee ogsaa læses* ganga. — [3]) *utydeligt.* — [4]) *ei ganske sikkert.*

Nu mærker han at dette var hendes ramme Alvor og troede at Hexeri maatte være med i Spillet; da sagde han: „siden jeg veed eders Villie, saa vil jeg gjerne gaae, hvor som helst I vil sende mig hen." Hun sagde at da handlede han rigtig: „og du skal erholde min Gunst, hvis du kan udvirke at Kalegras kommer til mig, han som jeg elsker höiere end nogen anden, som jeg har seet eller hört fortælle om; og saa sandt hjelpe mig Gud", vedblev hun, „at jeg hellere vilde döe strax end opleve at vor Kjærlighed sönderreves." Derpaa forberedte Pollornis sig, og lod det ikke vare længe, för han kom afsted; han fortsatte sin Vei, indtil han traf Kalegras, og fortalte ham da Kongedatterens Önske; tillige berömmede han hendes Höviskhed og Skjönhed. Dette behagede Kalegras höiligen og han beredte sig til at fölge med Pollornis. Derpaa gik de til Blenziblys Jomfrubuur, hvor han traf Kongedatteren siddende i sin Stue; men som hun fik Öie paa Kalegras, reiste hun sig, lagde begge sine Arme om hans Hals, og kyssede ham. Siden gik de begge i een Seng og sov der Natten over; men skjöndt Dagen bröd frem, saa glemte de dog ikke deres Kjærlighed og Venskab, thi, hvis vi skal sige den rene Sandhed, saa havde de begge fattet en saa heftig Kjærlighed og gjensidig Elskov, at de aldeles ikke tænkte paa andet end at omfavne hinanden; og skjöndt Folk kom for at tale med dem, saa kunde de ikke bringe et Ord udaf dem. Nu syntes Patrocles at hans Sön blev længe borte, og sendte derfor Bud til ham for at anmode ham om at komme hurtig tilbage, da Kong Hlödver var færdig til Hjemreisen; Budene traf Kalegras og rygtede deres Ærende fra hans Fader. Men omendskjöndt det var hans egen Fader, som havde sendt ham disse Bud, saa var det dog saa langt fra at han gik, at de ikke engang fik noget Svar af ham, og maatte vende tilbage med den Besked. Da de kom tilbage, fortalte de Patrocles at

vildi ekki svara oss. Þetta líkar Patrocles illa, ok segir Biríng til svo búins. Hann svarar: ek mun fara at hitta fóstra minn, segir hann, en betr mun vera um hans mál, enn yðr er sagt. Hann ferr nú þar til er hann kemr til skemmu Blenziblý konúngsdóttur; þar var Kalegras í slíkum kærleikum, sem fyrr var sagt, at hann gáði einkis annars, enn at halda um hana miðja, en hún veitti honum slíkt embætti í móti, ok þat má vel segja, at þau unnust meira, enn þeir er þá hafast þegar fjandskap við, er skammt líðr frá. Nú leitar Biríng orða við Kalegras, en hann gerði því betr til fóstra síns enn annars, at hann leit til hans, en ekki fèkk hann meira; hlaut hann heim at fara ok segir Patrocles, at hann fær ekki orð af Kalegras; legg ek þat til ráðs, at þau njótist eptir vilja sínum; mun hann ráða vilja athæfi sínu. Nú ríðr Hlöðvir konúngr í brott með allt lið sitt, en Kalegras var eptir, ok hefir svo sagt verit, at þau væri þar þrjá vetr í skemmunni, svo at þau gengu aldri brott á öllum þeim tíma.

4 [1]. Þat gerðist til tíðinda, þá er Hlöðvir konúngr var brottu, at Elemmie konúngr af Hólmgarði hafði lagit undir sik Spán ok Seran bróðir hans; þeir voru báðir miklir bardagamenn; varð þeim lítit fyrir at sækja landit, er Hlöðvir konúngr var ekki heima, ok kappar hans höfðu allir með honum farit; varð af því lítil vörn, at engi var höfðíngi, leikst þar jafnan lítt, ef allir eru jafnríkir, þótt lið sè [2] mikit. Þetta frèttir Hlöðvir konúngr; síðan ferr hann um allt land ok fèkk minna lið enn þeir bræðr ræðr hann til bardaga við þá; kvað hann vera skyldu annathvort, at hann ynni aptr ríki sitt eða falla ella. Nú finnst herinn ok tekst þar brátt hin snarpasta orrosta, gánga hvorirtveggju hart fram. Hlöðvir konúngr gekk vel fram

---

[1]) *Overskriften udslettet.* — [2]) sie, *Mbr.*

Kalegras var fortryllet og i den Grad besnæret af Blenzibly, „at han ikke vilde svare os". Dette syntes Patrocles ilde om, gaaer hen og fortæller hvad der er skeet til Biring. Denne svarede: „jeg vil gaae for at tale med min Fostersön", siger han, „og bedre gaaer det ham sikkert, end man har fortalt eder". Han gik nu afsted, indtil han kom til Kongedatterens, Blenziblys, Jomfrubuur; der traf han Kalegras i slig Kjærlighed, som för er fortalt, at han tænkte ikke paa andet end at omfavne Blenzibly, og hun gjengjeldte ham paa samme Maade; og man kan trygt forsikkre, at de elskede hinanden mere end de Personer, hvis Kjærlighed om föie Tid forvandler sig til Fjendskab. Biring forsögte nu paa at tiltale Kalegras, og denne gjorde ogsaa saa meget mere for sin Fosterfader end andre, at han tilkastede ham et Blik; men det var ogsaa det hele. Han maatte derfor vende om igjen, og siger til Patrocles at han ikke kan bringe et Ord udaf Kalegras: „det er derfor mit Raad, at lade dem i Ro nyde deres Kjærlighed, saalænge de selv vil, thi Kalegras vil nok selv være Herre over sine Handlinger". Nu rider Kong Hlödver afsted med hele sit Fölge, men Kalegras blev tilbage; man fortæller, at han og Blenzibly tilbragte tre Vintre i Jomfruburet, uden nogensinde at træde udenfor en Dör i al den Tid.

4. Det tildrog sig, imedens Kong Hlödver var fraværende, at Kong Elemmie af Holmgaard havde tilligemed sin Broder Seran underkastet sig Spanien; de vare begge store Krigere, og det kostede dem kun ringe Umage at erobre Landet, da Kong Hlödver ikke var hjemme og alle hans Kæmper vare dragne ud med ham. Forsvaret blev kraftlös af Mangel paa et Overhoved, thi der bliver sjelden udrettet meget, skjönt med en stor Styrke, hvis alle have ligemeget at sige. Da Kong Hlödver hörte dette, drog han gjennem det hele Land og samlede en Armee, skjönt den blev langt mindre end Brödrenes. Alligevel besluttede han

ok hafði hvorki hjálm nè brynju; hann gekk[1] í gegnum fylkíngar þeirra bræðra; þar mátti sjá stór högg, er hann veitti, ok mart höfuð mátti þar sjá af bol stökkva, er hann hjó með snarpeggjuðu sverði, ok því var líkast til at jafna, þar sem hann fór, sem þá er vargr kemr í sauða flokk eða villigaltr í svína lið; en þó hann væri vel hugaðr, þá fekk hann þó ekki við bana sínum gert. Þá finnasst þeir Hlöðver konúngr ok Elemmie konúngr; þeir eigasst við lángan bardaga; þar kunni hvorrtveggi vel at hlífa sèèr með skildi ok vega með sverði; en þó lauk svo þeirrra viðskiptum, at Hlöðvir konúngr fèll fyrir Elemmie konúngi, ekki af því at hann væri verri riddari, heldr hitt, at guð, himneskr faðir, leyfði honum ekki lengr at lifa. Nú sá þeir fall Hlöðvis konúngs, er honum höfðu fylgt; en þá sóttu ekki þeirra dæmi, er þegar flýja, er höfuðbendann brestr ok hlaupá á merkr eða *skóga*, svo hræddir sem þá er geit renn undan fjársauði eða dýr undan hundi, eða lítill titlíngr undan snörum hauki, eða mús undan kettti, eða huglaus dúnga undan hvötum riddara eða vöskum dreng, heldr tóku þeir snjallt ráð ok [sköruligt bragð][2] eptir fall síns höfðíngja[3]; gerðist þá Patrocles höfðíngi yfir her þeim, er Hlöðvir konúngr hafði frá fallit; lèt hann þá bera þat merki[4] fyrir sèr, er átt hafði Hlöðvir konúngr. Nú taka þeir til bardaga í sinn annat; er þá orosta slíkt eðr snarpari ok í fyrra tíma, ok ekki mátti Elemmie konúngr annat á finna, enn þeir væri spánnýir[5]. Þat er ok sagt, at Elemmie konúngr barðist vel ok sköruliga ok svo Seran bróðir hans ok allir þeirra menn. Þat[6] er frá

---

[1]) geeck, *Mbr.* — [2]) *saal. rettet,* skaurubragð, *urigt., Mbr.* — [3]) *dette Ord i Margen, dog med samme Haand som det övrige.* — [4]) merk, *Mbr.* — [5]) spányir, *Mbr.* — [6]) *Rettelse for Mbrs* þi (þessi).

at levere dem et Slag, da han ansaae det for sin Pligt, enten at erobre sit Rige tilbage eller falde. Hærene stödte nu sammen, og der begyndte snart en heftig Fægtning, hvori begge kæmpede meget tappert. Kong Hlödver kæmpede med udmærket Tapperhed; uden Hjelm og uden Brynje gik han igjennem Brödrenes Fylking, og mange drabelige Hug kunde man der see ham uddele, og mangt et Hoved flyve bort fra Legemet, da han svingede sit skarpe Sværd. Man kan snarest sammenligne hans Færd med det, naar en Ulv kommer iblandt en Flok Faar, eller en Vildorne imellem Sviin; men skjönt han var en overmaade modig Mand, saa kunde han dog ikke forhindre sin Död. Endelig mödtes nemlig Kong Hlödver og Kong Elemmie, og der opstod strax en langvarig Kamp imellem dem; begge forstode sig ypperlig paa at hugge med Sværd og at dække sig med Skjoldet; men alligevel blev dog Udfaldet paa deres Kamp saaledes, at Kong Hlödver faldt for Kong Elemmie, ikke fordi han var en mindre dygtig Ridder, men snarere fordi Gud, den himmelske Fader, tillod ham ei at leve længere. Nu saae Kong Hlödvers Krigere hans Fald; men de fulgte ikke de Folks Exempel, som strax flygte, naar Anföreren falder, og löbe ind i Skovene saa frygtsomme, som naar en Ged flygter for en Bede, eller en Ræv for en Hund, eller en lille Spurv for en hurtig Hög, eller en Muus for en Kat, eller en feig Usling for en hurtig Ridder eller en anden tapper Mand — men de fattede strax en snild og rask Beslutning efter deres Hövdings Fald; Patrocles overtog nemlig Befalingen over den Hær, som Kong Hlödver havde anfört, og lod strax den Fane bære foran sig, som havde tilhört Kongen. Nu begyndte da Kampen paany, og det med en ligesaa stor om ikke större Heftighed end förste Gang, saa at Kong Elemmie ikke kunde mærke andet, end at han havde med ganske friske Tropper at gjöre. Der fortælles tillige at Kong

sagt, at þessi bardagi[1] væri lángr ok strángr, ok get ek þat, segir sá, er söguna setti saman, at dúngum eða dáðlausum mönnum, ef þeir væri þar staddir[2], svo at þeir biði eins höggs — ok þat hygg ek, at heldr vildi þeir sökkva sèr í sjóvar[3] djúp eða fen illt, ok heldr get ek, sagði hann, at þeir vildi hafa hvern dauða þann annan, er illr væri, ok heldr mundu þeir vilja hengja sik við hit[4] hæsta trè; en Patrocles riddari vildi heldr falla með sæmd, en lifa við skam ok sneypu, en þá þótti honum svo, ef hann lifði við þat, at hann hefndi ekki Hlöðvis konúngs; en svo berr jafnan til, at sá er ekki feigari[5], þó at hann hætti sèr í raun, en hinn er deyr við öll klæk ok ósæmd. Nú sækir Patrocles riddari vel fram ok margan bol rænti hann höfði ok mörg júngfrú misti síns unnusta fyrir hans sakir; hann höggr á báðar hendr ok engum mætti hann svo dramblátum, at ekki hlyti at falla eða flýja fyrir honum. Þar kemr at lyktum, at hann mætir Elemmie konúngi, ok sækjast þeir lengi; þá höggr Patrocles fyrri til Elemmie konúngs, ok kom þat högg fyrst í hjálminn ok klauf hjálminn ok höfuðit ok búkinn ok brynjuna til beltis staðar. Þá brast þegar flótti í liðinn, er Elemmie konúngr var fallinn; eptir þat rak Patrocles flóttann ok hans menn drápu hvern mann, er þeir gátu höndum tekit. Þar var þá Seran, bróðir Elemmie konúngs, með öðrum flóttamönnum; hann komst á skip við nokkura menn, ok höfðu þeir hann ekki í þat sinn. En þat er frá Patrocles riddara at segja, at hann hefir barizt af svo mikilli karlmensku, at hann sprakk af sókn, ok með þeirri hreysti dó hann við mikinn orðstír; en þar sem þá var komit, máttu þeir þann mestan skaða bíða,

---

[1]) brda, *Mbr.* — [2]) stadir, *Mbr.* — [3]) siofar, *Mbr.* — [4]) hid, *Mbr.* — [5]) *usikkert*, feg, *Mbr.*

Elemmie kæmpede tappert og drabeligen, og saaledes ogsaa hans Broder Seran og alle deres Krigere. Man siger endvidere at dette Slag baade var heftigt og varede længe; „og sikkerlig", siger Sagaens Forfatter, „vilde feige eller modlöse Uslinger, hvis saadanne havde været der tilstede saaledes at de oppebiede et eneste Hug — da troer jeg vist at de hellere have nedsænket sig i Havets Dyb eller i et fælt Morads; og snarere troer jeg", vedbliver han, „at de hellere vilde have foretrukket enhver anden forsmædelig Död, og snarere hængt sig op i det höieste Træ". — — Men Ridder Patrocles vilde hellere falde med Berömmelse, end leve med Skam og Skjændsel; men det tyktes ham at være Tilfældet, hvis han levede uden at hævne Kong Hlödver; og saaledes skeer det ofte, at den er ikke mere udsat for at döe, som styrter sig i Farer, end den som döer med alslags Feighed og Vanære. Ridder Patrocles gjorde nu et rask Angreb, skilte mangen Krop ved Hovedet, og mangen Jomfru mistede for hans Skyld sin Elsker; han hug til begge Sider, og mödte ingen saa overmodig at han jo maatte enten flygte eller falde for ham. Endelig möder han Kong Elemmie, og der begyndte en langvarig Kamp imellem dem; da hug Ridder Patrocles först til Kong Elemmie paa Hjelmen, og klövede paa een Gang Hjelmen og Hovedet, Kroppen og Brynjen ned til Beltestedet. Ved Kong Elemmies Fald tog Hæren strax Flugten, men Patrocles og hans Mænd forfulgte de flygtende, og dræbte enhver de kunde faae fat paa. Blandt de flygtende var ogsaa Seran, Kong Elemmies Broder, men han slap tilligemed nogle andre ombord paa et Skib, saa at de fik ikke fat paa ham den Gang. Om Ridder Patrocles er det at fortælle, at han havde kæmpet saa mandigen, at han omkom af Træthed og döde en slig Heltedöd med megen Berömmelse; men saaledes som Sagerne nu stode, var dette det största Tab,

ok þat er sýnna, at þeir fái ekki annan höfðíngja honum samjafnan at allri frægð ok atgervi[1], nema guð allsvaldandi gefi þeim formann honum skyldan, ok þess er at vænta, at þat veiti hann þeim. Þessi tíðindi fréttast nú víða um land, ok þetta kemr til Kalegras, at faðir hans er dauðr ok Hlöðvir konúngr; en þó at hann frètti fall föður[2] síns, þá mátti ekki finna á honum, hvort honum þótti vel eðr illa, en þó breytti hann svâ til, at þat mátti sjá, at honum þótti mikit, [því at[3] þá gekk hann brott or skemmunni. Þá fèkk Blenziblý honum skip eitt ok menn með, svo at þat var vel búit til ferðar.

5.[4] Nú fór hann með litlu liði, þar til er hann kemr í Spán, ok þegar hann finnr frændr sína ok vini feðr síns, þá verða þeir honum fegnir ok segja honum þau tíðindi, at Seran er aptr komin ok Desixtus bróðir hans; biðja þeir at hann skuli gerast haufðíngi þeirra, segjast búnir vera at fylgja honum at því ráði, er hann vill upp taka: hvort er þú villt heldr vinna[5], segja þeir, at drepa þá bræðr eða reka þá í brott af landi. Kalegras var þessa auðbeiddr; síðan lèt hann safna liði ok varð honum þat auðunnit, því at hverr sem frètti til hans, þá fór þegar á fund hans; þóttist sá hverr betr hafa er með meira lið fór til hans enn minna. Þeir Seran ok Desixtus spyrja þetta, afla þeir sèr[6] liðs ok fá minna lið enn Kalegras, ok þegar þeir finnast, þá slær þar í bardaga, ok snýrr brátt mannfallinu í lið þeirra bræðra; varð engi mótstaða af þeirra hendi; ekki lètti Kalegras fyrr enn þeir fèllu báðir bræðr ok mestr hluti liðs þeirra, en þat er ekki fèll, gekk til handa Kalegras, en hann varð sár til ólífis. Valltari

---

1) at gerfi, *Mbr.* — 2) föðr, *Mbr.* — 3) *fra* [þt, *Mbr.* — 4) *Kapitlet har havt en röd, nu aldeles ulæselig Overskrift.* — 5) *usikkert; Ordet staaer nemlig i Margen, uden Henvisning i Texten, og dets förste Bogstav er bortskaaret.* — 6) si', *Mbr.*

de kunde lide, og det er sandsynligt at de ikke ville erholde en Anförer, som fuldkommen er ham liig i Berömmelse og Tapperhed, med mindre den almægtige Gud vil give dem til Hövding en Slægtning af ham, og det er at haabe at han vil tilstaae dem dette. Disse Tidender spörges nu vide over Land, og Kalegras faaer at höre, at hans Fader og Kong Hlödver ere faldne; men omendskjönt han spurgte sin Faders Död, saa kunde man dog ikke mærke paa ham, om det glædede eller bedrövede ham; men det kunde man see af hans forandrede Adfærd, at Efterretningen gjorde et dybt Indtryk paa ham, thi da gik han udaf Jomfruburet. Blenzibly forærede ham et Skib tilligemed Mandskab, saa at det var godt udrustet til Reisen.

5. Derpaa reiste han med et lille Fölge, indtil han kom til Spanien, hvor han traf sine Frænder og sin Faders Venner. Disse bleve meget glade ved hans Ankomst, og fortalte ham de Tidender, at Seran var vendt tilbage tilligemed sin Broder Desixtus; de bade ham om at blive deres Hövding, og sagde, at de vare beredte til at fölge ham, hvilken Beslutning han saa tog, „hvad enten du önsker", sige de, „at dræbe disse Brödre eller jage dem udaf Landet". Kalegras var let at overtale hertil, hvorpaa han lod samle Tropper, hvilket for ham var en let Sag, thi enhver, som hörte om ham, stödte strax til ham med sine Tropper, og ansaae sig desto lykkeligere, jo flere han medbragte. Da Seran og Desixtus hörte dette, samlede de deres Styrke, som dog blev mindre end Kalegras's; derpaa stödte Hærene sammen, og der opstod en Kamp, i hvilken Mandfaldet snart blev större i Brödrenes Rækker, saa at der ingen Modstand skete fra deres Side. Kalegras hörte ikke op förend begge Brödrene vare faldne, tilligemed den störste Deel af deres Hær; de tilbageblevne overgave sig til ham; selv blev han imidlertid dödelig saaret. Valtare hed en Mand, en Ridder, som var bleven

hèt maðr, hann var einn riddari[1] ok hafði verit eptir með Kalegras á Englandi, þá er Hlöðver konúngr fór heim á Spán ok Patrokles riddari með honum, sem fyrr var sagt; síðan sendi Kalegras hann til Englands eptir Blenziblý; þá ferr Valltari; hann hafði gott skip ok hið bezta föruneyti; lètti hann ekki fyrr enn hann kom á fund Blenziblý konúngsdóttur ok sagði sín eyrindi; en þegar hon frètti orðsendíng Kalegras, þá hyggr hon á litlar dvalir, ok ekki líðr laung stund, áðr hon ferr til skips með Valltara; en þegar er þau voru til þess búin ok byrr gaf, var tekit til segls; gaf þeim vel þar til sem þau komu í Spán ok verðr mikill fagnafundr með þeim Kalegras ok Blenziblý konúngsdóttur; síðan reynir hon sárafar hans ok hyggst henni svo at, sem þau sár þurfi ekki at binda; fór þat ekki fjarri hugsan hennar, þvíat hann lifði ekki lengr, síðan er hon kom til hans enn þrjár nætur, áðr hann andaðist; ok svo mikill skaði sem mönnum þótti at falli Hlöðvers konúngs eðr Patrokles riddara, þá þótti þó miklu meiri skaði eptir fall Kalegras, því at hann var bæði örr ok stórgjöfull, hægr ok eptirlátr við sína menn um alla þá hluti, er þá var hvorratveggju sómi meiri enn áðr. Þá var lagt lík Kalegras í steinþró, ok ekki fanst svo hraustr riddari, er yfir var grefti hans, at vatni mætti halda; ok um vorit áðr Blenziblý fór af Englandi, þá hafði hon orðit lèttari, en sveinbarn[2] þat var skírt ok var hann kallaðr Tristram; hann hafði farit með móður[3] sinni í Spán. Blenziblý fèkk svo mikils lát Kalegras, at hon lifði fár nætur áðr hón sprakk af harmi; síðan var hon lögð í steinþró hjá Kalegras. Tókst þetta með undarligum hætti, enda lyktist með því. Eptir þat tók Biring sveinum Tristram til sín ok fóstraði hann; hann var snemma mikill vexti ok fríðr sýnum; Biring unni Tristram mikit, svo var

---

[1]) R., *Mbr.* — [2]) *saal. rettet;* sueī, *Mbr.* — [3]) moðr, *Mbr.*

tilbage med Kalegras i England, dengang Kong Hlödver og Ridder Patrocles droge hjem til Spanien, som för er fortalt. Denne sendte Kalegras nu afsted til England, for at hente Blenzibly. Valtare begav sig paa Veien; han havde et godt Skib og udsögt Fölge, og standsede ei, förend han fandt Kongedatteren Blenzibly og havde udrettet sit Ærende hos hende. Da Blenzibly hörte Kalegras's Bud, tænkte hun mindst paa nogen Opsættelse, og det varede ikke længe, förend hun gik ombord med Valtare; siden da de vare færdige og havde faaet Bör, blev Seilet heiset, og Reisen var meget heldig, lige indtil de kom til Spanien. Kalegras og Kongedatteren Blenzibly bleve meget glade ved at see hinanden igjen; derpaa undersögte hun hans Saar, og det forekom hende, som om de ikke havde nödigt at forbindes. Hendes Anelse bedrog hende heller ikke heri, thi han levede ikke mere end tre Nætter efter hendes Ankomst, og udaandede da; men hvor tungt end Tabet af Kong Hlödver og Ridder Patrocles havde været, saa beklagede man dog endnu mere Kalegras's Död, thi han var baade gavmild og rundhaandet, sagtmodig og föielig mod alle sine Mænd i alle de Tilfælde, hvor begge Parters Anseelse maatte stige. Hans Liig blev bisat i en Steenkiste, og ingen Ridder, ihvor tapper han end var, bivaanede hans Jordefærd uden Taarer. Förend Blenzibly forlod England om Foraaret, var hun bleven forlöst med et Drengebarn, som i Daaben havde faaet Navnet Tristram; ham havde hun taget med sig til Spanien. Kalegras's Död gjorde et saa heftigt Indtryk paa Blenzibly, at hun kun overlevede ham i faa Nætter; hun döde af Sorg og blev lagt i den samme Steenkiste som Kalegras. Dette havde begyndt paa en underlig Maade, og det endte ogsaa saaledes. Efter det tog Biring Drengen Tristram til sig og opfostrede ham; han blev tidlig stor af Væxt og smuk af Udseende. Biring elskede Drengen höit, og denne var sin Fosterfader

hann ok elskr at fóstra sínum, at[1] hann vildi jafnan hjá honum vera; en þegar er Tristram hafði til þess mátt ok vit, þá aflaði hann sèr sveina þeirra, er honum þótti helzt við sitt hæfi vera at aldri eða afli; hann fór á skóg um daga með sveinunum; þeir fremja þar íþróttir margar, skot ok sund, skylmíngar ok burtreiðir ok hverja íþrótt aðra, er fríðum dreng sómir at kunna, með list ok hæversku; en þó var Tristram framar í hverri íþrótt enn ij aðrir, þeir er bezt lèku, en hann lèk vel vit þá, er minna máttu; hann setti vel lið sitt at vopnum ok klæðum, en allt þat er han fèkk, gaf hann á tvær hendr; allir unnu honum hugástum ok þar hugðu þeir gott til, at þar mundu þeir hafa góð inngjöld[2] sinna höfðíngja, þeirra er fyrr var frá sagt. Svo ferr fram þar til er Tristram var IX vetra; fanst engi hans jafníngi í öllu Spanialandi, en Biríng stýrir landinu, ok líkar hverjum manni vel, þvíat hann var hægr ok friðsamr við alla menn.

Frá Turnes konúngi.[3]

6. Túrnes hèt konúngr, hann rèð fyrir Blakamanna[4] völlum; hann var mikilhæfr konúngr ok hinn mesti hervíkíngr; hann safnar liði miklu; síðan ferr hann í Spán ok herjar á landit, brennir allt ok bælir, hvar sem hann kemr, ok eyðir bygðina. Biríng safnar liði ok fær fátt manna, þvíat landsfólkit var sumt drepit eða brent en sumir flýðu til ýmsa[5] landa. Eptir þat fundust[6] þeir; slær þegar í bardaga; en þó at Biríng væri gamall, þá hafði hann þó ekki týnt at berjast vel ok sköruliga; en við þat at hann hafði afla lítinn en hinir voru skarpir í atsókn ok[7] afburðarmenn miklir í frækleika sínum, þá var skammr bardagi, áðr Biríng flýði ok allt lið hans, ok komst hann á skóg mjök sárr, en Túrnes konúngr drap hvern, er ekki vildi

[1]) svo at, *Mbr.* — [2]) *utydeligt;* (= iðgjöld?). — [3]) *Overskriften med rödt Blæk, meget utydelig.* — [4]) blaka$\overset{a}{n}$, *Mbr.* — [5]) *saal.* (ȳsa), *Mbr.* — [6]) *saal. rettet;* flȳduzt, *Mbr.* — [7]) *usikkert.*

ogsaa saa hengiven, at han stedse vilde være om ham. Men strax som Tristram havde Styrke og Forstand dertil, samlede han om sig de Drenge, som han syntes bedst passede til hans Alder eller Styrke. Om Dagen tog han med disse Drenge ud i Skoven, hvor de övede sig i mange Idrætter, Skydning, Svömning, Fægtning, Turnering og enhver Kunst, som det sömmer sig for en smuk Yngling at kunne udöve med Færdighed og Höviskhed. Imidlertid overgik Tristram i enhver Idræt de to af de andre, som legede bedst, men med de svagere legede han skaansomt; han sörgede godt for sit Fölges Vaaben og Klæder, men bortgav alt, hvad han fik, til begge Hænder; han var særdeles yndet af alle, der i ham haabede at finde en god Erstatning for deres Hövdinger, som för er bleven fortalt om. Dette blev saaledes ved, indtil han var ni Aar gammel, og i hele Spanien fandtes ikke hans Mage; imidlertid styrede Biring Riget til alles Tilfredshed, thi han var en sagtmodig Mand og fredelig stemt mod alle Mennesker.

Om Kong Turnes.

6. Turnes hed en Konge, som raadede over Blakamændssletter; han var en mægtig Konge og en vældig Viking; han sammendrog en Hær og faldt derpaa ind i Spanien, skjændte og brændte, hvor han drog frem og ödelagte Bygden. Biring samlede Tropper, men fik kun faa, da Indvaanerne deels vare dræbte eller brændte, deels flygtede til forskjellige Lande; derpaa stödte de sammen og Kampen begyndte strax. Trods sin höie Alder havde Biring dog ikke glemt at kæmpe kjækt og mandigt; men da han havde en ringe Styrke og de andre gjorde et heftigt Angreb og vare Mænd af udmærket Tapperhed, varede Slaget kun kort, inden Biring og hele hans Hær toge Flugten; han selv undkom haardt saaret til en Skov. Kong Turnes dræbte enhver, som ikke vilde tilsværge ham Troskab, og underkastede sig derpaa hele Landet. En Dag, da Kongen med

honum sverja trú sína; eptir þat leggr Túrnes konúngr undir sik allt landit. Þat var einn dag, þá er konúngr herjaði á land upp ok hans menn, at þeir komu þar er sveinarnir lèku í einu rjóðri[1]; þeir tóku þá ok höfðu með sèr til skipa. En þá er ríkir höfðíngjar frèttu, at synir þeirra voru herteknir, undu þeir illa við sinn kost; síðan fóru þeir á fund Túrnes konúngs ok beiddust sona sinna, en hann tók því þúngliga, nema þeir gæfi honum fè til, slíkt sem hann kveðr á. Þat varð af leiki, at þeir leystu sonu sína með slíku fè, sem konúngr beiddi, en fyrir Tristram buðu þeir ekki svo mikit fè, at konúngr vildi hann lausan láta, því at hann þóttist vita, at Tristram mundi stórættaðr ok konúngi mundi af honum uppreistar von, ef hann setti ekki bragð ímóti. Konúngr frètti hann at nafni eða hverrar ættar hann væri, en Tristram þagði við ok fèkk konúngr ekki eitt orð af honum; þá vildi konúngr, at hann þjónaði, en þat fèkkst ekki af Tristram. Nú leitar konúngr við menn sína, hve með skal fara. Þá tók til orða ráðgjafi konúngs: hèr kann ek gott ráð til, segir hann; þú skalt selja hann til þrælkunar vendismanni nokkrum. Konúngr sagði þetta hit snjallasta ráð[2] ok skal þetta upp taka. En í þann tíma er konúngr fann víkíng þann, er hann fann verstan, þá lèt hann Tristram falan: ok er hann, [sagði konúngr[3], ið bezta þrælsefni. Þá kaupa víkíngar[4] Tristram með svo miklu verði, at menn vissu trautt dæmi til, at slíkt fè hafi fyrir [einn mann[5] gefit verit. Eptir þat frèttu þeir hann at nafni eða hverrar ættar hann væri, en þó at þeir [hefði keypt[6] hann við miklu verði, fengu þeir ekki heldr orð af honum enn konúngr. Nú vex víkíngum at þessu kapp mikit, at þeir fá ekki þrælkat einn lítinn svein; þeir leita margs við hann:

---

[1]) *usikkert.* — [2]) *efter Gisning; udsl. i Mbr.* — [3]) *fra* [*rettet;* kr sag h, *Mbr.* — [4]) *lidt usikkert.* — [5]) *fra* [*utydeligt.* — [6]) *fra* [*tilf. efter Gisning.*

sine Tropper gjorde et Herjetog op i Landet, kom de til en ryddet Plads, hvor Drengene legede; de toge dem tilfange og förte dem med sig ned til Skibene. Men da de mægtige Hövdinger spurgte, at deres Sönner vare hærtagne, bleve de meget bedrövede derover, begave sig til Kong Turnes og bade om deres Sönner; men han gav dem kun lidet Haab derom, med mindre de udredte ham derfor saa mange Penge, som han selv bestemte. Enden blev at de löskjöbte deres Sönner for den Priis, som Kongen fordrede, men for Tristram böde de imidlertid ikke saa höi Betaling, at Kongen vilde löslade ham, thi han holdt sig overbeviist om, at han var af stor Æt, og frygtede for at han vilde gjöre Oprör, hvis han ikke sögte at sætte en Hindring derfor. Kongen spurgte Tristram om hans Navn og af hvilken Æt han var, men han taug dertil, og Kongen fik ikke et Ord af ham; da vilde Kongen at han skulde opvarte, men Tristram var ikke at formaae dertil. Nu raadförte Kongen sig med sine Mænd, hvorledes hermed skulde forholdes; da tog hans Raadgiver tilorde: „jeg veed et godt Raad", sagde han, „sælg ham som Træl til en eller anden ond Mand". Kongen sagde, dette var et godt Raad, „det skal tages tilfölge". Da Kongen derpaa traf den værste Viking, som han kjendte, falböd han Tristram, og sagde, han tegnede til at blive en udmærket Træl. Da kjöbte Vikingen Tristram for saa höi en Priis, at man neppe kjendte noget Exempel paa at eet Menneske var bleven betalt saa dyrt. Efter dette spurgte de ham om hans Navn og af hvilken Æt han var; men omendskjönt de havde kjöbt ham for en höi Priis, kunde de dog ligesaalidt som Kongen bringe et Ord ud af ham. Endnu mere ophidsede over ikke at kunde tvinge en lille Dreng, forsögte Vikingerne nu mange Midler: snart sloge de ham med Næverne eller med Riis, snart med Stokke, uden dog at faae saameget godt af ham som for en Penning; derpaa ragede de Haaret af ham, gjorde ham

stundum berja þeir hann með hnefum eða limum, en stundum með staungum, en ekki at heldr fá þeir svo mikit gott af honum, at vert væri eins penníngs; þá ráku[1] þeir af honum hárit ok gerðu honum koll, síðan báru þeir í höfuð honum tjöru, en hann skipast ekki við, nema hann gerði verr. Þat var einn dag, at þeir sigldu gott byrleiði fram fyrir England; þá tók einn þeirra til orða ok mælti: því skulu vèr hafa fjanda þenna, at oss leiðir ekki af nema illt eitt, ok er þat mitt rað, sagði hann, at vèr kastim honum utan borðs ok launum honum þrályndi sína. Þá tók einn maðr til orða: þetta er, sagði hann, hit versta ráð, at myrða sveininn, ok sè ek annat ráð um[2], þó skulu vèr illa við hann skilja; ek sè, sagði hann, hvar liggr skergarðr mikill, ok sýnist mèr ráðligra, at setja hann þar eptir, en vèr veitum honum ekki berliga bana. Nú bera þeir þetta upp fyrir höfðíngja sinn; hann leggr þetta til ráðs, at þeir skyldu kasta honum í skerit, ok svo var gert; en þat var frá landi *svo* lángt, at fáir voru svo sundfærir, at þat gengi í einu sundi, þótt skip væri hjá höfð; en við þat er hann þóttist til bana ráðinn, þó hann væri í skerinu, þá fleygði hann sèr á sund ok lagðist til lands í einni hríð, svo at hann hvíldist ekki á sundinu. Eptir þat vindr hann þau hin vondu klæði er hann hafði; en ek hygg, segir sá er söguna setti *saman*, at víkíngar hefði svo við hann leikit, at honum væri lítit verk, at vinda hár sitt, því at þat var ekki til. Síðan gekk Tristram til skógar, þar til sem hann finnr hjarðarsvein Mórodds[3] konúngs; Tristram frètti hann at nafni, eða hvar hann væri [at kominn[4], eða hverr landi rèði; en hann sagði nafn sitt, ertu kominn á England, konúngr vorr heitir Mórodd[5]. Þeir talast við um[6] stundar sakir, þar til er hjarðarsveinninn var búinn til ferðar, ok skildist þar við Tristram.

---

[1]) *saal. Mbr.* — [2]) *saal. Mbr.* — [3]) *Mbr. har blot* M. —

til en Skaldepande, og smurte derpaa hans Hoved over med Tjære; men herved blev han kun endnu mere halstarrig. En Dag som de i god Bör seilede langs med Englands Kyst, tog en af Vikingerne tilorde og sagde: „hvorfor skulle vi före med os denne Djævel, af hvem vi ikke have andet end Ulykke? det er mit Raad", sagde han, „at vi kaste ham over Bord, og lönne ham saaledes for hans Halstarrighed". Da tog en anden tilorde og sagde: „Det Raad, at myrde Drengen, er meget grusomt, og jeg seer en anden Udvei, hvorved vi dog skulle komme til at skilles ilde fra ham; jeg seer nemlig", sagde han, „at hist ligger en stor Skjærgaard, og det tykkes mig raadeligere, at vi lade ham blive der tilbage, uden ligefrem at tage Livet af ham". Dette forebragte de nu deres Hövding; han bifaldt at de skulle kaste Tristram op paa Skjæret, hvilket ogsaa skete. Skjæret laa saa langt fra Land, at kun faa vare saa dygtige Svömmere, at de turde vove sig i Land, selv om Skibe vare ved Haanden; men da det forekom Tristram, som om han alligevel var dödsens, skjönt han forblev paa Skjæret, da kastede han sig i Vandet og svömmede i Land uden Standsning og uden at hvile sig underveis. Derpaa vred han de daarlige Klæder, han havde paa, „men", siger den, som har nedskrevet Sagaen, „efter hvad jeg troer, saa havde Vikingerne nok behandlet ham saaledes, at han havde let ved at vride sit Haar, thi det var reent borte". Derpaa gik Tristram til en Skov, og fortsatte sin Vandring, indtil han traf Kong Morodds Hyrdedreng. Denne spurgte han om hans Navn, hvad det var for et Land han var kommen til og hvo der herskede over Landet; Drengen sagde ham sit Navn, at han var kommen til England og at deres Konge hed Morodd. Efterat de siden havde talt sammen i nogen Tid, gjorde Drengen sig færdig og forlod Tristram der.

[4]) *fra* [*rettet;* af köit, *Mbr.* — [5]) M, *Mbr.* — [6]) *efter Gisning, udslettet i Mbr.*

7[1]. Síðan fór Tristram heim til hallar, ok þegar hann kom í höllina, þá gekk hann fyrir Mórodd konúng ok kvaddi hann með mikilli list ok hæversku. Mórodd konúngr sá til hans ok brá við lit, því at hann þóttist kenna á honum yfirbragð Blenziblý systur sinnar; en svo hefir Mórodd sagt síðan, at því hafi hann dulizt við Tristram, at hann var svo herfiliga búinn. Mórodd konúngr frètti hann at nafni eða hvers son hann væri. Ek heiti Tristram, sagði hann, son Kalegras, en Blenziblý hèt móðir mín, sagði hann, ok er mèr þat helzt til sagt, herra, at hon væri systir yðar[2]. En er Mórodd konúngr heyrði þetta, stóð hann upp í móti honum ok mintist til hans; síðan setti Mórodd konúngr Tristram í hásæti hjá sèr; síðan frètti Mórodd konúngr, hverju gegndi um ferð hans: eða með hverjum hætti komtu híngat til lands. Þá sagði Tristram konúngi allt um ferðir sínar. Mórodd[3] konúngr harmaði hann mjök ok margir aðrir, þeir er verit höfðu ástvinir móður hans. Þá lèt[4] Mórodd konúngr lauga hann ok fá honum dýrlig klæði. Konúngr lagði ást svo mikla við Tristram, at hann mátti ekki betr gera til hans, þó hann væri hans einka[5] barn. Tristram hafði hinn sama hátt sem fyrr: hann aflaði sèr sveina þeirra, er við hans hæfi voru; þeir fóru á skóg um daga ok frömdu íþróttir: skot, sund, burtreiðir ok alls kýns íþróttir, er ríka höfðíngja fríða; en þótt Tristram hefði lengi þolat vos ok vandræði, þá hafði hann þó ekki at heldr týnt list þeirri ok hæversku, er hann hafði numit af Biríng fóstra sínum; svo kemr sem fyrr, at hann fær ekki þá ij jafnaldra sína, at við honum mætti um neinar íþróttir. Mórodd konúngr hendi mikit gaman at burtreið, sem fyrr var sagt; hann hafði þat

[1]) *Overskriften, der har været röd, er nu ulæselig.* — [2]) yðr, *Mbr.* — [3]) *efter Gisning, da det er udslettet i Mbr. Her begynder en ny, mindre tydelig Haand.* — [4]) *Af dette Ord er kun det förste Bogstav synligt i Mbr.* — [5]) eiga, *Mbr.*

7. Derpaa begav Tristram sig hjem til Hallen, og som han var gaaet ind i den, fremstillede han sig for Kong Morodd og hilste ham med stor Artighed og Belevenhed. Kong Morodd saae paa ham og skiftede Farve, thi det forekom ham at han hos Tristram gjenkjendte sin Söster Blenziblys Træk; og senere har han selv fortalt, at han först ikke vilde kjendes ved Tristram, fordi han var saa usselt klædt. Kong Morodd spurgte ham, hvad han hed og hvis Sön han var. „Jeg er Tristram", svarede denne, „en Sön af Kalegras; men Blenzibly hed min Moder", sagde han, „og det har man nærmest fortalt mig, at hun var en Söster til eder, Herre!" Da Kong Morodd hörte dette, stod han op imod Tristram, kyssede ham og satte ham derpaa hos sig i Höisædet. Derpaa spurgte Kongen ham, hvorledes det forholdt sig med hans Reise, og paa hvilken Maade han var kommen der til Landet, hvorpaa Tristram fortalte alt om sine Reiser. Kong Morodd beklagede ham höiligen og mange andre, som havde staaet i et inderligt Venskabsforhold til hans Moder. Siden lod Kong Morodd ham gaae i Bad, og lod ham give kostbare Klæder; han fattede saa stor Kjærlighed til ham, at han ikke kunde have gjort bedre imod ham, om han havde været hans eneste Barn. Tristram havde den samme Skik som för: han samlede om sig de Drenge, som passede for ham, og om Dagen droge de ud i Skoven og övede sig i Skydning, Svömning, Turneringer, og alslags Idrætter, som pryde mægtige Hövdinger. Men skjönt Tristram længe havde maattet taale Mishandling og Mangel, havde han dog alligevel ikke glemt den Færdighed og Höviskhed, som han havde lært af sin Fosterfader Biring, og det gik endnu som för, at han fandt ikke blandt sine Jævnaldrende to, som sammen kunde maale sig med ham i nogensomhelst Idrætter. Kong Morodd fandt megen Fornöielse i Turneringer, som för er

jafnan til skemtanar, at riddarar[1] hans frömdu þess kyns íþróttir; en þó var engi sá innan hallar nè í öllu Englandi, er setit fengi í söðli fyrir Mórodd konúngi. Tristram Kalegrasson vex nú upp með mikilli sæmd ok virðíng, fyrst af konúngi sjálfum ok öllu stórmenni ok þar með af öllu landsfólkinu út í frá. Nú fær Tristram enga viðstöðu at íþróttum, [þar sem[2] sveinarnir voru; þá freistar hann at leita at ríða í mót riddurum konúngs, leitar þeirra fyrst, er lèttastir voru; en þó kom svo því máli, at engi fèkkst sá riddari í höll Mórodds konúngs, at uppi fengi setit fyrir honum; en þó hann væri fyrir þeim at allri atgervi[3], þá óx þeim ekki öfund á því, heldr fögnuðu allir hans giptu, því at hann gaf þeim gull ok gersimar. Þat var einn góðan veðrdag, at Mórodd konúngr lagði at máli við Tristram: nú vil ek reyna, frændi, sagði hann, hvort þú ert svo góðr riddari, sem menn halda mikit tal af, eða er þat gyllt meir í hóli, enn efni sè til; mun ek þat fyrir satt hafa, sagði konungr, ef þú stíngr mik snart ofan, þá muntu óaflèttr verða, hvar sem þú kemr með hinum beztum mönnum. Herra, sagði Tristram, þat er ójafnligt, því at þú ert hin bezti riddari, svo at ekki finnst þinn jafníngi í öllu Englandi, ok þótt víðar sè kostat at leita; en fyrir þá sök, herra, at ek veit góðvilja *þinn* til mín, þá vænti ek þess, at þèr munit heldr vilja kenna mèr íþróttir, enn gera til spotts[4] við mik, þó at yðr þikki gaman at stínga slíka ölmusu ofan, sem ek er; því at þèr vitit, at ek er barn at aldri, ok hefi ek ekki freistat mín, svo at mark sè at; þótt riddarar yðrir hafi leikit við mik, þá vissa ek, at þeir máttu gera slíkan minn kost, sem þeir vildu; en þó þeir segði yðr, herra, at ek felda þá af baki, þá gerðu þeir þat til þess, at þeir

---

[1]) RR, *Mbr.* — [2]) *fra* [*tilf. efter Gisning.* — [3]) at gerfi, *Mbr.* — [4]) *saal. rettet;* spozt, *Mbr.*

fortalt, han morede sig jævnligen ved at lade sine Riddere öve denne Slags Idrætter; men dog fandtes der ikke i Kongeborgen eller i hele England nogen, som kunde holde sig i Sadelen for Kong Morodd. Tristram Kalegrassön voxte nu til og blev holdt i stor Agt og Ære, saavel af Kongen selv og alle Hövdinger som ogsaa af hele Landsfolket rundt omkring. Han fandt nu i Udövelsen af sine Idrætter ikke længer nogen Modstand hos Drengene, og vovede derfor at forsöge sig imod Kongens Riddere, men holdt sig dog först til de letteste; men Enden herpaa blev dog, at der i Kong Morodds Hal ikke fandtes een Ridder, som kunde holde sig i Sadelen for Tristram; og skjönt han saaledes overgik dem alle i Manddom, saa fattede de dog ingen Misundelse derover, men glædede sig snarere alle over hans Lykke, thi han gav dem Guld og Kostbarheder. Det skete en smuk Dag at Kongen havde en Samtale med Tristram: „Frænde", sagde han, „nu vil jeg pröve, om du er saa god en Ridder som der gaaer meget Ry af det, eller om man har rost dig mere end efter Fortjeneste; hvis du", blev han ved, „med Lethed stikker mig ned, skal det være mig Borgen for, at du vil sidde fast i Sadelen, hvor du end samles med de tappreste Mænd". „Herre", svarede Tristram, „dette er ulige, thi du er den meest udmærkede Ridder, hvis Mage ikke findes i hele England, eller selv om man sögte paa andre Steder; men eftersom jeg, Herre! kjender din Velville mod mig, saa haaber jeg, at I snarere vil lære mig Idrætter end drive Spot med mig, endog I kunde finde Fornöielse i, at kaste saadan en Pusling som mig af Sadelen, thi I veed, at jeg er et Barn af Alder og har endnu ikke forsögt mig for Alvor; thi skjönt eders Riddere have leget med mig, saa vidste jeg dog, at de kunde gjöre med mig hvad de vilde, og skjönt de fortalte eder, Herre! at jeg kastede dem af Sadelen, saa gjorde de det kun for at gjöre sig

vildu, at [yðr líkaði því betr til þeirra [1]. Síðan lèt Mórodd konúngr búa hest sinn ok svo Tristram, ok fyrir engan mun lèt konúngr Tristram hafa verra hest nè annan búnað, enn sjálfan sik; en þá er þeir voru albúnir, stè hvorr á sinn hest, ok þeim voru fengnar sterkar burtstángir; þar voru sett í framan járn, svo at festa mátti í skjöldunum. Nú ríðast [2] þeir at, ok má þar sjá margan mjúkleik, er þeir fremja á hestunum allan daginn, en *þó* stökk hvorgi þeirra ofan fyrir öðrum; þat máttu þó allir sjá, at Tristram átti alla kosti undir sèr at fella konúng af baki; en þó lèt Tristram þat ekki á sannast; þótti þat sín sæmd, at þat væri allt æzt látit, er til konúngs heyrði. [Svo er [3] sagt frá Tristram Kalegrassyni, at hann var hár á vöxt, herðibreiðr, miðmjór, þykkr undir höndina, breiðr í bríngunni, digrir handleggirnir ok miklir aflvöðvarnir upp at öxlinni [4] en heldr mjóvir fram at hreifunum, ok þó beint í bjór, höndin fögr ok ekki alllítil, [lærin digr [5] ok hörð viðkomu, hátt til knèsins, kálfinn furðuliga digr, en fótrinn forkunnliga fagr. Þat er sagt at Tristram hefði þá selt kollinn, ok hafði hann vel um keypt, því at nú hafði hann hár mikit; þat var svo fagrt sem á gull sæi, en svo sítt sem bezt sómdi; hann var snareygr, ok brýnnar voru jafnt litar sem hárit, medallagi lángleitr; andlit hans var hvítt sem lilja, en roðinn í kinnunum sem rósa; hann var glaðr ok lítillatr við alla sína menn, en harðr við þjófa ok illræðismenn; hann var örr ok stórgjöfull, svo at hann sparði við engan mann fè; numit hafði hann allar íþróttir þær, er hann hafði spurn af, at þeir hefði, er frægastir voru í allri heimskrínglunni. Nú er þat skjótast at

---

1) *fra* [*saal. rettet for Mbrs* þeim líkaði því betr til yðvar, *hvilket ingen Mening giver og öiensynlig er feilskrevet; Pergamentet er her ogsaa noget forslidt og Skriften utydelig.*

selv desto behageligere for eder". Derpaa lod Kong Morodd sin Hest sadle og en anden til Tristram, men ingenlunde lod han ham have en daarligere Hest eller en mindre god Rustning end han selv havde; og som de vare heelt færdige, stege de hver paa sin Hest, hvorpaa man gav dem stærke Landser, forsynede med Jernspidser, forat de kunde fæstes i Skjoldene. Nu ride de ud imod hinanden, og hele Dagen kunde man see dem gjöre mangen en smidig Bevægelse paa deres Heste uden at nogen af dem faldt af for den anden; alle kunde imidlertid see, at det stod fuldkommen i Tristrams Magt at löfte Kongen af Sadelen, men dog gjorde han det ikke, thi han ansaae det for en Ære for sig, at Kongen i alt, hvad der berörte ham, blev anseet for den förste. Tristram Kalegrassön skildres som höi af Væxt, bredskuldret, midjesmal, svær og bred over Brystet, med tykke Arme, meget muskulöse opimod Skuldrene, men snarere tynde henimod Haanden og dog godt proportionerede; Haanden var smuk, ikke meget lille, Laarene tykke og haarde at föle paa, Benene lange nedenfor Knæerne, Lægene uhyre svære, og Foden udmærket smuk. Der fortælles at Tristram dengang ikke længer var nogen Skaldepande, men havde gjort et meget heldigt Bytte, thi nu havde han det herligste Haar, skinnende som Guld og passende langt; hans Öine vare snare, Öienbrynene eens farvede som Haaret, Ansigtet middelmaadig langt og hvidt som en Lilie, men Kinderne röde som en Rose; han var glad og nedladende mod sine Mænd, men streng imod Tyve og Forbrydere; gavmild og rundhaandet var han i den Grad, at han ikke sparede Penge mod nogen; han havde lært alle de Idrætter, som han havde hört at de berömteste Mænd paa hele

— [2]) ridadst, *Mbr.* — [3]) *fra [efter Gisning, udslettet i Mbr.* — [4]) *rettet;* aulini, *Mbr.* — [5]) *Fra [utydel. i Mbr.*

segja af list hans ok hæversku ok allri atgervi, at ekki fannst sá maðr í allri veröldunni, at hans jafníngi væri, ok ekki mundi svo vitr maðr finnast, at hann mætti sik framar kjósa, enn Tristram var um allt. Í þann tíma kom Biríng í England sem stafkarl; Tristram varð honum feginn, því at hann þóttist *hafa* fóstra sinn úr helju heimtan ok hvorr þeirra annan. Tristram fèkk *Biríng* góð klæði ok mikit fè ok setti hann sem sjálfan sik; at honum var Tristram hin mesta ráðastoð, því at hann var hinn vitrasti maðr.

8[1]. Þá er þetta var tíðinda, hafði sá konúngr ríki yfir Írlandi[2], er Engres hèt; móðir hans hèt Flúrent[3] en Ísodd[4] hin fagra hèt systir hans; hon var fríðari hverjum kvennmanni, hon var svo fögr, at menn sá ekki lýti á henni, ok, ef þat skyldi þora at segja, þá þótti mönnum geislar skína af augum hennar ok andliti; hár hennar var svo mikit, at hon mátti hylja sik með, þá er hon leysti þat or gullböndum, en hár hennar var því fegra enn gull, er gull er fegra enn járn; hon var vitr ok vinsæl, ör ok stórgjöful; hon hafði þá list, at hon var meiri læknir, enn nokkur kona önnur, sú er menn höfðu frèttir af í þann tíma. Sá maðr var með konúngi, er Kæi hèt, hinn kurteisi; hann var kærr konúngi, en þó lagði hann þar til optar sín ráð, er flestum þótti verr, ok þó var hann helzti mikils ráðaudi, því konúngr mat hann mikils, þótt því væri illa komit. Engres konúngr var víkíngr ok hinn mesti fullhugi; hann herjaði á England ok hafði óflýjanda her; þar var með hernum þær Flúrent móðir hans ok Ísodd

[1]) *Overskriften udslettet.* — [2]) *saal. rettet overeensstemmende med det fölgende;* Einglandi, *Mbr.* — [3]) Florent, *Mbr., men da den paa alle de fölgende Steder, Navnet forekommer, har* Flúrent, *er det her forandret dertil.* — [4]) *Mbr. har snart* Ýsodd *(saal. her), snart* Ísodd, *hvilket sidste er det hyppigste og derfor overalt sat i Texten istedenfor hint.*

Jordkloden kunde. Kort sagt: i Snildhed, Höviskhed og Manddom fandtes der ikke hans Lige i hele Verden, og ikke monne der findes nogen saa viis, at han kunde önske sig en större Fuldkommenhed i nogetsomhelst end Tristrams. Paa denne Tid kom Biring til England forklædt som en Tigger; Tristram blev meget glad herover, thi han syntes som han havde faaet sin Fosterfader tilbage fra de Dödes Verden, og saaledes syntes begge om hinanden. Tristram gav ham gode Klæder og mange Penge og gjorde ingen Forskjel paa ham og sig selv; i ham havde han ogsaa den bedste Raadgiver, thi Biring var en meget viis Mand.

8. Paa den Tid, dette skete, herskede der over Irland en Konge ved Navn Engres; hans Moder hed Flurent, men hans Söster Isodd den fagre; hun var skjönnere end alle andre Kvinder og saa smuk, at der ikke kunde opdages en Lyde paa hende, og hvis det tör siges, da forekom det Folk, at der funklede Straaler fra hendes Öine og Ansigt; hendes Haar var saa langt at hun kunde dække sig dermed, naar hun löste de Guldbaand, som holdt det sammen, og saameget smukkere var det end Guld, som dette er smukkere end Jern; hun var forstandig og vennesæl, gavmild og rundhaandet, og hun forstod sig bedre paa Lægekunsten, end nogen anden Kvinde, man havde hört fortælle om paa den Tid. Der var en Mand i Kongens Fölge, som hed Kæe den höviske; han var Kongens Yndling; og skjönt han som oftest anvendte sin Indflydelse paa den Maade, som mishagede de fleste, saa havde han dog alt for meget at sige, thi Kongen skattede ham höit, omendskjönt det ikke her var paa det rette Sted. Kong Engres var en Viking og den meest uforfærdede Kriger; han faldt ind i England med en uovervindelig Hær, og paa dette Tog fulgte ham hans Moder Flurent og Isodd den fagre. Kong Morodd spurgte dette, og fortalte derpaa til Tristram, i hvilken Vaande han

hin fagra. Þetta frèttir Morodd konúngr; síðan sagði hann Tristram, við hvern vanda hann var kominn. Tristram svarar: herra, ek skal *fara* í móti Engres konúngi, því at mèr þætti mál at reyna mik, hvort ek kynna at vega með sverði eða hlífa mèr með skildi, ok vita hvort ek mætta sjá mína óvini ok þína með spjóti særða. Síðan lèt Tristram skera upp herör ok fær mikit lið. Engres konúngr ferr herskildi yfir allt landit, brennir allt ok bælir, hvar sem hann kemr, þar til sem þeir Tristram[1] finnast. Nú fylkja hvorirtveggju, ok hefir Engres konúngr miklu meira lið. Tristram eggjar nú sína menn, biðr þá gefast vel, segir þá ekki skuli skorta fè, ef þeir hafa sigr; ok með því, sagði hann, at vèr fallim, þá er betra, at eiga þat orð eptir at *vèr* höfum drengiliga dugat. Nú lýstr saman fylkíngum ok tekst þar hin snarpasta orrosta[2]. Engres konúngr fylgir vel fram merkinu ok hann berst af hinum mesta hvatleik, því at hann var hinn mesti kappi ok framgjarn í öllum mannraunum. En þat er at segja frá Tristram, at hann ríðr í gegnum fylkíng Engres konúngs ok drap menn hans á tvær hendr, ok hvorki mátti lit sjá á honum nè hesti hans, því svo var sem hvorrtveggi væri í blóði þveginn. Þeir berjast allan þann dag, en at kveldi setja þeir grið, ok eru bundin sár manna; hefir heldr leikizt[3] á Tristram, ok unir hann við þat stórilla. En þegar vígljóst var um morguninn, þá herklæðast hvorirtveggju, ok tókst þá bardagi slíkt hið[4] snarpari enn fyrra daginn, skortir þar ekki stór högg ok skothríð bæði snarpa ok lánga; þar má sjá skotit pálstöfum stórum ok hvössum atgeirum ok sáreggjuðum flettiskeptum. Engres konúngr gekk vel ok sköruliga fram í orrustunni, sem hann ætti margra fjör, ok vinnr Tristram svo mikinn skaða, at hann

---

1) *over Linien i Mbr.* — 2) ora (with a stroke over r), *Mbr.* — 3) leik (with t above k), *Mbr.* — 4) *saal. Mbr.*

var stedt; denne svarede: „Herre! jeg skal drage imod Kong Engres, thi det tykkes mig at være paa Tiden at jeg pröver, om jeg forstaaer at hugge med Sværd og skjerme mig med Skjold, og forsöge om det vil lykkes mig at see mine og dine Fjender saarede med Spyd". Derpaa lod Tristram Budstikken udgaae, og fik samlet en stor Hær. Kong Engres farer med Hærskjold over hele Landet, skjænder og brænder, hvor han kommer, indtil han og Tristram stödte sammen, da opstillede begge deres Hær, men Kong Engres's var dog langt större. Tristram eggede nu sine Mænd, bad dem vise sig kjække, og lovede at de ikke skulde mangle Penge, hvis de seirede; „hvis vi imidlertid falde", blev han ved, „er det bedre at efterlade sig det Rygte, at vi have fört os mandig op". Nu stödte Fylkingerne sammen og der begyndte den haardeste Kamp. Kong Engres fulgte tappert sin Fane og kæmpede med udmærket Dygtighed, thi han var en vældig Helt, uforsagt i alle Farer. Men om Tristram fortælles der, at han red igjennem Kong Engres's Fylking og dræbte hans Mænd til begge Sider, og ikke kunde der skjelnes nogen Farve, hverken paa ham selv eller hans Hest, thi begge saae ud som de vare badede i Blod. De sloges hele den Dag, men om Aftenen lode de Vaabenhvile indtræde og de Saarede bleve forbundne; Tabet var snarere större paa Tristrams Side og han var meget misfornöiet derover. Men saa snart det var blevet kamplyst om Morgenen, rustede begge sig og Kampen begyndte endnu hæftigere end den förste Dag; der skortede hverken paa store Hug eller en heftig og langvarig Skydning: der kunde man see kastet med Paalstave, store og hvasse Hellebarder og skarpeggede Kastespyd. Kong Engres gik saa vel og mandigt frem i Kampen, som om han havde mange Mænds Styrke og han gjorde Tristram uhyre Skade, idet han fældede alle dem, som han kunde række med sit

fellir hvern, er spjót hans tekr til; en þar sem Tristram sitr á góðum hesti með gylltum hjálmi, smeltum skildi, hvössu sverði, en með hörðum hug ok kallmannligu hjarta, þá sèr hann fall sinna manna, ok þat eirir honum illa, víkr síðan hestinum þángat, er hann sá Engres konúng fella sína menn, svo sem hann væri í skóg kominn ok hyggi hvert trè, er fyrir honum varð. Tristram ríðr nú fram með mikilli reiði; hann mætir merkismanni konúngs ok leggr til hans spjóti ok í gegnum hann; síðan fleygir Tristram honum dauðum af spjóts [1] oddinum, hann höggr niðr merkit. Eptir þat ríðr Tristram at Engres konúngi; Tristram leggr spjóti til hans, ok kom í skjöld hans ok spratt úr skildinum ok bar hjá konúngi, en konúngr misti Tristrams. Þá ríðast þeir at í annat sinn, ok leggr Tristram enn til konúngs ok kom í skjöldinn ok spratt af skildinum ok á bringuna ok þar á hol ok út undir herðarblaðit, en spjót konúngs spratt úr skildi Tristrams, ok varð hann ekki sárr. Þá gekk spjót Tristrams af skaptinu; síðan ríðast þeir at í þriðja sinn, ok höggr Engres konúngr til Tristrams ok klauf hjálminn, ok varð Tristram sárr í höfðinu mjök, ok brotnaði skarð í sverð konúngs, en þat er brotnaði, dvaldist eptir í höfði Tristrams, ok er þat sýnna, at þat komist ekki þaðan, nema guð allsvaldandi sendi honum þann lækni, er beztr er í allri veröldunni. Tristram hjó í móti til konúngs, ok kom á öxlina hægri ok tók af höndina ok síðuna alla, svo at í mjöðminni nam staðar, ok fèll konúngr dauðr af hesti sínum. Þa æptu menn Tristrams sigróp, en flótti brast í lið Engres konúngs. Tristram rak flóttann ok hans menn svo harðfengliga, at þeir drápu hvert mannsbarn, er *þeir* fengu náð; eptir *þat* snúa þeir heimleiðis. Mórodd konúngr varð mjök feginn Tristram. Sár hans hafðist illa, ok var þat at

---

[1]) spiozt, *Mbr.*

Spyd. Men Tristram, der han sad paa en god Hest, med forgyldt Hjelm, indlagt Skjold, skarpt Sværd, haard Hu og et mandigt Hjerte, saae nu sine Mænd falde; han kunde ilde taale dette og vendte strax sin Hest derhen, hvor han saae Kong Engres fælde sine Mænd, som om han var stedt i en Skov og omhuggede ethvert Træ, som han stödte paa. Tristram red nu frem med megen Vrede, han mödte Kongens Mærkesmand, stak efter ham med et Spyd og gjennemborede ham, kastede ham siden död fra Spydsodden og hug Mærket ned; derpaa red Tristram imod Kong Engres og stak efter ham med et Spyd; Spydet traf Skjoldet, men gled ud deraf og forbi Kongen; denne rammede ikke Tristram. De rede derpaa anden Gang imod hinanden; Tristram stödte atter til Kongen, Spydet traf Skjoldet og gled ud deraf paa Kongens Bryst, som det gjennemborede lige til Skulderbladet; men Kongens Spyd gled udaf Tristrams Skjold uden at han blev saaret; ved denne Leilighed skiltes Jernet i Tristrams Spyd fra Skaftet. Derpaa stödte de sammen tredie Gang og Kong Engres hug nu til Tristram og klövede hans Hjelm, hvorved han fik et stort Saar i Hovedet og der brödes et Skaar i Kongens Sværd, saaledes at det afbrudte Stykke blev siddende i Tristrams Hoved, og det er rimeligt, at det ikke vil komme bort derfra, hvis ikke den almægtige Gud sender ham den bedste Læge i hele Verden. Tristram hug imod til Kongen og traf den höire Skulder, saaledes at Sværdet bortskar Haanden tilligemed hele Siden og standsede förstei Hoften, hvorpaa Kongen faldt död af Hesten; da istemte Tristrams Mænd Seiersraabet, men Kong Engres Hær tog Flugten. Tristram og hans Mænd forfulgte saa drabeligen de flygtende, at de dræbte enhver, som de fik fat paa; derpaa droge de hjem. Kong Morodd blev meget glad ved at gjensee Tristram, men dennes Saar smertede imidlertid höiligen, som man ogsaa kunde

vonum er járnit stóð í höfði honum, því at ekki fannst sá læknir, er því kæmi í brott. Tristram varð máttlítill ok banvænn, ok þikkir hann nú öllum ráðinn til bana. Síðan biðr Tristram Mórodd konúng fá sèr skip ok menn; konúngr spyrr, hvat hann vildi; ek vil, sagði hann, fara brott hèðan, ok fá mèr skip gott ok á LX manna; þeim skal svo vera háttat, at sumir skulu vera bræðr eða fóstbræðr eða frændr, en allir skulu þeir vera í nokkrum venzlum[1] saman bundnir. Konúngr lætr þetta þegar uppi, ok var búit skip ok menn eptir því, sem Tristram sagði fyrir; ok er hann var búinn, fór hann til skips ok menn hans; draga þeir segl við húna ok sigla þegar í haf. Þeim gaf vel, þar til er þeir komu mjök svo at Írlandi; þá kallar Tristram til sín einn fèlaga sinna ok mælti til hans: vittu, sagði hann, at hèr er einn maðr í skipinu, at heldr er illa til þín. Hann spyrr, hverr sá er. Tristram nefnir til einhvern mann þann, er honum sýndist, ek er þess víss orðinn, sagði Tristram, at hann vill bana þinn, en ek segi þèr af því, at hann er mèr falari enn þú, at hann fái illt af, ok er þat mitt ráð, at þú þolir honum ekki ósæmd, ok drepir hann. Nú þikkist hann ekki mega við dyljast, at þetta muni svo vera, sem Tristram sagði; hann leitar sèr ráðs, ok þegar honum þikkir helzt færi á, þá höggr hann til þess, sem Tristram hafði honum frá sagt, ok klýfr hann í herðar niðr. Þetta sèr hans fóstbróðir ok vill hefna síns fèlaga; síðan stendr upp hverr at öðrum, ok svo kemr því máli, at þar slær í bardaga, ok fellr þar hvert mannsbarn nema Tristram; en þeir, er honum þóttu lífvænir, þá skreið hann til ok drap þá alla, svo at hann lifði einn eptir; en fyrir því at honum varð auðit lífstunda lengri ok hitt annat[2], at veðr stóð at

[1]) uēslū, *Mbr.* — [2]) *saal. rettet;* annars, *Mbr.*

vente, da Jernet sad i hans Hoved, thi der fandtes ikke nogen Læge, som kunde trække det ud; han blev afkræftet og dödssyg, og alle troede at det var ude med ham. Siden bad Tristram Kong Morodd give sig Skib og Mænd; Kongen spurgte, hvad han vilde dermed; „jeg vil", sagde han, „drage herfra, giv mig et godt Skib og 60 Mand, som alle skulle være i de Forhold, at nogle ere Brödre eller Fostbrödre eller Frænder, men alle maae de være sammenknyttede med et eller andet Slægtskabsbaand". Kongen tilstod dette strax, og der blev udrustet et Skib med Mandskab, eftersom Tristram bestemte det. Da han var færdig, gik han ombord med sine Mænd, heisede Seilet og stak strax i Söen; de fik god Bör, lige til de kom i Nærheden af Irland; da kaldte Tristram en af sine Ledsagere til sig og sagde til ham: „vid", sagde han, „at her er en Mand ombord, som har meget imod dig". Denne spurgte, hvem det var, og Tristram nævnede ham en, som han fandt for godt; „jeg er kommen til Vished om", sagde han, „at han vil din Bane, og jeg underretter dig herom, fordi jeg hellere vil at noget ondt maa hændes dig end ham, og det er derfor mit Raad, at du ikke taaler hans Forhaanelse, men slaaer ham ihjel". Den anden troede strax at han ikke behövede at tvivle om, at det jo forholdt sig som Tristram sagde; han passede derfor paa Leiligheden, og da han troede at denne var den mest gunstige, hug han til den Mand, som Tristram havde talt til ham om, og klövede ham ned til Skuldrene. Dette seer den dræbtes Fostbroder og vil hevne sin Stalbroder, hvorpaa der reiste sig den ene efter den anden, og saaledes kom det endelig saavidt, at der opstod en almindelig Kamp, hvori de faldt alle tilsammen, med Undtagelse af Tristram, som slæbte sig hen og dræbte alle dem, han syntes at opdage Livstegn hos, saa at han nu levede ene tilbage; men eftersom det var bestemt, at han skulde leve længere

landi, þá varð skipit landfast undir honum, ok ekki lángt frá því, at Flúrent drottníng átti atsetu.

9[1]. Sá maðr var með drottníngu, er Kollr hèt; hann iðnaði þat, er hann var ættborinn til, ok ekki vissi hann þann sinn frænda, er aðra iðn hefði haft: hann gætti svína ok var þræll fastr á fótum; en svínahúsinu var svo komit, at þat stóð við sæ. Flúrent drottníng hafði svo fyrir mælt, at Kollr skyldi henni fyrst til segja, hvat sem hann sæi í tíðindum. Svo bar til þann morgin, at Tristram hafði komit við Írland um nóttina, at Kollr þræll gekk til sjóvar[2], hann sá hvar skip var komit við land; þetta þótti honum tíðindi, því at þar var engi höfn, en skipit var rekit flatt upp; hann sá ekki tjöld á landi ok enga menn á skipinu; þat verðr honum fyrir, at hann gengr þángat, er skipit var upp rekit, hann kallar út á skipit ok frèttir, hvort nokkut sè manna á skipinu; hann fèkk engi svör í móti; þá gengr hann út á skipit, þar sèr hann liggja mannsbúka um allt skipit; en þegar hann sèr þetta, þá hefir hann á rás, ok þótti sá sinn fótr meira góðs verðr, er þaðan komst fyrri á brott; hann lètti ekki fyrr sinni ferð, enn hann kom til Flúrent drottníngar, hann sagði henni, hvat hann hafði sèt; hon biðr hann fá sèr eyk ok bera klæði í vagninn; hann gjörir som hon mælti; síðan sezt hon í vagninn *ok* Ísodd fagra, dóttir hennar. Kollr leiddi eykinn þar til, sem skipit lá; þá gánga þær úr vagninum ok á upp skipit; drottníng frètti eptir, hvort nokkut lifði á skipinu þat, er henni mætti andsvör veita. Tristram svarar[3]: ekki ræðr um þat. Hon spyrr hann at nafni, en hann sagði til slíkt, er honum sýndist. Hon spyrr, ef hann er græðandi. Hann kveðst þat víst ætla. Hon biðr Ísodd fögru[4] græða hann. Eptir þat bera þau

---

[1]) *Röd, nu ulæselig Overskrift.* — [2]) siof[r], *Mbr.* — [3]) s', *Mbr.* — [4]) f, *Mbr.*

endnu, som ogsaa fordi Vinden stod paa Land, drev Skibet hen til Kysten med ham, ikke langt fra det Sted, hvor Dronning Flurent havde sit Ophold.

9. Der var en Mand i Dronningens Tjeneste ved Navn Koll, hvis Syssel var gaaet i Arv i hans Familie, thi han kjendte ingen af sine Frænder, som havde haft nogen anden Id: han vogtede nemlig Sviin og var en livegen Træl; Svinestien stod nær ved Söen. Dronning Flurent havde befalet Koll, at han skulde först underrette hende om alle de Nyheder, han blev var. Den Morgen, da Tristram var kommen til Irland om Natten, traf det sig saaledes, at Trællen Koll gik ned til Söen og saae at et Skib var kommet der til Landet; dette tyktes ham forunderligt, thi der var ingen Havn i Nærheden og Skibet var drevet tvers paa Land og han saae hverken Telte iland eller Folk ombord i Skibet. Det förste som faldt ham ind, var at gaae hen til det Sted, hvor Skibet var drevet op, derpaa raabte han ud til Skibet og spurgte, om der var noget Menneske der ombord, men han fik intet Svar; derpaa gik han ombord i Skibet og saae at det var ganske bedækket med Menneskeliig; men ved dette Syn vendte han forskrækket om, og det forekom ham at den af hans Födder var den mest fortjente, som kom hurtigst afsted. Han standsede ikke, förend han kom til Dronning Flurent, og fortalte hende, hvad han havde seet; hun bad ham skaffe sig en Kjörehest og bære Klæder i Vognen; han gjorde som hun befalede, og hun satte sig derpaa op i Vognen tilligemed sin Datter Isodd den fagre. Koll förte Hesten derhen, hvor Skibet laa; der stode de af Vognen og gik ombord i Skibet. Dronningen spurgte, om der var noget levende Væsen paa Skibet, som kunde svare hende. Tristram svarede, det kunde neppe kaldes saa. Hun spurgte om hans Navn, men han svarede dertil det som han fandt for godt. Hun spurgte, om han var til

hann í vagninn, ok er hann ekinn til þeirrar skemmu, er Ísodd fagra átti; eptir þat laugar hon hann ok reynir sárafar hans; hon finnr járn í höfði honum; þat tók hon í brott ok gekk til kistu sinnar; hon tók sverð þat, er Engres konúngr hafði haft, þá er hann fèll fyrir Tristram; síðan berr hon járnit við skarðit, er í var sverðinu. Nú skilr, hon af samvizku sinni, at þat átti[1] vöxt saman, járn þat, er hon tók úr höfði Tristrams[2], ok skarðit í sverðinu; hon varð þá æfar reið og brá sverðinu ok ætlaði þá at hefna bróður síns, þótt hon væri heldr kona enn karlmaðr; ok í því er hon reiddi upp sverðit, þá tók Flúrent drottníng allt saman hendr[3] Ísodd[4] ok meðalkafla á sverðinu ok stöðvaði svo höggit fyrir henni. Flúrent drottníng bað hana græða Tristram, en veita honum ekki skaða, ok við bænir hennar, þá gaf hon ró reiði; hon fægir þá[5] sárit ok skar úr þat, er dautt var, síðan bar hon á smyrsl[6] ok heilivog[7]; þá þótti honum þegar taka úr allan sviða sárinu; hon bjó honum hæga rekkju; eptir þat sofnar hann; nú færist brátt gróðr á sárit. Hon frètti Tristram, hverju gegndi um ferðir hans, en hann sagði henni allan atburð um ferð sína, frá því er hann fór heiman ok þar til er hann kom við Írland. Hon segir: þú hefir mikinn skaða gert Mórodd konúngi, frænda þínum, er þú lèzt menn hans drepast niðr, en suma draptu, ok vartu þó hálfdauðr. Nei, frú! sagði hann, þeir voru allir til valdir, er sízt var skaði at, þó at engi kæmi aptr; þau skilja *nú* tal sitt at sinni. Hon græddi hann, svo at hann varð heill maðr. Henni fannst mikit um vænleik ok atgervi Tristrams, ok þótt hann hefði *drepit* bróður hennar ok unnit henni mikinn skaða annan, þá vildi hon þó heldr eiga Tristram enn nokkurn annan, þann er hon hafði frèttir af.

---

[1]) *rettet for* attu. — [2]) T., *Mbr.* — [3]) *usikkert.* — [4]) *saal. Mbr.* — [5]) *usikkert.* — [6]) smysl, *Mbr.* — [7]) *saal.* (heili uog) *Mbr., som det synes tydeligt.*

at læge. Han sagde: at han troede det sikkert. Hun bad da Isodd den fagre om at læge ham. Derpaa bare de ham paa Vognen og kjörte ham til Isodd den fagres Jomfrubuur. Hun badede ham nu og undersögte hans Saar, og fandt derved et Jernstykke i hans Hoved; dette trak hun ud og gik med det hen til sin Kiste, udtog deraf det Sværd, som Kong Engres havde havt, dengang han faldt for Tristram, og sammenholdt derpaa Jernstykket med det Skaar, som var i Sværdet. Hun fölte sig nu overbeviist om, at Jernet, som hun havde trukket ud af Tristrams Hoved, passede til Skaaret i Sværdet; herover blev hun höiligen opbragt, trak Sværdet og vilde hevne sin Broder, uagtet hun var en Kvinde og ingen Mand. Men idet hun löftede Sværdet, greb Dronning Flurent paa een Gang fat om Isodds Hænder og Sværdgrebet og forhindrede hende saaledes fra at hugge. Dronningen bad Isodd læge Tristram og ikke tilföie ham noget Ondt, og ved hendes Forbön lagde hun Baand paa sin Vrede. Hun rensede da Saaret, bortskar det döde deraf og smurte det derpaa med Salve og lægende Balsam; derved syntes han at al Smerte strax forsvandt af Saaret; hun redte ham en Seng og han sov derpaa ind; Saaret begyndte snart at læges. Hun spurgte ham, hvorledes det forholdt sig med hans Reise; han fortalte hende alle Omstændigheder derved, fra den Tid han tog hjemme fra, indtil han kom til Irland. Hun sagde: „du har tilföiet din Frænde, Kong Morodd, stor Skade ved at lade hans Mænd slaae hinanden ihjel, men nogle dræbte du selv, uagtet du var halvdöd". „Nei, Frue!" sagde han, „thi de bleve alle valgte dertil, som der var mindst Skade i, om de saa ikke kom tilbage". Hermed endte de deres Samtale for denne Gang. Hun lægede ham, indtil han var fuldkommen helbredet. Tristrams Skjönhed og Mandighed gjorde et saa dybt Indtryk paa hende, at, uagtet han havde dræbt

10. Frá drekanum[1].

Þat er sagt, at dreki einn mikill lá í fjalli því á Írlandi, er Suksta heitir; hann var hinn mesti spellvirki, bæði var hann skæðr á menn ok fènað. Engres konúngr hafði þess [heit strengt[2], at hann skyldi þeim manni gipta Ísodd hina fögru, systur sína, er þann spellvirkja fengi af ráðit. Flúrent drottníng bauð vörnuð[3] á því, at engi maðr skyldi svo djarfr vera, at Tristram segði til ormsins, því at henni þótti ekki örvænt, við þat at Tristram var framgjarn í mannraunum, at hann mundi á hættu leggja, ef hann fengi af ráðit orminn. Tristram varð þess varr, at hvert kveld var þar fè byrgt í grindum. Sá maðr var með hirðinni, er Dísus hèt, hann var hirðmaðr Flúrent drottníngar; þat var einn dag, at þeir Tristram ok Dísus voru úti staddir, þá frètti Tristram, því[4] þat sætti, at þar *er* byrgt fè í grindum, þegar út hallar; ek veit ok, sagði hann, at menn varast at verða úti staddir, þegar aptnast[5]. Dísus svarar[6]: ekki er oss leyft, at segja þèr, hvat til þess ber. Hverr hefir hann fyrir þat lagt, segir Tristram. Dísus svarar[7]: [Flúrent drottníng[8]. Tristram bað hann segja sèr. Dísus gerði svo, at hann sagði Tristram til drekans. En þegar hinu sömu nótt stóð Tristram upp ok fèkk sèr hest, hann setti hjálm á höfut sèr ok gyrti[9] sik sverði, skjöld hengdi hann á hlið sèr, ok spjót í hendi. Síðan ríðr hann þar til er Dísus sagði honum, at drekinn lægi í einum helli. Tristram bíðr niðri fyrir hellinum, þar til er drekinn ferr at drekka, þá steig hann af hestinum, hann lèt hestinn vera í milli sín ok hellisins; en í þat mund er ormrinn ætlar at fljúga út af hellinum, þá leggr Tristram spjótinu undir bægslit, svo at í hjartanu nam staðar; ok í því er hann fèkk lagit, þá fèll hann ofan í

---

1) *Overskriften röd.* — 2) *fra* [*eet Ord i Mbr.* — 3) uaur$\overset{d}{\text{n}}$, *Mbr.* — 4) *saal. Mbr.* — 5) apnazt, *Mbr.* — 6) s', *Mbr.* — 7) s', *Mbr.* — 8) *fra* [fl d', *Mbr.* — 9) *saal. Mbr.*

hendes Broder og gjort hende anden stor Skade, saa vilde hun dog heller ægte ham end nogen anden, hun havde hört fortælle om.

Om Dragen.

10. Det fortælles, at en stor Drage laa i Bjerget Sukstia i Irland; den var det værste Uhyre, lige farlig for Mennesker og Dyr. Kong Engres havde höitidelig lovet, at han vilde give sin Söster, Isodd den fagre, til den Mand, som fik dette Uhyre ryddet af Veien. Dronning Flurent gjorde Forbud mod, at nogen maatte fordriste sig til at give Tristram Underretning om Ormen, thi hun havde en Anelse om, at han da vilde forsöge at slaae den ihjel, thi han var modig i alle Farer. Tristram lagde Mærke til, at Kvæget hver Aften blev indespærret i en Fold. Der var en Mand ved Hirden ved Navn Disus, han var Dronning Flurents Hofsinde. En Dag, da Tristram og Disus vare stedte ude, spurgte Tristram, hvorfor Kvæget der blev foldet, naar det hældede mod Aften; „jeg veed tillige", sagde han, „at man tager sig i Agt for at være ude, naar det aftnes". Disus svarer: „det er os ikke tilladt at fortælle dig Aarsagen hertil". „Hvem har forbudt det?" spurgte Tristram. Disus svarer: „Dronning Flurent". Tristram bad ham dog fortælle sig det. Disus gav da efter og fortalte Tristram om Dragen. Men allerede den samme Nat stod Tristram op og fik sig en Hest, han satte en Hjelm paa sit Hoved, omspændte sig med et Sværd, hængte Skjoldet ved sin Side og tog et Spyd i Haanden. Derpaa red han henimod det Sted, hvor Disus fortalte ham at Dragen laa i en Bjerghule. Tristram ventede nedenfor Hulen, indtil Dragen kom ud for at drikke, da steg han af sin Hest og lod den blive staaende mellem sig og Hulen; men i det Öieblik Ormen vilde flyve ud af Hulen, stak Tristram den under Boven med Spydet, saa at det standsede först i dens Hjerte. Ved dette Stik

gljúfrit, er fyrir hellinum var, en hestr Tristrams varð undir honum, ok ef hann hefði setit á báki hestinum, hefði hann aldri *sól* sèð síðan, ok þat er líkara, at hann hafi ekki til einkis undan dregit; þá sæfðist drekinn svo at spjótit stóð í sárinu; svo hafði ormrinn fast höggvit klónum í hestinn, at inn hafði gengit milli rifjanna. Þá skerr Tristram sega af túngu ormsins ok kom í púss[1] sinn; eptir þat ferr hann heim til hallar ok leggst til svefns ok lèt sem ekki væri í orðit. Hann svaf af náttina, en um morguninn, er hann vaknaði, þá hafði slegit eitri út um pússinn ok í lær honum. Kæi hinn kurteisi hafði orðit varr við, at Tristram hafði drekann af ráðit; hann fór til ormsins ok skar af túngunni einn sega; þá fór hann heim ok sagði, at hann hefði drepit orminn. Flúrent drottníng kvað þat lýgi. Hon sá at Tristram var fölr ok drakk lítit; þá spurði hon, hvat honum væri til meins; en þá var svo á gáng komit, at hann mátti fyrir engan mun dylja lengr; þá sagði Tristram henni hvat til bar. Hon fór þegar at finna Ísodd ok bað hana græða Tristram; hon gerði svo ok varð allt at skera, þat er eitrit hafði við komit; hon lètti ekki fyrr við, enn Tristram var gróinn í annat sinn. Flúrent bað taka *Kæa* hin*n* kurteisa ok hengja við hit hæsta trè. Tristram svarar[2]: nei, frú! sagði hann, þat hæfir ekki, því at hann hefir lengi þjónat yðr; gerit hitt heldr, at þèr látit hann fara brott af Írlandi, en síðan komi hann aldri aptr, meðan yðvart ríki er yfir landinu. Flúrent hefir þetta ráð; fór þá Kæi í brott ok kom ekki aptr síðan, sem drottníng mælti fyrir. Flúrent drottníng bauð *Tristram* Ísodd fyrir þat hit mikla þrekvirki[3], er hann hafði drepit orminn. Tristram svarar[4]: ekki vil ek þat, sagði hann, því at ek veit hann manninn, at henni

---

1) pus, *Mbr.* — 2) s', *Mbr.* — 3) þc̊kůki, *Mbr.* — 4) s', *Mbr.*

styrtede Dragen strax ned imellem de Klippestykker, som laa foran Hulen, og faldt ned paa Tristrams Hest; og hvis han selv havde siddet paa Hestens Ryg, saa vilde han aldrig mere have seet Solens Lys, men det er rimeligt at han ikke undkom for Ingenting. Ormen omkom nu med Spydet siddende i Saaret, men den havde hugget Klöerne saa fast i Hesten, at de vare trængte ind imellem Ribbenene. Tristram skar et Stykke af Ormens Tunge og kom det i sin Pung, gik derpaa hjem til Hallen og lagde sig til at sove, som om intet var forefaldet. Han sov nu Natten over, men om Morgenen, da han vaagnede, havde Edderen slaaet ud igjennem Pungen og angrebet hans Laar. Kæe den höviske havde faaet Nys om, at Tristram havde dræbt Dragen; han gik derfor hen til Ormen, skar et Stykke af dens Tunge, vendte derpaa hjem og sagde, at han havde dræbt den. Dronning Flurent sagde det var Usandhed. Hun lagde Mærke til, at Tristram var bleg og drak lidet, og spurgte ham derfor, hvad han feilede; da var det kommet saa vidt, at Tristram paa ingen Maade længer kunde skjule Sandheden, og han underrettede hende derfor om Grunden. Dronningen gik da strax til Isodd og bad hende læge Tristram; hun paatog sig det og maatte nu bortskære alt det, som Edderen havde berört, men hun holdt ikke op, förend Tristram var lægt anden Gang. Flurent gav Befaling til at tage Kæe den höviske og hænge ham i det höieste Træ, men Tristram talede derimod; „det sömmer sig ikke, Frue", sagde han, „thi han har længe været i eders Tjeneste; lad ham hellere forlade Irland og aldrig komme tilbage, saalænge I hersker over Landet". Flurent fulgte dette Raad, og Kæe drog bort, som Dronningen befalede, og kom aldrig mere tilbage. Dronning Flurent tilböd Tristram Isodd tilægte som Belönning for den store Heltegjerning, han havde udfört ved at dræbe Ormen, men Tristram svarede: „det vil jeg ikke", sagde

sómir at eiga; en þetta er henni af lágt. Hon frètti, hverr sá væri. Tristram svarar[1]: Mórodd konúngr, frændi minn, sagði hann. Drottníng svarar[2]: dóttir *mín* þarf aldri betra enn þik, sagði hon; en drottníng fèkk ekki af honum meira um þetta mál. Þá bað Tristram Flúrent drottníng[3] fá sèr skip ok menn: ok vil ek fara heim í England at finna Mórodd konúng, frænda minn. Hon lætr uppi allt þat sem Tristram beiddi; hon fær honum LX manna; þeir voru allir vel búnir at vopnum ok klæðum, skipit var ok gott ok allr reiðinn var mjök vandaðr. Flúrent drottníng gaf Tristram mikit fè, gull ok silfr ok marga ágæta gripi, sem verðugt var fyrir þrekvirki þat[4], er hann drap orminn. En er Tristram var búinn, lètu þeir í haf, ok gaf þeim vel þar til er þeir koma við England. En er Mórodd vissi kvomu Tristrams frænda síns, þá lèt hann beita vögnum í móti þeim; konúngr settist ok sjálfr í vagninn ok lèt aka sèr til sjóvar[5]; en er þeir finnast frændr[6], varð Mórodd svo feginn, at hann fèkk ekki vatni haldit ok þóttist Tristram hafa úr helju heimtan í annat sinn. Síðan lèt Mórodd konúngr búa prýðilega veizlu ok fagnaði svo Tristram frænda sínum. Þá frètti Mórodd konúngr Tristram, hvar hann hefði verit. Tristram segir honum allt um ferðir sínar ok svo hvar hann hafði verit ok svo hverr hann hafði grætt; ok hefir ek, herra! segir hann, drepit orm þann, at Flúrent drottníng bauð mèr dóttur sína Ísodd hina fögru, en ek skal fara, herra! ok biðja hennar yðr til handa. Mórodd konungi fèllst þetta vel í skap. Eptir þetta lèt Mórodd konúngr búa ferð Tristrams; hann hafði iij skip ok öll vel skipuð ok allgott föruneyti. Konúngr sjálfr leiðir Tristram til skips ok mart annat ríkismanna; skiljast þeir nú með hinum mestum kærleikum.

---

1) s', *Mbr.* — 2) s', *Mbr.* — 3) d', *Mbr.* — 4) *skrives i Mbr. med* ck (þreckv.) *som ovenfor.* — 5) siof[r], *Mbr.* — 6) frænd[z], *Mbr.*

han, „thi jeg veed den Mand, som det sömmer sig for hende at ægte, men dette Parti er for ringe for hende". Dronningen spurgte, hvem det var. „Min Frænde, Kong Morodd", svarede Tristram. Dronningen svarede: „min Datter behöver aldrig en bedre Mand end dig", men hun kunde ikke bringe mere ud af ham angaaende denne Sag. Siden bad Tristram Dronning Flurent om Skib og Mænd, „jeg vil drage hjem til England og træffe min Frænde, Kong Morodd". Hun tilstod ham alt hvad han forlangte; hun gav ham 60 Mand, alle godt udrustede med Vaaben og Klæder, og et udmærket Skib, paa hvis hele Udrustning der var anvendt den störste Omhu. Dronning Flurent forærede Tristram meget Gods, Guld og Sölv og mange udmærkede Kostbarheder som værdig Belönning for den store Heltedaad, han havde udviist i Ormens Drab. Da Tristram var færdig, stak de i Söen og fik god Bör, indtil de naaede England. Men som Morodd fik sin Frændes, Tristrams Ankomst at vide, lod han Vogne kjöre ud imod dem, satte sig selv i en Vogn og lod sig kjöre ned til Söen; men da de to Frænder mödtes, blev Morodd saa glad, at han kunde ikke holde sine Taarer tilbage, thi han syntes at han nu anden Gang havde faaet Tristram tilbage fra Dödens Rige. Derpaa lod Kong Morodd berede et pragtfuldt Gilde til sin Frænde, Tristrams Modtagelse; da spurgte han ham, hvor han havde været henne. Tristram fortalte ham omstændelig om sine Reiser, ligeledes hvor han havde været og hvo der havde læget ham; „jeg har ogsaa, Herre!" sagde han, „dræbt en slig Orm, at Dronning Flurent tilböd mig sin Datter, Isodd den fagre, tilægte, men jeg skal drage hen, Herre! og beile til hende for eder". Dette syntes Kong Morodd godt om. Han lod derpaa gjöre Forberedelser til Tristrams Reise; han havde tre veludrustede Skibe og et godt Fölge. Kongen selv fulgte ham tilskibs tilligemed mange andre mægtige Mænd,

Síðan ferr Tristram, þegar byr gaf; þeim fórzt hið bezta, þar til er hann kemr við Írland; ok er Flúrent drottníng varð þessa vör, þá sendir hon þegar til móts við hann ok býðr honum heim til veizlu með allt lið sitt. Þetta þekkist Tristram, ferr til hallar með helmíng liðs, en helmíng liðs lèt hann gæta[1] skipa; en er hann kom heim til hallar, ok[2] tók Flúrent drottníng báðum höndum við honum ok setr hann í hásæti. En þá er hann hafði þar verit iij nætr, þá bar hann upp eyrendi sitt við þær mæðgur; þetta varð Tristram auðflutt, því at þær viku til hans ráða, en gat Ísodd þess, at ekki væri örvænt at gætist af henni, þótt hann bæði hennar sèr til handa; en þat fèkkst af honum ekki heldr enn fyrr. Kom þá svo máli, at Mórodd konúngi var heitit konunni, ok skyldi Tristram hana flytja heim með sèr til Englands. Bríngven hèt fóstra Ísoddar, hon var dóttir Cúsens jarls, hon fór með henni til Englands; Flúrent seldi Bríngven drykkjarhorn ok bað hana fá Mórodd konúngi ok Ísodd fögru, þá er þau færi til rekkju sinnar. En í þann tíma er byr gaf, sigla þau í haf; en þá er þau sigldu einn góðan veðrdag, þá bað Ísodd Bríngven gefa sèr drekka; hon tók horn þat, er Flúrent hafði henni selt, áðr hon fór[3] af Írlandi[4]; hon drakk af horninu, síðan fèkk hon Tristram, hann kneyfði af horninu; en þegar þau höfðu drukkit, tók at seinkast ferðin, því at þá feldi hvort þeirra[5] þegar svo mikla ást til annars, at varla gáðu þau ferða sinna fyrir. Nú varð ferð þeirra sein, því at þau lágu lengi í sömu höfn; svo er sagt, at þau hafi iij mánaði verit í ferðinni, áðr þau kæmi við England; en er þau kvomu við land, bað Tristram menn sína leyna Mórodd konúng

---

1) *rettet for* g͛da. — 2) *saal. Mbr.* — 3) *i Margen, det sidste Bogstav mangler.* — 4) *rettet for* Englandi. — 5) þ͞, *Mbr. i Margen.*

og de skiltes med den störste Kjærlighed. Tristram tog nu afsted, saa snart som Bör gaves; Reisen löb heldigt af og de naaede snart Irland. Da Dronning Flurent blev det vaer, sendte hun strax Folk ud imod ham og indböd ham til et Gilde med hele hans Fölge; Tristram modtog Indbydelsen og drog hjem til Hallen med Hælften af sit Fölge, men den anden halve Deel lod han bevogte Skibene. Som han nu kom til Hallen, modtog Dronning Flurent ham med aabne Arme og satte ham i Höisædet; men da han havde været der tre Nætter, frembar han sit Ærende for Moder og Datter; dette var ingen vanskelig Sag for ham, thi de rettede sig efter hans Raad. Isodd lod sig dog endnu mærke med, at det var ikke umuligt at hun vilde sige ja, om han beilede til hende for sig selv; men han var ligesaalidt at formaae dertil nu som för. Sagens Udfald blev da det, at Kongedatteren blev lovet bort til Kong Morodd, og det blev bestemt, at hun skulde fölge med Tristram hjem til England. Bringven hed Isodds Fostermoder, en Datter af Cusen Jarl, og hun ledsagede hende til England; til hende leverede Flurent et Drikkehorn og bad hende række det til Kong Morodd og Isodd den fagre, naar de gik til deres Seng. Da nu Bör gaves, stak de i Söen, men som de en smuk Dag seilede fremad, bad Isodd Bringven bringe sig noget at drikke; denne tog da det Horn, som Flurent havde givet hende, förend hun forlod Irland; Isodd drak af Hornet og gav det derpaa til Tristram, som tömte det; men efterat de havde drukket, begyndte Reisen at gaae langsommere, thi begge fattede nu en saa heftig Kjærlighed til hinanden, at de næppe lagde Mærke til, hvorledes det gik med denne. Deres Reise blev nu ogsaa meget langvarig, thi de laa længe i den samme Havn, og man fortæller at de först naaede England efter at have været tre Maaneder underveis; men da de vare landede, bad Tristram sine Mænd fortie om deres

ferðum þeirra; þeir sögðust svo gera mundu. En er Mórodd konúngr vissi kvomu Tristrams, bað hann söðla marga hesta; svo var gert. Mórodd konúngr fagnar vel Tristram ok Ísodd hinni fögru; öllum mönnum fannst mikit um fegurð hennar, því at hon var hin fríðasta kona, er fædd hefir verit. Mórodd konúngr bauð Tristram at eiga Ísodd ok sagði þat giptusamligra fyrir aldrs sakir: en ek ann þèr allvel konunnar ok ríkisins. Tristram svarar[1]: nei, herra! sagði hann, ek vil ekki konúngr ver*a*, meðan yðvar er við kostr[2]. En ek sver þat, segir sá, er söguna samsetti, at heldr þæga ek Ísodd, enn allt veraldar gullit.

11. Eigi miklu síðar lèt konúngr afla at prýðilegri veizlu: hann sagði svo fyrir, at þar skyldi engi óboðit koma. En þá er at þeirri stundu kemr, at þau skulu gánga í eina sæng, Mórodd konúngr ok Ísodd hin fagra, þá hyggr hon á væl við konúng, því at hon vissi sik með litlum drengskap beðit hafa konúngs; tekr hon þat ráð, at Bríngven fóstra hennar skal rekkja hjá konúngi iij nætr, en þau Tristram bygðu eina sæng: nú þótt konúngr væri vitr, fèkk hann ekki sèt þessa væl. En er lokit var veizlunni, gaf konnúngr hverjum manni stórmannligar gjafir; Tristram gaf ok stórmikit fè; síðan fara menn hverr til síns heima ok þökkuðu vel konúngi sköruliga veizlu ok sæmiligar gjafir. En þegar eptir veizluna, þá mælti Ísodd við þræla ij: þit skulut færa Brínguen til skógar, síðan skulu þit brenna hana á báli. Þeir gerðu svo, fóru til skógar með Brínguen, síðan kynda þeir bálit. En áðr[3] þeir kastaði henni á bálit, þá fréttu þeir hana, hvat hon hefði til saka, at Ísodd stafaði henni svo harðan *dauða*. Hon svarar[4]: ekki lèti hon þetta gera, nema ek hefða ærnar sakir til; en þó sè ek þat helzt til, þá er

---

[1]) s', *Mbr.* — [2]) kosti, *Mbr.* — [3]) adz, *Mbr.* — [4]) s', *Mbr.*

Reise for Kong Morodd, og de lovede at gjöre dette. Som nu Kong Morodd erfarede Tristrams Ankomst, befalede han at mange Heste skulde sadles; det blev gjort, og Kong Morodd modtog nu Tristram og Isodd den fagre meget vel; alle beundrede hendes Skjönhed, thi hun var den skjönneste Kvinde, som nogensinde er födt. Kong Morodd tilböd Tristram at ægte Isodd og sagde at det var mere passende paa Grund af deres Alder, „men jeg under dig godt baade Konen og Riget". Tristram svarede: „nei, Herre!" sagde han, „jeg vil ikke være Konge, saalænge I lever". „Men jeg sværger paa", siger den som har skrevet Sagaen, „at jeg foretrak Isodd for Alverdens Guld."

11. Ikke ret længe efter lod Kongen berede et herligt Gilde, hvortil han sagde ingen skulde komme uindbuden. Men da den Tid nærmede sig at Kongen og Isodd den fagre skulde gaae i een Seng, tænkte hun paa at spille Kongen et Puds, eftersom hun var sig bevidst, at hun havde ventet ham med liden Troskab; hun fattede derfor den Beslutning at lade sin Fostermoder Bringven ligge hos Kongen i tre Nætter, men selv delte hun Seng med Tristram, og skjönt Kongen var en viis Mand, saa kunde han dog ikke opdage dette Bedrageri. Da Gildet var til Ende, gav Kongen enhver de prægtigste Gaver, og Tristram gav ogsaa mange Penge bort; siden drog hver tilbage til sit Hjem og takkede Kongen hjertelig for det prægtige Gjestebud og de herlige Gaver. Strax efter Gildet sagde Isodd til to Trælle: „I skal före Bringven ud i Skoven og brænde hende der siden paa et Baal." De gjorde som hun böd, förte Bringven ud i Skoven og antændte derpaa Baalet; men förend de kastede hende paa Baalet, spurgte de hende, hvad hun havde forseet sig, siden Isodd dömte hende til en saa haard Död. Hun svarede: „ikke vilde hun have befalet dette, hvis jeg ikke fuldkommen havde fortjent det; dog troer jeg at min

vit kvomum híngat til lands, at ek hafða hreinan serk, en hennar var vergaðr[1]. Þrælarnir svara: þetta eru litlar sakir til svo þúngrar hegndar; en ekki at síðr hlýtr þetta at gera, en þó er þat hit versta verk. En þá er þeir ætluðu at kasta henni í eldinn, þá gekk Ísodd drottníng af skóginum ok bað þá ekki vinna hit mesta óhapp. Þeir urðu því fegnir. Ísodd drottníng gerði þetta til þess, at hon vildi vita, hvort Bríngven var henni trú, svo sem hon hugði, en ekki ætlaði hon at láta granda henni heldr enn sjálfri sèr. Þau lágu í einni skemmu Mórodd konúngr ok Ísoddd drottníng ok Mórodd[2] konúngr ann Ísodd drottníngu mikit, ok ekki máttu menn annat á finna, enn hon ynni honum mikit. Þat var einhverju sinni, at Hèri enn hyggni kom at máli við Mórodd konúng ok segir honum at Tristram[3] ferr til rekkju Ísoddar drottníngar um nóttum; ok þèr megit[4] vita, herra! segir hann, at Ísodd stundar hann í hvern stað framar enn yðr. Nei, sagði konúngr, ekki mun þá raun gefa, ok gera þau þat allt [ástar sakir[5] við mik, en ekki mun þeim verri hlutr til gánga. Hèri svarar[6]: herra! sagði hann, þèr skulut gera til raun. Hverja, sagði hann. Hèri svarar[7]: ek skal sá hveiti um allt skemmu gólfit, ok mun þá sjá spor hans, ef hann ferr til rekkjunnar. Konúngr bað hann svo gera. Mórodd konúngr var trúmaðr mikill, hann fór til kirkju hverja nótt ok baðst fyrir til guðs. Nú gerði Hèri þessa tilraun, at hann sáði hveitinu á gólfit milli rúmanna; en um morguninn bað Hèri konúng gánga ok sjá, hvort hann hefði villt upp borit. Konúngr gekk til ok sá spor Tristrams í hveitinu; þá mælti konúngr: ekki ætla ek honum illt til gánga, þótt hann fari til rekkju hennar, heldr mun hann vilja skemta henni, sagði konúngr,

---

1) *saal.* (u'gadr), *Mbr.* — 2) *rettet for* T (Tristram) *i Mbr.* — 3) *Mbr. lægger hertil* kr (konúngr). — 4) meg^t, *Mbr.* — 5) *fra* [*saal. Mbr., maaskee* fyrir *udeglemt.* — 6) s', *Mbr.* — 7) s', *Mbr.*

största Bröde er, at jeg ved Ankomsten hertil havde en reen Særk; men hendes var smudsig." Trællene svarede: „dette er en ringe Grund til saa stor en Straf" — men alligevel maa dette fuldbyrdes, skjönt det er den værste Misgjerning. Men som de vilde til at kaste hende paa Ilden, kom Dronning Isodd ud af Skoven, og bad dem ikke begaae den störste Ulykkesgjerning. De bleve meget glade derover. Dronning Isodd havde gjort dette for at forvisse sig om, om Bringven var hende saa tro, som hun antog, men hun vilde i Virkeligheden ligesaalidt lade tilföie hende noget ondt som sig selv. De sov alle i det samme Huus, Kong Morodd, Dronning Isodd og Tristram; Kongen elskede Dronning Isodd höit, og man kunde ikke mærke andet, end at hun ogsaa holdt meget af ham. Det skete engang at Hjere den vise havde en Samtale med Kong Morodd og fortalte ham, at Tristram gik til Dronning Isodds Seng om Natten, „og I maa vide, Herre!" sagde han, „at Isodd i alle Henseender viser större Forkjærlighed for ham end eder." „Nei", sagde Kongen, „det vil ikke vise sig at forholde sig saaledes, thi altsammen dette gjöre de kun af Kjærlighed til mig, men ikke af nogen anden slettere Bevæggrund." Hjere svarede: „Herre!" sagde han, „I skulde anstille en Pröve." „Hvilken?" sagde Kongen. Hjere svarede: „jeg skal ströe Hvede over hele Husets Gulv, da ville hans Spor blive synlige, hvis han gaaer til Sengen"; Kongen bad ham gjöre det. Kong Morodd var en meget gudfrygtig Mand, han gik til Kirke hver Nat og bad til Gud. Hjere anstillede nu den aftalte Pröve og saaede Hveden paa Gulvet mellem Sengene, men om Morgenen bad han Kongen gaae hen og see, om han havde berettet feil. Kongen gik og saae Tristrams Spor i Hveden; da sagde han: „omendskjönt Tristram gaaer til Dronningens Seng, saa troer jeg dog ikke at det skeer i nogen slet Hensigt, men han vil kun",

þá ek em á brottu; en þó lèt konúngr Tristram þaðan af sofa í annarri skemmu síðan. Svo var farit skemmum at glergluggarnir horfðust *á*; þá lèt Tristram koma upp eitt snæri í milli skemmu sinnar ok þeirrar, er þau konúngr lágu í; síðan las Tristram sik upp eptir strengnum um nóttum, ok svo fór hann til rekkju Ísoddar drottníngar. Nú ferr svo fram um hríð, þar til at Hèri segir konúngi, hver efni í eru. Konúngr kveðr þat engu gegna. Þat var eina nótt at konúngr fór til kirkju, þá hljóp Tristram á rekkjustokkinn ok stakk niðr hendinni, ok blæddi. Ísodd drottníng stakk saumskærum sínum í hönd sèr, síðan blandaði hon saman blóðinu, til þess at konúngr vissi ekki at karlmanns blóð væri. En um morguninn frètti konúngr, því[1] þar væri blóð. Því, herra! sagði hon, at ek skeinda mik í nótt með saumskærum mínum, þá er ek gekk af sæng. Hèri svarar[2]: já, frú! þetta er víst yðvart blóð, þó er þar blandit[3] við karlmanns blóði. Konúngr kvað þat ekki vera; en þó hann mælti mót, þá vissi hann þó hið sanna. Svo bar til einhvern dag, at Ísodd drottníng var farin til lundar með lèrept sín; Tristram var ok farinn með henni; þar var einn fagr stöðubrunnr, er hon skyldi lèreptin þvo; þau sjá at skugga bar á brunninn, þau kenna at Mórodd konúngr var uppi í limunum yfir þeim. Þá mælti Tristram: ill eigu við þeim manni at vera, er okkr rægir við Mórodd konúng frænda minn. Hon svarar[4]: ek undrumst at þú drepr ekki þat illmenni, at okkr vill rægja við svo góðan mann. Nei, sagði hann, þat veit guð, at ek skal honum[5] þola fyrir sakir frænda míns. Slíkar voru ræður þeirra ok þeim[6] líkar. Nú lætr[7]

---

[1]) *saal. Mbr.* — [2]) s', *Mbr.* — [3]) blan^{t}d, *Mbr.* — [4]) s', *Mbr.* — [5]) *her er maaskee* allt *eller* þat *udeglemt.* — [6]) þ, *Mbr.*; *kunde maaskee ogsaa læses* þessum. — [7]) læt^{z}, *Mbr.*

vedblev Kongen, „underholde hende, imedens jeg er borte"; men alligevel lod Kongen Tristram fra denne Tid sove i et andet Huus. Det Huus, hvori Kongen og Dronningen laa, stod saaledes overfor Tristrams, at begges Glasvinduer vendte mod hverandre; Tristram befæstede derfor et Toug imellem Husene, halede sig op ad dette om Natten og kom saaledes til Dronning Isodds Seng. Saaledes gik det da i nogen Tid, indtil Hjere underrettede Kongen om, hvorledes alt gik til. Kongen sagde det havde intet at betyde. Det skete en Nat, som Kongen var gaaet til Kirke, at Tristram rendte mod Sengestokken og stödte sin Haand, saa den blödte. Dronning Isodd stak sig i Haanden med sin Sax, blandede derpaa sit Blod med Tristrams, forat Kongen ikke skulde mærke at det var Mandfolkeblod. Om Morgenen spurgte Kongen, hvorfra Blodet kom der. „Det kommer deraf, Herre!" svarede hun, „at jeg kom til at ridse mig lidt med min Sax, da jeg gik fra Sengen i Nat." Hjere svarede: „ja Frue! dette er vistnok eders Blod, men dog er det blandet med Mandfolkeblod". Kongen sagde, det var ikke Tilfældet; men skjönt han modsagde det, saa vidste han dog meget godt Sandheden. Det skete en Dag, at Dronning Isodd var gaaet til Lunden med sit Linned; Tristram var ogsaa fulgt med hende. Der var en smuk, stillestaaende Brönd, der hvor hun skulde vadske Linnedet; de saae at en Skygge faldt paa Brönden og mærkede nu at Kong Morodd sad i Grenene over dem. Da sagde Tristam: „fjendske bör vi være mod den Mand, som sætter Ondt for os hos min Frænde, Kong Morodd". Hun svarede: „det undrer mig, at du ikke dræber det onde Menneske, som vil sætte Ondt for os hos saa god en Mand". „Nei", sagde han, „det veed Gud, at jeg skal bære over med ham for min Frændes Skyld". Saadanne og lignende vare deres Samtaler. Kongen lod nu derfor endnu som

konúngr enn dyljast við; ávallt var konúngr af mikilli ást til Tristrams frænda síns. Þat var einhverja nótt, þá er konúngr kom frá kirkju, at hann fann Tristram í sæng hjá Ísodd drottníngu. Nú þikkist konúngr varla mega við dyljast, at ekki muni góð efni í vera; síðan lætr Mórodd konúngr þau flytja í einn helli. Þá mælti Ísodd drottníng: hvat skulu vit, nema hafa yndi af hellinum? Nei, sagði Tristram, vit skulum fara síns vegar hvort okkart út undir hellinn. Þau gerðu svo. Mórodd konúngr var úti á hellinum ok vildi vita, hvat þau talaði; þá mælti Tristram: vaki þèr, frú! sagði hann. Sofit hefi ek til þessa, sagði hon, en vaki ek nú. Hann spyrr: hvern veg þikkir yðr nú komit kostinum? Vel, sagði hon, því at mèr þikkir gott at deyja fyrir ránga sök. Tristram svarar [1]: gott þikki mèr at deyja, en hitt þikki mèr illt, er Mórodd konúngr, frændi minn, skal svo villt fara, at hann gefr okkr sök; en þó at við deyjum hèr bæði, þá bið ek þess allsvaldanda guð, at hann láti sèr sóma, með sinni mildi ok miskun [2], at hann fyrirgefi honum svo sem ek á fyrir guðs sakir, [því at [3] meir gerir hann þetta af fortölum vondra manna enn hitt, at honum sè við svo föl til dauða. Svo er sagt at þau væri viku matlaus í hellinum. Þá gekk Mórodd konúngr í hellinn ok fann þau sofa í sínum stað hvort þeirra, ok þótti konúngi at vísu gánga, at logit mundi. Konúngr lèt þau fara heim til hallar með sèr; hann gerði þá enn vel til þeirra.

12 [4]. Fúlsus hefir konúngr heitit, hann herjaði á England, hann hafði fjölda liðs ok var heiðinn sem hundr. Mórodd konúngr lèt kalla saman her mikinn; síðan ferr Tristram til móts við Fúlsus konúng. En þann tíma er þeir finnast, slær þar í bardaga; tekst þegar hin snarpasta

---

[1]) s', *Mbr.* — [2]) myskun, *Mbr.* — [3]) *fra* [*Rettelse for Mbrs* þr. — [4]) *Overskriften udslettet.*

han intet vidste, og viste sig bestandig meget kjærlig mod sin Frænde Tristram. Da skete det en Nat, da Kongen kom tilbage fra Kirken, at han traf Tristram i Sengen hos Dronning Isodd. Nu syntes han, at han ikke længere kunde tvivle om, at det just ikke hang saa ganske rigtigt sammen hermed, og lod dem derfor före til en Grotte. Da sagde Dronning Isodd: „hvad er der nu andet for os at gjöre, end at more os i Grotten"? „Nei", sagde Tristram, „lad os gaae hver til sin Side af Grotten". De gjorde da saaledes. Kong Morodd var udenfor Grotten og vilde höre, hvad de talede. Da begyndte Tristram: „vaager I, Frue", sagde han. „Jeg har hidtil sovet", sagde hun, „men nu vaager jeg". „Hvorledes synes I Sagerne nu staae"? spurgte han. „Godt", sagde hun, „thi det tykkes mig godt at döe uskyldig". Tristram svarede: „godt tykkes mig at döe, men det synes mig ilde, at Kong Morodd, min Frænde, skal feile saa meget, at ansee os for skyldige; men omend vi skal begge döe her, saa beder jeg dog den almægtige Gud, at han af sin Naade og Miskundhed vil tilgive ham, saaledes som jeg for Guds Skyld bör gjöre det, thi han gjör dette mere af onde Menneskers Tilskyndelse end af Lyst til at dræbe os". Man fortæller at de saaledes tilbragte en Uge i Grotten uden Föde. Efter den Tid gik Kong Morodd ind i Grotten og fandt dem da sovende hver paa sit Sted, og nu troede Kongen at kunne være overbeviist om, at man havde löiet for ham. Han lod dem fölge med sig hjem til Hallen og gjorde endnu vel imod dem.

12. Fulsus hed en Konge, som hærjede paa England med en uhyre Hær; han var hedensk som en Hund. Kong Morodd lod sammenkalde en stor Hær, og Tristram drog derpaa ud imod Kong Fulsus. Strax som de stödte sammen, begyndte Slaget, og der opstod den heftigste Kamp; de sloges hele den Dag lige til Nat; da var största

orrosta; berjast þeir þann dag allan til nætr, þá var fallinn allr þorrinn[1] liðs Tristrams; þá þikkir honum sèr óvænt horfa. Þá tekr hann þat ráðs, at hann heitir til sigrs á sjálfan guð, því at hann skal af láta fíflíngum við Ísodd drottníng; en um morguninn eptir, þegar er vígljóst var, þá tóku þeir til bardaga, ok þá gengr Tristram vel ok sköruliga fram; hann höggr heiðíngja á báðar hendr, ok því er líkast til at jafna sem þá er öflugr maðr kemr í þykkva mörk ok höggr hvert trè, er fyrir honum *verðr*. Þá mæltu heiðíngjar: þetta er fjandi en ekki maðr, er oss gjörir svo mikinn skaða, ok hinn helgi Maumet[2] verði honum reiðr ok lægi hans dramb, ok þat veit Makon, segja þeir, at hann höggr miklu stærra enn nokkurr maðr annarr, sá er vèr höfum við barizt. Þá heyrir Tristram tal þeirra ok svarar[3]: jájá, segir hann, þat geri ek allt fyrir frúinnar sakir; ok slík orð eggjuðu hann framgaungu, at hann mætti engum svo dramblátum, at ekki fèlli hverr þeirra um þveran annan. Þá æpti Fúlsus konúngr hárri röddu: svo hjálpi mèr Makon, sagði hann, at ek skal þegar drepa þenna fjanda, er ek nái honum, ok ek skal bera hann dauðan á spjótsoddi mínum til yðvar. Þetta heyrir Tristram ok vill ekki sýna á sèr bleyðimark, heldr ríðr hann með miklum ákafa, þar til er hann mætir Fúlsus konúngi; þá höggr hvorr til annars, ok kemr sverð konúngs á skjöld Tristrams þveran ok varð ekki höggit. Þá hjó Tristram í móti ok kom í hjálminn, ok af svo miklu afli, at hann klauf búk hans at söðli, ekki síðr þó hann hefði ij brynjur ok hina sterkustu plátu; fèll þá búkr Fúlsus konúngs tveggja vegna af hestinum, en sálin fór í helvíti. Þá sá heiðíngjar fall höfðíngja síns, brestr þá þegar flótti í liðinu. Tristram rak flóttann vij dagleiðir, ok ekki lètti

---

1) þorín, *Mbr.* — 2) *saal., skjönt han strax efter kaldes* Makon. — 3) sv^r, *Mbr.*

Delen af Tristrams Hær falden, og han syntes nu det begyndte at see sort ud. Da fattede han det Raad, at han paakaldte Gud selv til Seir og lovede at afbryde sin Forbindelse med Dronning Isodd; men den næste Morgen, da det var blevet kamplyst, begyndte de Slaget paa ny, og Tristram gik da vel og mandigen frem; han nedhug Hedningerne til begge Sider, og hans Færd kan bedst sammenlignes med en kraftig Mands, der kommer i en tæt Skov og nedhugger ethvert Træ, han stöder paa. Da udbröd Hedningerne: „dette er en Djævel men ikke et Menneske, som tilföier os saa stor Skade; den hellige Maumet vredes paa ham og dæmpe hans Overmod; og det veed Makon", bleve de ved, „at han hugger langt vældigere end nogen anden, vi have kæmpet med". Tristram hörte nu hvad de sagde og svarede: „i Sandhed", sagde han, „det gjör jeg alt for Fruens Skyld"; og slige Ord ansporede ham saaledes til Kamp, at han mödte ingen saa overmodige, at de jo faldt den ene over den anden. Da raabte Kong Fulsus med höi Röst: „saasandt hjælpe mig Makon", sagde han, „skal jeg paa Öieblikket dræbe denne Djævel, saasnart jeg faaer fat paa ham, og bringe eder ham död paa min Spydsod"! Dette hörer Tristram og vil nu ikke vise noget Tegn paa Frygt, men sprænger strax med stor Heftighed henimod Kong Fulsus, indtil han træffer ham; da hug den ene til den anden, og Kongens Sværd traf tvers over Tristrams Skjold saaledes at Hugget forblev uden Virkning. Da hug Tristram imod og traf Hjelmen saa vældigen, at han klövede Kongen lige til Sadelen, og det skjönt han havde to Brynjer paa og den stærkeste Plade; da faldt Kongens Legeme til to Sider af Hesten, men Sjælen foer til Helvede. Nu saae Hedningerne deres Hövdings Fald, og Hæren begyndte strax at flygte; men Tristram forfulgte dem syv Dagsreiser og hörte ikke op, förend de vare alle dræbte; da han saa kom hjem,

hann fyrr enn hvert mannsbarn var drepit; ok er Tristram kemr heim, þá þakkar Mórodd konúngr honum ferðina, ok verðr hann af þessu allfrægr. Þessu næst bað Mórodd konúngr Ísodd drottníng skíra sik[1]. Hon kvað þat skyldu á hans valdi vera: en þó vilda ek finna Tristram áðr. Nei, sagði konúngr, þat skal nú ekki, því at þit skulut nú engi svik saman bera. En þó bar svo til, at þau gengust á móti á einu stræti, áðr þau skyldu til skírslunnar fara. Hildifonsus hèt biskup í Vallandi, sá er skírsluna gerði; en um dag einn þá er þau riðu, þá varð fyrir þeim eitt mikit díki, ok lá í díkinu hestr Ísoddar drottníngar; þá kom þar at einn stafkarl ok kipti henni upp á bakkann, ok bar svo til at hon steig yfir hann. Ok er hon kom í Valland, þá finna þau biskup, ok bað hon sik svo skíra vera, at sá einn stafkarl hefði henni nær komit, annar enn bóndi hennar, er henni kipti yfir díkit; ok eptir þessi sögu gerði biskup henni skírslu ok verðr hon vel skír. Síðan fór Mórodd konúngr heim. Nú byrjar Tristram ferð sína af Englandi ok út á Spán; þar hafði sá konúngr sezt í ríki[2], er Beniðsus[3] hèt, ok jarlar þeir ij, er annarr hèt Sigurðr, en annarr Hríngr; þeir efldu her í móti Tristram. Hann átti bardaga við þá, ok var þat hin snarpasta orrosta, ok ekki laung áðr Beniðsus konúngr fèll; en jarlar[4] lögðu undir land við Tristram ok buðu honum systur sína; hon hèt Ísodd svarta, ok þótti sá kostr beztr á öllu Spaníalandi. Þá lèt Tristram búa prýðilega veizlu ok býðr til öllu stórmenni, *er* í var landinu; þá kvongaðizt Tristram ok þá var honum gefit konúngsnafn yfir öllu Spaníalandi. En er sleit veizlunni, þá gaf Tristram konúngr öllum mönnum góðar gjafir, eptir því sem menn voru at metorðum til; síðan ferr hverr til síns heima, ok þikkjast nú

---

[1]) sig, *Mbr.* — [2]) R with superscript i, *Mbr.* — [3]) *ikke ganske sikkert.* — [4]) *usikkert.*

takkede Kong Morodd ham for denne hans Færd, og han blev nu herved meget berömt. Dernæst lod Kong Morodd Dronning Isodd underkaste sig en Uskyldighedspröve. Hun sagde det skulde ganske komme an paa ham, „men dog vilde jeg gjerne tale med Tristram först". „Nei", sagde Kongen, „det skal ikke skee, denne Gang skulle I ikke have Leilighed til at forenes om noget Bedrageri"; — men ikke destomindre traf det sig, at de mödtes i et Stræde, förend de toge afsted til Uskyldighedspröven. Hildefonsus hed den Biskop i Valland, som skulde foretage Pröven; men en Dag som de vare paa Reisen, stödte de paa et stort Morads, hvori Dronningens Hest kom til at sidde fast; da kom der en Stavkarl til og rykkede hende op paa Bredden, men det tildrog sig dog herved, at hun kom til at stige over ham. Derpaa kom de til Valland og traf Biskoppen, og Isodd erklærede nu at hun var saa reen og uskyldig, at, med Undtagelse af hendes Husbond, var kun den Stavkarl kommet hende nær, som havde rykket hende over Moradset; og paa dette Udsagn underkastede Biskoppen hende Pröven, som hun bestod meget godt. Nu tiltraadte Tristram sin Reise fra England til Spanien; der havde en Konge, ved Navn Benidsus, og to Jarler, af hvilke den ene hed Sigurd, den anden Ring, underkastet sig Riget. Disse samlede en Hær imod Tristram, som holdt et Slag med dem; det var en haard Kamp, men dog ikke langvarig, inden Kong Benidsus faldt. Da underkastede Jarlerne Tristram Landet og tilböde ham deres Söster, Isodd den sorte, som ansaaes for det bedste Parti i hele Spanien, tilægte. Tristram lod nu berede et prægtigt Gilde og indböd dertil alle Landets Hövdinger; derpaa giftede han sig og fik Navn af Konge over hele Spanien. Men da Gildet var forbi, gav Kong Tristram alle anseelige Gaver, enhver efter hans Værdighed; siden drog hver til sit Hjem, og det tyktes dem, at de nu

hafa fengit góðan höfðíngja. Svo er sagt at Tristram hyggr seint af Ísodd hinni fögru, ok þikkist Ísodd svarta ekki fá ást hans. Þat var einhverju sinni at þau skyldu þiggja veizlu at eins göfugs manns; en þá er þau fóru frá veizlunni, þá var væta mikil, ok sagði Ísodd svarta svo, at regnit væri ekki óforvitnara enn bóndi hennar. En þá er þau höfðu saman búit iij vetr[1], ól Ísodd svarta sveinbarn, þat var vatni ausit ok var svein*inn* kallaðr Kalegras; hann var snemma mikill vexti ok fríðr sýnum ok líkr feðr sínum.

13[2]. Keisari sá rèð fyrir Saxlandi, er Donísus hèt; hann var ríkr höfðíngi ok ágætr, en sá konúngr herjaði á hann er Amilías hèt. Þá gerði keisari menn á Spán ok beiddi Tristram liðs; hann varð vel við ok fór þegar á fund keisara með miklu liði. Tristram býðr keisara at fara með sínu liði einn í mót Amilías konúngi; hann tók þat með þökkum. Síðan fór Tristram til móts við konúng, ok er þeir finnast, hefir Tristram lið miklu minna; þá býðr hann honum á hólm, ok hafi sá gagn ok sigr, er guð lofar. Þat vil ek gjarna, sagði konúngr, ok þess vænti ek, at þú vildir þetta gjarna hafa ómælt í þann tíma er við skiljum, ella lætr ekki at draumum. Ger svo vel, sagði Tristram, at þú trú ekki á drauma þína; en svo fremi þarftu at hælast, sem vit erum skildir. Þá gánga þeir á hólm, ok segir Tristram upp hólmgaungulög. Nú á Amilías konúngr fyrri at höggva, því at á hann var skorat; þá höggr Amilías konúngr til Tristrams ok kom höggit ofan í skjöldinn, ok klauf hann skjöldinn niðr í gegnum [öðru*m megin*[3] mundriða, svo at í jörðu nam staðar. *Hugsar*[4] Tristram þat, at hann vildi at konúngr ætti ekki fleiri at höggva til hans, ok þat veittist honum.

---

1) vet², *Mbr.* — 2) *ingen Overskrift, men nogle röde betydningslöse Bogstaver.* — 3) *fra [det förste Ord utydeligt, det andet et nödvendigt Tillæg.* — 4) *enten dette eller et andet Ord maa her være udeglemt.*

havde faaet en god Hövding. Det fortælles, at det varede længe, inden Tristram slog Isodd den fagre af Tankerne, og Isodd den sorte syntes at hun ikke nöd hans Kjærlighed. Det skete engang, at de skulde til et Gilde hos en fornem Mand, men da de droge tilbage fra Gildet, regnede det stærkt, og Isodd den sorte sagde nu, at Regnen ikke var mindre nysgjerrig end hendes Husbond. Men da de havde levet tre Vintre sammen, födte Isodd den sorte et Drengebarn, som blev overöst med Vand og kaldet Kalegras; han var tidlig stor af Væxt, smuk af Udseende og lignede sin Fader.

13. Der raadede en Keiser over Saxland ved Navn Donisus, en mægtig og udmærket Hövding; han blev bekriget af en Konge ved Navn Amilias. Da sendte han Bud til Spanien og bad Tristram om Hjælp; denne var villig hertil og drog strax til Keiseren med en stor Hær. Tristram tilböd Keiseren at drage alene mod Kong Amilias med sin Hær, og denne modtog Tilbudet med Glæde. Derpaa drog Tristram ud imod Kongen, men da de mödtes, havde Tristram langt mindre Hær; da udæskede han Kongen til Tvekamp: „og lad den gaae af med Prisen og Seiren, som Gud vil"! „Det vil jeg gjerne", sagde Kongen, „men jeg troer dog, at du, den Tid vi skilles, vil fortryde at du har talt dette, eller man kan ikke stole paa Drömme". „Vær saa god", sagde Tristram, „at troe ikke paa dine Drömme! og da först kan du prale, naar vi ere skilte". Derpaa gik de til Kamppladsen og Tristram fremsagde Holmgangs-Loven. Kong Amilias skulde, som den udfordrede, hugge först; han hug da til Tristram og traf hans Skjold oventil, klövede dette heelt igjennem paa den ene Side af Haandtaget, og Sværdet standsede först i Jorden. Da tænkte Tristram som saa, at det var önskeligere, at denne Konge ikke skulde hugge tiere til ham, og dette hans Önske blev ogsaa opfyldt. Han hug nu

Þá hjó Tristram til konúngs ok kom í hjálminn ok svaddi ofan með eyranu á öxlina, ok klauf hann frá síðuna vinstri, svo at í mjöðminni nam staðar. Nú á Tristram, sem jafnan, sigri at hrósa; en er menn konúngs sjá fall hans, þá flýja þeir á merkr ok skóga; rekr Tristram flóttann um hríð ok drepr mart manna. Síðan ferr hann á fund keisara ok sagði honum slíkt, sem í hafði gjörzt. Hann þakkar Tristram vel sína framgaungu ok mikit hreystiverk, er hann hafði fyrir hans sakir gert; en áðr Tristram ferr af Saxlandi, þá gefr Donísus keisari honum vegligar gjafir, sem verðugt var. Eptir þat fór Tristram heim á Spán með mikilli virðíng. Þá sitr Tristram heima á Spáni um hríð í góðu yfirlæti ok *við* mikinn orðstír; hann hafði þat jafnan at skemtan at ríða á skóg ok skjóta dýr ok fugla, því at hann var hinn mesti bogmaðr, ok hverja íþrótt hafði hann numit at honum sómdi betr at kunna enn án at vera. Þat var einn dag þá er Tristram fór á dýraveiðar, at hann var svo búinn at hann hafði sverð ok hjálm, skjöld ok[1] spjót í hendi, at[2] hann mætir einum manni á skóginum; sá nefndist Tristram. Þá frètti Tristram konúngr: hvaðan ertu, sagði hann. Enn komni Tristram svarar[3]: ek em utan af Jakobslandi, sagði hann, en ek fór því at finna yðr, sagði hann, at vèr höfum mikla frètt af frækleik yðrum, en ek þikkjumst mjök þurfa yðvars liðsinnis, því at vij bræðr hafa mik rekit af ríki; einn þeirra heitir Ayað[4], annarr Albað, þriði Dormadat; þeir eru allir miklir hreystimenn, svo at varla fást þeirra jafníngjar í öllu ríkinu, ok þætti mèr þín líðveizla allgóð, ef þú skalt berjast við iij, en ek við iiij; þá reiddist

---

[1]) *Mbr. har ogsaa her* sverð *efter* ok, *men dette er öiensynlig kun en urigtig Gjentagelse, medmindre her kunde læses* sverðspjót *i eet Ord, hvilket dog neppe forekommer.* — [2]) *saal. Mbr., skjönt* at *ogsaa er i den foregaaende Sætning* — [3]) s', *Mbr.* — [4]) *saal., som det synes, Mbr.*

til Kongen og rammede Hjelmen, men Sværdet streifede forbi Öret ned paa Skulderen og klövede hele den venstre Side lige til Hoften. Seiren var nu Tristrams som bestandig, thi da Kongens Mænd saae hans Fald, flygtede de til Marker og Skove; Tristram forfulgte dem en Tid og dræbte mange Mænd. Derpaa begav han sig til Keiseren og fortalte ham, hvorledes alt var gaaet til. Denne takkede Tristram paa en smuk Maade for hans Bedrift og den store Heltegjerning, han havde udfört for hans Skyld; og förend Tristram forlod Saxland, skjenkede Keiser Donisus ham ogsaa herlige Gaver, som han havde fortjent. Derpaa drog Tristram hjem til Spanien med stor Hæder og opholdt sig nu der i nogen Tid i megen Herlighed og Berömmelse; hans sædvanlige Forlystelse bestod i, at han red ud i Skoven for at skyde Dyr og Fugle, thi han var en udmærket Bueskytte, ligesom han ogsaa havde lært enhver Idræt, som det sömmede sig bedre for ham at kunne end at undvære. Det skete en Dag, da Tristram var taget paa Jagt, saaledes udrustet at han havde Sværd og Hjelm, Skjold og Spyd i Haanden, at han mödte en Mand i Skoven, som ogsaa kaldte sig Tristram. Kong Tristram spurgte: „hvor er du fra"? sagde han. Den fremmede Tristram svarede: „jeg kom fra Jakobsland", sagde han; „men derfor drog jeg til eder", blev han ved, „fordi vi have hört meget fortælle om eders Tapperhed, og jeg troer nu höiligen at trænge til eders Hjælp; efterdi syv Brödre, hvoraf den ene hedder Ayad, den anden Albad, den tredie Dormadat, have forjaget mig fra mit Rige; de ere alle store Helte, saaat deres Lige findes neppe over hele Riget, og det vilde tykkes mig, at du ydede mig god Understöttelse, hvis du vil kæmpe med de tre, medens jeg kæmper med de fire". Da blev Kong Tristram vred og sagde at han ikke monne være forud

Tristram konúngr ok kvað hann um ekki mundu fyrir sèr vera, ok þat veit guð, sagði hann, at ek ætla mèr betr vinnast, at berjast við v, en þèr við ij; þat vill enn komni Tristram, at þeir fari þegar.

14 [1]. Nú ríða þeir nafnar af Spán [2] ok lètta ekki fyrr enn þeir koma á Jakobsland ok til þeirrar borgar, er [þeir bræðr [3] höfðu atsetu; þá eggjar Tristram þá út af borginni, ok skulu við ij berjast við yðr vij, ok ef þèr erut nokkuru nýtir, þá gángi þèr út af borginni. En er þeir heyrðu þetta, þá herklæðast þeir þegar skjótt ok fimliga; síðan ríða þeir út af borginni. Ok er þeir mættust, skortir ekki stór högg er hvorir veita öðrum; Tristram konúngr berst við v; en nafni hans við ij. Þeir áttu lángan bardaga, því at hvorirtveggju voru enu mestu afburðamenn fyrir hreysti sakir; veitir Tristram konúngr stór högg þeim bræðrum, ok svo þiggr hann af þeim; en þó er þat frá málalokum at segja, at Tristram konúngr drepr þá v, er hann barðist við, en fèlagi hans hafði þá fellt annan þann, er hann átti við; þá drap Tristram konúngr þann er eptir var, og er þat uggligt [4], segir sá, er söguna setti saman, at hann drepi þenna mann síðarst, ok sá ...[5] varð at sannri [6] raun, því at hann varð sárr til ólífis. Enn komni Tristram þakkar honum svo mikinn sigr, sem hann hafði unnit honum til handa; hann bauð Tristram þá landit ok allt þat, er í hans valdi var. Tristram svarar [7]: ekki veit nú brátt, hverir fyrir löndum eiga at ráða. Þá sendir Tristram konúngr eptir konu sinni ok mágum; þá höfðust sár hans illa, ok komu til allir læknar, þeir er beztir voru í landinu, en við hvers kvomu spilltist mikit um: nú gerist hann máttlítill. Síðan lèt hann kalla

---

1) *Overskriften röd, ulæselig.* — 2) *saal. Mbr.* — 3) *fra* [þ̄ br, *Mbr., utydeligt.* — 4) ugligt, *Mbr.* — 5) *her er en aaben Plads til omtrent tre Bogstaver, som syncs at være udkradsede.* — 6) sanri, *Mbr.* — 7) s', *Mbr.*

for ham i nogen Ting, „og Gud veed", sagde han, „at jeg troer jeg vil slippe bedre fra at kæmpe med fem, end du med to". Den fremmede Tristram vilde, at de da strax skulde begive sig paa Reisen.

14. De to Navner rede nu bort fra Spanien og standsede ikke, förend de kom til Jakobsland, til den Stad, hvor Brödrene havde deres Ophold. Da opfordrede Tristram dem til at gaae ud af Staden: „vi to skulle kæmpe med eder syv, og hvis I due til noget, saa gaaer ud af Staden"! Da de hörte dette, rustede de sig hurtigt og behændigt og rede derpaa ud af Staden; men da de mödtes, skortede det ikke paa store Hug, som begge Parter uddelte til hinanden. Kong Tristram kæmpede med fem, hans Navne med to, og deres Kamp blev meget langvarig, efterdi begge vare Mænd af den mest udmærkede Tapperhed. Kong Tristram hug vældigen ind paa Brödrene og modtog ligeledes store Hug af dem, men Enden blev dog den, at han dræbte de fem, som han kæmpede med. Hans Staldbroder havde da dræbt den ene af dem, som han havde at bestille med, og Kong Tristram dræbte nu den anden; „men det er at befrygte", siger den, som har skrevet Sagaen, „at denne bliver den sidste, han dræber", og dette gik ogsaa fuldkommen i Opfyldelse, thi han blev dödelig saaret. Den fremmede Tristram takkede ham for den store Seir, han havde tilkæmpet ham, og tilböd ham Landet, tilligemed alt, hvad der stod i hans Magt. Tristram svarede: „det vil snart være uvist, hvo der skal herske over Lande". Siden sendte Kong Tristram Bud efter sin Kone og sine Svogre; hans Saar bleve meget slemme, og skjönt der kom alle de bedste Læger i Landet, saa forværredes hans Tilstand kun meget ved enhvers Ankomst, og hans Kræfter toge stærkt af. Derpaa lod han Jarlerne, sine Svogre, kalde til sig og sagde: „jeg har tiltænkt eder en Sendelse". „Hvorhen",

til sín jarlana[1] mága sína ok mælti: sendiför hefi ek yðr hugat. Hvert? segja þeir. Þit skulut fara til Englands ok bíðja Ísodd[2] drottníng koma ok græða mik, því at hana veit ek mestan lækni, ok segit henni svo, at ekki fæ ek bót minna meina, ef hon kemr ekki; en þá er sjá má hèðan för yðra, er þèr farit heimleiðis, þá skal þat mark um yðra ferð, at þèr skulut tjalda svörtu yfir skipunum, ef hon er ekki í ferð, en ellegar skulu þèr hvítu tjalda. Þeir búa ferð sína skjótt, ok er þeir voru búnir fara þeir leiðar sinnar, þar til er þeir koma við England; en þegar sem Mórodd konúngr fregnar þetta ok Ísodd drottníng, þá fara þau til fundar við þá ok bjóða þeim veizlu. Jarlarnir[3] þakka þeim: en þó hentar annat enn dvelja við. Síðan bera *þeir* fram sín eyrindi. En er drottníng heyrði þessi tíðindi, þá býr hon sik með mikilli skyndíngu, en þó varð hon hljóð við þessa sögu. Nú verðr engi dvöl á ferð þeirra fyrr enn þau koma við Jakobsland; síðan gekk Ísodd svarta í skemmu þá, er Tristram lá í, ok segir honum at sèn var ferð jarlanna. Hann frètti, hvort tjaldat var hvítu eðr svörtu yfir skipunum. Svörtu er tjaldat, sagði hon. Þat mundi mik, sagði hann, ekki vara, at Mórodd konúngr lèti hana ekki fara, ef líf mitt lægi við, ok ekki veit ek, sagði hann, hverju þetta sætir. En er jarlar kvomu, þá var Tristram andaðr. Þetta þótti allri alþýðu svo mikill skaði, at hvorki mátti vatni halda karl nè kona. En þótt öllum fengi mikils, þá fèkk Ísodd enni fögru mest, því at hon lifði iij nætr þaðan af, síðan sprakk hon af harmi. Síðan voru þau flutt ok grafin at þeirri höfuðkirkju, er mest var í landinu, ok stóðu menn mjök daprir yfir þeirra grepti, fyrir hörmuligt líflát, er þau biðu; en hann var greptr[4] fyrir norðan en hon fyrir sunnan. Þá rann

---

[1]) *Mbr. har kun* JJ. — [2]) I., *Mbr.* — [3]) JJ, *Mbr. her og i det fölgende.* — [4]) *saal. Mbr.*

spurgte de. „I skal gaae til England og bede Dronning Isodd komme for at læge mig, thi hun er den bedste Læge, jeg kjender; siger hende, at der ikke vil raades Bod paa mine Meen, hvis hun ikke kommer; naar I saa komme tilbage og eders Færd kan sees herfra, da skal det være Tegn paa Udfaldet af eders Reise, at I skulle telte Skibene med sort, hvis hun ikke er med, men ellers med hvidt". De beredte sig nu hurtig til Reisen, og da de vare færdige, droge de afsted og fortsatte deres Reise, indtil de kom til England; men da Kong Morodd og Dronning Isodd fik dette at vide, droge de dem imöde og indböde dem til et Gilde. Jarlerne takkede dem, „men", sagde de, „nu er andet for end at töve"; hvorpaa de frembare deres Ærender. Da Dronningen hörte disse Tidender, blev hun taus derved og gjorde sig færdig i stor Hast; de standsede siden ikke, förend de kom til Jakobsland. Da gik Isodd den sorte til det Herberge, hvor Tristram laa, og fortalte ham at Jarlerne vare i Sigte. Han spurgte, om Skibene vare teltede med sort eller hvidt. „Med sort er der teltet", svarede hun. „Det havde jeg ikke ventet", svarede han, „at Kong Morodd vilde ikke tillade hende at reise, naar det gjaldt mit Liv, og jeg kan ikke begribe", blev han ved, „hvorledes dette hænger sammen". Men da Jarlerne kom, var Tristram död. Hele Folket sörgede saa dybt over dette Tab, at ingen, hverken Mand eller Kvinde, kunde holde sine Taarer tilbage. Men, skjönt alle toge sig dette nær, saa gik det dog ingen saaledes til Hjerte som Isodd den fagre, thi hun levede kun tre Nætter herefter og döde da af Sorg. Derpaa bleve de förte til den störste Hovedkirke i Landet og begravede der, men ved deres Begravelse stode alle dybt bedrövede, paa Grund af deres sörgelige Endeligt; han blev begravet nordenfor, hun sönden for Kirken. Men paa begges Grave fremspirede

sinn lundr upp af leiði hvors þeirra með hinum fegrsta ávexti, ok þar til óxu viðirnir, at þeir mættust yfir kirkjubust; þá vöfðust limar*nar* saman, ok svo hátt óxu viðirnir í lopt upp, at varla hafa menn sèt hærri trè, ok standa þar þessir viðir enn, til marks at Tristram fífldi ekki Ísodd hina fögru fyrir illsku sakir við Mórodd konúng, frænda sinn, heldr fyrir þat, at sjálfr guð hafði þeim skipat saman af sinni samvizku[1]; en fyrir þá sök þá Tristram ekki Ísodd hina fögru af Mórodd konúngi, at hann unni honum hins bezta ráðs, ok mátti hann þó fyrir engan mun við sköpunum vinna. Nú þó at þau mætti ekki njótast lifandi, sagði sá, er söguna setti *saman*, þá biðjum vèr þess guð sjálfan, at þau njótist nú með ást ok vingan, ok þess er at vænta, sagði hann, at svo sè, því at við miskunsaman[2] er um at eiga.

16[3]. Nú fara jarlar[4] heim á Spán, ok systir þeirra, Ísodd svarta, með hinum mesta harmi, ok kunnu mikil hörmúngar tíðindi at segja. En þá er Mórodd konúngr fregnaði þessi tíðindi, varð hann óglaðr ok þótti þetta hinn mesti harmr; en þó bar hann þetta, sem allt annat, með hinum mesta drengskap. Síðan sendi hann menn út á Spán eptir Kalegras Tristramssyni; ok er hann kom í England, þá kveðr Mórodd konúngr þíngs, ok á því sama þíngi gaf Mórodd konúngr Kalegras Tristramssyni England ok konúngdóm; en Mórodd konúngr fór út í Jórsalaheim ok settist þar í stein, ok beið svo fagrliga þess er allsvaldandi guð lèt sèr sóma at kalla hann til sín úr þessa heims ánauð. Kalegras Tristramsson gerðist hinn bezti riddari ok hinn mesti atgervismaðr[5] fyrir allra hluta sakir; hann var örr ok stórgjöfull, alla góða menn gerði hann sèr holla í ríkinu, en refsaði rán ok illgerðir, sem konúngi

---

[1]) *saal.* (sāvizku), *Mbr.* — [2]) myskun sam̃, *Mbr.* — [3]) *meningslöse röde Bogstaver istedenfor Overskrift.* — [4]) JJ, *Mbr.* — [5]) atgerfi m̃, *Mbr.*

der siden en Lund med de fagreste Frugter, og Træerne voxede saa höit, at de mödtes over Kirkens Tag, hvor deres Grene da slyngedes i hinanden; men Træerne vedbleve at voxe saa höit imod Himmelen, at man næppe har seet höiere Træer, og der kneise de endnu som Tegn paa, at Tristram elskede ikke Isodd den fagre af Had til sin Frænde, Kong Morodd, men fordi Gud selv i sin Viisdom havde bestemt dem til at leve sammen; men af den Grund vilde Tristram ikke modtage Isodd den fagre af Kong Morodd, at han gjerne vilde forunde denne det bedste Parti, og dog kunde han paa ingen Maade modstaae Skjebnen. „Men", siger den, som har skrevet Sagaen, „skjönt de ikke maatte nyde hinandens Kjærlighed her i Livet, saa lader os bede til Gud selv, at de nu maa leve sammen i Venskab og Kjærlighed; og det er at vente", lægger han til, „at det nu er Tilfældet, efter som man her har med en barmhjertig at gjöre".

15. Dybt sörgende droge nu Jarlerne tilligemed deres Söster, Isodd den sorte, hjem til Spanien, og kunde fortælle en stor Sörgetidende. Men da Kong Morodd hörte, hvad der var skeet, saa blev han meget bedrövet og syntes dette var den störste Sorg; men dog bar han det, ligesom alt andet, med den störste Mandighed. Han sendte Bud til Spanien efter Kalegras Tristramssön, og da han var kommen til England, sammenkaldte han et Thing og gav Kalegras Tristramssön der paa Thinget England tilligemed Kongenavn; men selv drog Kong Morodd til Jorsalaheim, gik der i Kloster og ventede saaledes roesværdigen den Tid, da det behagede den almægtige Gud, at kalde ham til sig fra denne Verdens Trældom. Kalegras Tristramssön blev den bedste Ridder og en udmærket Mand i enhver Henseende; han var gavmild og rundhaandet, gjorde sig yndet af alle gode Mænd i Riget, men straffede Rov og Misgjerninger, som det bör sig en

sómir. En er Kalegras hafði *verit* konúngr um hríð yfir öllu Englandi, fór hann út í Saxland ok biðr dóttur keisarans; hon hèt Lilja, hon var kvenna fríðust, þegar Ísodd fagra [1] leið; hann gipti honum dóttur sína með mikilli sæmd ok virðíng, ok flutti hann hana heim með sèr í England. En er þau höfðu ásamt verit um hríð, gátu þau börn: sonu ij ok eina dóttur; Patrocles hèt son þeirra, en annarr Mórodd [2], en dóttir þeirra hèt Mollína; þau voru öll hin gerviligstu. Synir Kalegras urðu hinu efniligstu menn, ok er mikil saga frá þeim. Nú ræðr Kalegras Englandi, meðan guð lofar, sá [3] hinn sami er lifir ok ríkir í veröld veralda. Amen [4].

Konge. Men da han i nogen Tid havde været Konge over hele England, drog han til Saxland og beilede til Keiserens Datter, Lilia, som næst efter Isodd den fagre var den skjönneste Kvinde. Keiseren giftede ham sin Datter med stor Pragt og Herlighed, og han förte hende derpaa hjem med sig til England. Og da de havde levet sammen i nogen Tid, avlede de Börn, to Sönner og een Datter; Patrocles hed deres ene Sön, den anden Morodd og Datteren Mollina, alle meget haabefulde Börn. Kalegras's Sönner bleve de berömmeligste Mænd, og der er meget om dem at fortælle. Nu raader Kalegras over England, saalænge Gud tillader det, den samme som lever og hersker i Verdenernes Verden. Amen.

---

[1]) *saal.; jvfr. i 1. Cap.:* þegar leið son hans ok dóttir. — [2]) M, *Mbr.* — [3]) *utydeligt.* — [4]) *Den med röde Bogstaver skrevne Overskrift for Membranens sidste Saga, hvormed Linien og Siden her udfyldes, er:* hier er jvents saga, *ikke* Artus kappa sögur *som det angives i Annal. 1850, S. 3, skjönt den dog under alle Omstændighoder hörer til disse sidstes Tal.*

BROT ÚR SÖGU AF TRISTRAM OK ÍSÖND.

De i Indledningen omtalte Membran-Fragmenter af den vidtlöftigere Bearbeidelse af Romanen om Tristram og Isodd, hvilke her aftrykkes nedenfor, findes, som der bemærket, paa to sammenhængende Pergamentsblade i meget lille Qvart og synes ikke at være ældre end fra den sidste Halvdeel af det 15de Aarhundrede. Bladene, som rimeligviis ere det förste og sidste Blad af et Læg paa otte Blade og derfor, med et temmelig langt Mellemrum, indeholde to særskilte Brudstykker af Sagaen, ere meget tæt skrevne med en ret smuk islandsk Haand; men deres Retskrivning er langt fra ikke bedre end Pergaments-Haandskriftets af den kortere Bearbeidelse, og den samme Fremgangsmaade derfor ogsaa fulgt her, som ved dennes Udgivelse. Hvor noget var utydeligt eller urigtigt i Membranen, er det rettet efter den fuldstændige Papirs-Afskrift (*P*) og bemærket i Noterne, eller dennes Afvigelser anföres der som Varianter. I Noterne angives tillige Capiteltallet efter *P*'s Inddeling, da denne i Membranen, som har fulgt en anden Inddeling, hvilken naturligviis bibeholdes i Texten, kun antydes ved nye Linier og aabne Rum til Initialerne. Og endelig ere de imellem ( ) staaende Ord ogsaa optagne efter *P*, da de ere komne til at mangle i selve Fragmenterne derved, at begge Blades nederste Hjörner ere bortskaarne. At her forresten Sagaen i Overskriften kaldes „af Tristram ok Ísönd" (ikke Ísodd) har deels sin Grund deri at Arne Magnussön paa et Membranbladene vedlagt Papirsblad netop har skrevet disse Ord, deels er dette ogsaa den vidtlöftigere Bearbeidelses egentlige Navn i Papirs-Afskriften, skjönt Formen *Ísodd* dog ogsaa senere forekommer; i selve Fragmenterne er der aldrig Leilighed til at nævne hendes Navn, og man kan derfor heller ikke vide, hvilken Form det der har haft.

....[1] hinum mikla harmi ok þeirri píníng, er hèlt henni, ok þeirri áköfu ást, er *hon* til bónda [síns hafði[2]. Nú vex harmr hirðliðs þeirra, vinir grètu herra sinn aðrir frú sína, allir hvorttveggja. Nú vaknar harmr í höllum millum hirðmanna af fráfalli síns dýrligs herra; meiri var sorg í svefnbúrum með meyjum af sinnar frú dauða; allir grètu, er sá sveininn svo úngan án bæði föður ok móður.

[3]Nú sem ræðismaðr fann þenna atburð um sína fríðu frú, þá mælti hann, at skíra skyldi barnit, at ekki dæi óskírt, ok kom þá kennimaðr með krisma ok gaf barninu, ok segir hvat heita skal ok mælti: þat sýndist mèr ráð, segir hann, at sakir harms ok hugsóttar, hryggleiks ok pínínga, ángrs ok óróa, sá*rr*a ok margra sorga, ok af hörmuligum atburð, er á oss fèll í hans burð, þá sè sveinninn nefndr Tristram. En í þessu máli er trist[4] hryggr en hum[5] er maðr, ok var því snúit nafni hans, at fegra atkvæði er Tristram enn Tristhum; því skal hann svo heita, segir ræðismaðr, at hann var oss fæddr í hryggleik, hann hefir tapat gamni ok gleði, feður[6] sínum, vorum herra, mæður[5] sinni, vorri frú, ok samir oss af þessu at hryggjast, at hann var í harmi ok sorgum fæddr; ok var hann þá Tristram kallaðr ok skírðr með því nafni, ok af þessum sökum fèkk hann þetta nafn, því at hann var í sorgum getinn ok sóttum borinn ok fæddr með hryggleiks hörmum, ok harmsfull var öll hans æfi; því hèt hann Tristram í verðugum hætti, at hryggr vakti hann ok hryggr svaf hann, hryggr dó hann, sem þeir munu vísir verða er framleiðis heyra söguna.

Því næst lèt ræðismaðr bera brutt barnit or kastalanum á laununga til hýbylja[8] sinna ok lèt varðveita hann

---

[1]) *Det förste Ord paa Siden mangler formedelst en lille Lacun i Mbr.* — [2]) *fra* [*saaledes P; ulæseligt i Mbr.* — [3]) *Cap. 16, P.* — [4]) t'st', *Mbr.* — [5]) *saal.* (hū) *Mbr.* — [6]) *saal.* (fed) *Mbr.* — [7]) *saal. Mbr.* — [8]) *saal. Mbr.*

virðuliga fyrir óvinum, ok þó leyniliga, ok vill hann aungum manni sveininn upp segja, at hann sè son hans herra, ok bauð hann þá systur sinni at fara at hvíla; ok er nokkur stund var liðin, þá lèt hann hana í kirkju gánga ok lèt hvervetna boða at hon hefði þetta barn getið ok fætt í þann tíma, því at hann vill ekki, at konúngrinn verði víss, at þessi er son hans herra; ef konúngr mætti sannfróðr verða, þá myndi hann skjótt láta honum fyrirfara, at hann fái ekki af honum ófrið ok skaða, manndráp nè ríkisháska; ok fyrir því lèt hann sveininn í leynd fóstra ok fyrir sinn son virða ok varðveita í hægu fóstri.

[1] Hèr megu þèr heyra drengskapar athæfi, manndóms mildleik kurteissar hæversku, því at þessi hinn tryggi ok hinn trúnaðarfulli var ok vitr ok góðviljaðr, gjörði sinn herra sinn son, at verja hann við vandr(æði) ok hirða hann fyrir óvinum ok tigna hann með virðíngu; síðan lèt hann kenna honum bókfræ(ði, ok var hann) hinn næmasti, ok fræddist hann í þessu námi vij höfuðvèlum ok snill-(dast hann allskon)ar túngum; því næst nam hann vij strengleika, svo at engi fannst honum (frægri nè betr kunnandi; en at) góðlyndi ok mildleik ok hirðligri hæversku, a viti ok ráðum ok hreysti fannst engi honum gnógari; at siðum ok sæmðum var engi hans maki; svo styrktist hann batnandi. Ok er hans fóstrfaðir fann hans siðu, þá tignaði hann hann með hinum ríkasta búnaði, góðum hestum ok allskonar skemtan, ok allt þat gott er hann gat sýnt[2] honum með tíguligri vild ok virðíngu, svo at synir hans reiddust ok undruðu, hví þeirra faðir [svo mjök unni honum ok mest tignandi yfir sínum sonum[3] með ástsemd ok allskonar sæmdum, þjónustu ok góðu yfirlæti ok

---

[1]) *Cap. 17*, *P.* — [2]) *saal.* (synt) *P*; syst, *Mbr.* — [3]) *fra* [*saal. Mbr.*; var honum so margunnandi honum ok tignandi hann yfir sína syne, *P.* — [4]) *saal. Mbr.*

einkanliga ástsömu blíðlæti; því reiddust þeir við feður[1] sinn, at þeir hugðu Tristram vera bróður sinn.

[2] Því næst bar svo við [einn dag[3], at eitt mikit hafskip kom siglanda ok þeir köstuðu akkeri í höfn undir kastalanum; þessir voru reknir þángat [í laungum norðanveðrum[4], norrænir kaupmenn með mörgum varníngi; þar var á mikil grávara ok hvít skinn [ok bjórskinn[5], svartr safali, tannvara ok bjarnfeldir, gáshaukar ok grávalir ok margir hvítvalir, vax ok húðir, bukkaskinn, skreið ok tjara, lýsi ok brennisteinn ok allskonar norræn vara; ok komu þá þessi tiðendi til kastalans, ok mæltust þeir við, synir ræðismanns, ok kölluðu til sín Tristram. Þeir mæltu til hans: Hvat skulum vèr at gjöra, er vèr höfum aungva fugla oss til skemtanar, en nú eru hèr komnir á skipinu margir ok hinir fríðustu? En ef þú vill duga oss, þá kemr þú öllu áleiðis, er þèr líkar at biðja föður vorn, því at aldri synjar hann, nè móðir vor, þess er þú biðr; fyrr kaupa þau vij hina vildustu, enn þau sjá þik ángrast; ok báðu þeir hann svo mjök, at hann hèt þeim til staðar; fóru þeir þá til skips allir; þeir lètu sýna Tristram fuglana; en kaupmenn voru norrænir ok skildu hvorki brezku nè völsku nè aðrar túngur, at færa saman kaup sín. Tristram var þá fræddr nokkurum túngum, ok gjörði hann kaup við þá um vij fugla, en fóstrfaðir hans greiddi verð fyrir, ok fèkk þá bræðrum sínum. Síðan sá hann þar skákataflsborð ok spurði ef nökkurr kaupmanna vildi tefla við hann, ok einn fór til ok settu þeir ok lögðu við mikit fè. Sem fóstri hans sá, at hann sat at skáktaflsborði, þá mælti hann til hans: son minn, segir hann, ek geng heim, en meistari þinn bíði þín ok fylgi þèr heim, þá þú ert búinn; ok dvaldist þá með honum

---

[1]) *saal. Mbr.* — [2]) *Cap. 18, P.* — [3]) *fra* [*utydeligt i Mbr.* — [4]) *fra* [*utydeligt i Mbr.* — [5]) *fra* [björnskinn ok, *P.*

einn kurteis ok hæverskr riddari. En kaupmenn undruðu þenna únga mann ok lofuðu kunnustu hans, list ok fegrð ok atgjörð, visku ok meðferð, er hann upp lèk þá alla, ok íhuguðu þeir, at ef þeir kæmi honum brutt með sèr, at þeim myndi mikit gagn af standa hans kunnustu ok margfræði, svo ok, ef þeir vilja selja hann, þá fá þeir mikit fè fyrir hann. Sem hann sat geymandi leiksins, þá drógu þeir upp sem leynilegast strengi sína ok akkeri ok lètu út bera skipit or (vog)inum; skipit var tjaldat, ok rak fyrir vindinum ok strauminum, svo at Tristram varð ekki varr við fyrr enn þeir voru (fjarri landi; þá) mælti hann til kaupmanna: herrar, hví vili þèr svo gjöra; þeir segja: fyrir því at vèr viljum, at þú fylgir (oss. Þá tók hann) þegar at gráta ok illa láta ok sjálfan sik harmandi, ok svo riddarinn, sakir ástsemdar; ok þá (tóku Norðmenn meistara) hans ok lètu á bát ok fengu[1] honum ár eina. Nú er uppi seglit ok skipit fullskriða. . . . .

Her slutter förste Blad og andet begynder:

En ef engi finnst vildari til enn ek, þá skal ek sakir frænda míns, konúngsins, einn móti einum gjarna berjast með slíku afli, sem guð hefir mèr lèð; en ef þessi er sterkr, þá er guð máttigr at hjálpa mèr ok frjálsa[2] börn yður[3] ok sækja frelsi yðart, en hann fari heldr svo búit brutt með börnum yðrum ok fjárhlutum, óreyndr ok ófreistaðr, ok hafi með sèr auð yðarn ok arfa. Nú standit upp sem skjótast ok látit þetta niðr falla, hlutfallit; aldri skal hann því hrósa, at hann fann oss alla huglausa.

[4]Þá mælti konúngr: miklar þakkir, kvað hann, minn kæri frændi, gakk híngat ok minst við mik; ef þú aptr vinnr frelsi vort, þá skaltu vera arfi alls míns ríkis; engi er þèr verðugri at hafa þat[5], því at þú ert púsu-systur-

---

[1]) fiengu, *Mbr.* — [2]) *saal. Mbr.* — [3]) yðr, *Mbr.* — [4]) *Cap. 27, P.* — [5]) *tilföiet efter P; mangler i Mbr.*

son minn. Þá gekk Tristram ok kysti konúnginn, frænda sinn, ok alla lenda menn ok riddara, er þar voru, ok fèkk þá Tristram konúngi glófa sína at staðfesta einvígi móti Mórhold[1], ok þökkuðu honum þá allir ýngri menn ok ellri, [ok sögðu[2], at *ef* hann mátti sigrast á óvin þeirra ok aptr sækja frelsi þeirra, þá skyldu allir honum unna ok jafnan tigna sem sinn herra ok honum þjóna, með því at hann vill þeirra haldsmaðr[3] vera, ok sendu þeir þá eptir Mórhold; en hann hugði, at þá hefði þeir hluti kastat, ok at hann skyldi þá við börnum taka. Sem Tristram sá Mórhold inn koma ok niðr setjast, þá mælti Tristram hárri röddu: heyrit herrar ok höfðíngjar, lendir menn ok riddarar, ýngri menn ok ellri, er hèr erut komnir! Mórhold er hèr nú kominn ok segir, at þèr eigit skatt at gjalda, ok því at hann er vanr hvert ár at taka; en hann var sóttr yðr með ráni, afli ok ofríki, ok gengu þèr[4] undir ánauð með rángendum, þá er Írir herjuðu á yðr ok hèldu ófriði á England, en þessa lands menn gátu ekki varizt[5] nè friðazt fyrir sèr með öðrum hætti enn skattgildast við þá fyrir ofríki, ok hefir jafnan svo verit síðan; en ofríki er ei rèttendi, heldr opinberlig skömm ok rángendi, ok fyrir því á ekki skattrinn at gjaldast at rèttu, at[6] hann er jafnan tekinn með raungu, því at ekki er rètt þat er tekst með ofríki, en þat er upp gefst með ofríki, er illvirki at rèttum dómi. Allt þat fè, er með rán fæst, hvervitna er þat illa aflat; nú með því at rán er rángt, þá skal hann ekki af oss hafa rángt; ef hann vill börn brutt taka, þá skal þat aldri vera at vorum vilja. En hann segir at hann á þau at hafa; en af hans orðum skal ek sanna, at hann á aungvan skatt hèr at taka nè aungvan hèðan burt

---

[1]) *P har sædvanlig Formen* Mórodd *eller* Mórold. — [2]) *fra* [*ere kun de fire sidste Bogstaver sikkre i Mbr.* — [3]) hallzm, *Mbr.* — [4]) *saal P*; þr, *Mbr.* — [5]) *saal. P*; varzt, *Mbr.* — [6]) ath, *Mbr.*

flytja, því at vèr skulum með afli verja ok ekki fyrir hans afli af[1] láta; þat er hann vill með afli taka, vèr skulum þat með afli verja; með því at afl þarf móti afli, þá hafi sá er betr er sækjandi; vèr viljum sýna honum þá skynsemd, sem þeir dæma öll rángendi fyrir sannen(di).

Nú sem Tristram hafði þetta talat, þá hljóp þegar Mórholdr upp ok stóð ok sýndist breiðr[2] í andliti, mikill at vexti, digr í lim(um, allr hinn ster)kasti, ok talaði þá hárri röddu úr digrum barka: skilit hefi ek, (segir hann, hvat þèr hafit tala)t af heimskuráði, er þèr vilit ekki gjalda mèr skattinn ok (upp gefa með ástsemd, nema heldr) verja fyrir mèr með öllu afli, en ek em nú ekki búinn til barda*ga*, því at ek hefi hèr lítinn her; þá er ek lendi í Bretlandi, þá hugðumst ek ekki slíks þurfandi nè at þèr skyldut mèr skattinn synja ok eiðrofar vera ok mèr hafna. En með því at ek em nú fámennr ok ekki færr til bardaga, þá fari einn yðar móti mèr einum þat at sanna, at þèr eigit ekki með rèttu at gjalda; en ef ek bila í þessarri ræðu, þá eru þèr frjálsir at rèttri sæmd. Nú ef nökkurr[3] þorir at verja at yðarri hendi, þá taki hann nú við glófa mínum. Tristram var þá nær staddr, vaskr ok virðuligr, djarfr ok ynniligr, stóð þegar upp ok gekk at honum ok mælti: þessi er ek, kvað hann, er verja skal fyrir þèr, at vèr eigum þèr aungvan skatt at gjalda, ok at aldri voru vèr tryggrofar móti þèr; þetta skal ek fyrir þèr verja ok á sjálfum þèr sanna; gakk nú skjótt til vopna þinna, því at nú geng ek skjótt til búinn minna vopna.

[4]Nú eru fest handsöl þeirra í milli til einvígis, ok gengr nú Mórholdr til strandar ok herklæðist; síðan steig hann á einn mikinn hest, klæddan öruggri hestabrynju, ok hengdi á öxl sèr tveggja fjórðúnga skjöld, har^an ok

[1]) *Mbr. lægger her til* at, *som er urigtigt og ikke staaer i P.* — [2]) *P har her* rauðr, *som maaskee er rettere.* — [3]) navckr, *Mbr.* — [4]) *Cap. 28, P.*

mikinn ok þykkvan, ok gyrðr stóru ok hvössu sverði, ok reið síðan til vígvallar ok hleypti hesti sínum, öllum þeim ásjándum, hversu hann kunni at ríða. En Tristram herklæddist í konúngsins garði góðum járnhosum, ok gullspora bundu á fætr honum ij lendir menn; síðan fór hann í örugga brynju, þykkva ok mykla, en konúngr, frændi hans, gyrði hann góðu sverði, er reynt var[1] í mörgum orrostum; þetta sverð gaf konúngrinn, faðir konúngs, honum, ok fíngrgull þat, er þèr hafit heyrt í sögunni áðr frá sagt, þeir ij gripir, er beztir voru í hans ríki. Síðan settu þeir á höfuð honum skíran hjálm ok bjartan, þann er þeir máttu beztan finna, ok hengdu á öxl honum öruggan skjöld járnbundinn ok gullmerktan, ok leiddu fram einn rauðan hest, allan vel brynjaðan, ok steig[2] þá Tristram hinn góði riddari á bak honum, ok tók hann þá leyfi af konúngi ok öllum vinum sínum. Allir voru hræddir um Tristram, ok báðu allir honum miskunnar við guð ok signa hann guði allsvaldanda, at hann frjálsi[3] hann or þeim vanda, ok þat frelsi þeim gefandi, er allt landit var þurfandi; allir báðu fyrir honum. Því næst steig Tristram á hest sinn, ok skundaði hann at sækja fund óvinar síns ok verja frelsi alls Englands fyrir sendimanni Írlands konúngs. Mórholdr er sterkr, digr ok drambsamr ok mikill vexti, hann hræðist aungvan riddara í heiminum; hann er bróðir Írlands drottníngar, er skattinn krefr henni til eignar; konúngr sendi hann því til Englands, at hann vissi enskis manns afl hans afli mega standast; en nú er at því komit, er þat verðr reynt. Því næst hèlt hann skildinum fyrir sik til (hlífð)ar, ok lèt síga merki sitt til lags, ok laust hestinn með sporum ok stefndi at Tristram. En þegar snèri (Tristram skildinum fyrir) sik til hlífðar ok hèlt spjóti

---

[1]) *efter P; udeglemt i Mbr.* — [2]) *feilskrevet* steik *i Mbr.* — [3]) *saal. Mbr.*

sínu til lags; ok er þeir mættust, lagði hvorr til ann(ars í skjölduna með afli[1]) miklu ok harðri atreið, *svo* at sundr brustu spjótssköpt beggja þeirra, (en skildirnir voru svo harðir, at ekki) bilaði; því næst brugðu þeir sverðum sínum ok hjuggust stórum höggum. . . . .

ANMÆRKNINGER.

Romanen om Tristram hörer, som bekjendt, til den bretoniske Roman-Cyklus om Kong Artus og hans runde Bord, og bliver sædvanlig tilligemed Lancelot du Lac anseet for den smukkeste af disse, ja sættes endog af mange höiest. Den grunder sig, som de fleste af disse Romaner, paa oprindelig keltiske Folkesagn, bearbeidede og udvidede af hiint Folks frankiske og fornemmelig normanniske Beherskere, og findes derpaa overfört i næsten alle evropæiske Sprog, og deriblandt ogsaa, tilligemed mange andre af de gammelfranske Romaner, i det oldnordiske, hvori en Bearbeidelse nu for förste Gang forelægges Almeenheden.

Det er denne Bearbeidelse og dens Forhold til Originalen samt den i Indledningen nævnte vidtlöftigere oldnordiske Bearbeidelse, som, tilligemed en Oversigt over de forskjellige udenlandske, fornemmelig skal være Gjenstand for efterfölgende Bemærkninger.

Men Nordmændene, og Nordboerne i det Hele taget, staae desuden, ved deres normanniske Efterkommeres oven antydede Indflydelse paa det oprindelige Stofs förste Uddannelse, i et andet og ældre Forhold til denne og den gammelfranske Ridderroman overhovedet, end som dens blotte Bearbeidere i deres eget Sprog i en senere Periode, og jeg vil derfor her benytte Leiligheden til,

[1]) afli *efter Gisning; P har:* með miklri ok harðri atreið svo sundr., *o. s. v.*

förend jeg gaaer over til de andre Punkter, nöiere at omhandle dette Forhold i dets Oprindelse og Udvikling. Sagen er i sig selv af saa stor Vigtighed og almindelig Interesse at den ganske vist fortjente at behandles med en langt större Udförlighed og Grundighed, end det nu vil være mig muligt, baade paa Grund af denne Afhandlings indskrænkede Plan (som Anmærkninger til den islandske Saga), som ogsaa fordi jeg ikke har haft Leilighed til at foretage et saa omfattende Studium af den gammelfranske Literatur, som til en nogenlunde tilfredsstillende Behandling af et saa righoldigt Stof vilde være uundgaaelig nödvendigt. Men min Mening er ogsaa kun ved enkelte Antydninger at forsöge paa at henlede Opmærksomheden paa Sagen, paa det at andre, som bedre ere istand dertil siden udförligere kunde udvikle hele Forholdet, naar de först have lagt Mærke til, at der ogsaa i denne Retning er meget, overordentlig meget, at gjöre, der maaskee kan före til de allerinteressanteste Resultater — og hvis dette skulde lykkes mig, saa er min Hensigt med efterfölgende korte Undersögelse fuldkommen opnaaet.

Nærværende Bemærkninger ere derfor bestemte til at indeholde:

I. Om den gammelfranske Roman i Almindelighed og Nordboernes Indflydelse paa dens Dannelse.

II. Oversigt over de forskjellige Bearbeidelser af Romanen om Tristram og Isodd.

III. Om dennes oldnordiske Bearbeidelser og disses Forhold til de övrige.

I. Den gammelfranske Roman er, som bekjendt, den egentlige franske Literaturs förste Begyndelse, og i det man derfor undersöger den förstes Oprindelse, saa omhandler man fölgelig ogsaa den sidstes. Men förend vi gaae videre, maa jeg dog, for at forebygge Misforstaaelse, bemærke, at, naar jeg saaledes taler om den franske

Litteraturs Dannelse, saa mener jeg naturligviis kun den nordfranske, ikke den provençalske, der i denne Henseende, og hvad indre Oprindelighed angaaer, forekommer mig af langt mindre Betydning. Det er rigtignok Sædvane, naar der er Tale om den gamle franske Literatur og Sprog, at inddele dette sidste i det sydfranske eller provençalske *(langue d'oc)* og det nordfranske *(langue d'oil)*, og Literaturens Inddeling er da fölgelig ogsaa den samme. Men det er tillige anerkjendt, at begge disse Sprog eller Dialekter med deres Literaturer have selvstændig udviklet sig ved Siden af hinanden, uden at det ene havde nogen væsentlig Indflydelse paa det andets Uddannelse; samt at imedens det provençalske Sprog for længe siden er uddödt som Skriftsprog og endnu kun fortlever i det sydlige Frankrig som Almuesprog, det nordfranske derimod igjennem en fortsat levende Udvikling stedse er blevet mere og mere uddannet og endelig hævet til det hele Lands nu i flere Aarhundreder anerkjendte Skrift- og Omgangssprog, hvorfor det ogsaa i Særdeleshed kaldes Gammelfransk i Modsætning til Provençalsk. Den provençalske Literatur og Poesi, skjönt dens Blomstring begynder noget tidligere end den nordfranskes [1], havde dog sikkert stedse en saare indskrænket Virkning paa denne, som fuldkommen havde sit Livsprincip i sig selv. Den var aldrig andet end et forbigaaende Phænomen, som, skjönt det först viste sig i sin Glands i det frodige Syden, dog ligefuldt kun var en Aabenbaring af den fra Norden udströmmende

[1]) Den ældste Troubadour, af hvem der endnu haves Digte, Greven af Poitiers, levede i den sidste Halvdeel af det 11te Aarhundrede. De ældste nordfranske Sproglevninger, skjönt ikke Romaner, ere omtrent fra samme Tid eller kun lidt yngre, og i Slaget ved Hastings veed man i det mindste, at der allerede af Normannerne bleve afsungne Digte, som sikkerligen ikke vare provençalske. Om Prosaen kan der ikke være Spörgsmaal, den er kun af nordfransk Oprindelse.

Aand, rigtignok i et temmelig spraglet og aldeles sydligt Klædebon; og dens Indflydelse paa den ældste italienske Kunstlyriks Dannelse, samt, igjennem Katalanisk, paa den gammelspanske (castilianske) og endelig ogsaa den portugisiske Poesi var uden Tvivl langt större end nogensinde paa den franske. Fauriels Mening, at den romantiske Ridderpoesi egentlig skyldte Provençe og Sydfrankrig sin Oprindelse og at de fleste nordfranske Romaner kun vare senere Bearbeidelser af ældre provençalske Originaler, som nu rigtignok vare tabte, har viist sig at være aldeles uholdbar; og Forholdet kunde ganske vist langt snarere omvendes, i det Troubadourerne meget ofte toge deres Stof fra de nordfranske Sagn om Kong Artus o. s. v., om disse end ikke dengang vare blevne forarbeidede til fuldstændige Romaner, og bearbeidede dem derpaa paa deres egen Maade for at foredrage dem ved Hoffet og festlige Leiligheder, dog rimeligviis som oftest kun i mindre lyriske Digte[1]. Men dette maatte nærmere udvikles paa et andet Sted, og os maa det her være nok, at vi, i det vi betragte den provençalske Poesi snarere som en Affödning af den nordfranske Ridderaand[2] end som dennes Moder, have vundet Ret til i det Fölgende kun at tage Hensyn til den nordfranske Poesi, naar Talen er om den gammelfranske Literaturs Oprindelse.

Den nordfranske Roman altsaa, thi denne er jo Literaturens Ophav, maa ganske vist betragtes som opstaaet og udviklet i det nordlige Frankrig uden nogen umiddelbar Indvirkning af en anden Literatur, og man har derfor kun at undersöge de Elementer, som dengang

[1]) *Fierabras*, en af Romanerne af den frankiske Cyklus, haves nu kun paa Provençalsk; men den er ogsaa den eneste, og selv i denne dens Form uden Tvivl kun en Bearbeidelse af en ældre nordfransk Original. — [2]) Dette anerkjendes ogsaa af Michelet, *Introduction à l'historie universelle*, Paris 1843, p. 74.

vare tilstede i Landet selv, for at kunne danne sig en Idee om, hvorledes den er opstaaet. Dog, förend vi gaae over hertil, turde det maaskee være det rigtigste, at kaste et Blik paa den romantiske Ridderpoesi i Almindelighed og dens egentlige Væsen.

Det har i den nyere Tid, efterat man igjen er begyndt at henvende sin Opmærksomhed paa den gammelfranske Ridderroman og andre poetiske Levninger fra Riddertiden, været almindelig Sædvane at betragte disse som ægte folkelige Digtninger, og man har villet gjöre dem til Frankrigs oprindelige National-Epos og Heltedigt. Men hvor villig jeg end er til at indrömme de Mænds Fortjenester, som, ved at redde disse gamle Digte fra en uforskyldt Forglemmelse og Ringeagt, væsentlig have bidraget til at bortrydde mangen en gammel Vildfarelse og i det Hele taget tydeliggjöre vor Anskuelse af Middelalderen og Riddertiden, saa troer jeg paa den anden Side at man i sin Beundring for hine Digte er gaaet altfor vidt og har fuldkommen bedraget sig selv ved at ville gjöre dem til noget ganske andet, end de i Virkeligheden ere eller kunne være. Mig forekommer det, at de intet mangle i en saa höi Grad, som næsten alt det, der udgjör et ægte National-Epos's inderste Væsen og danner et Folkedigt i Ordets ædleste og sandeste Betydning. Den fortællende Form, om den end er den allerfuldkomneste og bedste, det Overnaturliges Indgriben i Handlingen, Udförelsen af Heltebedrifter, de være nok saa store og overordentlige — alt dette hörer dog kun til et virkeligt Epos's ydre Form, som kan og maa kunne forandres efter Tid og Omstændigheder, men det udgjör langtfra ikke dets egentlige Væsen. Dette maa ikke söges i hine ydre Tilfældigheder, der let kunne efterlignes af enhver, men i den Aand, som besjæler det Hele. Oprigtig Veneration for Oldtidens Sagn, der ligesom Folkets eget Udspring

er indhyllet i Dunkelhed og Mörke og paa en uadskillelig Maade indflettet i hele dets Tilværelse og Tankegang, og en inderlig Tro paa deres oprindelige Sandhed, saa at sige næret med Folkets eget Hjerteblod — det er og har stedse været den sand-episke Folkepoesies förste og stærkeste Grundlag. Det er den friske og klare Kilde, enten man nu kalder den Hippokrene eller Óðhrærir, hvoraf saavel Iliadens Digter som Forfatteren til Atlamál hin grænlenzku först inddrak deres dybe og inderlige Begeistring. Og skjönt man i en altfor lang Tid næsten aldeles, i det mindste i Theorien, miskjendte dette det oprindelige Epos's egentlige Væsen, i det man saa gjerne, for en Deel efter de Gamles eget Exempel, betragtede de homeriske Digte paa samme Maade som senere Digteres mere kunstlede og reflecterede Frembringelser og sögte at efterligne deres ydre Form uden at kunne fatte den Oldtidsaand, hvoraf de vare fremgaaede, indtil endelig Wolf banede Veien for en rigtigere og mere naturlig Anskuelse — saa gives der dog nu vist ikke mange, som ikke allerede have anerkjendt hiin Sandhed, hvis de i Virkeligheden have gjort sig fortrolige med de homeriske Sange eller Eddadigtene, de störste og maaskee eneste sand-episke Digte, som nu haves i noget evropæisk Sprog[1]; thi ved en underlig Skjebne er det kun hos de gamle Hellenere og de gamle Nordboer, Evropas sydligste og nordligste Beboere, at det oprindelige episke Folkedigt er blevet os bevaret i dets fuldkomne Reenhed.

[1]) Det gammelspanske *Poema del Cid* kommer disse Digte i en vis Henseende nærmest, men det staaer under dem i Höihed og sand Poesi; og det tydske *Nibelungenlied*, saamange Oldtidsminder der end klinge deri, staaer sin Kilde dog altfor fjernt til at kunne sammenlignes med de homeriske Rhapsodier eller Kviderne i Sæmunds Edda.

Hermed er det dog ikke min Mening at ville benegte, at der foruden dette det ældste og vistnok ogsaa naturligste Epos ikke ogsaa kan gives andre episke Digte, hvor en enkelt stor Digters skabende Kraft træder i Stedet for den i Folket levende Overlèvering og Troen paa Oldtidens Sagn, og at der saaledes kan skabes poetiske Charakterer, som, skjönt paa en noget anden Maade, ved deres indre Sandhed indgyde en ligesaa stor Beundring som hine. Herfor afgiver Virgils Æneide, de store italienske Digteres Heltedigte og fornemmelig Miltons storartede Epos et altfor slaaende Beviis til at det kan falde En ind at ville betvivle en saadan Mulighed. Men jeg mener ligefuldt, at der imellem alle saaledes opstaaede Digte, der aldrig fremkomme förend i en senere, mere reflecteret og altsaa mindre episk Periode, og de ældre ægte episke Digte lader sig paavise en stor og væsentlig Forskjel, hvilken det ikke her er Stedet til nærmere at udvikle [1], og i begge Henseender forekommer

---

[1]) Som eet Exempel blandt mange vil jeg kun anföre, at i det Digteren, som skal danne alting af sig selv, saa at sige maa nære disse sin Phantasies Skabninger med sin egen Begeistring alene, maa han naturligviis blive tilböielig til at personificere aandelige og moralske Begreber, hvorved maaskee Digtet paa en Maade kan blive mere storartet, men tillige, fornemmelig Bipersonerne, komme til at savne virkeligt Liv. Saaledes er det f. Ex. paa en beundringsværdig Maade lykkedes Virgil i sin Æneas at personificere det romerske Folks grandiose Storhed, som uden at lade sig bevæge af nogen Svaghed (Dido, Carthago) skrider urokkelig mod sit Maal — *„mens immota manet, lacrymæ volvuntur inanes"* — medens de fleste andre Personer kun ere mere eller mindre farvelöse Skygger. Hvad Milton angaaer, da havde han tillige en levende Tro at stötte sig til, og hans Skabninger ere vistnok i det Hele taget livskraftigere end Virgils, men hans Storhed bestaaer dog fornemmelig i den forbausende Kraft, hvormed han har skildret Satans Charakter. Det er som han i ham havde personi-

det mig, for at vende tilbage til vort Udgangspunkt, at de gammelfranske Ridderromaner ere lige mangelfulde. At sammenligne dem med de senere italienske Bearbeidelser af det samme Stof falder vel neppe nogen ind for Alvor, og hvad Sammenligningen med de homeriske Digte og Eddakvadene angaaer, da skulle vi nu strax see, at man i den Tid og under de Forhold, de ere opstaaede, ikke engang med nogen Sandsynlighed kunde vente at see sand Folkedigtning blomstre, i det mindste ikke i den höie Betydning, Ordet maa tages i, naar Talen er om hine ældgamle Heltesange.

Den förste Betingelse for at en saadan Folkepoesi kan udvikle sig, er uden Tvivl den, at det Folk, den skal opstaae hos, allerede i længere Tid har været sig fuldkommen bevidst som en selvstændig eensartet Stamme, hvor alle de heterogene Elementer, hvis disse ellers nogensinde vare tilstede, have maattet vige eller ere blevne sammensmeltede til en almindelig Folkeaand og Folketro. Dets Sprog maa være fuldkommen uddannet og i sin höieste Kraft, hvilket allerede forudsætter en længe næret höiere aandelig og moralsk Cultur, i det mindste i en vis Retning, om end dets egentlig Viden og positive Kundskaber forövrigt kunne være nok saa mangelfulde. Saaledes er det gaaet hos de gamle Hellenere og de gamle Nordboer, hvor Udviklingen roligt kunde gaae for sig, og i en saadan Periode er sikkert baade Homer og Eddadigtene opstaaede, medens man hos de fleste

---

ficeret al den gamle Urverdens Jættekraft og Oldtidens Nordboers titaniske Stolen paa sig selv og ubetvingelige Uafhængighedsfölelse — et Beviis blandt andet paa, hvor levende den nordiske Oldtidsaand endnu lever i England. Billedet om Thor, hvis Styrke stedse tiltager med Vanskelighederne, er ikke mere storartet end den titaniske Satan, som ved sin egen Villieskraft kan „skabe sig et Himmerige i det dybeste Helvede".

övrige germaniske Stammer saavelsom hos Romerne kun finder meget svage Spor til egentlig episk Folkepoesi, vistnok for en Deel fordi Digtene ere forkomne, men maaskee ogsaa tildeels fordi Udviklingen hos dem, formedelst en stedse fortsat Blandning af Stammer og Fortrængen af den ene ved den anden, ikke kunde komme til den samme Modenhed, förend efter at en mægtigere fremmed Civilisation allerede havde begyndt at udöve sin Indflydelse paa Folket, hvorved den af dets eget Væsen sig udviklende Aandsdannelse blev nedtraadt i sin förste Kime. Dette har, som bekjendt, ogsaa, og vistnok i en endnu höiere Grad været Tilfældet med de fleste af de nyere evropæiske Folkeslag, og det var först efter en langvarig Blandnings-Proces, og efter at mange mindre heldige Forsög vare gjorte, at det lykkedes dem at hæve sig til en höiere Anskuelse og igjen blive sig fuldkommen bevidste som selvstændige Nationer — Italienerne i Dante, Spanierne i Cervantes og Lope de Vega, Englænderne i Shakspeare og Franskmændene fornemmelig i sine Prosaister[1]. Men til hine förste og ufuldkomne Forsög höre nu netop de gammelfranske Romaner, saavelsom de mere folkelige Ballader og Kæmpeviser, og hvo kunde vel, efterat have anerkjendt dette, tænke paa at sammenligne dem med Homer eller Eddadigtene, der paa en ganske anden Maade ere Producter af den höieste aandelige Modenhed? Det græske Sprog naaede aldrig en större Fuldkommenhed end det allerede havde i Odysseen, og det oldnordiske klang aldrig i den islandske Literaturs höieste Blomstrings-Periode kraftigere end i Sangene om Helge, — medens det franske Sprog

---

[1]) „*La France est le pays de la prose*", siger Michelet (*l. c.*, p. 82), og han har Ret: Digtere, som kunne siges at repræsentere Folkets sande Væsen og udtale dets inderste Sjæl, har Frankrig aldrig haft.

i de gamle Romaner næppe engang kan siges at have traadt sine Börnesko.

Men der er en anden Omstændighed, som maaskee endnu bedre viser den store Forskjel paa de gammelfranske Digte og den oprindelige ægte Oldtidspoesi. Disse ere nemlig ikke som denne — og dette udgjör dog efter det foran udviklede dens inderste Væsen — om de end ofte ere byggede paa og behandle ældre Folkesagn, fremgaaede af en umiddelbar og inderlig Tro paa disses oprindelige Sandhed. De ere kun digtede for at more, ikke for at udtale et begeistret Folks dybe Veneration for dets egen Oldtid, og herfor savne de ogsaa ganske den intensive Kraft, som udmærker al sand-episk Poesi. Deres Helte og disses Bedrifter, om de end ere nok saa uhyre, opvække ingen Sympathi eller Beundring, men blive kun latterlige og trættende, fordi man strax mærker at de ingen naturlig Grund have at fode paa, ingen Rod i en höiere Bevidsthed. Heri ligger den store Forskjel imellem dem og de homeriske eller Eddadigtene. Man kan f. Ex. meget godt læse om Hr. Tristram og Hr. Lancelot, der alene vare i Stand til at jage hele Armeer paa Flugt, uden at föle den ringeste Beundring for disse Helte — men man vil ikke kunne tænke paa Zeus's gigantiske Kamp med Titanerne, eller paa Thors ubetvingelige Kraft og hans, de Levendes Beskytters („sá er öldum bergr"), uhyre Foretagende, at ville knuse det Onde i dets Rod ved at fiske efter Midgaardsormen, uden tillige at blive grebet af den höie Aand, som gaaer igjennem disse Digtninger[1]. Over-

[1]) Jeg veed meget godt at ogsaa disse Digtninger kunne betragtes fra den comiske Side, og at dette endog meget tidlig var Tilfældet. Men dette bestyrker kun den gamle Sandhed at det meest Ophöiede ofte ligger sin egen Modsætning nærmest, og dette er jo ogsaa den humoristiske Anskuelses egentlige Grundvold, hvorfor ogsaa dens förste Yttringer maa söges i Eddadigtene,

drivelsen i de gammelfranske Romaner er kun udvortes og bliver tom og intetsigende fordi den aldeles mangler den indre aandelige Gehalt, som udfordredes til at kunne bære en saadan Indklædning[1]. Deres Væsen er aldeles overfladisk, og intet kan derfor være urimeligere end i dem at ville söge en höiere Idee eller ægte mythologiske Forestillinger[2]. Dertil er deres indre Tomhed og Mangel paa dybere Indhold altfor iöinefaldende.

Og hvorledes kunde det vel være anderledes i den Periode, de ere opstaaede i, da Folket næppe kunde siges at være dannet endnu og förest nyligen var udtraadt af den babelske Sprog- og Begrebs-Forvirring, som fulgte paa Folkevandringen og det romerske Riges Kuldkastelse — hvorledes kunde der allerede dengang have dannet sig nogen kraftig folkelig Bevidsthed? De germaniske Folke-

---

skjönt paa sit Höidepunkt hos Shakspeare. Med Ridderromanerne derimod forholder det sig ganske anderledes, og disse kunne aldrig betragtes undtagen fra den comiske Side.

[1]) Det er i det Hele taget en Forskjel, som fortjener at fremhæves, at den af ægte Folketro fremgaaede Overdrivelse aldrig saa fuldkomment forlader al Virkeligheds Gebet som den anden med Forsæt opdigtede, om den end meget ofte gaaer til dets yderste Grændse. Men herved bevares netop dens intensive Styrke uformindsket, i det man stedse er i Stand til at opdage at der dog i Begyndelsen var noget virkeligt og sandt, som vakte Folkets Beundring, om end dette i Aarhundredernes Löb er voxet til det Uhyre. Dette er Sagnets, Sagaens, eller det folkelige Epos's naturlige Oprindelse, og det Overordentlige i dem maa derfor ikke forvexles med senere tankelöse Digtningers Udskeielser. — [2]) Hermed vil jeg dog naturligviis ikke have sagt at ikke de keltiske og germaniske Sagn, der som oftest ligge til Grund for Romanerne, meget godt kunne have indeholdt gamle ægte mythologiske Forestillinger, men jeg mener kun at deres Forfattere selv da ingen Anelse havde herom, og at det derfor ligefuldt er og bliver Galskab, som saa mange (f. Ex. Mone) have gjort, at ville i dem söge en Bevidsthed, hvoraf de slet ikke kunne være fremgaaede.

slag, som erobrede Gallien, vare maaskee i Besiddelse af denne Bevidsthed, men de fik nu andet at bestille end at fortsætte deres nationale Udvikling, og de romaniserede Kelter, de forefandt i Landet, stode langt under dem i aandelig og moralsk Henseende, og kunde derfor ikke den-gang bidrage stort til at hæve det aandelige Liv. Men de stode over deres Beherskere i ydre Cultur, positiv Viden og techniske Kundskaber, og der kunde saaledes opstaae en skreven Literatur, længe förend Folket egentlig var aandelig modent til at danne en saadan. At denne da maatte komme til at bære Præg af denne Mangel paa Modenhed og i Begyndelsen blive gehaltlös, var ikke alene meget naturligt men ogsaa uundgaaelig nödvendigt, og at det ogsaa er gaaet saaledes, have vi allerede bemærket i det Foregaaende. Men det vilde före os altfor vidt her at gaae nærmere ind paa Sagen, hvis sande Grund ogsaa vil blive tydeligere i det Fölgende, og det allerede anförte kan heller ikke andet end være tilstrækkeligt til at ret-færdiggjöre den Betragtningsmaade, at de gammelfranske Romaner er meget langtfra at kunne henregnes til det ægte folkelige Epos, og at de tvertimod næsten aldeles ere blottede for det dybere aandelige eller nationale Grundlag, hvorpaa hiint beroer [1]. Derfor ere de nu ogsaa for det meste forglemte, og selv i den Tid, da deres Berömmelse var almindeligst, ere de vel næppe af de mere Oplyste blevne betragtede anderledes end som blot til Morskab. Paa Italiens classiske Jordbund, hvor man kjendte noget bedre, kunde de heller aldrig ordentlig fæste Rödder und-tagen enten for at blive fordömte eller behandlede paa en

---

[1]) Det, som her er sagt om de nordfranske Romaners Mangel paa Folkelighed og dybere Grund, gjelder i en endnu höiere Grad om de provençalske Digte. Troubadourernes Poesi var aldrig andet end en kunstlet Hoflyrik, en Legen med Poesien istedetfor Poesien selv, og derfor meget langt fra at kunne kaldes sand Folkedigtning

comisk Maade. Dante fra sit ophöiede Standpunkt kunde ikke betragte disse ofte letfærdige Frembringelser anderledes end som den strænge moralske Dommer, og for ham gjaldt uden Tvivl om dem alle Francezcas Ord om Lancelot: „*Galeotto fu il libro e chi lo scrisse*". Om Berni er det bekjendt at han egentlig vilde have skrevet et alvorligt Epos, men förend han mærkede det, var det blevet til et comisk — og hvad Ariosto angaaer, da tilhörer hans Stil og Fortællingsmaade kun ham alene, og hans fortræffelige Digts store Fortrinlighed bestaaer netop for en stor Deel deri, at han ikke kan bare sig for hvert Öieblik paa en skjelmsk Maade at lade skinne igjennem, hvor comisk det Hele egentlig forekommer ham selv[1]. Men det var dog först Spanieren, den herlige Cervantes, i hvis ædle med al

---

[1]) „Og her ville vi, siger Ugo Foscolo (*Qvarterly Review* Nr. 42), gjentage en almindelig Bemærkning, som vi raade vore Læsere til at anvende paa alle Italienernes romantiske Digte — at deres comiske Lune reiser sig af Modsætningen mellem Forfatternes stadige Bestræbelser for at holde fast ved de folkelige Fortællingers Indhold og Form, og deres paa samme Tid gjorte Forsög paa ved deres egen poetiske Kraft at gjöre et saadant Stof ophöiet og interessant". Dette er vistnok en aldeles rigtig Bemærkning, og intet var da naturligere for en Italiener end at söge sit höiere Forbillede hos de gamle romerske Digtere, saaledes som f. Ex. Ariosto har gjort, naar han slutter sit store Epos med Skildringen af Rodomontes Död i fölgende Linier:

„*Alle squallide ripe d'Acheronte,*
Sciolta dal corpo più freddo che ghiaccio,
Bestemmiando fuggì l'alma sdegnosa,
Che fu sì altiera al mondo e sì orgogliosa".

hvilket ligefrem er en Efterligning af Æneidens sidste Vers, om Turnus:

„*Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras*".

Men Ariosto vidste tillige bedre end nogen anden Digter, hvilken Virkning disse Efterligninger gjorde, og benyttede dem kun, naar han fandt det beleiligt.

menneskelig Daarskab overbærende Sjæl den Tanke modnedes, ganske at fordrive hine den grundlöse Ridderpoesies livlöse Skabninger, uden dog at nedbryde noget af det, der virkelig var sandt og ophöiet i den gamle Ridderaand — og det er, som bekjendt, lykkedes ham fuldkomment. Da La Manchas bedrövelige Ridder fremtraadte med sin höitidelige Begeistring, forsvandt öieblikkelig alle de vandrende Ridder-Spögelser for aldrig mere at vende tilbage fra deres Grav, men den sande historiske Riddertid levede op igjen, kraftigere end nogensinde, i den store Miguels Aandsbeslægtede Walter Scott. Det, som har sin Grund i Sandhed og Natur, vil aldrig ganske tabe sin Indflydelse, men stedse i sin Tid kunne hævde den igjen, medens det i sit inderste Væsen falske og usande maa för eller senere uigjenkaldelig vende tilbage til det Intet, hvoraf det i Begyndelsen er fremgaaet.

Den her over de gammelfranske Romaner fældede Dom vil maaskee forekomme mange altfor streng, men den kunde ikke blive anderledes, naar Sandheden skulde frem. Den Tanke, at ville gjöre dem til ægte nationale Heltedigte i samme Betydning som Homer og Eddadigtene ere det, er saa grundfalsk, at den aldrig noksom kan tilbagevises. Deres store Vigtighed vil heller aldrig i Virkeligheden længe blive sögt i nogen egentlig literær Værd, Digtene selv antages at besidde, men kun i den Omstændighed at de unegtelig ere en mægtig Literaturs ældste Mindesmærker, og kunne som saadanne i höi Grad bidrage til at oplyse meget af det, der endnu er dunkelt i de evropæiske Folks Udviklings-Historie. Men at dette ikke ogsaa giver dem en overmaade stor Interesse, er aldrig faldet mig ind at benegte, og vi skulle nu netop gaae over til en nærmere Undersögelse af denne Sag.

Som bekjendt pleier man at inddele de gammelfranske Romaner, efter deres Indhold, i to store Klasser, hvoraf

den ene, den bretoniske Cyklus, omfatter alle Digtninger om Kong Artus og hans runde Bord, samt flere dertil hörende Romaner — den anden, den frankiske Cyklus, Romanerne om Karl den store og hans Paladiner, almindelig bekjendte under Navnet „Romans des douze Pairs". Hertil komme endnu, foruden den ældste af alle nordfranske Romaner, *Le Brut d'Angleterre*, de egentlige normanniske Romaner som *Le Roman du Rou, Robert le Diable*, og *Richard sans Paour*, hvilke strengt taget kun ere halvhistoriske Rimkröniker, men derfor ogsaa, da de omhandle Normannernes egen Historie, i Grunden de interessanteste og mest nationale, samt endelig forskjellige enkeltstaaende Romaner, der ikke kunne henregnes til nogen af de anförte Klasser. Alle disse Romaner ere forfattede i den nordfranske eller anglo-normanniske Dialekt og udgjöre, som bekjendt, den egentlige Kjærne i den gammelfranske Poesi, om hvilken det allerede er bemærket i det Foregaaende, at det kun er i det nordlige Frankrig de Elementer maae söges, hvoraf den först har udviklet sig. Provençalerne kunne, som sagt, ingen Fordring gjöre paa egentlig Originalitet, og den anden Anskuelse, der först forfegtedes af Andres og deltes af Warton og for en Tid var den almindelige, at det mauriske Spanien var Ridderaandens egentlige Födeland og at den förste literære Impuls oprindelig var kommen derfra og havde gjennem det sydlige Frankrig meddeelt sig til det övrige Evropa — er nu ogsaa anerkjendt for at være aldeles urigtig. Men i det nordlige Frankrig, som man derfor alene maa holde sig til, vare der, som bekjendt, saa mange heterogene Elementer tilstede, at dette ogsaa har givet de Lærde Anledning til at strides om, enten det var Landets oprindelige keltiske Indvaanere eller de senere tilkomne Franker og Normanner den gamle Roman egentlig skulde siges at skylde sin Oprindelse. Men en saaden Strid beroer i sig

selv kun paa en Misforstaaelse, thi skjönt der ingen Tvivl kan være om at Romanerne jo indeholde og for störste Delen ere byggede paa keltiske og frankiske Elementer, saa er det dog klart at den romantiske Poesi kun kan siges at skylde dem sin Oprindelse, som först begyndte med at bearbeide det foreliggende Stof i deres eget Sprog, og at dette netop vare Normannerne, anerkjendes nu almindelig af de lærdeste franske Oldgranskere. Vistnok er der ogsaa nogle, som mene at de frankiske Romaner om Karl den store ere de ældste og mest oprindelige, men denne Mening grunder sig kun paa disse Romaners formeentlig mere nationale og episke Charakter, hvilket vi dog have seet ikke har stort at betyde, og kan ikke bevises af selve de for Haanden værende Digtes Ælde. Om de normanniske og bretoniske Romaner derimod kan det med Bestemthed paavises at de, saaledes som de nu haves, ere de ældste, og efter at Abbé de La Rue, ved at gjöre opmærksom paa, for hvem og paa hvis Tilskyndelse Digtene först ere skrevne, saa uigjendrivelig har beviist at det netop er i Normandiet og ved de normanniske Hertugers Hof i Rouen og fornemmelig i England, efter at de tillige havde erobret dette Land, at det nordfranske Sprog först benyttedes som Skriftsprog og fortrinligen dyrkedes, medens det saa at sige næsten aldeles forsömtes ved de egentlige franske Kongers Hof — saa kan der ikke være nogen Tvivl om at de frankiske Romaner langt snarere ere en Efterligning af de bretoniske end omvendt, eller endog at mange af dem ligefrem skylde normanniske Trouvères deres Tilblivelse. Men dette er en Sag, som naturligviis maa overlades til Franskmændenes og Englændernes egen Afgjörelse, og for denne Afhandlings Öiemed er det tillige tilstrækkeligt, naar vi kun vide, at det er i Normandiet, ikke det egentlige Frankrig, de förste Ridderromaner ere opstaaede. Dem, som önske en nærmere

Underretning, kunne vi desuden ogsaa, foruden Abbé de La Rue's forskjellige Afhandlinger i den brittiske Archæologie, samt hans „*Essais sur les Bardes*", henvise til den korte Fremstilling af Sagen i Ellis „*Specimens of Early English Metrical Romances*", Introd., sect. II.

Men der kan maaskee indvendes, at om det nu end lader sig bevise at det er i de romaniserede Normanners Land at Ridder-Poesien först er opstaaet, saa er det dog ikke dermed sagt, at Æren herfor tilkommer de fra Norden indtrængende Nordboer, og Sagen maa derfor nöiere overveies. Kelterne, der fra Arildstider have haft det nuværende Frankrig inde, kan man ligesaa lidt ansee for den romantiske Poesies Fædre, som man har Ret til at udlede Ridderaanden og den nyere sociale Udvikling i Evropa fra dem. De vare kun et undertrykt og moralsk tilintetgjort Folk, der aldrig havde været istand til at modstaae fremmede Erobrere og derfor ogsaa for længe siden havde mistet sin Selvstændighed og Nationalitet. Af de to store Stammer, hvori de fra Begyndelsen af optræde, Gæler eller egentlige Kelter[1] og Kymrer eller Belger, vare der kun svage Rester tilbage, der endnu bevarede det gamle Sprog. Gælerne (Gallerne), der synes at være den först ankomne Stamme og engang maaskee, foruden Övre-Italien og en stor Deel af Spanien have haft hele det gamle Gallien inde og derfra da have udbredt sig over de britiske Öer, i det mindste Irland og Skotland[2], men i

[1]) „*Qui ipsorum lingva Celtæ nostra Galli appellantur*". Cæsar, *De B. G. I, 1.* — [2]) Irlændernes egne Traditioner henvise til Spanien, fornemmelig Gallicien, som deres egentlige Stamland. Derfra skulle Skoterne under Anförsel af Konger af det milesiske Dynasti være gaaede over Havet til Irland, hvorfra da igjen Skotland er blevet befolket. Men Tidsbestemmelserne ere saa fabelagtige og Sagnene i deres nuværende Form saa öiensynlige Opdigtelser af kristne Munke, at de ingen Tiltro fortjene, endskjönt Sagen i sig selv dog langtfra ikke er saa urimelig.

Cæsars Tid kun havde beholdt Landets sydlige Halvdeel tilbage, vare allerede længe förend den germaniske Erobring fuldkommen romaniserede og havde med Sproget aldeles opgivet al national Folkepoesi, hvis denne ellers nogensinde existerede hos dem[1]. Men man seer tillige af de gammelirske Digte, de eneste literære Monumenter, den gæliske Stamme saaledes kan siges at have efterladt sig, — thi Ossians Digte er jo kun Macphersons eget Værk, — at det ikke er fra dette Folk det nyere aandelige Liv kan udledes, om end enkelte af dets Traditioner kunne være gaaede over i Erobrernes Bevidsthed. Om Kymrerne (Cimbrerne, Kymmerierne), der beboede största Delen af det nordlige Frankrig og Belgien samt hele det nuværende England og rimeligviis vare den senere ankomne og maaske kraftigere Stamme[2], gjelder vistnok ogsaa i alt det Væsentlige

[1]) Cæsar (*l. c. VI, 14*) fortæller at Druiderne vilde ikke tillade, at de Digte, de lærte deres Disciple, bleve nedskrevne, forat de ikke derved skulde udbredes blandt Almuen, og dette maa i det mindste höiligen have forhindret Poesiens Blomstring hos dem, thi i et Folks Barndom kan denne næppe tænkes uden det religiös-mythiske Element. De gammelirske Digte ere alle yngre end Kristendommens Indförelse blandt Folket, og dette gjelder ogsaa om de rigtignok betydeligt ældre vælske (kymriske) Digte, saaat man af disse aldeles ikke kan slutte noget om Kelternes hedenske Folkepoesi, eller om de i det Hele taget havde en saadan. — [2]) *„Horum omnium fortissimi sunt Belgæ"*, siger Cæsar *(l. c. I, 1.)*, og det var jo ogsaa i det nordlige Gallien at han mödte den tappreste og mest fortvivlede Modstand. Desuden fortæller han ogsaa paa et andet Sted *(l. c. VI, 13)*, at Druidernes Lære ansees for at være opstaaet i Britannien, altsaa hos en kymrisk Stamme, og dette synes da tillige at tale for at Kymrerne ogsaa i aandelig Henseende vare Gælerne overlegne. Men Druidismens Oprindelse er dog indhyllet i et altfor tykt Mörke til at dette skulde kunne siges med Sikkerhed, og der ere derfor ogsaa mange, som ligefrem have paastaaet det modsatte. Saaledes söger f. Ex. Th. Moore i sin *History of Ireland*, at bevise, at der ved Cæsars

det samme, om man end ikke kan negte at de gamle vælske Digte staae over de irske i Sandhed og Inderlighed, og omendskjönt langt flere af de bretonisk og vælske Sagn ere gaaede over i den romantiske Poesi end af de gæliske. Men det er en altfor bekjendt Sag, til at vi her skulde behöve at gaae videre ind derpaa, at Kelternes Indflydelse i det Hele taget paa Dannelsen af de nyere Verdensforhold og Civilisation kun har været saare underordnet, og dette kunde heller ikke godt tænkes anderledes om et Folk, der aldrig i Virkeligheden har været frit, og i den Tid da det i det mindste af Navnet endnu var selvstændigt, efter Cæsars paalidelige Vidnesbyrd *(B. G. VI, 13)* sukkede under det utaaleligste Tyranni af sine egne Druider og Adelige [1]. Kelterne have aldrig været i Besiddelse

Britannien maa forstaaes Irland, da Druidismen netop er opstaaet der ved en Blandning af oprindelige keltiske Religionsbegreber og en senere indfört phönicisk Cultus; og det lader sig ikke benegte at denne Hypothese stemmer forunderlig overeens med det gammelbritiske Sagn, at det berömte druidiske Monument i England, *Stonehenge*, skulde være bragt derhen af Merlin fra Irland, hvortil det först var fört fra Africa af Jætter. Nogle have rigtignok villet forklare Sagnet derved at Gælerne havde boet i Landet för Kymrernes Ankomst, og at Stensætningen da var en Levning fra deres Tid; men efter at de nyeste Undersögelser have godtgjort at Monumentet virkelig er opfört af udenlandsk, rimeligviis græsk, Marmor (jvfr. Von der Hagen, *Minnesinger*, IV, S. 570, Anm. 2), saa synes intet imod at det netop over Irland kan være bragt til England af carthaginiensiske eller phöniciske Söfarende.

[1]) *„In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero atque honore, genera sunt duo: nam plebes ferè servorum habetur loco, quæ per se nihil audet et nullo adhibetur consilio"*, siger Cæsar paa det citerede Sted, og intet kan bedre vise Forskjellen mellem Kelter og Germaner, i det mindste saaledes som man kjender disse sidstes Institutioner i deres nordiske Form. I det gamle Norden vare der vistnok ogsaa mægtige Hövdinger, hvilket altid maa være Tilfældet hos et frit Folk; men de vare sande Folke-

af den stærke individuelle Uafhængighedsfölelse eller haft Sands for den fornuftige Folkefrihed, der i Oldtiden udmærkede alle germaniske Folkeslag og hvoraf tillige i den

---

hövdinger, der selv kun betragtede sig som de naturlige Forsvarere af Folkets Rettigheder — „er vörðr fallinn Hörða", siger Digteren Sighvat om Erling Skjálgssöns Död — og deres Magt grundede sig ogsaa kun paa Herredsboernes naturlige Agtelse for de gamle berömte Slægter. Hos Kelterne var Forholdet derimod kun som mellem Herrer og Trælle. Men störst bliver dog Forskjellen hvad Religionen angaaer, thi nogen saadan anerkjendt tyrannisk Autoritet som Druiderne, der ved Hjælp af en kunstig næret religiös Frygt holdt Folket i en stedsevarende Umyndighedstilstand og aandelig Afhængighed af sig selv, gaves der aldrig hos germaniske Folkeslag. At der hos dem tillige gaves mange, der, ved at hæve sig til en höiere Anskuelse af Gudelæren og ved deres större Fortrolighed med Oldtidens Sagn, paa en Maade kunde siges at være indviede i Religiones Mysterier, og at disse nöde fortrinlig Agtelse, er noget ganske andet. Thi denne Agtelse ydedes dem kun frivilligt, og at det alligevel skete beviser kun Folkets sunde Sands og indre Trang til at beundre det, det ansaae for den höieste Viisdom. Mange vilde desuden i deres ubetvingelige Uafhængighedsfölelse ikke engang anerkjende selve Gudernes Overherredömme og vovede endog, som Bödvar Bjarke, at trodse Odin selv. Og det er i det Hele taget en Omstændighed, som fortjener at fremhæves, at selv i Hávamál, skjönt de tillægges Odin selv, forekommer der ikke et eneste absolut Bud, men Asernes vise Hövding taler her kun den erfarne Mands belærende Sprog, uden at true med nogen Guddoms umiddelbare Straf. Saa fjern var al despotisk Tanke fra denne Religion, og af saadanne Elementer kunde en sund og fornuftig Frihed udvikle sig. Hos Kelterne derimod, hvor al Oplysning kun var en afsondret Kastes udelukkende Eiendom, maatte det egentlige Folk stedse synke dybere og dybere i Slaveri, og dette er vel den egentlige Grund hvorfor de saa hurtig bleve til Bytte for fremmede Erobrere, trods deres fortvivlede og ofte heroiske Forsvar i det sidste Öieblik. Hos dem var det udholdende moralsk Mod, der ene formaaer at omskabe et tabt Slag til en uvunden Seier, for længe siden tilintetgjort.

nyere Tid al sand Frihed er fremgaaet, saavel Religionsfriheden (Protestantismen) som den politiske, om end denne sidste ingensteds har kunnet udvikle sig saa vældigt og beundringsværdigt som i England og Nordamerika, hvor i den Henseende Baandet mellem Oldtid og Nutid aldrig har været sönderhugget og de ældgamle germaniske Institutioner derfor endnu ere i fuld Virksomhed. Og hvad specielt Ridderaanden angaaer, da kunde intet være urigtigere end at ville udlede dens Oprindelse fra Kelterne, thi hvorledes kan man vel tænke sig et af dens meest charakteristiske Træk, den enthusiastiske Dametilbedelse f. Ex., opstaaet hos et Folk, om hvilket Cæsar *(l. c. 19)* siger, at Mændene havde uindskrænket Ret over sine Koners Liv og Död? Hos Germanerne derimod var den en umiddelbar Fölge af hele deres Tankeretning, eet af hvis Hovedtræk netop var den dybeste Agtelse for Kvindens Ret, og fornemmelig maa den ridderlige Begeistring for dem ligefrem have udviklet sig af den ældgamle Valkyrje-Tro, skjönt naturligviis ofte i en meget ukjendelig Form efter Blandningen med saa mange romano-keltiske Elementer. Og Frankrig var aldrig andet end en Tumleplads, hvorpaa den romerske og germaniske Civilisation först stödte sammen og hvor ogsaa hiin Blandning först foregik paa Grund af den Lethed, hvormed det bevægelig keltiske Folk dengang som altid optog de nye Ideer. Heri maa man derfor ogsaa söge Grunden til den tidlige Overlegenhed Frankrig vandt i det gjenfödte Evropa, og ikke i nogen selvstændig Udvikling hos Kelterne selv. Aanden, der i Begyndelsen havde sat det Hele i Bevægelse, forblev stedse germanisk.

Alt dette viser tydeligt at det er til Germanerne, ikke til Kelterne, at saavel Riddervæsenet som den dermed saa nöie forbundne romantiske Poesi i sin förste Begyndelse maa henföres, og Spörgsmaalet bliver derfor kun, om det af de germaniske Folk er Frankerne eller Nordboerne der

have den störste Deel i dens Dannelse. Om to saa nærbeslægtede Folk er det nu vistnok ofte meget vanskeligt at afgjöre, hvad der tilhörer det ene og hvad der tilhörer det andet, og kan ogsaa maaskee for en Deel være ligegyldigt. Men af den ovenfor anförte Omstændighed, at det netop var i det af Nordboerne besatte Land, at den nordfranske Poesi först begyndte at udvikle sig, synes det dog temmelig klart, at dette ogsaa maa være bevirket ved deres Indflydelse, thi Frankerne havde jo allerede længe været bosatte i Landet og man kunde altsaa vente at have seet Frugterne af deres Virksomhed för, ogsaa i literær Henseende, hvis denne ellers havde været saa betydelig. Men det er saa langt fra at dette er Tilfældet, at det franske Sprog kan ikke engang siges at have existeret i sin nyere Form, förend nogen Tid efter Nordmændenes Ankomst, thi det ældste Document, som er os opbevaret i det romanske Sprog, den Ed som Ludvig den Tydske fremsagde for sin Broders franske Hær i Strasburg i Aaret 842, viser noksom at det Sprog, som dengang var det almindelige over hele Landet, stod det provençalske langt nærmere end det senere nordfranske. Frankrig var, som bekjendt, i de senere Carolingers Tid i en fuldkommen Oplösningstilstand, og dette havde naturligviis den Indflydelse paa et endnu ikke constitueret Sprog, at det maatte oplöses i flere Dialekter, eftersom Provindserne adskiltes mere og mere og al social Forbindelse mellem de forskjellige Landsdele saa at sige ophörte. Kun i Normandiet herskede der en större Fasthed og Sikkerhed, efter at den franske Konge var bleven nödt til at afstaae denne Provinds til Rolf, og den lovlige Ordens kraftigere Opretholdelse der maatte derfor ogsaa bidrage til at Sproget i större Ro kunde udvikle sig, saaledes som vi ogsaa have seet at det i Virkeligheden var Tilfældet, og at man endog kunde henvende sine Tanker paa Digte-

kunstens Dyrkning. Normannernes Indflydelse og Magt i Landet var paa denne Tid saa stor, at de endog bestemte Frankrigs Konger, og det var kun ved deres Understöttelse at Capetingernes Dynasti kom paa Thronen [1], foruden mange andre Omstændigheder, der noksom vise at netop Nordmændene efter deres Nedsættelse i Landet maa betragtes som dettes sande Restauratorer, hvorfra det oplivende Princip egentlig udgik. Men hertil kommer tillige at meget af det, som man i Almindelighed tillægger Germanerne overhovedet, kun kjendes igjennem oldnordiske Overleveringer, og skjönt man jo maa være overbeviist om at Sæder og Tro i alt det Væsentlige vare fælles for alle germaniske Folkeslag, saa er dog Sikkerheden större, hvad Nordboerne angaaer, og der kan heller ingen Tvivl være om at meget tillige var eiendommeligt for dem. Saaledes troer jeg f. Ex. ikke at Heraldiken, der saa inderlig er forenet med Riddervæsenet og, som bekjendt, er opstaaet og uddannet i Normandiet, kan, skjönt den utvivlsomt er af germanisk Oprindelse, udledes fra Frankerne — men den har ligefrem udviklet sig af den i det gamle Norden saa almindelige og endnu i Island fortlevende Tro paa Fylgjer, der i Dyrs Skikkelse fölge hver enkelt Mand, for en Deel som et legemligt Sindbillede paa hans egen Charakter [2]. Det samme gjelder vel ogsaa for en stor

---

[1]) Jvfr. Michelet, *Précis de l'histoire de France*, Paris 1842 p. 76. — [2]) J. Grimm i sin herlige, dybsindige Deutsche Mythologie anförer ingen Exempler paa den egentlige Fylgjetro hos de tydske Stammer, thi disse maa nöie adskilles fra Diserne, hvortil *hamingjur* egentlig hörte, skjönt disse dog undertiden forvexles med hine og tillige meget ofte kaldes *fylgjur*, fordi de ligesom de andre stedse fulgte det enkelte Menneske. Diserne tænkte man sig stedse som höiere kvindelige Væsener, der af Guderne vare satte til at beskytte de Enkelte, og naar der sagdes at de vare döde, saa mente man kun at de havde forladt den til Döden indviede Mand,

Deel om den Lyst til et omvankende æventyrligt Liv, der stedse er uadskilleligt fra den sande Ridderaand, thi om

---

vare vendte tilbage til Odin og deres Söstre Valkyrjerne; derfor er ogsaa Troen paa dem i Island som andre Steder gaaet over til Tro paa beskyttende Engle *(verndarenglar)* efter Kristendommens Indförelse. Fylgjerne derimod tænkte man sig altid i et Dyrs Skikkelse, der kun var et Slags Personification af Mandens egen Charakter, og intet var derfor naturligere end at Normannerne optoge saadanne Dyrebilleder paa deres Skjolde, der senere bleve Familiens arvelige Vaaben. Selv i Oldtiden tænkte man sig en stor Forskjel paa Hövdingers og simplere Folks Fylgjer, og de sidstes nævnes endog ikke; Ulve, Björne, Örne o. s. v. fulgte mægtige Mænd og Drager og Hjorte omtales som Kongefylgjer (Sögubrot c. 2). I Island forestiller man sig endnu at de gaae forud for Manden og bebude hans Komme for dem, som ere i Stand til at see dem, men disse ere naturligviis kun enkelte klartseende *(skygnir)* Mænd. Saadanne Fylgjer kunde heller ikke overleve den, de fulgte, og den islandske Overtro er, at de födes tilligemed Mennesket, hvorfor ogsaa Efterbyrdet tillige heder *fylgja;* hvis det brændes fölger der Manden et levende Lys igjennem hele Livet og udslukkes först med hans Död, hvilket maaskee paa en eller Maade staaer i Forbindelse med Nornernes Lys i Fortællingen om Norna-Gest. Men det maa derfor ogsaa være en Misforstaaelse, naar Grimm (D. Mythol. p. 829) efter den store Udg. af Sæm.-Edda anförer at det er den Hinde, hvori enkelte Börn födes, der i Island kaldes *fylgja*, thi dette Ord bruges kun om det för anförte, hvorimod et Barn, der er födt paa hiin Maade, siges at være födt *í sigrkufli*, hvilket Udtryk da svarer til det ital. *nascer vestito* og det franske *né coiffé.* — Forresten vil jeg endnu kun bemærke, siden Talen er kommen derpaa og da det har været yttret paa et andet Sted, at der nutildags ikke gaves nogen Sagn i Island mere, at en nærmere Undersögelse af den islandske Almuetro, saaledes som Grimm har undersögt den tydske, netop vil kunne give maaskee det allerrigeste Udbytte. Troen paa *útilegumenn*, der siges at boe i ubekjendte Dale i Landets Indre, hvorhen man da for en Deel tænker sig Oldtidens Aand som bortflygtet, er höist mærkværdig, og Alfetroen — ikke paa Alfer, der ere vanzirede ved

end denne Drift kan antages at have været temmelig almindelig hos alle germaniske Stammer, hvor den næsten kan siges at have sit Forbillede i selve Odins vidtlöftige Reiser og Sagnene derom — der dog tillige kun haves i deres nordiske Form — saa er det dog ganske sikkert, at man hos ingen af dem finder saa slaaende Exempler paa Lighed med de vandrende Ridderes hele Færd som i Sökongernes og andre Vikingers omvankende Liv, der dog kun var eiendommeligt for Norden. Nordboerne synes i det Hele taget af alle germaniske Folkeslag, der ellers maaskee ere noget seenfærdige og langsomme, at have været de bevægeligste og raskeste og mest oplagte til forvovne æventyrlige Krigstog i enkelte mindre Hobe, hvorfor de heller aldrig optræde saa vældigt som f. Ex. Goterne, hvilket dog tillige kun var en Fölge af at det hele Folk aldrig deeltog i nogen almindelig Folkevandring. Men hiin Æventyrlighedsaand er det nu netop, som uomtvistelig dannede Grundlaget for Riddervæsenet og som gjorde Korstogene mulige. Og hvad endelig literær Virksomhed og Digtekunst angaaer, da veed man jo, at det kun var i det af Nordmændene befolkede Island at den oprindelige

---

en Kohale, eller dsl., men overordentlig smukke som Oldtidens Lysalfer, hvorfor de ogsaa ansees for at være gaaede over til Kristendommen, i Modsætning til de sorte, onde Alfer, der ere „blaae som Hel", og derfor endnu siges at være hedne — er neppe nogetsteds mere udviklet end i Island. Troen paa Diser og Landvætter gjenkjender man let i den meget almindelige Tro paa etslags Væsener (*draugar*, da de sædvanlig ansees for at være opvakte Döde), der skulle fölge visse Familier og da sædvanlig træde istedet for Familiens ældste Medlems egentlige Fylgje, og i Troen paa de saakaldte *skottur*, kvindelige Væsener, der siges at fölge visse Herreder og Gaarde f. Ex. *Eyjafjarðarskottan*, *Hvítárvallaskottan*, o. s. v. At ikke Troen paa Trolde er mindre udbredt, forstaaer sig af sig selv. Men Alt dette vilde bedst sees, hvis Sagnene selv, hvoraf Oldskrift-Selskabet nu besidder en ikke ubetydelig Samling, kunde udgives.

germaniske Civilisation uafbrudt fortsattes og udvikledes saaledes, at den kunde efterlade sig hine kostbare skriftlige Mindesmærker, der nu anerkjendes, og endnu mere ville anerkjendes for at være saa overordentlig vigtige for alle germaniske Folk. Det var derfor heller ikke uden Grund at Biskop Percy först fremtraadte med den Anskuelse, at det var fra de til Frankrig udvandrede Nordboer at saavel Ridderaanden som den romantiske Poesi maatte udledes. Men hos ham maatte det dog for största Delen kun blive en rigtig Anelse, da man ikke kunde vente at han i den Tid kjendte saa nöie til de nordiske Sæder og Oldtidssagn, og dog maa först al Tvivl fuldkommen forsvinde naar man anstiller en Sammenligning mellem disse og de franske Normanners hele senere Fremtræden eller Grundtrækkene i Ridderromanerne. Vi skulle her kun anföre nogle enkelte Exempler.

Det er en bekjendt Sag, at de nordiske Konger og Hövdinger ikke alene selv meget ofte vare Digtere, men holdt tillige meget af at see berömte Skjalde forsamlede ved deres Hird, hvilke de da belönnede rigeligen for de Æreskvad, de digtede om dem. Fra de ældste Tider, vi have Efterretninger om, finde vi stedse Skjaldene i Norden inderlig forenede med Kongerne, og, hvad i det mindste Norge angaaer, da vide vi med Sikkerhed, at allerede Harald Haarfager havde sine faste Hirdskjalde, af hvis Digte mange Brudstykker endnu opbevares. Af disse höist mærkværdige Digte sees det endog, at Kong Harald foruden Skjaldene ogsaa holdt etslags Göglere *(leikarar, trúðir)* ved sit Hof for at more Hirden, og man har derfor al Grund til at antage at ogsaa dette var en ældgammel Skik i Norden, skjönt maaskee, som saameget andet der angik Kongemagten, först bragt til Fuldkommenhed i den norske Erobrers Tid. At nu ikke ogsaa noget Lignende kan have fundet Sted hos de övrige germaniske Folkeslag,

lader sig vistnok ikke benægte, og det maa endog ansees for temmelig afgjort efter Widsiðkvadet, at Forholdet omtrent har været det samme baade hos Angler og Goter, ligesom ogsaa Shakspeare's bekjendte „*fools*" synes at være saa nationale og saa aldeles tagne ud af det engelske Folkeliv, at man næppe kan tro andet end at det fra umindelige Tider har været de angliske Kongers Sædvane at holde saadanne Hofnare (Göglere), hvis traditionelle Charakter da har bevaret sig uforandret i Folkets Bevidsthed — hvis forresten ikke ogsaa denne Skik maa tilskrives den normanniske Indflydelse i England. Men her maa det dog tillige erindres, at saavel Angler som Goter hörte til en stor höiligen cultiveret Hovedafdeling af de germaniske Folkeslag, der fölgelig hverken kan henregnes til Nordboer eller egentlige Tydskere, men snarere maa betragtes som et Mellemled imellem disse, og man har derfor ingen Ret til at slutte, at det, som f. Ex. findes hos Goterne, derfor ogsaa maa have existeret hos Tydskerne. Sikkert er det, at man ikke hos Frankerne eller de senere franske Konger finder nogen Spor til at de have holdt Digtere ved deres Hof eller i det Hele taget brudt sig synderlig om Digtekunsten, förend længe efter at denne allerede var udviklet i Normandiet, og man kan derfor, naar man alligevel her strax i Begyndelsen forefinder et Forhold, der ganske ligner det i Norden oprindelige, fornuftigviis deraf ikke slutte andet, end at det netop er Rolf og hans Ledsagere, der have indfört denne Smag for Digtekunst og Sagnfortælling i Landet — ikke omvendt, at de have modtaget den fra dets tidligere Beboere; og det saameget sikkrere som man heller ikke i de andre af de egentlige Tydskere besatte Lande kan sige at den romantiske Poesi har udviklet sig paa en selvstændig Maade, men kun som en Efterligning af de normanniske Trouvères Digte og Romaner.

See vi nu hen til Tilstanden i Normandiet i de förste Hertugers Tid, for at söge Beviserne for det her Fremsatte, saa finde vi strax tydelige Spor til, at allerede den anden Hertug, Guillaume-long-épée, Rolfs Sön, maa have haft faste Hirdskjalde ved sit Hof. Det fortælles nemlig af de norm. Forf., at dengang den franske Konge, Louis-d'outremer, efter Hertug Vilhelms Död (942) bemægtigede sig Normandiet, i hans Sön Richards Mindreaarighed, saa lod han alle Jongleurerne (hvilket her kun betyder Digtere, skjönt *joculator* oprindelig maa svare til *trúðr* eller *leikari* i Harald Haarfagers Hird) forvise fra Hoffet, og Wace anförer dette endog som Hoffets störste Tab. Om Rolf selv siges det rigtignok ingensteds udtrykkelig, at han havde Skjalde med sig, men naar vi vide det om Sönnen, der dog var födt af en fransk Moder, saa synes der endnu langt mindre Grund til at tvivle derpaa om den endnu aldeles norske Vikingeförer, og det saa meget desto mindre som de Sagn, der ellers fortælles om Rolf i de normanniske Kröniker ere saa ægte nordiske og aldeles sagamæssige. At han tillige maa have indpræntet sin Sön, at vedligeholde Venskabet med de nordiske Brödre og Kjendskabet til deres Sprog, sees tydelig deraf, at denne netop lod sin Sön, Richard, — den senere saakaldte Richard-sans-peur — opdrage i Bayeux, hvor det nordiske Sprog endnu taltes, medens det allerede var uddödt i Rouen, for at han, som Dudo siger, kunde faae Leilighed til at lære „Dansk"[1], og Wace glemmer derfor heller ikke at anföre denne Omstændighed som en af de vigtigste, hvor han skildrer den unge Hertugs Fuldkommenheder. „*Richard sout en Daneis et en Normant parler*"[2], siger han om

---

[1]) „*Ut ferveret loquacitate Dacisca, et queat sermocinari profusius olim contra Dacigenas*". Duchêne's Udg. p. 112. —
[2]) Roman de Rou, Pluquet's Udg., Vol. I., p. 126.

ham, og det berettes tillige til hans Ære at han strax lod Skjaldene komme tilbage til sit Hof, efterat han igjen var kommen i Besiddelse af sit Hertugdömme. Efter Abbé de la Rue[1] skal han endog selv have beskjæftiget sig med at forfatte „*serventois*", etslags straffende Digte, og sikkert er det under alle Omstændigheder, at han maa have været meget oplagt for Digtekunst og vel bevandret i sit Folks gamle Sagn, thi det var efter hans, saavelsom hans Söns, Richard II, og Halvbroderens, Raoul Greve af Ivry's mundtlige Fortælling at Dudo af St. Qventin, den ældste normanniske Historieskriver, skrev sin Historie. Dudo selv var ikke Normanner og kan som saadan ikke forudsættes at have haft synderlig Interesse for, eller været istand til at opfatte og nöiagtigen gjengive Normannernes ældre Sagn; han kom först til Rouen med et Gesandtskab fra Grev Albert I af Vermandois, og da Hertugen her, der fandt stort Behag i at tale med ham, viste ham den störste Gjæstfrihed samt tillige ved Afreisen, ganske paa nordisk Viis, gav ham gode Foræringer, saa besluttede han til Gjengjæld herfor og for at vise sin Taknemmelighed, at skrive de förste Hertugers Historie. Hans Plan var saaledes fornemmelig at berömme sin Velgjörer og hans Slægt, og det vilde derfor ogsaa være aldeles urigtigt, af hans Feiltagelser og Misforstaaelser i Værkets förste Afdeling at slutte, som dog mange have gjort, at Normannerne selv ganske havde forglemt Forholdene i de nordiske Stamlande og bröde sig ikke det mindste om deres Nedstammen fra disse. De viste altfor ofte i Gjerningen, som overhovedet i deres hele Fremtræden, at dette ikke forholdt sig saaledes, og man maa snarere forundre sig over, at Munken Dudo endnu indeholder saa meget charakteristisk og aldeles sagamæssigt, ligesom og-

---

[1]) *Essais*, II. S. 10.

saa hans Hjemmelsmand, Hertug Richard, paa en paafaldende Maade minder om den danske Konge Svend Estridsen, der fortalte Magister Adam af Bremen det vigtigste af Danmarks ældre Historie. Forresten var Hertug Richard tillige en af Normandiets kraftigste og mægtigste Beherskere og saa berömt i sit Land, at de senere Romaner om Karl den Store stedse lade den normanniske Hertug optræde som den förste af Keiserens tolv Helte *(primus inter pares)* under Navnet *Richard-le-vieux* — et yderligere Beviis for at disse Romaner först ere dannede til egentlige Fortællinger længe efter Normannernes Nedsættelse i Landet, og fornemmelig af dem.

Under de næstfölgende Hertuger eller Jarler omtales Digterne ikke udtrykkelig, men der er ingen Grund til at antage at ikke ogsaa de have haft dem ved deres Hof, saameget mindre som vi see at det venskabelige Forhold til Nordboerne og Anerkjendelse af Slægtskabet med dem endnu stedse vedligeholdt sig. I Richard II Tid kom Olaf den Hellige til Normandiet og blev godt modtaget af Hertugen, som han efter de normanniske Kilder endog skal have understöttet imod Greven af Chartres, og vi have her tillige Snorres udtrykkelige Vidnesbyrd for, „at Rúðu-Jarlerne stedse vare de störste Venner af Nordmændene og at alle Nordmænd, som önskede det, havde Fredland i Normandiet"[1]. Hvor overordentlig Beretningen

[1]) Olafss. helga, Cap. 19. Den eneste Feil som Snorre her begaaer er at han kalder den ene af de to Brödre Robert istedetfor Richard (II) og saaledes forvexler ham med Sönnen Robert-le-diable, der ogsaa havde en Broder ved Navn Vilhelm; thi at han lader to Brödre herske over Landet er ingen Feiltagelse, da Richards Halvbroder Vilhelm netop havde faaet Grevedömmet Exmes i Forlehning af sin Broder og saaledes af Kong Olaf og Nordmændene meget let kunde antages for at bestyre Landet i Forening med ham.

om Robert-le-diable's Valfart til det hellige Land ligner tilsvarende Beretninger i de islandske Sagaer kunne vi kun i Forbigaaende beröre, og skulle her kun et Öieblik opholde os ved den næste Leilighed da en formelig Hirdskjald optræder i de normanniske Hertugers Fölge, og det paa en Maade, hvoraf det tillige bliver indlysende at disse hos dem betragtedes og behandledes aldeles paa samme Maade som i det gamle Norden.

De normanniske Trouvèrer Gaimar og Wace fortælle, som bekjendt, at, förend Slaget ved Hastings begyndte, en Jongleur, ved Navn Taillefer, red foran den normanniske Hær og saaledes forbausede Alle ved de Kunster han gjorde med sine Vaaben, for at vise Fjenden sin Færdighed, at de troede det skete ved Hexeri. Gaimar siger at han tre Gange kastede sit Spyd i Luften og greb det behændigen igjen for tredie Gang at slynge det imod Fjenden. Paa samme Maade bar han sig ad med sit Sværd, og styrtede sig endelig med sin Hest, som han ogsaa havde afrettet paa en kunstig Maade, midt imellem Englænderne, hvor han dog hurtig blev overmandet og faldt som Offer for den Ære, at have fört det förste Slag. Wace, der ikke anförer noget om hans Vaabenfærdighed, siger derimod, at han, förend Slaget begyndte, sang Sangen om Roland og Oliver og de andre Helte, der faldt i Ronceval[1], og derpaa, efter af Hertugen at have faaet Tilladelse til at hugge det förste Hug, hurtig angreb Englænderne og opfordrede Normannerne til at fölge sig. Begge ere endelig

---

[1]) *Taillefer, ki mult bien cantout,*
Sor un cheval ki tost alout,
Devant li Dus alout cantant
De Karlemaine è de Rollant,
E d'Oliver è des vassals
Ki morurent en Renchevals. — Roman de Rou., II, 214-15

enige i at han ikke faldt förend efter at have dræbt To af den fjendtlige Hær, og vi have saaledes her et fuldstændigt Billede af en af Oldtidens Skjalde, eller snarere digtende Helte, saaledes som de saa ofte skildres i Sagaerne. Hans Vaabenkunster ere ganske de samme, som der tilskrives de mest udmærkede Krigere, f. Ex. Gunnar fra Hlidarende eller Kong Olaf Tryggvessön, og som i det gamle Norden stode i saa höi Anseelse at de troedes at höre til de daglige Forlystelser i Odins egen Hal. Gaimars Ord, at han var en „*hardiz e noble vassal*" vise tillige at han ikke betragtedes som nogen simpel Gjögler, ligesom ofte de senere Tiders Minstreller, men som en fri og selvstændig Mand, der ligesom de nordiske Skjalde frit turde tiltale sin Konge og Herre. Og naar nu hertil kommer Afsyngningen af Rolandsangen för Slagets Begyndelse, saa have vi i denne Taillefer et fuldkomment Sidestykke til hans noget ældre Samtidige, Thormod Kolbrunarskjald, der som bekjendt, för Slaget ved Stiklestad, paa Kong Olafs Opfordring kvad det gamle Bjarkemaal — en aldeles nordisk Skjald, der ikke er mindre en tapper Kriger end veltalende Digter. Selv hans Navn er endog nordisk endnu: *Taillefer*, en Forvanskning af *Þorleifr* (udt. *Þolleifr*)[1], og den hele Forskjel reducerer sig maaskee slutteligen kun dertil, at den ene faldt i Norge, den anden i England — begge som deres Kongers tappreste Mænd.

Men det vilde före os altfor vidt at anföre alle de Træk, der vise at de normanniske Hertuger og senere

---

[1]) Som Beviis paa hvorledes Folk stedse maa tage Feil, naar de omtale Normannerne uden stadigt Hensyn til deres Herkomst fra Norden og overveiende nordiske, ikke romanske Nationalitet, kunne vi her anföre et Citat af et gammelt latinsk Digt om Slaget ved Hastings, hvor Taillefers Navn forklares som om det var et ægte fransk Navn af romansk Oprindelse. Det hedder her i Skildringen af Jongleuren, der red foran Hæren:

engelske Konger med Hensyn til deres Forkjærlighed for Digtekunst og Digtere, endnu ganske vare de samme som de gamle nordiske Konger. Vi skulle endnu kun bemærke at de heller ikke i Gavmildhed mod deres Skjalde stode tilbage for disse, og blandt andet anföre, at der i Domesdaybook omtales en vis Berdic, der som „*joculator regis*" havde faaet store Jordegodser i Gloucestershire til Foræring af Vilhelm Erobreren. Store Gaver til Digterne omtales desuden paa mange Steder, og saavel heraf som ogsaa fordi der af de latinske Krönikeskrivere ofte hentydes dertil kan man slutte, at deres Digte maa have været mange og almindelig bekjendte, og da de endvidere af samtidige Forfattere ofte omtales som historiske Digte, saa have de rimeligviis som oftest været etslags Æresdigte om Kongerne, ligesom de i Norden saa almindelige Draper. Dog havde Normannerne tillige en andenslags Digte, som af dem kaldtes „*serventois*", der efter den Skildring, der gives af dem[2], maaskee endog kan antages at have staaet Draperne nærmere end de egentlige historiske Sange, da de sædvanlig adresseredes til den, de handlede om. Vistnok indeholdt de tillige meget ofte bitter Dadel og Angreb imod Personer, men disse vare da

---

„Histrio cor audax nimium, quem nobilitabat,
Agmina præcedens innumerosa ducis,
Hortatur Gallos verbis et territat Anglos;
Alte projiciens ludit et ense suo ...
Incisor-ferri mimus cognomine dictus".
(jvfr. Chanson de Roland, udg. af F. Génin, Indl., Cap. V).

Men saaledes have de latinske Forfattere ofte af Uvidenhed forvansket og fordreiet ikke alene enkelte Ord men ogsaa hele Sagn, og derved aldeles berövet dem deres oprindelige Charakter og de udenlandske Lærde have hidtil kjendt altfor lidt til Nordens Sprog og Oldtids-Literatur til at kunne rette saadanne Misforstaaelser. —

[2]) jvfr. Abbé de La Rue, *l. c.*, I., S. 205 sqq.

altfor ligefremme og aabenbare til at de kunne henregnes til Satirerne, og de synes derfor i dette Tilfælde langt snarere at maatte henföres til de bekjendte nordiske Smædedigte, der ofte vare saa bittre og bleve ansete for saa farlige, at man i Island endog fandt det nödvendigt at give en Lov imod *níð*[1]. Sikkert er det i det mindste at slige Smædedigte ogsaa hos Normannerne maa have været meget nærgaaende, thi det berettes om Kong Henrik I af England, at han lod en normannisk Ridder, Luce de Barre, der tillige var Trouvère og havde forfattet saadanne Digte om Kongen, straffe ved at udstikke hans Öine — en Straffemaade, der, i Forbigaaende sagt, ogsaa altfor ofte anvendtes af de nordiske Konger og Hövdinger. Forresten var Kong Henrik selv, som hans Tilnavn antyder, — *beau-clerc*, der her ganske svarer til det isl. *fróðr*[2] — en ivrig Ven af Lærdom og Poesi, og der tilskrives endog ham selv saavel som hans Broder Hertug Robert-courte-heuse nogle mindre Digte. Ogsaa han havde sin egen faste Jongleur eller Hofskjald, hvilket ogsaa var Tilfældet med hans Dattersön Henrik II, under hvem den normanniske Literatur tillige naaede sin höieste Blomstring. Anecdoten om den trofaste Blondel, Richard Lövehjertes Jongleur, er altfor bekjendt til videre at behöve at anföres her, og Kong Richard selv föiede ogsaa, som bekjendt, til sine mange

---

[1]) Forresten fölger det af sig selv at mange *serventois*, skjönt de vare dadlende, dog ikke kunne komme ind under dette Begreb. Et Digt f. Ex. som Sighvats Bersöglisvísur var ganske vist hos Normannerne blevet kaldt en *serventois*, og det er dog meget langt fra at være et Smædedigt. Men Ordets Brug var i det Hele taget temmelig ubestemt. — [2]) Camden fortæller om Kong Henrik, at han först besluttede at lægge sig efter boglige Kundskaber, da han engang hörte sin Fader, Vilhelm Erobreren sige, „at ulærde Konger ikke var bedre end kronede Æsler" — en Ytring, der stærkt minder om det, der i Hávamál siges om „uvise Mænd".

andre Egenskaber, der gjöre ham saa lig den nordiske Oldtids mest æventyrlige Helte, tillige den, at være Digter; og vi have saaledes en uafbrudt Kjede af Beviser for, at Digtekunstens Dyrkning hos Normannerne, fra den Tid, de förste nedsatte sig i Frankrig, lige til den romantiske Poesies höieste Glandsperiode, fandt Sted under aldeles de samme Forhold og ligefrem var en Udvikling af det, som allerede længe havde existeret i Norden. Sammenligningen kunde ogsaa endnu let fortsættes til en langt senere Periode, men da dette dog her ikke gjöres nödig, saa anföre vi kun sluttelig som et Curiosum, at der i Grunden endnu i det normanniske England haves faste Hofdigtere eller Skjalde, thi hvad er vel den saakaldte „Poet Laureate", hvis Post endnu stedse besættes og sidst beklædtes af den berömte Wordsworth, i Formen andet end Jongleurernes umiddelbare Efterfölger?

Tager man nu Hensyn til de her anförte ydre Omstændigheder, der saa tydelig vise, at Normannerne i deres sydlige Hjem endnu forbleve ægte Sönner af Norden, saa vil man ikke finde det underligt, at vi ogsaa troe at spore det samme i den af dem skabte Literatur. Det er ovenfor anfört, at den romantiske Poesi, foruden de egentlige normanniske Digte, indbefatter to store Klasser af Romaner, de bretoniske, og de karolinske. Vi udtalte det tillige der som vor Anskuelse, hvilken af disse to Klasser, der end var den ældste[1], saa maatte

---

[1]) Efter at det foregaaende Ark allerede var sat, ere vi bleven opmærksomme paa en nye, udmærket Udgave af den gamle *Chanson de Roland*, ved F. Génin (Paris 1850), og vi maae derfor bede vore Læsere at undskylde en lille Modsigelse, der ved Sammenligningen med det Efterfölgende let vil falde i Öinene. Vi have nemlig i det Foregaaende yttret at det dog var det rimeligste, at de bretoniske Romaner vare ældre end de om Karl den store, men efter at have læst Indledningen til den nye Udgave af Rolands-

dog begge ligefuldt antages at skylde Normannerne deres egentlige Dannelse, og vi skulle her kortelig söge at udvikle Grundene.

For nu först at betragte Romanerne om Karl den Store, da er det en bekjendt Sag, at disse ikke just kunne siges at hvile paa noget sikkert historiskt Grundlag. Keiseren skildres i dem som en gammel Mand omgivet af sine tolv Kæmper, af hvilke de berömteste ere Roland og Oliver tilligemed Forræderen Genellon, der hörer til

---

sangen, kunne vi ikke andet end frafalde denne Mening og have derfor ogsaa taget Hensyn hertil i det Fölgende i Texten. Hr. Génin beviser, som det forekommer os, uigjendrivelig, at dette Digt, der i selve Haandskriftets Slutning siges at være forfattet af en vis Theroulde *(Þóraldr, Þórvaldr)* maa være digtet af Vilhelm Erobrerens Fosterfader af dette Navn, altsaa i Begyndelsen af det 11te Aarhundrede, og fölgelig være det ældste endnu opdagede franske Digt. Hermed falder det da tillige bort af sig selv at Wace's Brut skulde være den ældste Roman, og der gives vistnok ogsaa, foruden Chanson de Roland gammelfranske Digte, der ere betydelig ældre end den, men vel at mærke alle forfattede af Normanner. Ogsaa Hr. Génin optræder imod Raynouards og Fauriels Prætentioner for Troubadourerne og paa en saadan Maade, at denne Sag nu engang for alle maa ansees for afgjort til Trouvèrernes Fordeel. Og i det Hele taget kunne hans Undersögelser kun bekræfte det, som vi allerede have antaget, i alt det Væsentlige, idet vi nu have faaet et haandgribeligt Beviis for at ogsaa Romanerne om Karl den Store ligefrem skyldes normanniske Digtere, og fölgelig det hele Gebet for störste Delen maa overlades til dem. Sangen om Roland alene vil desuden stedse være tilstrækkelig til i det mindste at hævde dem den förste Plads, thi det kan ikke være tvivlsomt, at den staaer höit over alle gammelfranske Romaner, og skjönt vi ikke med Hr. Génin kunne anerkjende den som et ægte Oldtidsepos — dertil bærer det Hele og i Særdeleshed Sproget altfor mange Kjendetegn paa endnu at höre til de förste Forsög — saa ere vi dog meget tilböielige til fuldkommen at sætte det ved Siden af, hvis ikke over Poema del Cid og Nibelungenlied. For Homer og Eddadigtene maa det altid staae langt tilbage.

Mainzernes „utro" Slægt. Naar man undtager de enkelte Romaner, som f. Ex. om Ogier-le-Danois, o. s. v., saa dreier det Heles Interesse sig for störste Delen om Slaget i Ronceval, hvor Roland med sine tappre Staldbrödre falder, Karls Hævn over Saracenerne og Genellons velfortjente Straf. Det er dette som saa kraftigen skildres i Normannen Theroulde's Chanson de Roland og vi maa derfor her fornemmelig tage Hensyn til den. At Fortællingen forresten for störste Delen er blottet for historisk Virkelighed, behöver ikke at udvikles. Skildringen af Karl og de ham omgivende Kæmper er aldeles imaginær, der stod aldrig et saa stort og frygteligt Slag i Pyrenæerne som det her ombandlede, og Forræderen Genellon var ikke Karl den Stores Samtidige, men Biskop Wenilo af Sens under hans Sönnesön Karl den Skaldede, hvilken han i Krigen med hans Broder Keiser Ludvig forlod i Farens Stund, og dette Forræderi ansaaes for saa sort, da Karl havde været hans Velgjörer, at Navnet Genellon (Wenilo) senere i Frankrig gik over til simpelthen at betegne en nedrig Forræder eller et Ideal af en Forræder[1], omtrent paa samme Maade som Mörðr endnu i Island, efter den fra Njála saa bekjendte listige Hövding af dette Navn. Denne sidste Omstændighed er fornemmelig af Vigtighed, da den viser at de forskjellige Sagn ikke kunne være blevne uddannede til en ordentlig Fortælling förend i det 10de Aarhundrede, altsaa efter at Normannerne havde sat sig fast i Frankrig. Men den saaatsige fuldkomne Mangel paa historisk Virkelighed, viser desuden, at det her i det Hele taget maa være ældre Sagn, der ere knyttede til bekjendte Personligheder og overförte paa andre Begivenheder, og der opstaaer saaledes det Spörgsmaal, hvilke disse Sagn vare og hvorfra de stammede. Hvoraf kommer det at Keiser Karl i

---

[1]) Jvfr. Chans. de Rol., Indl., Cap. I.

Romanerne stedse optræder omgivet af tolv Kæmper, tværtimod Virkeligheden? Findes der noget tilsvarende i ældre frankiske eller keltiske Sagn? Vi tro det ikke. Hvorfra stammer Sagnet om det frygtelige Nederlag i Pyrænæerne, og Rolands forunderlige Blæsen paa sit Horn? Mon dette kan forklares af nogen indenlandske franske Sagn? Vi tro det ikke heller. Derimod bliver alt klart, naar man seer hen til Norden og forestiller sig Fortællingen som först formet og udsmykket af Normannerne. Intet var naturligere for dem, end at forestille sig den store Keiser, de saa ofte hörte berömme i deres nye Fædreneland, som en af deres egne gamle Sagnhelte, og af disse vare der da nok at vælge iblandt. Der var Sagaerne om Kong Rolf Krake og hans Kæmper, om Kong Half og hans Mænd, om saa mangen gammel Konge med sine Berserker og endelig Forbilledet for det Hele, Odin med de tolv mægtige Guder. Dette sidste kunde vistnok ogsaa være frankisk, men det ligger dog langt nærmere, og Sandsynligheden er större, hvad Normannerne angaaer. Med Hensyn til Roncevalslaget, da havde man ogsaa Beretninger nok og Sagn om ældre Slag, der uvilkaarlig maatte falde enhver Nordbo ind, naar han hörte Tale om Kamp. Der vare de ældgamle Sagn om det store Slag imellem Huner og Goter paa Dunheden, der var det i gamle Kvad saa berömte Braavalleslag, og hvad der fornemmelig öiensynlig sees at være overfört paa Skildringen af Rolands Nederlag hos Theroulde, de gamle Digtes Skildring af Gudernes og Verdens Undergang i Ragnarök. Fortællingen om at Roland blæste saaledes paa sit Horn for at kalde Karl tilbage, at man kunde höre det i 30 Miles Afstand, er aabenbart ikke andet end en Reminiscents fra Skildringen af Heimdal, der blæser paa Gjallarhornet for at kalde Guderne til den sidste Kamp, og hvis man ogsaa vil henföre dette til Frankerne, saa svare vi kun, at det ikke

er i deres Sprog, vi have de berömte Digte om Verdens Undergang eller Goterslaget, og at vi altsaa ikke med nogen Sikkerhed kunne sige, at deres Forestillinger herom vare de samme som Nordboernes. Genellons Forræderi og hele Charakter minder stærkt om Loke, ligesom hans Straf, at bindes mellem vilde Heste for at sönderrives, er aldeles den samme som flere Gange forekommer i Sagaerne. Og hvo gjenkjender ikke i Episoden om den smukke Aude *(Auðr?)*, Rolands Brud, der uden at sige et Ord segner död om ved Efterretningen om hans Död, de gamle Sagn om Balders Kone, Nanna, og fornemmelig Hjalmars Ingeborg? I det Hele taget indeholder Rolandssangen en saadan Mængde af lutter nordiske Reminiscentser, skjönt kun saa faa anföres her, at man ikke et Öieblik kunde være i Tvivl om hvorfra de stammede, om man end ikke, saaledes som vi nu gjöre, med Sikkerhed vidste hvem Forfatteren er. Selv Navnet paa Rolands Sværd, *Durandal*, synes, skjönt nogle latinske Krönikeskrivere have sögt at forklare det af Latin, langt snarere at være det samme som *Dragvendill*, Navnet paa den i det gamle Norge saa berömte Rafnista-Families Sværd, der dog oprindeligt kun er et poetisk Udtryk om ethvert Sværd. Og den samme Overensstemmelse med nordiske Sagn gjenfinde vi næsten overalt i Romanerne om Karl den Stores Paladiner. I Romanen om Ogier-le-Danois, fra Chr. Pedersens Bearbeidelse af hvilken, som bekjendt, den danske Holger Danske stammer, uden oprindelig at have hört med til den danske Sagnhistorie, finde vi ikke alene kvindelige Væsener eller Völver at være tilstede ved Heltens Födsel for at bestemme hans Skjæbne, ganske som i nordiske Sagaer og Oldtidsdigte, men vi spore endog igjennem hele Romanen en paafaldende Lighed med den bekjendte fabelagtige Saga om Örvar-Odd. Begge Helte ere berömte for deres vidtlöftige Reiser i ubekjendte Lande og see ud som en

og den samme Personification af Nordboers og Normanners æventyrlige Vandrelyst, og begge blive overordentlig gamle. Ogier siges, som Starkad, at have levet i 300 Aar, og medens vi ikke vide om der hos de övrige germanniske Folkeslag findes Spor til saadanne Sagn, saa bevise dog de ældgamle Fortællinger om Kong Snæ og Halfdan den gamle o. s. v., at de vare meget udbredte i Norden. Dog er det ikke hermed vor Mening, at Normannerne ligefrem skulle have taget deres Stof fra nogen enkelt bestemt Saga, og heller ikke ville vi tillægge dem mere end dem tilkommer. Vi troe kun, at, da de gamle Sagn ligesaafuldt vare deres Eiendom som de til Island udvandrede Nordmænds, og deres Tankeretning og Forestillingskreds selvfölgelig maatte vedblive og i lang Tid vedblev at være den samme som disses, saa var det en Umulighed andet end at de ogsaa maatte uddanne saavel de Sagn, de medbragte, som dem de forefandt i Landet i den samme Retning — og heri troe vi fornemmelig at deres Indflydelse paa Romanernes Dannelse har bestaaet.

Vi komme nu til den bretoniske Cyklus. Det förste vi bemærke ved denne Klasse, er at den egentlig synes at bestaae af toslags Romaner, de egentlige Romaner om det runde Bord, og dem som omhandle det hellige Graal. Men disse ere strax i de ældste Bearbeidelser, der, mærkværdigtnok, ikke som Romanerne om Karl den Store ere poetiske, men tvertimod alle, med Undtagelse af Wace's Brut, i Prosa — den ældste franske Prosa eller normanniske Sagastil — saaledes sammenblandede og indflættede i hinanden, at det nu ikke er let at adskille dem. At alle disse Bearbeidere vare Normanner, vide vi med Sikkerhed, da vi kjende dem alle af Navn, samt vide at de for störste Delen levede under Henrik II, med Undtagelse af den noget ældre Geoffrey af Monmouth, der med Rette antages for at have lagt den förste Grundvold

til de egentlige Romaner om Kong Arthur og hans runde Bord, i sin latinske Historia Britonum, hvilken han, som bekjendt oversatte efter en bretonisk Original, der var bragt til England af Walter Erkedegn af Oxford. Af Geoffrey haves der desuden ogsaa en versificeret *Vita Merlini* i Hexametre, der tildeels sees at være forfattet efter det gamle vælske (kymriske) Digt, Afallenau, der tillægges Digteren Merdhim, den historiske Merlin. Af begge disse Omstændigheder seer man, at Sagnene maa have været ældgamle og oprindelige (fölgelig keltiske) saavel i Bretagne som i Wales, og det er ogsaa ved deres intime Forbindelse med det förste Land, der fra Rolfs Tid havde staaet i Afhængighedsforhold til Normandiet, at Normannerne först bleve bekjendte med de gamle Bretagners Digte om Kong Arthur og andre bretoniske Helte. Men det fölger ingenlunde heraf, at Romanerne derfor, skjönt byggede paa keltiske Sagn, ogsaa i deres Eiendommelighed og egentlige Væsen skulde være keltiske, thi man maa ikke glemme at det egentlig först ere Bearbeiderne, der bestemme dette, og der er meget der taler for at dette netop her i höi Grad har været Tilfældet.

Det vedkommer os ikke her at undersöge, hvad der kan være sandt i en historisk Arthurs Tilværelse eller ikke, eller i hvilket Forhold han har staaet til den mythiske. Heller ikke kunne vi tage noget Hensyn til den forunderlige Lighed der finder Sted mellem denne sidste, som den store Björn paa Himmelen [1], og den nordiske Tordengud Thor, der jo ogsaa hedder Björn og ligesom Arthur Eigyrssön ligger i Dvale Vinteren over — thi hvis denne Overeens-

[1]) Det er höist forunderligt, at de britiske Forfattere, der have forfægtet denne Anskuelse, ikke tydeligere udtale sig om Arthurs Navn, thi i en tilfældig Lighed med et græsk og latinsk Ord, kan der ikke ligge noget Beviis for gammel keltisk Folketro.

stemmelse virkelig er andet end tilfældig, saa ligger dens Grund langt længere tilbage i Tiden. Vi have derfor kun at beskæftige os med Sagnene saaledes som de ere os overleverede af de normanniske Forfattere, og her maa det strax være os paafaldende, at vi allerede hos Geoffrey stöde paa Skildringer og Sagn der umulig kunde være keltiske, skjönt Stoffet er det, men kun normanniske. Saaledes heder det f. Ex. i Vita Merlini, at Merlins Svoger Roderic blandt andre Gaver for at tröste ham lod bringe: „*pocula quæ sculpsit Guielandus in urbe Sigeni*" — det vil sige den i den nordiske Mythologie saa bekjendte Völund. Senere fortælles ganske det samme om Merlin, som i Hálfssaga fortælles om Havmanden *(marmennill)* og der endnu er saa almindelig bekjendt i Island, at man, naar En paa engang begynder at lee uden tilsyneladende Grund, pleier at sige: „þá hló marmennill". I Hist. Brit. heder det om En, at han greb fat i Næseskjermen *(nefbjörg)* paa Hengists Hjælm, altsaa tænkes her paa dens normanniske Form, og om Uther Pendragon siges der, at han lod sig bære foran Hæren, da han var syg, ganske som Ivar Beenlös. Om Arthur siges det at han udfordrede Flollo til Tvekamp i en lille Holm i Seinen, altsaa en nordisk Holmgang, og hvad Navnene paa hans Vaaben angaaer, da veed jeg ikke om man i det Hele taget har Exempler paa at give de enkelte Vaaben særskilte Navne undtagen hos Nordboerne. Mange flere Exempler ville kunne anföres, men det gjöres ikke nödigt, og vi bemærke kun at vi ikke have anført disse for at vise nogen forsætlig Opdigtning hos Geoffrey[1], men kun for at bevise at Nor-

---

[1]) Det er endog muligt, at nogle af de anförte nordiske Træk allerede vare indkomne i Geoffrey's bretoniske Original ved Bretagnernes lange Bekjendtskab med Normannerne. Ja, hvem veed om ikke maaskee disse have haft langt större Deel i dens Af-

mannerne næppe kunde undgaae at lægge en aldeles ny Aand ind i de keltiske Sagn, de behandlede og derved gjöre dem til deres egne, ganske paa samme Maade som vi senere see det at være Tilfældet i de gamle norske og islandske Oversættelser fra Fransk eller Latin, f. Ex. Gunnlaug Munks Merlinusspá. Man kan derfor heller aldrig vide, hvor meget normannisk, der kan være indkommet i selve den britiske Historie, og maa saaledes stedse være meget varsom med at betegne dette eller hiint som keltisk [1].

Det næste Beviis for Normannernes Indflydelse paa Dannelsen af Romanerne om Kong Arthur, hente vi fra Wace's Brut d'Angleterre, det förste Skrift, hvor Indstiftelsen af det runde Bord udtrykkelig omtales, thi skjönt Wace's Digt egentlig kun skal være en Oversættelse af Geoffreys Værk, saa omtales denne dog ingensteds i dette sidste. Wace maa derfor have hentet denne Efterretning fra en anden Kilde, og denne har da naturligviis været den mundtlige Tradition og Jongleurernes Fortællinger, og der kan saaledes ingen Tvivl være om at Forestillingen om Kong Arthur som omgivet af sine 12 berömte Riddere og som Stifter af etslags Ridderorden, först maa være opstaaet hos Normannerne, der ligesaavel maatte overföre ældre Forestillinger paa ham som paa Keiser Karl. Hermed negtes det dog ikke, at ikke ogsaa meget andet kan have haft Indflydelse paa Udviklingen heraf, som f. Ex. Forestillingen om Christus, der siddende tilbords med sine tolv Disciple indstifter den hellige Nadver, hvilken de

---

fattelse, end man nu troer. I det mindste ved man at Hertug Robert-courte-heuse skrev sine Digte paa Kymrisk, og mange Normanner have sikkerlig talt og skrevet Bretonisk (Armorisk).

[1]) Alt, f. Ex. som angaaer Arthurs vidtlöftige Erobringer og Reiser, kan kun stamme fra de vidtbereiste og vide erobrende Nordboer og Normanner — kun dem kunde det falde ind at lade een og den samme Mand erobre Norge og Italien o. s. v.

senere Fortællere utvivlsomt meget ofte have haft i Tankerne, men vi mene kun at det er den normanniske Aand, der oprindelig har skabt og besjælet det Hele. Indstiftelsen af det runde Bord er öiensynlig kun et Foster af den samme Aand, den da herskende Ridderaand, der senere gav Anledning til Stiftelsen af de virkelige Ridderordener, og ikke netop at söge dennes Begyndelse og förste Ytringer hos de nordiske Normanner, vilde af mange Grunde være den störste Uretfærdighed imod dem. Hvor i al Verden finder man noget, der saa aldeles svarer til de senere christelige Ridderordener som Halfsrekkernes og Jomsvikingernes langt ældre Forbund, naturligviis med Undtagelse af saadanne Forandringer, som Tid og Sted stedse maa medföre for alle menneskelige Institutioner? Selv Ridderspillene, som Tourneringer og deslige, ere Intet andet end en storartet Udvikling af de i de islandske Sagaer saa ofte omtale Lege, hvorved ogsaa Kvinderne vare tilstede for at see paa Mændenes Övelser [1], thi man maa vel lægge Mærke til at skjönt det Ydre aldeles forandrede sig, paa Grund af forandrede Omstændigheder, saa vedblev dog Aanden stedse, at være den samme. Nordboerne fik först i Frankrig og England Leilighed til at tilfredsstille den Pragt- og Glimmerlyst, der altid havde udmærket dem og forresten fulgte dem hvorhen de droge. Men ogsaa selve Ridderromanerne, og fornemmelig de om Kong Arthurs

---

[1]) See f. Ex. Gisle Surssöns Saga, hvor det siges at der vare indrettede ophöiede Sæder for Kvinderne, og Vatnsdæla, hvor der fortælles om Ingolf og Valgerd. I Nærheden af det gamle Althingsted i Island er der en temmelig stor Græsslette omgiven af Bakker og Höie, der kaldes *Hofmannaflöt*. Paa en af Höiene, der derfor ogsaa endnu kaldes „Stolen", siges der at Kvinderne pleiede at sidde for at see ned paa Mændenes Leeg nede paa Sletten, og i de fabelagtige Sagaer (f. Ex. Bárðarsaga, o. s. v.) er det ogsaa her at Lege siges afholdte.

Riddere, bære paa hver Side tydelige Tegn paa deres nordiske Charakter. Der forekomme her Riddere, der ligesom de i det gamle Norge saa ofte omtalte omvandrende Berserker, drage fra Sted til Sted for at udfordre andre Riddere til Kamp og pröve om Nogen tör fordriste sig til at ansee sig for deres Ligemand. Der fortælles ofte om Kampe mellem Riddere, hvorved maaskee de allerbedste Venner eller nærmeste Frænder komme til at kæmpe imod hinanden i længere Tid uden at vide det mindste, hvem de egentlig have at bestille med, da Stoltheden ikke tillader Nogen af dem at spörge, hvem hans Modstander er, förend efterat Kampen paa en eller anden Maade er afgjort — ganske saaledes som det saa hyppigt forekommer i vore egne Sagaer. Endog den nordiske Mythologies Indflydelse synes man endnu tydelig at kunne opdage i disse gammelfranske Romaner, thi det maa dog altid ansees for naturligere at udlede det mythiske Element, hvor det forekommer, fra denne, end fra den græske og romerske Mythologie, skjönt dette dog ogsaa har været forsögt af mange. Den sidstnævnte Gudelære, hvis den ellers nogensinde fæstede Rödder i Gallien, maatte nemlig paa den Tid, da Romanerne dannedes, for længe siden være uddöd, og kunde som al anden död Viden kun være tilgængelig for enkelte Lærde, der sikkerligen ikke have været istand til at lade det mythiske Element gaae saaledes over i den folkelige Bevidsthed, som det her er Tilfældet. Om Normannerne derimod var det en ganske anden Sag. Hvad dem angaaer, da vilde det have været forunderligere, hvis ikke denne Bevidsthed endnu, efter saa kort Tids Forlöb, hos dem havde levet i sin fulde Kraft, og der behövedes altsaa ingen kunstige Midler til at vække den. Ingen kan heller ved at anstille en Sammenligning tvivle paa, at der jo f. Ex. maa være meget overfört fra Völund og Odin paa Spaamanden og Hexemesteren

Merlin, saaledes som han skildres i Romanerne, og i det mindste ligger dette nærmere end strax at tænke paa Mercur. Perceval og Tristan minde ved flere Leiligheder om Bödvar Bjarke og Sigurd Fofnisbane, skjönt disse sidstes hele Fremtræden naturligviis er renere og ædlere, ligesom ogsaa Skildringen af dem er langt mere fuldkommen. Om Ogier-le-Danois, der jo ogsaa paa en Maade maa henföres til de bretoniske Romaner paa Grund af hans Forbindelse med Feen Morgana, have vi allerede för talt, og vi vilde kunne anföre langt flere Exempler, hvis der her var Plads dertil. Selv Feerne, der i disse Fortællinger spille en saa overordentlig Rolle og hvis Tilblivelse man saalænge har villet tilskrive ægte keltisk Folketro, ere i Virkeligheden intet andet end en Reproduction af vore egne Oldsagns Völver og Diser, og den Virksomhed der tillægges dem ganske den samme[1]. Dog benægtes det

---

[1]) Efterat Grimm (D. Mythol. p. 238) saa tydelig har viist at Ordet *fée* ligefrem er dannet af det latinske *fata*, paa samme Maade som *née* af *nata*, og altsaa ikke betyder andet end „en som forudsiger noget", en Spaakvinde, maa al Tanke om at udlede Ordet fra det keltiske *faer*, at forhexe, aldeles bortfalde, og man seer tydelig, at det nye Ord kun er dannet for at udtrykke et i Sproget ellers ubekjendt Begreb. Det beviser derfor heller ikke meget, naar Abbé de la Rue (*l. c.*, I., p. 65) troer at Troen paa Feer nödvendigviis maa være laant fra Kelterne, fordi den fabelagtige Brechéliant-Skov med den berömte Barenton-Kilde, hvor Feerne fornemmelig troedes at have deres Tilhold, almindelig, og ogsaa af Normannerne selv, ansaaes for at være beliggende i Bretagne. Intet var naturligere end at de optoge de ældre Sagn, de forefandt i Landet, og localiserede deres egne paa de samme Steder, der allerede i Forveien bleve betragtede med overtroiske Öine. Men dette viser aldeles ikke, at ikke Forestillingerne selv alligevel fuldkomment tilhörte dem, og vi maa ligefrem antage dette naar vi see at de næsten i alt stemme overeens med de oprindelige nordiske, medens vi ingen oprindelige keltiske have til at sammen-

ikke hermed, at ikke ogsaa keltiske Forestillinger her kunne have blandet sig med de normanniske, men dette forandrer aldeles ikke Hovedsagen og Romanerne blive ligefuldt i deres inderste Væsen overveiende normanniske.

Hvad de egentlige Romaner om St. Graal angaaer, da kunne vi ikke angive bestemte nordiske Kilder, hvorfra de kunne udledes, thi disse Fortællinger ere öiensynlig opstaaede ved en Blandning af religiöse og theologiske Grublerier med ægte normannisk Ridderaand og Lyst til usædvanlige Æventyr og æventyrlige Fortællinger. Den förste historiske Underretning om St. Graal findes hos den i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede afdöde Annalist Helinand, der ved Aaret 707 eller 717 anmærker, at i dette Aar aabenbarede en Engel Hemmeligheden om Joseph af Arimathia og St. Graal for en Eneboer i Bretagne, hvorpaa denne paa Latin nedskrev Historien om det hellige „*Gradal*"[1]. Dog tilföier Annalisten at han ikke har kunnet faae fat paa Originalen og kun seet Historien saaledes som den haves forfattet paa Fransk „*a quibusdam proceribus*", og det er höist rimeligt at det kun er fra disse han ogsaa har hentet Efterretningen om Eremiten. Men disse „proceres" ere nu ingen andre end de lidt ældre, förste normanniske Forfattere af de prosaiske Romaner om det runde Bord, thi de fortælle netop om en saadan Aabenbaring i Aaret 717 af „*ung petit livret*", der kom fra Gud selv, og hvoraf den Person, „*li plus pechieres de tous les hommes*", den blev aabenbaret og som hverken

---

ligne dem med. At det ogsaa strax laa meget nær for en Nordbo at ansee Romanernes Feer for identiske med vor Oldtids Völver, sees tydelig deraf, at Chr. Pedersen i sin danske Bearbeidelse af Ogier-le-Danois ligefrem oversætter Ordet med „Vetter". (Jvfr. *Dansk og Norsk Nationalv.*, I., p. 273).

[1]) Jvfr. P. Paris, *Mannuscrits français*, Vol. I. p. 172 som ogsaa for det Fölgende Msc. Nr. 6769 og 6770 i samme Bind.

tör nævne sig selv eller det frygtelig vilde Sted, hvorpaa det skete, senere uddrog og oversatte paa Latin Historien om St. Graal og Joseph af Arimathia. Det er denne Oversættelse, de normanniske Forfattere anföre som deres Hovedkilde, men denne Angivelse er, som man let vil indsee, ikke sikkrere end det, de ogsaa foregive, at have oversat alle Romanerne om Kong Arthurs Riddere efter en latinsk Bog, der opbevaredes i Domkirken i Salisbury og var skreven efter en af Riddernes egen Fortælling og paa Kongens Befaling nedlagt i Domkirken. Endnu mindre paalidelig er Underretningen om Provencaleren Guiot, der efter Wolfram von Escenbach's Vidnesbyrd skulde have forfattet et Digt om St. Graal i Slutningen af det 12te Aarhundrede, og de ældste Romaner, vi have af denne Slags, ere saaledes virkelig de normanniske Forfatteres prosaiske Bearbeidelser, hvorfor det ogsaa bliver det sandsynligste at disse Fortællinger for störste Delen tillige ere opfundne eller udsmykkede af dem. Videre kunne vi ikke gaae ind paa Sagen, og skulle kun endnu bemærke, at skjönt der ikke findes noget i de gamle nordiske Sagn, som ligefrem svarer til Graalsagnene, saa mangler der dog heller ikke paa Analogier eller Træk, der tilkjendegive den samme mystiske Stræben efter det Uendelige. Eller snarere, hvilken Mythologie er vel mere gjennemtrængt af denne Stræben end netop den nordiske? Igjennem hvilken Mythologie gaaer der vel et höiere Mysterium, end Læren om Yggdrasil, hiint Livets og Dödens Træ, om hvilket ingen veed af hvilken Rod det er rundet? Eller da hiin Hemmelighed, som Odin hviskede i Balders Öre! Eller Anelsen om den Anden endnu Mægtigere, som den Vise ikke vover at nævne! Mon ikke det Folk, som var opvoxet med denne Lære, ogsaa efter at være gaaet over til Kristendommen, kunde falde paa at söge lignende Mysterier i den nye Troe? Er der ingen Overeensstemmelse mellem de

vandrende Riddere, der drage ud for at söge det fra Jorden bortsvævede hellige Graal, og de gamle Konger Svegder og Gylfe, der drage ud for at söge det gamle Aasgaard, den forsvundne Gudeverden[1] — thi saaledes maa Sagnet oprindelig have lydt? Kun Sigurd, der aldrig kunde frygte, kunde beseire Fofnir, vække Brynhild af den tunge Sövn i Skjoldborgen paa Bjerget, eller ride over Ilden; og kun Perceval, der heller ikke kunde frygte, var det forbeholdt at gjenfinde det hellige Graal i den prægtige Borg paa Fjældet! — Men enhver, som læser Romanerne, vil bedst kunne overbevise sig selv om den Overeensstemmelse, der her finder Sted, og vi kunne derfor slutte denne Sammenligning med kun at gjöre opmærksom paa at de anförte Træk ere nordiske, ikke keltiske eller romanske.

Vi have i det Foregaaende sögt at godtgjöre, at den romantiske Poesi, saaledes som den först har udviklet sig i Frankrig og derfra har udbredt sig over hele den civiliserede Verden, for paa andre Steder at komme til en langt höiere Blomstring — egentlig kun er at betragte som udgaaet fra Normannerne og som en umiddelbar Fortsættelse, rigtignok under aldeles forandrede og tildeels uheldigere Forhold, af det aandelige Liv, der allerede havde viist sig i sin fulde oprindelige Kraft i deres ældre Hjem. De Nordmænd, der tilligemed Rolf vare gaaede til Frankrig for at nedsætte sig i det erobrede Land, maatte, som en naturlig Fölge af deres langt mindre numeriske Styrke, som ogsaa paa Grund af Ægteskab med de indenlandske Kvinder, finde sig i om kort Tid aldeles at opgive deres eget Sprog og saaledes ombytte et höiligen udviklet og fuldkomment Sprog med et udannet og barbarisk Jargon, der endnu næppe kunde kaldes et Sprog. Naar de altsaa

[1]) Ligheden mellem den isl. Beretning om Erik vidförle, der fandt Odáinsakr, og det normanniske Digt om St. Brandans Reise til det jordiske Paradiis, kan her vist ogsaa komme i Betragtning.

endnu havde bevaret deres Kjærlighed til Poesi og Sagaer, saa vare de for at kunne tilfredsstille denne nödte til först at skabe Midlerne, og dette maatte naturligviis tage Tid. Det samme gjælder ogsaa om deres Oldsagn, Grundlaget for den ægte nationale Poesi, — thi skjönt de ikke alene havde bevaret dem men ogsaa gjort dem gjældende i det nye Fædreland, saa var dog den ydre Harmoni aldeles forstyrret, og den faste bestemte Tankeretning, der kun kan findes hos et primitivt Folk, der uforstyrret igjennem flere Generationer har kunnet beskæftige sig med sine egne Sagn, og egentlig er den förste Betingelse for al sand episk Poesi, — var for stedse gaaet tabt. De nye og fremmede Sagn kunde nok more og benyttes til Fortællinger, der endog ofte i Formen lignede de gamle, men erstatte de tabtes Inderlighed kunde de ikke. Og heri have vi tillige den egentlige Grund til den Mangel paa ægte poetisk Gehalt i alle disse Romaner, som vi i Begyndelsen talte om. Der var ikke længer noget Folk, der med oprigtig fölt Beundring kunde skue tilbage paa sin egen Oldtid, og naar vi desuagtet finde saa meget hos Normannerne, som minder om ældre Tider, saa maa vi kun desto mere forbauses over den Nationalitets Styrke, der under saadanne Omstændigheder snarere dannede andre efter sig end sig efter dem. Hvis vi her havde Leilighed til at gjennemgaae nogle af de specielt normanniske Romaner som vi her — da de ikke ere nogen egentlige Ridderromaner — næsten have maattet lade aldeles upaaagtede, saa vilde vi kunne anföre mange Exempler paa en langt mere slaaende Lighed med vore egne Oldskrifter end de allerede anförte. Men da vi, som allerede yttret i Begyndelsen, snarere maa indskrænke os til at antyde end udvikle noget, saa maa vi denne Gang lade os nöie med, at henvise dem af vore Læsere, som önske at overbevise sig om Sandheden heraf, til de normanniske Digteres egne Arbeider, som f. Ex.

Geoffrey Gaimars *Histoire des Anglo-Saxons*, Robert Wace's *Roman de Rou* og Benoit de St. More's *Histoire des ducs de Normandie*, eller selv de ældste prosaiske Romaner, der endog undertiden kunne siges at være forfattede i ægte Sagastil — naturligviis naar man fraregner Sprogets Ufuldkommenheder — og vi troe ikke at de ville finde sig skuffede[1].

---

[1]) Som særdeles charakteristiske skulle vi dog fremhæve nogle enkelte Træk og fornemmelig ved at udpege visse Steder i Roman de Rou. Man sammenligne saaledes med Sagaerne — for at forbigaae Skildringen af Rolfs og hans Forfædres Forhold til Kongen der, skjönt historisk urigtigt, ganske viser ham som den samme „*horskan hölda barma*", hvorom hans Moder taler i sit bekjendte Vers, eller den aldeles sagamæssige Fortælling om hans Drömme, förend han drog til England og Frankrig — den senere Skildring af hans Sön Vilhelm, om hvem det ganske ligesom om Heltene i Sagaerne heder, at han var „*gros par li espaules, greile par la chainture*" (*herðabreiðr, miðmjór* er Sagaernes sædvanl. Udtryk), og som disse blid imod sine Venner men grum imod sine Fjender:

„Oils dreits et apers out è dulce regardure;
mes a sis ennemiz semla mult fière è dure (Vol. I, p. 104).

Fortællingen om hvorledes Hertug Vilhelm overlod Landskabet Cotentin til den fra Norden fordrevne Kong Harald (Herout), der af nogle endog antages for identisk med Harald Blaatand, tilligemed hans Hird („*mesnie*", der i Rom. tillige sedvanlig bruges for at betegne Kong Arthurs Fölge) „*a vivre è a sejor*" (til yfirferðar og uppeldis liði sínu), kan sammenlignes med mange lignende i Sagaerne, f. Ex. om Harald Graafeld, der paa samme Maade fik Jylland af Harald Blaatand, og Beretningen er i sig selv mærkelig, da den viser at ogsaa i politisk Henseende var de normanniske Jarlers Tænke- og Handlemaade den samme som de nordiske Kongers. Beretningen om den List Bernard-de-Senlis og Bernard-le-Danois anvende for at skaffe den unge Richard sit Hertugdömme tilbage, den senere Skildring af Richards Mod, Viisdom og Lovkyndighed, ligesom ogsaa Anecdoten om hans Æventyr med Djævelen ved et Nattebesög i Kirken, og fornemmelig Skildringen af Vilhelm

Förend vi höre op med at omhandle Normannernes Indflydelse paa den romantiske Poesies Dannelse, maa vi

---

Erobrerens Flugt, da han engang i sin Ungdom efterstræbtes af sine Fjender (Vol. II, p. 22 sqq.) — alt dette er fortalt paa en Maade der i hver Linie minder om Sagaerne. De ovenberörte Sagn om Robert-le-diable's Reise til Jerusalem vise sig ved förste Öiekast at henhöre til den samme Klasse af nordisk-normanniske Sagn, der gjenfindes i alle de Lande hvor nordisk Indflydelse har gjort sig gjældende, lige fra de nordiske Sagn om Lodbrokssönner og de normanniske om Hasting og Björn Jærnside til de fælles Sagn om Harald Haardraade og Normannerne i Italien. Arlettes, Vilhelm Erobrerens Moders Dröm er ganske den samme som Ragnhilds, Harald Haarfagers Moders; hun drömte den förste Nat hun delte Seng med Hertug Robert:

„K'un arbre de mun Cors isseit,
Ki vers li ciels amunt creisseit;
Del umbre ki entur alout,
Tute Normendie aumbrout". (Vol. II, p. 398).

De samme Ord der i Olaf den helliges Saga anföres i Anledning af at han, da han först steg i Land i Norge, kom til at snuble, lægges ogsaa Vilhelm Erobreren i Munden, da han ved sin Landgang i England tillige siges at være falden, og selv Beretningen om, at der foran paa Vilhelms Skib var anbragt en Kobberdreng, der holdt en Bue i Haanden og pegede paa England, synes at have sin Grund i den samme Tro, der lod det være forbudt i den gamle isl. Lov at seile med gabende Hoveder (foran paa Skibene) til Landet for ei at forskrække Landvætterne — thi Vilhelm maatte det netop være om at gjöre at fordrive disse. Den gamle og mægtige Hövdings, Vilhelm Talvaz Ord, da han först saae Drengen Vilhelm, den senere Erobrer (Vol. I, p. 399), kunne sammenlignes med Sighvat Sturlusöns, da Drengen Gissur, den senere Jarl, först blev ham forestillet (Sturl., II, S. 78); og de Ord Wace lægger Svend Tveskjeg i Munden, *„Jamez, ço dist, joie n'avera si n'ave li Engleiz honiz, ki sez Daneix li unt murdris."* (Vol. I, p. 325), minde tydelig om saa mange lignende i Sagaerne (f. Ex. Gissur Jarls Vers efter at hans Gaard var brændt, hvori det hedder: „glaðr muna göndlar röðla gnýskerðandi verða — nema hefndir verði"), og

dog endnu gjöre en Bemærkning. Som bekjendt, haves der hverken i den græske eller romerske Literatur noget,

---

vise at Wace godt har forstaaet den Stemning, hvori Livet blev disse Mænd utaaleligt saalænge Hævnen ei var udfört. Fortællingen om Slaget ved Hastings og Vilhelms Mærkesmand, der stedse fölger med ham o. s. v., er aldeles sagamæssig og fortjener at læses med Opmærksomhed. Men fornemmelig er dog Beretningen om Vilhelm Erobrerens Begravelse og Ascelins *(Áskell)* Optræden derved, der ikke undtagen imod Erstatning vilde tillade at begrave ham i det Stykke Jord, han beviste at Kongen ved Vold havde frataget ham, og ogsaa satte sin Vilje igjennem (vol. II. p. 301 sqq.), höist mærkværdig og charakteristisk, thi den viser hvor frie og selvstændige endnu stedse selv de fattigste Normanner vare og hvorledes de altid kunde faae deres Ret anerkjendt. Wace's Ord i Anledning heraf, ere tillige saa smukke og rörende, at vi ikke kunne undlade ut meddele dem her. Han siger efter at have fortalt om det Oprör, der opstod da Ascelin havde endt sin Tale med formelig at stevne Vilhelm og Dommerne for Guds Domstol, hvis han ei fik sin Ret:

„E cil ki vont è cil ki vienent,
Tel chose à grant merveille tienent
Del Rei ki tant aveit cunquis,
Tantes citez, tant chastels pris,
N'en a de terre quité tant
U sis cors giese al morant." (Vol. II, p. 303).

Dette minder uvilkaarligt om Harald Godvinsöns Svar til Harald Haardraade, og et underligt Sammenstöd er det, at begge Erobreres Död, den normanniske og den norske, saaledes skal vække ganske de samme Forestillinger. — Men det er ikke alene Fortællingernes Indhold, der tydelig viser deres Slægtskab med Sagaerne; ogsaa Fortællingsmaaden og de enkelte Udtryk vise ofte en forunderlig Overeensstemmelse med dem. For at forbigaae de enkelte Ord af nordisk Oprindelse, hvoraf allerede Endeel er samlet af Professor Abrahams (*De Bruto*, S. 23 sqq.) og hvortil der vistnok kunde föies mange flere (f. Ex. *gonfanon*, isl. gunnfáni; *bruine*, brynja; *grenon*, grön; *braies*, brækr; *maaing*, mein; *betas*, beitiás o. s. v. fornemmelig af Sösproget) — skulle vi her kun anföre, at der i

der svarer til de egentlige saakaldte Romaner, dramatisk skildrende Fortællinger om enkelte Individer og Charakterer,

---

Roman de Rou forekomme Udtryk som „la fille al Duc Huon fu al Richard *fermée*" (var *föstnuð*), og om en af Hertug Richards Sönner heder det at han „*fu à leitres mis*", o. s. v., hvilken Overeensstemmelse i Virkeligheden forekommer os at være af större Vigtighed end de enkelte Ord, da den viser at Forestillingsmaaden endnu ganske var den samme hos Normannerne som Nordboerne. Men fornemmelig gjælder dette dog om det hos Gaimar forekommende Udtryk, at et Haandskrift blev betalt med een „*marc d'argent ars et pesé*" (jvfr. Abbé de la Rue, *l. c.* II, p. 120) thi det sees heraf tydeligt, at endog Beregningen af Penge endnu i Gaimars Tid var den samme. Selv Wace's egne indströede Bemærkninger bære ofte et forunderligt nordisk Præg, f. Ex. hvor han i Anledning af et Dödsfald siger at Sorgen ikke förer til noget, ganske som om Udtrykkene vare tagne af Hávamál:

„Li vif il vif, li mort il mort,
El vif l'un puet prenre confort." (Vol. I. p. 276).

— Men vi kunne her, desværre, kun anföre en ringe Deel af alle de Overensstemmelser, der fandt Sted ikke mindre i Normannernes hele övrige Fremtræden end i deres Skrifter. Ligesom Hall af Síða udvalgte Rolf strax efter Daaben Erkeengelen Michael til sin og sit Lands Beskytter. Ligesom Olaf Paa sin Skaale, lod Hertug Richard I smykke den af ham opförte Domkirke i Röuen med historiske Malerier; Udtrykket hos Dudo — „*depinxit historialiter*" — er her endog næsten det samme som i Laxdælasaga. Saaledes som det endnu er Sædvane oppe i Landet Ísland, at bede Gjesten, der overnatter paa Gaarden, at kvæde en Rima eller oplæse eller fortælle en Saga, saaledes var det ogsaa i Normandiet:

„Usage est en Normandie
Que qui herbergjé est qu' il die
Fable ou chanson a son hoste".

(jvfr. Abbé de La Rue, *l. c.* I. 195).

Tancreds Sönner vare 12 ligesom Arngrimssönner, og man sammenligne f. Ex. Beretningen om de förste Normanners Optræden hos

og deres aldeles private Foretagender. Her, som i alt andet, var hos de sydlandske Folk det Almindelige det

de salernitanske Fyrster (jvfr. Prof. Schierns Afhandling i Annal. 1845) med den isl. Beretning om Normanden Eymund hos Jaroslaf; det er paa begge Steder den samme Tapperhed og Lyst til at handle paa egen Haand, men tillige den samme Pengegridskhed. Disse Mænd forbleve de samme, hvorhen de kom. — Heller ikke fattes der paa Beviser for, at Normannerne selv meget gjerne anerkjendte og fölte dette Aandsslegtskab med Nordboerne. Foruden Snorres för anförte Udsagn, at alle Nordmænd havde Fredland i Normandiet, findes der ogsaa Spor til at Normanner og Nordboer, naar de i Udlandet stödte paa hverandre, vare tilböielige til at holde sammen; thi hvad andet end denne Bevidsthed har vel givet Anledning til den Beretning i de isl. Sagaer, at Latinmændene — det er Normannerne fra nedre Italien, hvoriblandt ogsaa nogle af Tancreds Sönner, der af den græske Feltherre, Georg Maniakes, vare hvervede til at deeltage i Angrebet paa Sicilien, og netop under dette Feldtog bleve uenige med ham — heller vilde fölge med Harald Haardraade (jvfr. Prof. Munchs Afhandl. om ham i Langes Tidsskrift, 3. Aarg.) og Væringerne end Gyrgir? Det var sikkert, ogsaa paa Grund af den samme Bevidsthed om sin nordiske Herkomst, at Grev Roger af Sicilien först modtog Kongenavn af den norske Konge Sigurd Jorsalafarer, skjönt dette dog naturligviis ikke gjorde det mindre nödvendigt for ham eller klogt senere tillige at modtage det af Paven. Selv om Begivenheder inden Nordens egne Grændser synes Normannerne at have været langt bedre underrettede, end man ofte har antaget, og Wace veed saaledes aldeles rigtig Besked om Olaf den hellige, at han faldt som Martyr i Kamp med sine egne Undersaatter, ligesom det ogsaa maa stamme fra Normannerne at Island nævnes blandt Kong Arthurs og Rolands foregivne Erobringer, thi kun om dem er det rimeligt at det af Omtale maatte være dem temmelig bekjendt. — Man maa derfor under disse Omstændigheder være temmelig varsom med nogensinde at betragte Normannerne som fuldkommen romaniserede, thi de bleve det i Virkeligheden aldrig; de forbleve stedse Nordboer i Aand og Bevidsthed, skjönt forplantede til sydlige Lande.

overordnede, og det enkelte Menneske det underordnede. Det var först den germanniske Civilisation, med sin mægtige Trang til den störst mulige personlige Frihed for ethvert Individ, forbeholdt at löse den Opgave, at vise os det enkelte Menneskes Værd ligeoverfor eller endog i Kamp med det, som oftest kun i Indbildningen existerende Almindelige, og vi troe ikke at sige for meget, naar vi mene, at denne Retning först udtaler sig bestemt, saavel som ogsaa paa den kraftigste og mest charakteristiske Maade i de islandsk Sagaer. Eddadigtene og Sagaerne kunne derfor med fuld Ret betragtes som den germanniske Civilisations förste, og sikkerligen reneste og mest oprindelige Frugter, i det mindste i literær Henseende — og det er netop heri at deres store historiske Betydning ligger. Men hvis nu, som vi troe at have viist, den romantiske Poesi kun er at betragte som en umiddelbar, skjönt i Begyndelsen langt ufuldkomnere Affödning af den nordiske Heltedigtning og Sagavæsen — det germanniske kunde vi kun sige, hvis vi kjendte det uforvansket i en anden end dets nordiske Form — saa fölger heraf ligefrem at den oldnordiske Literatur maa betragtes som det egentlige Udgangspunkt for al moderne Literatur, hvis höieste Udvikling vi see hos Shakspeare og Walter Scott, — Videnskab tage vi her aldeles ikke Hensyn til — paa samme Maade som den oldgræske Literatur var Udgangspunktet for hele Oldtidens Dannelse, og Nödvendigheden af at gjöre sig bekjendt med denne oprindeligste Kilde, maa da tillige blive desto mere indlysende for hele Verden. Man har hidtil ofte seet den nyere Poesies Historie behandlet uden at der er taget det mindste Hensyn til Eddadigtene eller den övrige oldnordiske Poesi, og det samme har ogsaa været Tilfældet med Romanen. Der ere skrevne vidtlöftige Værker over dens Oprindelse og Udvikling uden at der er blevet

sagt saameget som et eneste Ord om de islandske Sagaer. Men vi kunne dog tröste os. Ligesom hine Historikere ved at omtale Shakspeare i Virkeligheden ere komne til at omhandle og anerkjende den oldnorske Poesi, saaledes have de ogsaa, hvad de moderne Romaners Oprindelse angaaer, paa en anden Maade, og uden selv at vide det, været nödte til at tage et ikke ubetydeligt, om end indirecte, Hensyn til Sagaerne. Skjönt de ikke have haft Kundskaber nok til ligefrem at gaae tilbage til disse selv, saa have de dog maattet skjenke deres Bastarder, de gammelfranske eller normanniske Romaner, en saameget desto större Opmærksomhed, da det er almindelig anerkjendt at fra dem har al senere Romanskrivning udviklet sig — og den oprindelig nordiske Indflydelse paa denne er saaledes ogsaa godtgjort. Alle frugteslöse Forsög paa, af den græske eller romerske Oldtid at forklare det, hvis Væsen ad den Vei aldrig fuldstændigt vil lade sig erkjende, falde saaledes ogsaa bort, og ogsaa i denne Henseende ville Jornandes Ord befindes at være sande om Norden, „quasi officina gentium aut certe veluti vagina nationum". Thi det bliver i Virkeligheden derfra at den kraftige aandelige Virksomhed, der först formaaede at sætte noget Blivende istedetfor den fordærvede romerske Civilisation, maa udledes, og det er egentlig dette, det gamle Nordens aandelige Liv, som den nyere Civilisations störste og bedste Repræsentanter, det af Normanner og Nordboer stiftede England og de Forenede Stater, maa siges at fortsætte — eller for kraftigere at udtrykke vor Mening med den islandske Digters, Bjarni Thórarensens Ord:

„Frá norðrinu streymir um mannheima magnið
Mjölnis úr segul í hendi á Þór."

Sikkerligen maa det i det mindste altid betragtes som et höist mærkværdigt Phænomen, at paa den samme Tid som Nordmændene i Island stiftede den Literatur, hvori

man nu söger de reneste og paalideligste Efterretninger om den oprindelige germaniske Civilisation — paa den samme Tid lægge deres Frænder i Normandiet Grundvolden til en Literatur, hvoraf senere alt det, der er mest charakteristiskt for den nyere Tids Poesi, i Modsætning til Oldtidens græske og romerske, skulde udvikle sig, og det i et Tidsrum, da der endnu ikke var Tale om noget Lignende i det övrige Evropa. Det vare de normanniske Romaner, der senere efterlignedes og oversattes i alle Lande, og först efter at Normannerne havde sat sig fast i Nedre-Italien og paa Sicilien, opdager man de allerförste Spor til den nyere italienske Literatur, og det netop ved de normanniske Herskeres Hof. Det synes saaledes som det har været Normannernes Fortjeneste, allevegne, hvor de kom, at lære Folkene at benytte deres egne Kræfter og deres eget Sprog istedetfor det livlöse Munkelatin, eller med andre Ord, at hæve dem til ny Selvstændighed; og det er endog höist sandsynligt at de ældste provençalske Troubadourer langt snarere have dannet sig efter de sicilianske og andre normannisk-italienske Digtere, end omvendt. Men fornemmelig maa dog Frankrig stedse være taknemmeligt imod Normannerne, thi det er egentlig först ved dem at det har erholdt den Indflydelse og verdenshistoriske Betydning, der senere vistnok ofte har været overvurderet, men hvis Skin det dog i det mindste endnu har bevaret. Havde ikke Rolf med sine Mænd tilfældigviis nedsat sig deri Landet, og havde ikke disse, ved saa tidligt at danne det franske Sprog til det nyere Evropas ældste Skriftsprog, eller ved i Korstogenes Tider at gjöre det, saavelsom det franske Navn i det Hele taget, berömt over hele den christelige Verden, lagt Grundvolden til dets senere Anseelse — saa vilde Frankrig rimeligviis aldrig have spillet den Rolle i Historien, det har gjort. Og med denne tilsyneladende Paradox ville vi her slutte disse

ufuldstændige Antydninger, idet vi endnu engang anbefale Sagen selv til Kyndiges Opmærksomhed.

II. Uden at indlade os paa nogen Undersögelse angaaende en formentlig dybere mythologisk Betydning af Sagnet om Tristram, der, hvis den overhovedet nogensinde har existeret, aldeles ikke faldt de normanniske Bearbeidere ind, skulle vi kun bemærke, at det dog under alle Omstændigheder er sikkert, at Sagnet er meget gammelt og nationalt for de kymriske Folk i Wales og Bretagne. Men ligesaa sikkert er det, at dets förste egentlige romantiske Bearbeidelse kun skyldes Normannerne, uden at det dog saaledes med Bestemthed lader sig afgjöre, hvornaar denne ældste Bearbeidelse först er blevet til. Vi have i det Foregaaende yttret, at det var særegent for Romanerne om det runde Bord, fornemmelig dem som handle om St. Graal, at de ikke som de övrige först vare forfattede i Vers men strax fra Begyndelsen skrevne paa Prosa, og det vil maaskee synes det rimeligste heraf at slutte, at den store prosaiske Roman om Tristram, der, som bekjendt, er en af de fire Hovedromaner om det runde Bord, den förste der omhandler St. Graal og hvis Nedskrivningstid maa tillige kjender — virkelig var den ældste romantiske Bearbeidelse af dette Sagn. Men paa den anden Side er det öiensynligt at man meget godt kunde have særskilte (da naturligviis rimede) Fortællinger om de enkelte bretoniske Helte, der senere af de cykliske Bearbeidere af de store Prosaromaner ophöiedes til Riddere af det runde Bord, længe för end dette var blevet den fornemste Gjenstand for Trouvérernes Digte; og da der nu netop findes saadanne Bearbeidelser af Romanen om Tristram, hvor han aldeles ikke sættes i nogen Forbindelse med Arthur eller det runde Bord, saa slutte vi heraf at disse maa være de ældste og meest oprindelige. Dette synes idetmindste at være sandsynligere,

end at forestille sig, at en kritisk Trouvère skulde have gjort sig Umage for at före Fortællingen tilbage til sin oprindelige Simpelhed, efterat den allerede paa mangfoldige Maader var bleven sammenvævet med næsten alle de övrige Fortællinger om Kong Arthurs Riddere. Hverken den nu udgivne islandske Bearbeidelse, eller den norske Oversættelse, eller det gamle engelske Digt, eller Gottfried af Strasburg's tydske Bearbeidelse af Romanen sætte Tristram i den allerringeste Forbindelse med Kong Arthur eller det runde Bord; og, hvad der er det vigtigste, dette skeer heller ikke i det gammelfranske Digt, hine have fulgt, og hvoraf det senere skal vises at Roberts norske Bearbeidelse har været en saa nöiagtig, næsten ordret Oversættelse, at det engelske Digts „Tomas" og Gottfrieds længe sögte „Thomas von Britanie" nu paa en Maade kunne siges at være gjenfundne i denne norske Oversættelse. Dette anglonormanniske Digt, hvoraf der nu desværre kun haves et Brudstykke, der indeholder Slutningen af en öiensynlig fuldstændig *Roman de Tristran*, tage vi derfor ikke i Betænkning at erklære for den ældste romantiske Bearbeidelse af Sagnet, og da det, rimeligviis af en senere Interpolator, siges at være forfattet af „Thomas", ansee vi det tillige som afgjort, at det netop er dette Digt, der har tjent til Forbillede for den gamle engelske og Gottfrieds tydske Bearbeidelse. Hvo nu denne Thomas egentlig var, er det vistnok umuligt at sige, saalænge der ei haves bestemtere Data. Kun saameget seer man af Sproget at han maa have levet efter Englands Erobring af Normannerne og rimeligviis i dette Land. Abbé de la Rue troer at det er den samme som Forfatteren til Roman de Horn og flere anglonormanniske Digte, og der kan heller intet være herimod; kun maa Affattelsestiden snarere sættes för end efter Midten af det 12te Aarh., og dette kan ikke være noget paafaldende, naar vi betænke at Theroulde alle-

rede havde digtet Chanson de Roland förend Midten af det 11te Aarhundrede. Det os levnede Brudstykke, der indeholder 1818 Vers og begynder midt i den norske Oversættelses Cap. 89 og vedbliver til Fortællingens Slutning i Cap. 101, findes i et Pergaments Haandskrift fra det 13de Aarhundrede, der för tilhörte den engelse Lærde Fr. Douce, og er först udgivet af Michel i hans *Tristan*, vol. II, p. 1-85; et Uddrag af det forfattet af G. Ellis, havde för været trykt i W. Scotts Udgave af *Sir Tristrem*. Dets store Vigtighed bliver först indlysende ved en Sammenligning med den fuldstændigt opbevarede norske Oversættelse, thi Gottfrieds tydske Digt slutter förend det franske Fragment begynder, og det engelske Digt, skjönt fuldkommen overeensstemmende med den norske Saga i Begivenhedernes hele Gang, er dog altfor kortfattet til at lade ane, at det netop er efter denne Bearbeidelse at det er blevet digtet, og mangler desuden selve Slutningen. Den rette Sammenhæng bliver derfor ogsaa först egentlig klar ved at sammenligne de tre ufuldstændige Digte, det franske, det engelske og det tydske, med den fuldstændige norske Oversættelse af det förste, og Sagen fortjener derfor vel saavel franske, som engelske og tydske Literatorers Opmærksomhed. Hverken for Michel eller de andre Bearbeidere og Udgivere af de gamle Tristram-Romaner var det hidtil muligt at erkjende det rigtige Forhold i dets Heelhed.

Den næste fuldstændige Bearbeidelse af Romanen om Tristram, troe vi, var den store franske Prosaroman, den bekjendte *Tristan de Leonnois*, hvoraf der haves mange Haandskrifter, baade paa det store Bibliothek i Paris og paa mange andre Steder, dog intet ældre end fra Slutningen af det 13de Aarhundrede. Denne Roman, der altid maa blive af stor Vigtighed, da den utvivlsomt er den ældste af alle prosaiske Romaner og da fölgelig ogsaa det ældste Exempel paa egentlig fransk Prosa, er omtrent ved Aaret

1170 nedskreven af den i England födte og bosatte normanniske Ridder Luce de Gast, der selv i Fortalen kalder sig „chevalier et sire du chastel du Gad, voisin prochain de Salibières", og siger at han, efter ofte at have gjennemlæst de latinske Böger om St. Graal og forundret sig over at ingen vilde oversætte dem paa Fransk, nu endelig, da han seer at ingen anden paa Grund af Arbeidets Vanskelighed tör paatage sig det, har besluttet sig til selv at oversætte dem, skjönt hans Fransk maaskee ikke vil blive saa godt, som det skulde, men snarere komme til at ligne „la manière d'Angleterre, où je suis nez". „Comme chevalier amoureux" valgte han nu först Tristram til at berette om, og det er höist sandsynligt at han netop er den förste der har sat ham i Forbindelse med det runde Bord, om hvis Indstiftelse Wace nylig havde fortalt i sin Brut, thi hvad man end vil tænke om hans Udsagn, at han oversætter fra Latin, hvilket vistnok maa staae ved sit Værd, saalænge disse hans Originaler ikke opfindes, saa er det dog efter alle samtidige Vidnesbyrd fuldkommen afgjort, at Luce de Gast er den förste der begyndte at skrive paa Fransk „les grans livres de la table roonde" og gjöre Uddrag af „la grande matière du St. Graal". Luce's Roman om Tristram blev kort efter paa Henrik II Önske omarbeidet og udvidet af Hélie de Borron, en af de frugtbareste Romanforfattere, der kaldte denne sin Omarbeidelse *Bret* (hvorfor veed jeg ikke) og som Belönning for den erholdt to Kasteller af Henrik II. Hélie's Bearbeidelse blev senere naturligviis ofte afskrevet og Sproget efterhaanden moderniseret, og det er efter en saaden Recension at Romanen endelig blev trykt, först i Rouen 1489, dernæst i Paris hos Vérard uden Aarstal, men omtrent 1496, to Dele i Folio, og derpaa mange Gange oftere. Den trykte Roman skal meget afvige fra de ældre Haandskrifter og endog

være kortere, men Begivenhedernes Gang er dog væsentligst den samme, og begges Fremstilling er, som en Fölge af Indblandingen af St. Graal og det runde Bord, meget forskjellig fra Thomas's ældre Digt.

Den næste bekjendte Bearbeider af Tristram-Sagnet var Chrestien de Troyes, en nordfransk Trouvère, der i Tidsrummet 1170—90 opholdt sig ved de flandriske Grevers Hof, men forresten, ligesom i det Hele taget det flandriske Hof med det engelske, sees at have staaet i mangfoldige Forbindelser med Normannerne, igjennem hvilke han maa have erholdt Stoffet til næsten alle sine Digte, som f. Ex. Perceval, Lancelot, Le Chevalier au Lion o. s. v. I sin Roman de Cligès siger han ligefrem at han ogsaa har digtet „dou Roi Marc et d'Isout la Blonde" og Abbé de la Rue antager, dog neppe med Rette, at det kun var efter Luce de Gast's prosaiske Bearbeidelse at han forfattede dette Digt om Tristram. Hans Digt haves nu ikke mere, i det mindste ikke fuldstændigt, hvorimod det er höist sandsynligt at det efter et Pariser-Haandskrift af Michel (vol. I, p. 2—202) udgivne Fragment af en *Roman de Tristran*, indeholdende 4444 Vers, netop er et Brudstykke af Chrestien's Roman. Fremstillingen skiller sig her betydeligt fra Thomas's Fortælling og ligesom i Prosaromanen siges Tristrams Fædreland her at have været „Loenois" eller endog „Orlenois", ikke Bretagne, og Arthur indföres tilligemed sit Hof og det runde Bord, uden at dette dog videre griber ind i Fortællingens Gang. Dog har Digtet tillige flere Træk tilfælles med den norske Oversættelses Original og Forfatteren maa i det Hele taget, skjönt han maaskee benyttede den prosaiske Roman, ved Siden deraf have haft andre Kilder, enten de ældre Digte eller kun Traditionen.

Foruden de anförte Bearbeidelser haves der desuden to mindre Digte, der begge indeholde den samme, som

det synes fuldstændige Episode af Fortællingen om Tristram; de have maaskee aldrig været bestemte til at være andet end Episoder. Det förste af disse Digte, indeholdende 996 Vers, findes i Douce's Haandskrift strax efter Thomas's Digt og er herefter udgivet af Michel, vol. II, p. 89-137. Det indeholder en Fortælling om, hvorledes Tristram forklædt som en Nar kom til Kong Marks Hof for at söge Leilighed til at tale med sin elskede Isodd, og da Tristram ved denne Leilighed kommer til korteligen selv at gjennemgaae hele sin forrige Historie, idet han spörger Dronningen, om hun ikke erindrer denne eller hiin Begivenhed, saa seer man tydelig at det næsten i alt slutter sig til Thomas's Beretning, hvilken Forfatteren altsaa maa have haft for sig. Det andet Digt, der fortæller den samme Episode, maa derimod have fulgt Chr. de Troyes's Fortælling; det er udgivet af Michel efter et Berner-Haandskrift, vol. I, p. 215 sqq., og indeholder 349 Vers. Foruden disse Digte har Michel ogsaa optaget den bekjendte Digterindes Marie de France's korte Digt over en Episode i Romanen om Tristram, *Le lai du Cehèvrefeuille*, hvoraf en gammel norsk Oversættelse haves i Strengleikar, p. 65-67, under Titelen *Geitarlauf*. Og endelig har han tillige, vol. II, p. 149-157, givet et Uddrag af et gammelfransk Digt, *Donnez des Amans* (en Samtale mellem to Elskende), hvori der tales om Tristram; men han kunde ligesaa godt have udgivet langt flere saadanne Stykker, thi hele Episoder om Tristram ere meget ofte blevne indflettede i andre Romaner, f. Ex. af Gerbers i hans Fortsættelse af Chr. de Troyes's Lancelot, (jvfr. Von der Hagen, *l. c.* p. 606.)

Igjennem de normanniske Digte lærte det övrige Europa snart at kjende Sagnet om Tristram og allerede Troubadouren Grev Rambaud af Orange (död 1173) omtaler Romanen omstændelig, og det, som det forekommer os tydeligt, en Bearbeidelse der lignede den norskes Original —

et nyt Beviis for Thomas's Ælde. Dog skal man ikke heraf, som Abbé de la Rue meget rigtigt bemærker, med Raynouard, der, trods sin Lærdom, synes at have haft meget forvirrede Begreber om normannisk og nordfransk Poesi, slutte at Tistrams Original har været provençalsk — en Urimelighed om et saa aldeles bretonisk Stof — men kun at Troubadourerne forstode at skatte og studerede Normannernes Digte. Normandiet var og bliver Udgangspunktet. Fra Normannerne kom den prosaiske Roman til Italien, hvor den först blev oversat i det 13de Aarhundrede i Forbindelse med Fortællingen om Tristrams foregivne Sön *Ysaie le Triste*, dog efter længe at have været bekjendt der i Originalsproget, der dengang forstodes og endog benyttedes af enhver dannet Italiener — saavel Dantes Lærer, Brunetto Latini, som hans Samtidige Rusticien de Pise skreve jo paa Fransk. I Spanien blev den prosaiske Roman ogsaa oversat, dog rimeligviis noget senere, og Don Qvijotte kjendte denne Oversættelse meget godt; han fölte en naturlig Indignation, naar Nogen understod sig at troe, „que son apócrifos los amores de Don Tristan y la reina Iseo". Desuden haves der ogsaa en lille spansk Romanze om Tristrams Död, der, ligesom nogle Haandskrifter af Prosaromanen, lader ham blive dræbt af sin Onkel Mark. Denne Slutning paa Historien sees ogsaa paa flere Steder at have været bekjendt i Italien; dog er det klart af den norske Oversættelse, at den ikke, som P. Paris troer, har været den ældste Beretning, hvilket derimod maa antages at være Tilfældet med Fortællingen om det sorte Seil, der jo langtfra behöver at være hentet fra Grækerne, skjönt den ligner Mythen om Ægeus.

I Tydskland bleve ogsaa de normanniske Digte om Tristram, saavelsom Prosaromanen meget tidligt bekjendte, og allerede i Slutniugen af det 12te Aarhundrede skrev Eilhard von Oberge, af nedersachsisk Adelsslægt, et

længere Digt om Tristram, hvoraf der dog nu kun haves to smaae Brudstykker tilbage, hvilke dog, sammenholdte med den tydske Prosaroman, hvori Eilhardts Digt senere blev oplöst, tilstrækkelig vise, at han rimeligviis oversatte efter Chr. de Troyes's franske Original. Noget senere, i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, digtede Gottfried von Strassburg sin *Tristran*, der af Tydskerne ansees for et Mesterværk, som han selv siger efter „Thomas von Britanie's" ene rigtige Fortælling, og virkelig stemmer hans Digt, paa nogle Unöiagtigheder og Misforstaaelser nær hos begge, ganske med den norske Oversættelse af Thomas's Roman. Men Gottfried fuldförte ei sit Digt og hans to Fortsættere fulgte Eilharts Kilde eller hans Digt, der ogsaa maa være benyttet af Forfatteren til et gammelt böhmisk Digt om Tristram. Den danske prosaiske Bearbeidelse derimod (et Digt haves ikke), der förste Gang er trykt i Aaret 1792 og som siges at være oversat fra Tydsk, efter Nyerups Mening af en Nordmand, kan næppe være ældre end fra forrige Aarhundrede. Den stammer rimeligviis fra den tydske Prosaroman, og de Forandringer, den indeholder, ere vistnok kun vilkaarlige; Tristram gjöres her til en burgundisk Hertugsön og Isodd, her Indiane, til en Datter af Stormogulen.

Vi komme nu til den for os interessanteste og, som det forekommer os, tillige, dog maaskee med Undtagelse af selve de normanniske Digte, smukkeste Bearbeidelse af Romanen, det gammelengelske Digt *Sir Tristrem.* Digtet er inddeelt i tre Sange *(Fyttes)* og skrevet i smukke, for den Tid usædvanlig kunstige Stancer; om dets Forfatter derimod har der været megen Tvivl og Sagen er endnu ikke bragt paa det Rene. Selve Digtet begynder:

„I was at Erceldoune
With Tomas spak Y thare
There herd Y rede in roune
Who Tristrem gat and bare" —

og heraf synes det tydelig at fremgaae at Forfatteren umulig kan være denne Thomas selv, hvis Navn desuden oftere paaberaabes i Löbet af Fortællingen, ganske som hos Gottfried af Strassburg. Robert Mannyng de Brunne (c. 1303) siger i sin engelske Riimkrönike at Fortællingerne fra Erceldoune og Kendale ere skrevne i et saa dunkelt Sprog, at Folk almindelig ikke kunne forstaae det, hvilket man, vedbliver han, kan see i *Sir Tristrem*, der ellers, hvis Folk vilde fortælle den saaledes som Thomas fortalte den, bærer Prisen for alle „*gestes*". Det förste der herved er at bemærke er, at det engelske Digt, vi nu have, langtfra er forfattet i noget dunkelt Sprog, og man skulde saaledes fristes til at antage, at der havde været et andet ældre Digt — men hvorledes dette end forholder sig, er dog det klart, at Robert de Brunne ingenlunde siger at Digtet er forfattet af Thomas af Erceldoune. Hans Udsagn, sammenholdt med selve Digtets, giver derfor kun det Udbytte, at en unavngiven Digter, men om hvem Robert vidste at han var fra Kendale, en lille By i Westmoreland, forfattede et engelsk Digt om Sir Tristrem *efter* Thomas af Erceldoune's Fortælling. At nu en Mand ved Navn Thomas, sædvanlig kaldet the Rhymer, i Midten af det 13de Aarhundrede boede og havde Eiendomme i den lille Landsby Erceldoune i Grændsegrevskabet Berwick i det sydlige Skotland, hvorfor han ogsaa almindeligt kaldes Thomas af Erceldoune, er sikkert; men det er ligesaa vist at han (d. efter 1286) umuligen kan være Forfatteren af en i Aaret 1226 paa Norsk og för 1215 paa Tydsk oversat Roman. Naar man derimod betænker, og dertil har der ikke været taget tilbörligt Hensyn, at denne skotske Thomas, der forresten kun er bekjendt som en stor Spaamand, egentlig var af fransk, d. e. normannisk Familie, hvoraf saa mange i den Tid fik Indpas i Skotland, saa bliver intet rimeligere end at netop han maatte være

vel bevandret i normanniske Sagn og i Besiddelse af mange Digte, og vi forundre os da ikke længere over at den ubekjendte Digter fra Kendale hos ham kunde höre eller laane den gammelfranske Roman om Tristram. Men da nu dennes Forfatter tillige heed Thomas, saa bliver det heel forklarligt at senere Forfattere ogsaa maatte forvexle begge, saa meget desto hellere som der jo intet er imod at Thomas the Rhymer netop nedstammede fra hiin ældre Thomas; i det mindste havde han selv en Sön, der hed Thomas og i Aaret 1299 udgav et Brev til et Kloster, og der er da intet rimeligere end at ogsaa en af hans Forfædre hed Thomas. — Romanen om Tristram havde da bevaret sig i Familien. Dog dette er saa omtrent ligegyldigt; kun er det sikkert, at det engelske Digt ikke, som W. Scott troede, kan have været Originalen for alle de övrige Bearbeidelser eller forfattet af Thomas af Erceldoune, og dette har flere Gange været modbeviist. Digtet, der tydeligt viser sig at være en forkortet Bearbeidelse af en normannisk Original, er, som för bemærket, rimeligviis kommet til os i en noget moderniseret Form og Robert de Brunne kan altsaa have haft Ret i at omtale dets „*quante Inglis*". For dem, som kjende den gamle nordiske Poesies Særegenheder, vil det ikke være noget paafaldende, at en Digter i det nordiske Nordengland skrev i et Sprog der ofte maatte forekomme dunkelt i det sydlige England; selv Chaucer omtaler dette og siger at han ikke forstaaer sig paa at digte paa den Maade, thi „I am a southern man". Men hvad man nu end vil troe herom, saa er det dog sikkert, at Digtet altid maa blive af stor Interesse for os; det stemmer, som för bemærket, paa nogle Ubetydeligheder og Fortællingens större Korthed nær, ganske overeens med den norske Oversættelse af det franske Digt, hvoraf Fragmentet haves, og beviser saaledes ogsaa, at dette netop maa være den normanniske Thomas's oprindelige Digt.

III. Idet vi nu sluttelig gaae over til at omhandle de to oldnordiske Bearbeidelser af Romanen om Tristram, maa vi först bemærke, at den her trykte Saga ikke, som vi i Begyndelsen, saavel paa Grund af Sprogets större Renhed som dens i det Hele taget langt mere sagamæssige Fremstillingsmaade, havde troet, er den ældste af de to, men aabenbart kun en senere islandsk Omarbeidelse af den oprindelig norske Oversættelse af den franske Roman. Foruden at den er langt kortere, afviger den ogsaa betydeligt fra denne i selve Beretningen, fornemmelig i Begyndelsen og hvad Navnene angaaer; men disse Afvigelser ere vistnok kun aldeles vilkaarlige, og Forfatteren synes i det Hele taget enten ligefrem at have opdigtet eller blandet forskjellige udenlandske Romaner sammen. Vi ville derfor ikke opholde os længere ved den, men strax vende os til den anden langt vigtigere Recension af Sagaen, den norske Bearbeidelse nemlig. Denne, der haves i de ovenanförte Haandskrifter, blev som det i Overskriften siges, i Aaret 1226 paa Kong Hakon (Hakonsöns) Befaling oversat af Broder Robert, uden Tvivl den samme, der ogsaa oversatte Elissaga for ham. Oversætteren angiver intetsteds sin Original, men det skal strax sees at denne ikke kan have været nogen anden end det för omtalte franske Digt, hvoraf Slutningen endnu haves; dog maa vi for Tydeligheds Skyld först tillige anföre Sagaens foregaaende Indhold. Den begynder med den Underretning at der i Bretland, der senere ofte kaldes „syðra Bretland", altsaa Bretagne, boede en ung udmærket Ridder ved Navn Kanelangres (det engelske Digts *Rouland Rise* eller *Riis* og Gottfrieds *Revaline*); derpaa fortælles om hans Kjærlighedsforstaaelse med Blensinbil (*Blanchefleur* hos de Andre) en Söster af Kong Markis i Tintajol, om Tristrams Födsel og Opfostring af Róaldr ræðismaðr (det engelske Digts *Rohand*) o. s. v. — alt ganske som i det engelske Digt, undtagen omstændeligere. Den lille

Hund, som Tristram forærede Isodd, og som hos Gottfried siges at være kommen fra Öen *Avalon* (en keltisk Ódáinsakr?) siges her at være „kominn úr *Álfheimum*", en interessant mythologisk Oplysning. Fortællingen om det Kneb, Isodd benyttede sig af for at kunne aflægge Ed paa sin Uskyldighed, er aldeles den samme som i det engelske Digt, og det samme gjælder om Beretningen om, hvorledes Tristram forfærdigede Isodds Statue i Bretagne o. s. v., kun at Sagaen er udförligere. Den indskyder desuden her to Episoder af Bretasögur, hvorom der dog utrykkelig bemærkes at de ikke höre til denne Saga; alligevel er det muligt at de ogsaa stode i det franske Digt. Det os levnede Brudstykke af dette begynder, som ovenfor berört, midt i Sagaens Cap. 89, hvor Brengien eller Brenguem (Bringvet), Isodds Fortrolige, i Vrede bebreider hende, at hun har voldt al hendes Ulykke og nu sidst lokket hende til at skjenke Kaherdin (Sagaens Kardin), der flygter for den storpralende Caradoc (Mariadoc i Sagaen ved en Forvexling med en anden Ridder af samme Navn), sin Kjærlighed:

„Dame, dit Brengien, morte sui.
Marvi l'ure que vus cunui.
E vus e Tristran vostre ami.
Tut mon païs pur vos guerpi,
E pus pur vostre fol curage
Perdi, dame, mun pucelage.
Jo'l fiz, certes, pur vostre amur.
Vus me pramistes grant honur
E vus e Tristran le parjure,
Ki Deu doinst ui mal aventure
E dur encumbrer de sa vie!" o. s. v. —

hvilket i Sagaen oversættes saaledes: „frú! kvað hún, dauð em ek af sorg ok harmi; ósynju sá ek þann dag, er ek kendist við yðr ok Tristram unnusta þinn, ok lèt

fyrir sakir hans ok þín bæði frændr ok vini, fóstrland mitt ok meydóm sakir þinnar heymsku; guð veit þat ek gjörða þat vegna sæmdar þinnar; en Tristram hinn vándi eiðrofi, er guð gefi svívirðing á þessum degi, svá at hann týni sinu lifi" o. s. v. Dette kan tillige tjene som Exempel paa, hvor ordret Oversættelsen ofte er, forsaavidt Oversætteren ikke misforstaaer sin Original. Dog maa det tillige bemærkes at Sagaen i det Hele taget ikke kan have været saa lang som Digtet, thi paa flere Steder, hvor der f. Ex. forekomme lange Taler o. s. v., udelades ofte Halvdelen, dog stedse med den Bemærkning, at det egentlig var langt længere (nemlig i Originalen), eller der gives kun et kort Udtog. Paa andre Steder har Oversætteren derimod lagt noget til, hvor et eller andet forekom ham utydeligt eller urimeligt i Originalen, og dette maa f. Ex. være Tilfældet med den löierlige Bemærkning, der lægges Tristram Dverg i Munden ved hans Möde med den anden Tristram. I det franske Digt siger han: „Jo ai á nun Tristran le Naim", i Sagaen derimod: „er ek kallaðr Tristram dvergr, *röngu nafni, því at ek er manna mestr*". At Sagaens Fremstilling forresten aldeles stemmer overeens med Fragmentet, behöve vi neppe at gjentage; der kan ikke være mindste Tvivl om at den har været oversat efter dette Digt, og da den saaledes supplerer Fragmentet vilde det vistnok interessere mange at see den udgivet. For Nordmænd og Franskmænd maa dette dog have den allerstörste Interesse.

Förend vi slutte disse Bemærkninger, maa vi dog endnu bemærke, at det ikke er os bekjendt at der i Island have været digtede „Rímur" om Tristram förend i den allernyeste Tid af den som „Rímna"-Skjald godt bekjendte Digter, Sigurðr Breiðfjörð, en höit begavet Almuesmand, der kunde være bleven Islands Burns. Dog ere hans *Tistransrímur* ikke digtede efter den gamle Saga, hvoraf der maaskee ikke haves Afskrifter i Island, men kun efter den

föromtalte danske Bearbeidelse. Ikke desto mindre maa Tristram stedse have været temmelig bekjendt der i Landet, thi ved Aar 1506 nævnes der endog i Espolins Aarböger en *Trístram Búason,* der da rimeligviis har været opkaldt efter Romanhelten, og denne selv nævnes ofte i ældre „Rímur", f. Ex. i „Geirarðsrímur", hvor han i Indledningen til den 8de „Ríma" omtales i Forbindelse med en Sörli. Desuden haves der endnu to islandske *Tristramskvæði*, etslags Digte med Omkvæd, der egentlig ere en senere Efterligning af de udenlandske Kæmpeviser og derfor aldeles ikke maa forvexles med de fuldkommen islandske „Rímur", med hvilke de Intet have tilfælles, hverken i Tone eller Form. Det ene af disse Digte har först været trykt bagved Michels Udgave af Tristan efter et Papirshaandskrift i Brit. Museum, der för har tilhört Finn Magnusen, men da Michel ikke har forstaaet Islandsk, vrimler Aftrykket af Feil. Senere har Von der Hagen optaget Digtet (Minnes. IV. p. 606) og rettet nogle af Feilene, men der ere dog mange nok tilbage endnu, og desuden anseer han Kvadet for „eine altnordische Ballade", skjönt neppe nogen „altnordischer" Mand vilde have anseet en saadan Vise, uden Rimbogstaver, for et Digt. Men det besynderligste er dog, at en Hr. Dietrich, Udgiver af „Altnordisches Lesebuch", skal have staaet i den Formening, at alle Trykfeilene hos Michel egentlig kun vare „eine altnorwegische Dialecte" og som saadanne meddeelt dem i sin Læsebog. Vi have hverken Plads til at meddele det ene eller det andet af disse Digte og maa derfor indskrænke os til löselig at gjöre opmærksom paa disse Feiltagelser. Hvad selve Digtets Text angaaer, da synes forresten det af Michel benyttede Haandskrift at have hört til de bedste.

UNDERSØGELSER ANGAAENDE TROVÆRDIGHEDEN AF JOHAN MEJER'S KORT OVER NORDFRISLAND 1240 HOS DANCKWERTH OG LANDETS TILSTAND I ÆLDRE TID, VED J. N. SCHMIDT.

Danckwerth's „Newe Landesbeschreibung der Herzogthümer Schleswig und Holstein", udgivet 1652, er et Værk af höieste Vigtighed for Kundskaben om Slesvigs daværende Tilstand, og en Perle i dets Litteratur, som kun faa Lande kunne opvise Sidestykker til. Denne Ære maa dog Danckwerth, der sædvanlig nævnes alene, dele med *Johann Mejer*, som i Löbet af 10 Aar (1638-1648 bereiste, opmaalte og tegnede Landet, og til hvis Kort D.'s Arbeide slutter sig i den Grad, at det ofte kun bliver til en Optælling af de Navne, som derpaa forefindes, saa endog sammes Feil gjentages [1]. Mejer's Kort ere virkelig for hiin Tid udmærket gode, og overgaa i Nöiagtighed langt de svenske, norske, hollandske og andre Kort, jeg har seet fra samme eller endog langt nyere Tid; desuagtet ere de, trods deres store Maalestok, aldeles ubrugelige som Grundlag for speciellere Kort, og maa saaledes benyttes med Varsomhed. Paa de Kort, der fremstille Dele af Vestkysten, har Mejer ogsaa aflagt forsvundne Byers og Kirkers Plads i Havet, og han vidner selv om sig (Danckw. p. 93), at han „flittig har befaret Dybene og ladet sig vise Stederne", men ingen, der har befattet sig med noget Lignende, vil nægte slige Angivelsers Usikkerhed og Aflægningens Vanskelighed, saa at her end större Varsomhed udkræves ved Benyttelsen.

[1]) Saaledes findes baade i Bogen og paa Kortet Bynavnet „Rorbeck", der, som jeg nu bestemt tör paastaa, er falskt, hvilket sees af Markeskjels-Instrumentet for Todsbøl og Gaaskjær fra 1668. Paa Kortet over Apenrade Amt synes Rorbeck at betegne Gaaskjær og Goskar Todsbøl, der fattes allevegne paa Kortene og i Beskrivelsen.

Desuden giver Mejer endnu to Kort over „*Syddelen*" og „*Norddelen af det gamle Nordfrisland 1240*", det første med en Carton „Rungholt", paa et andet Blad to modstaaende Kort over Nordfrisland da og til hans Tid, endelig paa et tredie Kort Grundrids af Byen Slesvig 1154 og Dannevirket samt Helgoland Aar 1300. Disse, især de to førstnævnte, have været Gjenstand for Oldgranskernes hidsige Feide. Medens Outzen i „Staatsb. Mag." vilde bevise deres Authenti og Integritet, d. e. at de skulde være en tro Copi af et Aar 1240 ved Opmaaling optaget, altsaa aldeles rigtigt Originalkort, nægtede Hansen dem i sin „Staatsbeschreibung" næsten ethvert Værd. Hansen anfører ingen videre Grunde, men Outzen gjör det; disse maa altsaa tages i Öiesyn.

At gjennemgaae hele hans lange Afhandling, vilde blive for vidtløftigt og behøves lykkeligviis heller ikke. Hvad han anfører om Resenius og Kortets *Oprindelse*, er öiensynligt i höi Grad problematisk og den „Designatio der Harden und Kercken in Frisia Minori oder Nordfreslandt, Anno 1240", paa hvis Overeensstemmelse med Kortet han saa ofte beraaber sig, kjendes af Sproget, der allerede danner en Overgang fra Plattydsk (Nedersaxisk) til Höitydsk, idetmindste i sin nuværende Form at være af meget ny Oprindelse, ialtfald ikke ældre end fra sextende Aarhundrede, hvis den ikke er endog samtidig med Mejer. At de af Mejer udgivne Kort skulde være en aldeles tro Copi af en i Aaret 1240 optagen Original, og intet mere eller mindre, vil vist heller ingen tro, der har seet Petrus Sax'es og Heinr. Ranzau's ikke længe för Danckwerth's Tid tegnede Kort hos Westphalen, hvor Contourerne ofte ere fortrukne i det Ukjendelige, medens paa de her omtalte Kort selv de smaa Øer i Gudskougsøen gjenkjendes, dog kan Forfatteren gjerne have benyttet ældre Kort, men vist ikke fra saa gammel en Tid. Om forresten Mejer

har tegnet de nævnte Kort, er meget tvivlsomt og usandsynligt, uagtet han paa dem ligesom paa de andre, ogsaa det over Nordfrisland 1240 og til hans Tid, navngiver sig som „author", thi deres Stedsangivelser stemme langtfra ikke overeens med de Kort, der utvivlsomt ere af ham, og ogsaa Tegnemaaden (Signaturen) er noget forskjellig saavel fra hans egne Kort som ogsaa indbyrdes, hvoraf man letteligen ledes til at antage to, eller, med Hensyn til Cartonen „Rungholt", der ikke stemmer overeens med Hovedbladet, vel endog tre Forfattere.

Ere saaledes de af Outzen anførte ydre Grunde falske eller utilstrækkelige, saa falder hans Paastand meget mere ved at betragte *Kortene selv*. Kong Abel's Nederlag paa Königskamp ved Oldensworth fandt, efter alle bedre og nyere Værker og Danckwerth selv (p. 92), Sted i Aaret 1252, og dog findes paa Kortet „Kön. Abells Lager", — et uomstødeligt Beviis for at det, idetmindste i sin nuværende Form, hverken fremstiller Tilstanden Aar 1240 eller, som Overskriften egentlig lyder, „bis an das Jahr 1240", hvorved det bliver mærkeligt, at ældre Skrifter, f. Ex. Hübners Geographie, sætte denne Tildragelse endog för 1240. Ja, Gaardstegnet og Navnet „Gronhoff" østenfor Tönder viser, at det, idetmindste deelviis, ikke kan være tegnet længe för Mejer's Tid, thi Ladegaarden Gröngaard („Gronenhove") byggedes først 1574 af Johan den Ældre i et 1562-66 ryddet Skovkjær (O. H. Moller's Ber. v. versch. Ländern, Städten u. Gegenden des Herzogthums Schleswig). Saavidt mod Outzen.

I.

1. Idet jeg gaaer over til, selvstændigen at undersøge de foreliggende Korts Troværdighed, tages først Hensyn til Landets physiske Beskaffenhed. I Almindelighed fremtræder dette paa Kortene som et sammenhængende Land, opfyldt med en Mængde Søer, der forbindes ved

smaa Vandløb, over hvilke Broer føre. Dette gjentager sig med stor Ensformighed over hele Strækningen, og kun Vidaaens Udløb, samt Eiderens, der adskiller Eidersted, Everschop og Utholm og gjennemskjærer „Süderstrand" (hvorom mere siden), have en saadan Brede, at ingen Broer føre derover. — At en stor Deel af den nuværende Havbund ved Slesvigs Vestkyst i ældre Tid har været lavtliggende Land er utvivlsomt og ingen anden Form for samme tænkelig end *Deltalandets*, som vi finde det i den hollandske Provinds Zeeland, ved Gangesmundingen og flere Steder. Men betragter man et Specialkort over disse Egne, saa finder man der ikke en saadan Mængde af indsluttede, afrundede Søer, men Flodarme af meget forskjellig Brede, der ofte udvide sig til langstrakte Søer og kiledannede Fjorde. Allerede denne Betragtning vilde lede os til at tegne Vandløbene bredere, Søerne smalere og længere, end de findes paa de omtalte Kort.

I første Henseende have vi desuden aldeles paalidelige *samtidige Vidnesbyrd*, til hvilke vi kunne henholde os. Saaledes nævnes i Jordebogen fra 1231, rigtignok i dens bagerste, noget senere skrevne Deel (Cod. p. 52.) Fanø, Mannø, Rymø, Hiortsand, Syld, Ambrum, Føør, Aland, Gæstænacka, Hwælæ minor og major, Hæfræ, Holm og Hælghæland som *Øer*, og Sild nævnes saaledes allerede 1141 og 1180. Denne Benævnelse kunde paa Kortene kun Helgoland og i det höieste Sild fortjene, medens paa dem Amrum forbindes med Føør og dette med Böking Herred ved Broer, hvad der ogsaa er Tilfældet med hele Nordstrand, i og ved hvis nordre Deel de fire følgende Øer vist maa søges; derimod danne Holm og Hæfræ paa Kortet tilsammen Øen Utholm, udenfor hvilken der sees den store, todeelte, i intet Document nævnte Ø Süderstrand. Stapelholm tegnes derimod tre-

deelt. Men fra Wohlde til Seth og Drage strækker sig derigjennem en fast Landryg af ikke ubetydelig Höide, der umuligt kan tænkes at have været gjennemskaaret af en Havarm, saaledes som Kortet viser, og naar den omtalte Designatio ligeledes nævner Stapelholm og Bergenhusen som to Øer, saa er dette kun et Beviis mere paa, at den er af samme eller senere Oprindelse som Kortet, og ikke kan tjene til Beviis for sammes Rigtighed.

Men endnu paa en anden Maade kunne vi komme til Kundskab om Landets Tilstand i ældre Tid, nemlig ved at betragte Stormflodernes Virkemaade, hvoraf Kuss i hans „Jahrbuch der denkwürd. Naturereignisse har omtalt over 30, der til forskjellige Tider have beskaaret Vestkysten. Mange tænke sig det saaledes tabte Land som aldeles bortrevet og forsvundet, men dette er ingenlunde Tilfældet. Hvo, der har seet en Oversvømmelses Virkninger, veed meget vel, at det urolige Vand vel ofte graver sig ned i Jorden og ved sit Afløb skjærer sig dybe Render, der kunne danne nye Flodsenge, men at det ikke mægter i nogen væsentlig Grad at forandre Jordsmonnets Höideforhold, skjöndt det vel aldeles kan borttage eller til andre Steder hensætte løse Sanddynger. De forsvundne Strækninger ved Vestkysten vare Marsk- og Moseegne, tildeels omgivne med og beskyttede ved Flyvesandsbanker, hvis Levninger vi see paa Römø, Sild, Amrom og Eidersteds Vestkyst, men vare forøvrigt saa lavtliggende, at de først vare gjorte beboelige ved Omgivelsen med Diger, der allerede omtales af Saxo, skjöndt et virkeligt Digevæsen hertillands førstegang nævnes i et Document fra 1247. Brød nu Havet den svage Skranke, saa oversvömmedes og gjennemfuredes Landet og gik derved, hvis ikke Hullet snart stoppedes, tabt for Dyrkning og Beboelse, skjöndt det ingenlunde undergik eller kunde undergaa nogen væsentlig

Niveauforandring [1]. *Saaledes ville vi altsaa i Vaderne* („Watten", d. e. de ved Ebbetid törliggende men ved Floden overskyllede Landstrækninger) *temmelig bestemt kunne gjenkjende Landets forhenværende Omrids*, og virkelig vilde endnu ved et Dige af 10 til 12 Fods Höide næsten alt det Forsvundne være beskyttet mod den sædvanlige Flod. — Vel vilde en stor Vandmasse ogsaa allerede ved sit Tryk være istand til at sænke en blød Jordbund noget, men da det ikke kan tænkes, at en saadan Oversvömmelse, der er et forbigaaende Phænomen, i længere Tid skulde have bedækket Landet i nogen betydelig Höide, saa feile vi vist ikke, naar vi indskrænke denne Virkning til i det höieste et par Fod. En langsom Sænkning, i Modsætning til Sverrigs Hævning, lader sig vist ikke eftervise, og vulkanske Hævninger eller Sænkninger (som oftest forbundne med Jordskjælv), vilde her vist ikke have fundet Sted siden 1240, uden at være bleven omtalt af frankiske og andre Chronister.

Denne Betragtningsmaade finder især Anvendelse paa Kortets Landskab „*Süderstrand*". Dette sees vestenfor Eidersted med en Længde af henimod 5 Miil og en Brede af 3½. Paa samme angives et par Kirker og en Snees Landsbyer samt et par Afgudstempler. Men spörger man vore bedste Søkort tilraads, saa finder man paa dette Sted Dybder af 10 Favne og derover, og det er altsaa efter det Foranførte aldeles utænkeligt, at her nogensinde i den historiske Tid skulde have været Land. *Süderstrand's Existents maa altsaa*, uagtet al Angivelsens Bestemthed, *benægtes.* Men hvoraf reiser sig da en saa uhyre Feiltagelse? — Derom kan naturligviis kun haves

[1]) Blot den (paa vore nyeste Kort endnu paraderende) Ø „Buten-Øveller" ved Eidersted, $\frac{1}{50}$ □ Miil stor, er aldeles bortreven ved Stormfloden 1825, saa Eiderens Seilløb gaaer over dens Sted.

Gisninger, men det turde være meget sandsynligt, at den tilsyneladende manglende Modsætning til „Nordstrand" har givet Anledning til at opdigte en „Süderstrand". Men Nordstrand kaldtes i ældre Tider simpelthen „Strand", og det første Navn opkom først, efterat Eidersteds Øer ogsaa ved Diger, forbundne indbyrdes og med Fastlandet, vare blevne en „Strand" i Ordets ældre, nu næsten tabte Betydning (Strandfriser i Modsætning til Øfriser). Altsaa er Eidersted denne manglende „Süderstrand", uagtet Navnet, saavidt vides, ikke findes i Diplomer[1]. Dette vilde hæves til Vished, naar man i Eidersted kunde eftervise de paa „Süderstrand" hensatte Navne, hvad der idetmindste er Tilfældet med „Suderheuer".

Hvad der anførtes som Beviis for at Süderstrand ikke har existeret, synes ogsaa at gjælde om den Deel af *Sild*, hvor paa Kortet findes „Apper See". Ogsaa her angiver Kortet vistnok for meget Land, eftersom paa dette Sted nu findes det store Lister Dyb med 50 til 72 Fods Dybde. Af samme Grund maa upaatvivlelig ogsaa Øens Vestkyst beskjæres, hvor der nu ganske nær Kysten haves over 4 Favne Vand ved Ebbe.

I Almindelighed sees altsaa, at Landets Udstrækning paa Kortet er angivet större end den kan antages at have været. Dette kan ikke godt tænkes, hvis Kortet virkelig støttede sig paa Opmaalinger, foretagne i Aaret

[1]) Petrus Sax siger ogsaa om sammes Vestdeel: „Utholm propter magnitudinem suam olim dicta fuit Suderstrandia". Danckwerth er udtrykkeligen aldeles af samme Mening som jeg, naar han (p. 89) siger: „dann auch der Norder und Süderstrandt, das ist Strandt und Eyderstedte", i ligefrem Modsætning til det Kort, hvis Indhold han anfører, og som han saaledes giver et Dementi — hvilket jeg først bemærkede, da Ovenstaaende længe var skrevet. Smlgn. Danckw. p. 144. l. m. og p. 147, l. m.

1240, men derimod meget godt forklares af den hos Sagn almindelige Hang til Overdrivelse, hvis det *i en senere Tid er tegnet efter ældre Angivelser.* Dertil henviser ogsaa det om Süderstrand's Oprindelse Anførte, og ogsaa Frisernes Characteer vil have bidraget ikke lidet dertil.

Med Hensyn til *Digeväsnet* er det værd at lægge Mærke til, at blot paa Kortet over Syddelen Diger angives, uagtet det er vist, at navnlig ogsaa Sild, hvor Spor endnu findes, i ældre Tid har haft Diger. Derved bestyrkes navnlig den Antagelse, *at de to Kort have forskjellige Forfattere*, hvad der ogsaa bekræftes ved Bytegnenes og Træernes forskjellige Form.

En stor Deel *Skove* findes ogsaa angivne paa Kortene. Det er vanskeligt at antage Skovvæxten saa udbredt i en Marskegn som denne, da Nordsøens sydligere Kyster næsten aldeles ere blottede for Skov. „Wolderholt" paa Sild er imidlertid historisk vist, „Damswaldt" paa Risum-Moor i Böking-Herred omtales af Heimreich, paa Vesterland-Föör kunne Skove eftervises, paa Oland siges Kirkens Bjælker at være voxne, „Oster"- og „Westerwoldt" og „Rungholt" minde ogsaa om Skove, ved Husum Havneanlæg kom ½ Miil udenfor Byen en i Retningen fra S-V. til N-O. omstyrtet, af Mose overgroet Birkeskov tilsyne, og ogsaa andensteds findes paa Havbunden Moser, som Vidnesbyrd om forhenværende Skove. Er saaledes Skovenes Existents i Almindelighed vis nok, saa skjönnes dog lettelig af Tegningen, at den i saa Henseende er meget ubestemt, og paa et par af de Steder, hvor Skov kan sikkert eftervises, findes ingen tegnet, uagtet der ellers er Overflødighed deraf.

2. Idet vi nu gaae over til Kortets Stedsangivelser, skulle først de derpaa afsatte *Afgudstempler* omtales. Der findes saaledes: „Templum Jovis, Saturni, Martis,

Veneris, Woedæ, Merdæ og Fostæ". Over disse Guddomme og deres Templer udbreder Outzen sig med sædvanlig Vidtløftighed, men det kjendes letteligen, at han har hildet sig i sine egne Phantasier og famler efter Grunde for at støtte dem. Hvorledes skulde det og være tænkeligt, at ved Siden af en saadan Mængde Kirker, som Kortet viser 1240, endnu Afgudstempler skulde være taalte, over 200 Aar efter Christendommens fuldstændige Indførelse? Hammerich siger rigtignok i hans Skrift „Danmark i Valdemarernes Tid", andet Bind p. 28: „Først i Aaret 1284 bleve Hedningepræsterne afskaffede paa Øen Sild og deres Templer indviede til Kirker", men paa min skriftlige Forespørgsel angaaende Kilden til denne Efterretning, der vilde være i höi Grad interessant, hvis den var sand, har jeg endnu Svaret tilgode. Formodentlig er den taget af de fra først til sidst fabelagtige „Sylter-Antiquitäten". — Men kunne end Templerne ikke tænkes existerende i Aaret 1240, saa er det dog meget vel muligt at de ere tegnede efter ældre Angivelser og altsaa, de meget let indløbende Feil fraregnede, fremstille en Tilstand för 1240. Maaskee er det dertil Titelen sigter: „bis an das Jahr 1240", nemlig at Kortet ogsaa viser ældre Stedsangivelser end fra nævnte Aar. Mærkeligt er det at Kohl (Die Marschen u. Inseln der Hzthmr. II, 55-57) fandt gaadefulde Steenkredse paa Amrom i en indsluttet Dal blandt Klitterne meget nær det Sted, hvor Kortet sætter et Saturnstempel. Undersøgelser paa List, N-V. for Kating, S-O. og V. for Poppenbüll i Eidersted og andre Steder, hvor Afgudstempler ligeledes angives, vilde muligviis give mere Oplysning herom.

Paa Sild vise Kortene 3 *Borge*, de to ved Byerne Tinum og Rantum blot betegnede med Navnet „Borg", den tredie ved Archsum kaldet „Arrerschloss". Nær de

to betegnede Byer findes virkelig to Ringvolde [1], der forhen almindelig holdtes for Levninger af Borge, og efter M. R. Flor (Camerer II) skal Rantumborg have været Dommersædet, medens i Tinnum- eller Tinseborg (Zins-Skat) Afgifterne betaltes og Arxumborg, hvor Statholderen Valdemar Soep eller Zappys kal have boet, var den största. Men derimod taler deres Beliggenhed i den lave Marsk, uagtet Geesten er nær, og den i Ringene indsluttede Plads er lav og vandet, altsaa uskikket til derpaa at opføre en Borg, hvoraf heller ingen Spor findes; nyere Undersøgelser paa selve Stedet have derfor ogsaa ledet til, i de saakaldte Borge at see Vandcisterner og Tilflugtssteder for Kvæget, som de endnu bruges i Ditmarsken udenfor Havdiget, og som i Krigen allenfals ogsaa kunde yde Beboerne Tilflugt. Dermed falder naturligviis Tegningen paa vore Kort, og vi have her atter et Beviis for, at disse ere tegnede i senere Tid efter ældre Efterretninger, der ikke altid vare paalidelige.

I Eidersted findes endnu Spor af de gamle *Fribjerge*, flade, langagtige eller afrundede Höie, der i visse Tilfælde tjente Forbrydere som lovligt Tilflugtssted (see Camerer's vermischte Nachrichten). Af disse vare 3, en i hvert Herred, ved Kotzenbüll, Garding og Tating. Den første af disse er paa Kortet bleven til en Kirke „Freiberg", der forresten ikke ligger ved Koldenbüttel, som man skulde troe efter Designatio's Ord: „Bei Colenboll ist ein Freiberg", men ved Kotzenbüll, hvor Spor endnu sees; af den sidste er gjort en Kirke „Fäyborg", og en fjerde er betegnet paa den fabelagtige, selv i Designatio ikke nævnte Süderstrand.

Af *Kirker* angiver Kortet en stor Mængde, paa Eidersted og Nordstrand alene 100, Capellerne iberegnede,

[1]) Den ved Rantum har Havet ødelagt siden 1652, da den endnu fandtes.

paa et Fladerum af omtrent 20 □ Miil. Vel vide vi, at allerede i Christendommens første Tider en stor Deel Kirker byggedes; efter D. Worm vare i Danmark under Knud den Store 2271 Kirker (Arnkiel IV, 55), efter Knytlingasaga i Heidaby Stift allerede i 11te Aarhundrede 350 Kirker, ved Reformationens Frembrud derimod efter Svabstedter-Bogen i Bispedømmet Slesvig kun 235 Pastorater paa 130 □ Mile; Frisernes Egne ere og vare forholdsviis tæt befolkede og have forholdsviis temmelig mange Kirker, saa vi altsaa ogsaa i Valdemar den Andens Tid maa vente der at finde et ikke ringe Antal; — men desuagtet maa det synes overdrevet, naar Kortene, som anført, i visse Egne tegne flere Kirker end der i andre findes Landsbyer. Af de mange Kirke-Registre fra gammel Tid, der ere os opbevarede, har ogsaa kun den meeromtalte „Designatio" et lignende Antal, og allerede Petrus Sax giver den i sin Liste noget efter, men disse to ere ogsaa de upaalideligste af dem alle. Den første hidrører vistnok fra samme Kilde som Kortene, og naar man hos den sidste (Westphalen Monumenta I, 1377 sq.) ogsaa ved de i de ældste Tider undergangne Sogne seer Fladeindholdet angivet i „jugera" (Joch Œcker eller Landes, omtrent svarende til de slesvigske „Plove" eller de danske Tønder Landmaal), saa spörges billigt, hvorfra han har en saa detailleret Kundskab. Den rimeligste Udvei bliver nok den, at antage de Kirker, hvis Existents som saadanne ikke kan eftervises ved Overeensstemmelse med andre troværdige Fortegnelser, for blotte *Kapeller*, forsaavidt de ikke aldeles bero paa Feiltagelser. Virkeligt nævner f. Ex. „Catalogus vetustus" Wittbüll og Boyenbüll, der i Designatio og paa Kortet ere Kirker, som Kapeller af Lundenberg. Saadanne kunde meget ofte være indrettede i et Privathuus til Brug for de Gamle og Svage, for hvilke der f. Ex. i Byen Rantum paa Sild endnu to Gange aarlig holdes Gudstjeneste og

Communion, efterat Kirken 1802 blev nedbrudt (Paulsen's Schulstatistik p. 266). Forøvrigt lader Fortegnelsernes Overeensstemmelse ingen Tvivl opkomme om de flestes Existents enten som Kirker eller Kapeller, uagtet der i Navnene og deres Skrivemaade findes mangfoldige Afvigelser. (Sammenlign navnlig hvad Jensen's udmærkede „Kirchl. Statistik" derom anfører).

Kirkernes og Byernes *Beliggenhed* tilsteder og vækker derimod langt flere og större Tvivl. I hvilke Henseender denne tör ansees at være feilagtig, vil lettest kjendes ved at sammenligne et ældre Kort, f. Ex. over Norge eller Holland, med et nyere paa trigonometrisk Opmaaling grundet. Her finde vi da mangfoldige Feiltagelser i Azimutherne, f. Ex at en By, der ligger N-V. for en anden, er lagt N. for samme; ligeledes passer Maalestokken ikke i alle Egne, saa i den ene Frastandene maa forstörres, i den anden formindskes, ofte i Forhold til Veienes Fremkommelighed, da det er begribeligt, at en besværlig Vei vil synes længere end den virkelig er, hvorimod de Byer, der paa Kortet ligge i Rad, i en Trekant, Fiirkant o. s. v., som oftest ogsaa i Virkeligheden danne lignende Figurer; endelig finde vi Kortet rigtigere i Retningen S.—N. end i Retningen Ö.—V., hvad der har sin Grund i Længdebestemmelsens Vanskelighed, hvorimod Polhöiden let kunde tages, selv uden Instrument. — Disse Betragtninger bekræftes, naar vi anvende dem paa de Kirker og Byer, som Kortet viser og som ere forhaanden, saavelsom paa dem der endnu 1634 fandtes paa Nordstrand, forsaavidt de ikke siden ere forlagte til andet Sted, og vi tör derfor ogsaa uden Betænkelighed overføre dem paa de forsvundne. Kirken „Jesusblödlein", for af mange at anføre eet Exempel, der i flere Henseender kan tjene til Oplysning, som paa Kortene sees i Kjærherred østenfor Carlum, nærmere Ladelund, var i Virkeligheden et „Kapel Jesu-Blütlein" (Hellig-

blodskapel), som laa S-O. for og langt nærmere ved Kirken, hvor endnu Levninger af samme findes.

Med Hensyn til *Landsbyerne* bliver Usikkerheden endnu större; dog er der ikke stort at sige derom, da vi næsten ingen samtidige Efterretninger have, hvormed vi i saa Henseende kunde sammenholde Kortet og det turde være voveligt, fra Rigtigheden af de i Fastlandsherrederne aflagte Angivelser at slutte, at Aflægningen ogsaa der er rigtig, hvor Byerne ere forsvundne; dog har Jensen paa Sild i „Staatsb. Mag." efterviist Spor (Anbelänge — Gjentoninger?) af Navnene paa flere af de dersteds angivne.

Herredsindelingen findes ligeledes paa Kortene. Denne finder jeg især tvivlsom med Hensyn til Morsum og de nordenfor følgende Grændsesogne indtil Enge; dog vilde en nöiagtig Udvikling deraf overstige mine Kræfter og mit nærværende Formaal.

II.

Saaledes har jeg da *i Almindelighed* søgt at vise, hvorvidt de Kort, der danne Gjenstanden for nærværende Afhandling, ere troværdige og i hvad Retning de maa antages at behøve Rettelser, samt angivet Veien dertil; i det Følgende skal det forsøges, efter disse Grundsætninger *i det Enkelte* at skille det Rigtige fra det Falske, navnlig ved at sammenholde alle derhen hørende Efterretninger, jeg har kunnet overkomme, og dernæst at sammenstille de vundne Resultater paa et *Kort*, der vil kunne betragtes som en större og revideret Udgave af mit Kort over „Slesvig i Valdemarernes Tid" for Utlands Vedkommende.

1. Herrederne og Øerne i Almindelighed. Om deres Tal og Navne haves aldeles paalidelig Underretning fra Aaret 1231 i Valdemar II.s „Jordebog", som under Overskriften „Vtland" opregner følgende med vedföiet Skattebeløb i „marce puri":

Horsæbyhæret .LX.; Bokynghæret .LX.; Syld. XL.; Føør. Østærhæret & Wæstærhæret .LIIII.; Byltrynghæret .LXXX.; Vvyrikshæret .XL.; Pylwærmhæret .LXXX.; Edomshæret .CXX.; dernæst Lundæbyarghæret .XII., Thynninghæret, Giærthninghæret, Holm og Hæfræ, med Bemærkning, at Kongen af disse 5 havde 50 Mk. i Vingift og 50 Mk. Guld i Stød, foruden 5 Nætters Frihold (apparatus), hvilket regnedes for 800 Mk. Penninge.

Saa kort denne Fortegnelse end er, saa vigtig er den ogsaa. Vi have nemlig i den en Taxation, en Skyldsætning, et Slags Hartkornstaxt paa de enkelte *Herreder*, hvoraf i Forbindelse med deres Godhed (Bonitet) deres Forhold i Areal vil kunne udledes. Saaledes finde vi Horsbøl og Böking Herreder af samme Störrelse, eftersom Jordbunden omtrent er lige. Sild gav mindre Skat, men en stor Deel deraf indtager Flyvesanden og endeel er magert, endog lynggroet Agerland, hvorfor det dristigt kan antages, af samme Areal at have svaret kun halvt saa meget i Skat, som de andre to, maaskee endnu mindre, og altsaa at have været $1\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{2}$ gang saa stort som disse. Føør Øster- og Vester-Herred gave kun lidet mindre end de to førstnævnte Herreder, men da ogsaa her findes magert Agerland og Sandklitter paa Amrom, saa kan her vist regnes $1\frac{1}{2}$ gang saa meget Areal til samme Værdi, som der. Det for Floden meest udsatte, derfor vist for en stor Deel af oversvömmet Halligland bestaaende Viriksherred vil kunne ansættes $\frac{1}{2}$ gang höiere end det efter Skyldsætningen synes; Beltringherred med sin sikkrere Beliggenhed videre inde og Pelvormherred med sin höiere, svære Marskbund, kunne antages at svare til Normalforholdet, og Edomsherred, udmærket i begge Henseender, maa antages at være sat höit i Taxt, hvilket Jordebogens Forfatter selv synes at føle, idet han forsikkrende be-

mærker: „tantum valet et tantum inde datur", — maaskee $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{2}$ over Normalen. Lundenberg Herred, der forresten slaaes sammen med de eiderstedske Herreder, er ansat med et lille særligt Beløb, og da det desuden forhen under Arældshæret hedder: „Danæwyrki cum eydærstath & Lundæbiarghæret etc.", saa kunde det allerede dengang synes todeelt, hvad Dr. Jensen først antager det at være blevet 1436 eller 26; det af ham anførte Sted hos Peter Sax (Westph. I, 1366) strider ingenlunde derimod og Heimreich angiver Gjennembruddet at være skeet 1218. Tilnærmelsesviis findes saaledes følgende Tal som Udtryk for Herredernes Störrelsesforhold:

Horsbølherred	60.	Viriksherred	50 à 60.
Bökingherred	60.	Beltringherred	80.
Sild	80 à 90.	Pelvormherred	80.
Føør med Amrom	81.	Edomsherred	60 à 80.

Lundenbergherreds Norddeel 10 á 12.

Uden at lægge alt for megen Vægt paa disse Angivelser, maa jeg dog bemærke, at de stemme ret godt med den efter Søkortene forandrede Tegning af disse Egne, hvorefter de 5 nordlige Herreder blive omtrent lige saa store i Fladeindhold som de 5 nordstrandiske, derimod ikke med Mejer's Tegning, hvorefter hine vare næsten dobbelt saa store som disse. Dette har sin Grund i, at han gjör næsten alt til gjennemfuret Fastland, medens derimod Jordebogen, som anført, nævner „Syld, Ambrum, Føør, Aland, Gæstænacka, Hwælæ minor og major" som *Øer.* De fire første gjenkjendes let i de nuværende Øer Sild, Amrom, Føør og Oland og de to andre vilde være at søge i deres Nærhed. Her danner Risum-Moor en isoleret Geestaas i Marsken, der forhen, inden Kohlendammerkougen inddigedes, var en Ø og saaledes kunde passende kaldes en „Geestnakke"; ubestemtere endnu ere Navnene Hwælæ, thi „Wehl" betegner i Almindelighed

enhver ved Havets Indvirkning opstaaet Rende, der gjennemkrydser alt Halliglandet i mangfoldige Retninger; dog kan anføres, at den ved en Havarm afskaarne söndre Deel af Langenæs kaldes Buthwehl, hvorfor Navnet muligen kan henføres til de to Øer Langenæs og Nordmarsk. Eidersteds Dele Holm og Hæfræ nævnes ligeledes som Øer, de betegnes heller ikke som Herreder, men dannede udentvivl tilsammen Holmbohæret, der 1187 nævnes ved Siden af Tunninghenhæret og Gerthinghæret. Hæfræ, vistnok det „territorium de Heuere, der 1196 stadfæstedes Gulholmklostret, bliver det nuværende Vesterhever Sogn m. m., der endnu indtil 1554, da Heverkougen inddigedes, var en Ø, og Holm er saaledes den større, søndre Deel af Utholm, som denne det nuværende Eidersteds vestligste Trediedeel senere kaldtes. Ogsaa de to andre vare uden al Tvivl ved Arme, der dannedes af Eiderens og Treenens forenede Udløb, afskaarne fra hverandre og fra Fastlandet; — thi hvad der fortælles om store Inddigninger i tiende og ellevte, ja endog i niende Aarhundrede, hører alt for öiensynligt til Fablernes store Rige, — men kaldes desuagtet ikke Øer, ligesaalidt som Horsbøl og Böking-Herred, hvor det samme var Tilfældet.

2. Sild. Ved Betragtning af de enkelte Herreder, Sogne etc. begyndes nordfra. *Designatio* angiver ved Sild to mindre Öer: *Ostum* med Berlum Capell og Rodelum eller Rothum, samt Levningerne af et Marstempel, og *Mabberum* eller Mabbersum med Mabberum, Witum og Rystum og Levningerne af et Jupiterstempel, hvorimod den nævner Wendingstatt som en Flække paa selve Øen Sild. Deraf udelader *Mejer's Kort* Rodelum og Witum, men har i deres Sted Roddum og Wytum som Landsbyer, ligesom de øvrige paa tre Øer, som det viser ved Silds Nordende mod Nord og Vest, kun ere Marstemplets Ruiner henflyttede til selve Sild, det betydelige Wending

stadt derimod henflyttet paa den sydligste af de tre mindre Øer. *Alle disse Navne findes i intet andet Register* og intet andet Spor af dem findes, end at Mejer paa Kortet over Tilstanden til hans Tid der tegner tre store Sandbanker, som han kalder Berling-, Mabber- og Ryst-Sand. Men spörger man vore nye udmærket gode Søkort tilraads, saa finder man der kun et par ubetydelige Sandbanker paa 3 og 4 Fod Vand, hvoraf rigtignok den ene kaldes Risten, forresten overalt större Dybder i Listerdybets tredobbelte Udløb, og deres Existents bliver saaledes höist tvivlsom, maaskee det eneste *Wendingstadt* undtagen, som siges undergaaet ved Floden Aar 1300 og hvorom der tales i endnu bevarede Sagn. Om det derimod laae paa en *Ø ved*, eller snarere, som Designatio angiver, *paa* Sild, er saare tvivlsomt og vel det sidste sandsynligst. Endnu ligger paa Sild, noget inde fra Havet, en Landsby ved Navn Venningsted, og herhen siges og synes Beboerne at være dragne fra den ødelagde Flække, men isaafald kunne de neppe have været samtidige, som Mejer's Kort angiver, ved paa den nuværende Bys Sted at sætte Landsbyen Winnum.

Paa selve Øen Sild angiver Kortet nordligst en Kirke *Lystum*, der ogsaa findes i Des., i Johan Harsen's Catalogus vetustus (ved Midten af femtende Aarhundrede) betegnes som undergaaet og efter Biskop Nicolai Brun's Catalog forgik i Mandrenkelsen 1362. Kirken paa List, den nordligste, riberhuser Deel af Sild, der efter Des. *synes* at have været en Ø for sig, hvilket derfor ogsaa længe nok er bleven paastaaet, uagtet det ikke følger nødvendigt af Ordene og intet andet Beviis derfor kjendes, er allerede længe forgaaet, dog paavistes endnu for en Menneskealder siden dens Sted i Klitterne noget vestligt fra den lille, forhen betydelige By, og længe efter jordedes Skibbrudne paa dens Kirkegaard. — Ligeledes først i nyere

Tid forgaaet er *Rantum* Kirke, længere mod Syd, hvor Byen, skjöndt fordetmeste ødelagt ved Sandflugt, findes endnu, siden 1801 uden Kirke. Paa Kortet kaldes den — ved en Stikfeil — Hantum, i Des. forekommer ved Siden af den Alt Rantum, dog uden at to Kirker af dette Navn tör antages; rimeligere er det at antage, at den er bleven forflyttet og den gamle en Tid lang bleven staaende ubrugt ved Siden af den nye.

Severinuskirken i *Keitum* med sit Chor af Tufsteen, udentvivl Øens gamle Hovedkirke, hvorfor ogsaa dens Beliggenhed paa Øens Midte, baade nu og för, taler, nævnes baade i Designatio og paa Kortet: *Morsum* Kirke derimod, der paa Kortet er bleven et Kapel „Mosen", betegnes i Designatio som Kirke, vistnok rigtigere, eftersom Heimreich i de utrykte Tillæg til hans Chronik kalder den endog „die älteste Kirche hieselbst", hvad der dog er tvivlsomt, uagtet Choret her ligeledes er af Tufsteen, eftersom Keitum i Anseelighed langt overgaaer den. Disse to Kirker bleve ved deres höie Beliggenhed bevarede baade i Mandrenkelsen og i alle senere Floder. Vesterland Kirke byggedes derimod først 1637 (skjöndt Aarstallet 1635 findes paa Kirkemuren) af en hollandsk Skipper istedetfor den gamle *Eytum* Kirke, der laae vestligere, efter nogle afbrødes formedelst Havets Indskjæren, efter andre formedelst den ilde Lugt, der gjorde Folkene syge, men hvis Mure endnu saaes 1652, efter Mejer's Kort paa et Sted, som nu Sanden bedækker. Den nævnes baade i Designatio og paa Kortet; paafaldende er det derimod, at den ikke findes i Joh. Harsen's Catalogus vetustus, hvor derimod den efter Nic. Brun i Mandrenkelsen forgaaede Stedum Kirke nævnes som existerende, sandsynligviis en Forvexling med eller vel blot en Skrivfeil for Eidum. *Stedum* Kirke findes ligeledes i Des. og paa Kortet; dens Existents för Mandrenkelsen kan saaledes

ikke betvivles, og er det sandt, hvad Hans Kielholt i sine forresten paa Fabler rige Sylter Antiquitäten fortæller, at der Aar 1436 endnu vare 6 Kirker paa Sild, saa maa baade den og List Kirke endnu have staaet i længere Tid efter Floden. Dens Sted var efter Kortet omtrent Øst for Rantum og Syd for Keitum, hiinsides et fra Vesterland kommende Vandløb.

Foruden disse, der saaledes maa antages for paalidelige, opregner Des. endnu Loegum Kapel, som Kortet har under Navnet *Lægum* S-O. for List, ved Renden Lister Ley. Intet haves til Sammenligning og Angivelsen kan saaledes hverken bekræftes eller benægtes, men er den sand, saa maa den rettere søges V. for den nævnte Rende, paa Læghörn Sand, end østenfor samme, som Kortet viser. Betvivles maa det derimod, om *Knöckbüll* Kirke existerede, som Des. ikke nævner, men som Kortet sætter længst mod Øst, hvor Grunden Hesten vel ligger tör ved Lavvande, men er adskilt fra Sild ved et bredt Seilløb paa 25 til 66 Fods Dybde. Lige saa tvivlsomme ere Kapellerne *Nistum* og *Wardyn*. De nævnes begge i Designatio, den sidste under Føør, Kortet har dem begge paa Sild, denne mod Syd, hiin paa den sydostligste Deel deraf, som det regner til Horsbøl Herred. Men at Kirker ligge paa een Ø og dog henhøre til en anden, er et Forhold, hvis Almindelighed vistnok med Rette betvivles, skjöndt noget Lignende endnu finder Sted med det kun ved et smalt Vandløb fra Langenæs adskilte Buthwehl, der hører til Grøde, med Nordhörn paa Nordmarsk, der hører til Langenæs Raadmandsdistrikt, og med Buphever paa Pelworm, der hører til Nordstrand; men dette er her Følgen af et tidligere Sammenhæng, som hist neppe vil kunne antages, da selv Kortet fra 1240, der har Overflødighed paa Land, ikke viser saadant. Derimod har

Kortet en By Nystum nær Næs Odde (Øens Østpynt); hiint Kapel Nystum kunde da let være en Forvexling hermed.

De af Mejer angivne *Landsbynavne*, hvoraf Gjentoninger endnu findes, ere Udum, Elboell, Klyffsboll, Holloy, Campen, Winnum, Braderum, Panum, Viserum, Tinnum, Archsum, Schellhörn, Tannerip, Ryllum, Nystum, Flydum og Hornum. De første tre vises paa Silds Nordende, hvor der findes Pyntene Udhjörne og Albuen, og den tredies Navn findes i en Dal henimod Fuglehöien; Klyffsboll kunde have Hensyn til Röde Kliff (Klev), og Holloy kaldtes 1652 en af Sandbankerne ved Irrigdybet. De følgende 8 Navne findes i de nuværende Landsbyer Kampen, Braderup, Wenningsted, Vesterland, Tinnum, Arxum, Schellinghörn og Gaarden Pander. Rillum eller Riller Sand var forhen Navnet paa en Sandbanke ved Riep eller Keitumdybet, og Silds Østpynt hedder Næsshörn, men om dette har Hensyn til forsvundne Byer, der ellers ingensteds nævnes, er dog saare tvivlsomt, ligesom om Flye-Bjergene paa Hörnum hentyde til en By Flydum; det kan næsten ligesaa vel antages, at de forhaandenværende Navne have givet Anledning til at hensætte de omtalte Byer paa Kortet. Sikkrere derimod er Existentsen af en By Hornum eller Hörnum paa Sydenden ved den endnu brugbare Hörnum Havn; ogsaa Sagn omtale en saadan. Ogsaa Navnene Muckklintken og Grimers findes forresten hos Mejer ved Hörnum.

3. Horsbøl Herred, det nuværende Widing-Herred. Det dannede dengang og endnu meget længe derefter en stor Ø, der 1436 efter Spaakvinden Heertje's Forudsigende omgaves med en „gylden Ring", d. e. et Havdige; mellem den og Fastlandet fandtes flere mindre, der nu danne Aventoft Sogn og Gudskougsøens Halligland. Kortet lader den store Ø naae lige til Sild og endog en Deel af dette (Nistum, see forhen) høre til Herredet. Dette

modsiges just ikke af Vaderne, der her kun have to smalle og ikke dybe Render, men stærkt taler det derimod, at endog Des. udelader 4 af Kortets 16 Kirker, og at Petrus Sax, der paa Nordstrand tilvisse viser sig righoldig nok, her endog kun betegner 4 og noget af 5te som forgaaet Aar 1656, hvoraf Nic. Brun atter kun anfører een som ødelagt i Mandrenkelsen. Paa Grund deraf viser hosföiede Kort et mindre Omfang end det af Mejer udgivne.

De Kirker, der, som angivet, udelukkende findes paa Kortet, ere: *Denckel C.* mod Vest, *Trindsum* og *Anfluy* ved Nordkysten og *Reuftoft* i Gudskoug. Med Undtagelse af Anfluy, hvis Navn en Gaard i Møgeltönder fører (Vester-Anflod) og som altsaa maa hensættes til Vidaaens anden Side, hvor Andæflyth 1233 nævnes som Sogn (K. St. 375-76), vidner intet Navn eller nogen mig bekjendt anden Hentydning om deres Existents, der altsaa er saare tvivlsom. Det samme bliver Tilfældet med *Bundum* mod N-V., *Bulum* mod S-V. og *Mytum* mod Ø., der vel ogsaa forekomne i Des., men paa intet andet Sted. Noget mere taler for *Humum*, som Kortet viser østligt nær Hammer Søen, omtrent hvor nu Neukirchen ligger, thi dette, der findes i Joh. Harsen's Catalog som Noua Eccla (d. e. Ecclesia, Kirke), nævnes allerede 1314 som betydeligt (efter Heimreich), hvilket et Sogn, der opstod af ny mellem andre, ikke let vilde være, men hvad der derimod bliver let forklarligt, naar det antages forhen at have existeret under et andet Navn; dog maa dette forblive en Gisning, indtil videre Indicier findes.

Kirken *Rentoft*, som baade Designatio og Kortet har, nævnes ikke hos Nic. Brun som forgaaet i Mandrenkelsen, og ogsaa Joh. Harsen har den (Ronetoft) uden Bemærkning, at den er forgaaet, hvad derimod Petrus Sax 1656

---

[1]) Mejer sætter dog paa Kortet over de tønderske Marsklande „Alt Capel Trindsandt" nordenfor Rodenæs.

anfører at den er[1]. Paafaldende er det blot, at Danckwerth ikke omtaler den, da den efter det Anførte synes forgaaet i det höieste 100 Aar för hans Tid. Maaskee man derfor tör antage, at Ordet „subm." hos Joh. Harsen ved en eller anden Feil er udeladt, saameget desmere, som det samme vist er Tilfældet med *Wippenbøl*, som Kortet og Des. begge have og som baade Nic. Brun og Petrus Sax betegne som forgaaet; man maatte ellers antage, at disse to Kirker endnu stode meget længe efter den Flod, som havde ødelagt Sognene. *Rickelsbøl* Kirke, der findes i alle ældre Angivelser, betegnes først af Petrus Sax som forgaaet, hvad der er rigtigt, eftersom den fandt sin Undergang den 1ste Dec. 1615, da bl. a. ogsaa 5 Møller i Herredet forgik. Ophusum og Krumhusen hørte til dens Sogn, og Mejer betegner den endnu paa sit Kort fra 1652; den ødelagdes 1615.

Emmelsbøl, *Klanxbøl*, *Horsbøl* og *Rodenæs* samt *Aventoft* findes ligeledes i alle Registre, kun Petrus Sax opfører den sidste, Aventoft, som forgaaet, ligesom noget af Rodenæs; det første er meget usandsynligt, da den næsten samtidige Danckwerth ikke omtaler det og ingen Efterretninger haves om Ødelæggelser mellem 1652 og 1656. Af de paa det gamle Kort aflagde *Landsbyer* har Mejer ogsaa Friesmark, Tevelum (paa det gamle Kort Tevecum), Bombul (Bommelum), Toftum, Hoppe og Røtzebüll samt Hatersbull paa sine egne Kort for 1652; de fleste existere endnu.

4. Böking Herred. Ligesom det foregaaende, bestod ogsaa dette endnu meget længe efter den Tid, vi her omtale, af Øer, hvoraf den störste, Risum Moor, ovenfor formodedes at være Jordebogens Gæstænacka. Des.

[1]) At det gamle Kort gjör Gaardene Reuftofft i Gudskougsøen, som Mejer viser 1652, ligeledes til en Kirke, er vistnok en feilagtig Fordobling.

nævner her Øerne *Oswalda* og *Bendaller*, dog kunne de Kirker, den hensætter paa sidste, umulig antages at have ligget paa en og samme Ø og to af dem laae beviisligen paa Fastlandet; paa en tredie Ø hensætter den endeligen Kirkerne Dagebøl, Spikebøl og Oswaldt. Hvorledes Herredet har været gjennemfuret, kan saaledes nu ikke nærmere angives.

Kirkerne *Risum*, *Deetzbøl* og *Lindholm*, som findes paa Kortet, i Designatio, i Cathedraticum, hos Joh. Harsen, i Svabstederbogen o. s. v., og ikke nævnes som forgaaede i noget Register, ligge paa Geestaasen Risum-Moor og ere derved sikkrede; den fjerde nu der beliggende, Niebøl, nævnes derimod først i Cathedraticum, medens Joh. Harsen endnu i dens Sted har *Langhsumtofft* med Tilsætning „forgaaet". Denne nævnes i Historien 1344, da Friserne her tabte et Slag (Langsundtoft — efter det Sund, der skilte Risum-Moor fra Fastlandet?), kaldes i Des. Langsum, paa Kortet Lanxtoft, hvilket Navn (Langtoft) endnu 15 Huse i Niebøl Sogne føre, ved hvilke den gamle Kirkegaard endnu paavises, men er hos Petrus Sax falskeligen gjort til to Kirker, Langsum og Tofft. Nic. Brun nævner den ikke som forgaaet i Mandrenkelsen, hvilket Jensen (p. 505) alligevel antager, uvist, af hvad Grund. At Niebøl saa seent nævnes, leder meget mere til at antage at den først efter Mandrenkelsen er forgaaet, maaskee 1462; at Niebell findes paa Kortet ved Siden af samme, er upaatvivlelig falskt. Nordenfor har Kortet endnu en Kirke *Althof*, men for hvilken det selv er eneste Hjemmel og som saaledes er saare tvivlsom. Den er lavet af Gaarden Althoff, som Mejer har i Horsbøl Sogn 1652.

I Forbindelse med Risum, Deetzbøl og Lindholm nævner Des. Kirken *Bendall*, som ogsaa sees betegnet paa Kortet og angives som forgaaet af Joh. Harsen og Petrus Sax, hvilket efter Nic. Brun, som kalder den Vendal (en saare let mulig Forvexling) skete i Mandrenkelsen.

Dens Existents för denne er saaledes ingen Tvivl underkastet, men desmere Beliggenheden. I Des. nævnes den, ligesom de tre anførte og desuden Enge, Ufckeboll og Becke (af hvilke den sidste er saare tvivlsom, eftersom den desuden kun findes paa Kortet og det paa Fastlandet, hvor de andre to upaatvivlelig laae), som beliggende paa en Ø *Bendaller*, hvilket ikke engang stemmer overeens med Kortet; muligen kunde dog Overskriften „Insull Bendaller" henføres ene til Kirken Bendal, der desuden, om Kortet angiver dens Sted rigtigt, umulig kunde ligge paa samme Ø som Risum, Deetzbøl og Lindholm.

Nic. Brun's Catal. nævner desuden som forgaaede i Mandrenkelsen Kirkerne *Odmershusen* og *Spinkebøl*, hvilket ogsaa stemmer med Petrus Sax, hvorimod Catal. vet. Joh. Hars. kun angiver Spieckebüll som forgaaet, Overhusen ikke, og Des. har dem begge under sidste Navn, ligesom de ogsaa sees paa Kortet. Deres Existents för Mandrenkelsen maa saaledes antages, men Beliggenheden, for hvilket Kortet er eneste Hjemmel, uden at det sees at stemme med Des. engang, er saare tvivlsom. Dette sætter dem mellem *Dagebøl* og *Galmsbøl*, der findes i alle Registrene, den første hos Joh. Harsen og Petrus Sax med Bemærkning: for en stor Deel forgaaet, begge i Cathedr. under Widing Herred, vistnok paa Grund af deres afsondrede Beliggenhed paa Øer. Dagebøl Sogn, der i Cathedr. hedder Wisch („Dagel edder Wisch" hedder det i Svabstedterbogen under „Terragium"), blev først 1727 landfast, Galmsbøl (i Cathedr. hos Lgb. ved en Trykfeil: Balmesbul) kunde ikke inddiges og forgik efterhaanden, dog først i dette Aarhundrede aldeles. — Det sydligere *Faretoft*, der ingensinde synes forgaaet, laae ligeledes indtil 1634 paa en Hallig, der først i dette Aar fik et Sommerdige og 1687-88 et Havdige. — Des. nævner først en Kirke *Oswaldt* i Forbindelse med Dagebøl og Spikebøl,

dernæst paa en Ø Oswalda Kirkerne *Oswaldum* og Fareltofft; Kortet har, vistnok med Föie, udeladt den ene, men sætter dog den anden paa en Ø udenfor de tre nævnte Kirker, og selv dette synes tvivlsomt, da intet andet Register veed noget om den. Dette gjælder endnu mere om dem af Kortets Kirker, saasom *Wellum*, der desuden findes i Horsbølherred som Landsby, *Tocksboll*, *Etzboll* og *Weygatt*[1], der end ikke i Des. findes; den sidste turde dog efter Beliggenheden betegne Gaardene Waygaard i Risum Sogn, hvilke Kortet har ved Siden af samme under Navnet Waygarding. Af nuværende Byer findes Maasbüll og Ulbüll (Wulfsbul), nogenledes rigtigt aflagde. Krumholt og Wanderath findes ogsaa paa Mejer's egne Kort.

5. Føør Øster- og Vesterherred. Disse to Herreder, som Kortet gjör til eet, (Osterherde), sees derpaa som en noget nær sammenhængende Landstrækning, hvilket efter Grundenes Beskaffenhed, der mellem Føør og Amrom ved Ebbetid kun levne en smal todeelt Rende, der godt kan gjennemvades, gjerne engang i Tiden kan have været Tilfældet, men neppe til den Tid Kortene ville fremstille, da begge disse Øer som saadanne forekomme i Jordebogen, skjöndt i den bagerste, noget efter 1231 skrevne Deel.

Næsten hele Amrom og henved Halvdelen af Føør bestaaer af höit, sandet Geestland, og de fire Kirker, der ligge paa samme, nævnte efter deres Helgener: *S. Johannes*, *S. Nicolaus* og *S. Laurentius* paa Føør og *S. Clemens* paa Amrom[2], betegnes, overeensstemmende med Sagens Natur, ingensinde som forgaaede. De ere ogsaa alle af höi Ælde, især Johanniskirken, hvis Sogn gjennemskjæres

---

[1]) Om denne er den samme som Øfkeböll, hvilket efter Beliggenheden synes saa, kunde behøve en nærmere Undersøgelse, men som her vilde føre for vidt. — [2]) „iij auvrum", som Lgb. har (Scr. Rer. Dan. VII 506), er en Trykfeil for „in Ambrum".

af Herredsgrændsen, hvad der, som Jensen skarpsindig bemærker, tyder paa, at Kirken var til inden Herredsdelingen skete her. Den var ogsaa Føørs og maaskee alle fem Nordherreders Hovedkirke, hvorfor den ogsaa endnu bevarer den gamle frisiske Normalalen, og benyttedes undertiden til frisiske Landsforsamlinger. Mere om den i Antiqvariske Annaler III, 1. S. 76.

Disse tör saaledes ikke antages medregnede, naar Petrus Sax siger, at der i Fohr Harda savnes 9 Sogne, men han tilføier, at andre tælle 13. Mon det sidste ikke er en Feiltagelse? Med de anførte 4 havde der været 13, men kun 9 vare forgaaede. Men selv de 9 veed hverken Kortet eller Designatio at optælle, og de øvrige Registre kjende kun de fire nuværende Kirker, der 1408 allerede vare de eneste Tiloversblevne (Jensen p. 560). Des. har kun følgende syv: *Schallum* vel Schaldum, *Weser* (Vester?) Capell, *Oster* oder Odelum Capell, *Wardyn* Capell, *Loeckböll* Capell, *Hanum* og *Steniotten* Capell; Kortet har endog kun 5, idet Wardyn er hensat paa Sild (Des. bemærker ogsaa under Overskriften Osterharde: Ist nun die Insulen Fora, Amromon und ein Deel von Sylt) og Steinotte tegnet som Landsby. Af disse har Sagnet bevaret Mindet om to, Loeckbøl, hvis Grundstene endnu ved Aaret 1760 siges sete ved stærk Ebbe mod Nord, og Hanum mod N-O., begge temmelig nær paa det Sted, hvor Kortet sætter dem. Hanum, af hvis Kirke endnu Bjælker skulle findes i et Huus i Midlum, siges ødelagt af Floden, hvorpaa Beboerne droge til Geesten, hvor de byggede Øvenum, hvis Navn forklares af Hev- eller Höi-Hanum. Skjöndt denne Etymologi synes noget vovelig (et langt *a* skulde nemlig være blevet til et kort *e*), saa bekræftes dog Byens Flytning ved et Faktum, at Øvenums Jorder ligge et godt Stykke mod N-O. ved Havet, adskilte fra Byen ved Midlum og Vrixum Mark. Denne er ogsaa

næst Schallum den eneste, der i Des. ikke betegnes som Kapel, hvilken Bemærkning ogsaa Schallum har paa Kortet, hvor det, ligesom de øvrige to, er tegnet paa det nuværende Amrom. Steinotte kunde være den fra gammel Tid af anseelige Gaard Stenade, i Folkemunde Stenåt, hvormed Beliggenheden stemmer overeens; om de andre er aldeles intet bekjendt, thi de gamle Steenkredse, Kobl, som anført, fandt paa Amrom nær Skalnesdunen, kunne vel hentyde paa et hedensk Offersted, men ingenlunde paa en kristen Kirke. (Af alle anførte er Schall-Kapellet det eneste, der efter Mejer's Kort vilde have ligget paa det nuværende törre Land, hvorved dens Existents vel er noget mere troværdig end de andres, skjöndt ogsaa disse ikke ligefremt tör benægtes).

Af Landsbyerne Steinsolt og Waldum skulde efter Peters (Staatsb. Mag.) endnu Varfsteder være tilsyne; af de nuværende forekomme paa Kortet Boldixum, Vrixum, Alkersum, Yttersum, Dansum og Klintum.

6. Vyriks Herred. Idet vi hermed komme til det i fem Herreder deelte Nordstrand, tiltager Stoffets Mangfoldighed, men tillige dets brogede Vrimmel, idet Navnefordoblinger, hvoraf hidtil kun er forekommet eet Exempel blive hyppige og endnu hyppigere voldsomme Afvigelser i Skrivemaaden. Nogle af Kirkerne angiver Heimreich som forgaaede Aar 1300; Nic. Brun betegner disse, med en eneste Undtagelse, som ødelagde i hans Fortegnelse over de i Mandrenkelsen forsvundne Kirker, hvor han altsaa formodentlig ogsaa har optaget nogle allerede tidligere forgaaede.

Her i Vyriks Herred har allerede Joh. Harsen's gamle Catalog kun fem Kirkesogne, der alle betegnes som for störste Delen ødelagde, nemlig: *Oland, Tinnenbüll, Südermarsch, Nordermarsch* og *Langenes;* Petrus Sax nævner desuden som forgaaede: *Ivenbull*, som Nic. Brun med de tre sidstnævnte siger forgaaet i Mandrenkelsen, og det

uforstaaelige *Fumbull*, hvilke to han, ligesom Tinnenbul, hensætter paa en Ø *Oswald*, et Navn, der saaledes her møder os tredie Gang, men bliver lige uforklarligt, da efter Kortet heller ikke disse Kirker kunne tænkes forenede paa en og samme Ø.

Levningerne af Vyriks Herred danne nu Øerne Oland, Langenæs og Nordmarsk. Kirken *Oland*, i hvilken Jensen formoder Herredskirken, saasom Herredsseglet her opbevaredes hos Raadmanden (efter Heimreich), findes i Des. og paa Kortet, og hos Joh. Harsen som fordetmeste forgaaet, hvorfor den heller intet Cathedraticum gav til Bispestolen, men dog nogen Landskyld (Terragium). Hverken N. Brun eller P. Sax nævne den som ødelagt. — Nær samme har Kortet en Landsby Wirich og en anden Wirichsholm, der i Des. optræde som Kirke Wyderichk, muligen har givet Herredet sit Navn, men ellers ingensteds findes omtalt. *Langenes,* der paa Kortet er en By Langum, er i Des. rettere en Kirke, og betegnes hos Joh. Harsen og Petrus Sax (hvor der dog staaer bagvendt Nefs. Lang) som fordetmeste forgaaet, hvad der efter Nic. Brun skete i Mandrenkelsen, hvilken Angivelse fortjener Tiltro. Levningerne af Sognet holdt sig længe til Oland, indtil de omsider 1663 gjenopbyggede Kirken paa den tiloversblevne Hallig. Just i de samme Registre og med samme Bemærkninger findes *Nordmarsch* og det forsvundne *Südermarsch*; den sidste, hvis Beliggenhed er noget tvivlsom, eftersom Grundene søndenfor Nordmarsk kun have saare ringe Brede, forgik i Mandrenkelsen aldeles, medens den førstes Levninger holdt sig til S. Johannis og S. Nicolai Sogne paa Føør, hvor de ogsaa havde Gravsteder, indtil de 1599 gjenopbyggede sig en Kirke paa Pommensvarf paa den tiloversblevne Halligs Midte, der nybyggedes paa samme Sted 1684 (81?), men 1732, da Vandet havde

naaet den, maatte forlægges videre indad, hvor den endelig ogsaa nedbrødes 1840, da Sognet forenedes med Langenæs.

Desuden angiver Nic. Brun *Ivenboll* og Joh. Harsen *Tinnenbüll* som forgaaede; Petrus Sax har dem begge (paa den omtalte Ø Oswald), ligesaa Designatio og Kortet. Deres Existents er saaledes temmelig sikker, men især den sidstes Beliggenhed i höieste Grad uvis. Det gamle Kort sætter den langt mod Ø. ind i Beltring Herred, hvor den vistnok ikke laae, Mejer selv, paa Kortet over Husum Amt, S-V. for Nordmarsk, hvor der neppe er Plads til den, da den kommer i Collision med Kirken *Eydum*, som blot findes i Des. og paa Kortet. Tilvisse er det voveligt, at antage disse to Navne som betegnende en og samme Kirke, men jeg tilstaaer, at jeg ingen bedre Udvei veed, om man ikke, for at rede sig ud af Labyrinthen, aldeles vil forkaste Kirken Eydum, hvis Existents dog er tvivlsom.

Den Kirke *Appellum*, som Des. har i Vyriks Herred, var rimeligviis kun en Landsby, og vistnok i Beltring Herred, til hvilket i det mindste den nuværende Hallig Appelland hørte. — Kirken *Knium vel Knidum* findes blot i Des. — Nogle aldeles uvisse *Landsbyer* her ere næsten de eneste, Kortet viser paa hele Nordstrand.

7. Beltring Herred. Dette Herred, som Mejer paa sit eget Kort over Tilstanden 1240 og 1651 begrændser aldeles galt, idet han regner over Halvdelen deraf til Vyriks Herred [1] og derimod optager Lundenberg Herred i samme, naaede fra Oland næsten til det nuværende Nordstrand. Grøde, Habel, Appelland, Hamburgerhallig, Beenshallig og största Delen af Nordstrandischmoor ere Levninger deraf.

Den nordligste Deel deraf betegne saaledes Øerne Grøde (med Appelland) og Habel; en nordligere Ø Hingstnes

---

[1]) I hvilken Forseelse ogsaa det gamle Kort gjör sig skyldig.

er siden 1652 forgaaet. Til disse svare de tre Kirkenavne *Grodum*, *Habelde* og *Hingstnes*, der findes hos Nic. Brun, Joh. Harsen og Petrus Sax, men kun den første i Des. og de første to paa Kortet. Ikke desmindre er deres Existents för Mandrenkelsen sikker; i denne ødelagdes Kirkerne og Sognene bleve, ligesom hele Vyriks Herred, Halliger, hvoraf Hingstnes holdt sig til Oland, ligesaa Grøde, indtil der Kirken gjenopbyggedes; Habel holdt sig efter Heimreich først ligeledes derhen, men senere tilhørte det Bupte. — Østenfor Habel laae vel *Biltum* eller Bild, der findes paa Kortet og i Des., og som forgaaet hos Joh. Harsen og Petrus Sax, medens det vel ogsaa er meent ved Nic. Brun's „Wolt", eftersom Øster- og Vester-Woldt existerede længe derefter [1]. — *Ockholm* Kirke synes ogsaa i ældre Tid at have været regnet her til Herredet; formodentlig laae den paa en særskilt Ø, der senere forenedes med Fastlandet. Kirken forgik i Mandrenkelsen og gjenopbyggedes senere videre inde.

Det brede Vandløb Süder Aue, der, paa sine Steder med fire Favne Dybde, adskiller disse Kirker fra de følgende, tyder paa en Adskillelse i selve Oldtiden, (hvad der vel ogsaa er Aarsag til, at Petrus Sax henregner Grøde og Hengstness til Vyriks Herred) [2], og dette stemmer godt overeens med Strömløbene. Søndenfor samme vare de vestligste Kirker i Herredet *Øster-* og *Vester-Woldt*, der forekomme i alle Registre undtagen Nic. Brun's, og i Overeensstemmelse hermed først forgik 1634. Kirkerne siges byggede af Træ, og om Osterwoldt bemærkes, at

---

[1]) Ogsaa forekommer hos P. Sax Wald som forskjellig fra de nævnte to. — [2]) Dertil henfører ogsaa Kortet, som anført, disse Kirker, og dette tör neppe med Vished angives som feilagtigt, da derved Jordebogens Skyldsætning vilde bedre komme til at stemme overeens med Arealet, skjöndt af alt andet det Modsatte fremgaaer.

dette var voxet paa Stedet; ogsaa Navnene minde om Skov, og ved Beenshallig findes endnu dens Rødder i Jorden. — Ogsaa *Bupte* og *Bupsee* savnes hos Nic. Brun, den sidste ligeledes i Des. og paa Kortet, men de findes paa alle andre Steder indtil 1634, da de forgik. Bupsee var efter Heimreich Herredskirken. — Til Bupte kom ogsaa 1479 Resten af *Imminghusen* Sogn, der altsaa har ligget her, N-V. for Kirken, hvor Mejer paa Kortet over Husum Amt sætter Navnet Imhusen, og ikke ved Hingstnes, hvor det gamle Kort henlægger samme. Kirken nævnes i Des., hos Joh. Harsen og Petrus Sax, men ikke hos Nic. Brun; den er altsaa vel forgaaet efter Mandrenkelsen.

Volgsbüll eller Volkesbul findes ligeledes allevegne, undtagen hos Nic. Brun, og forgik først 1634. Men østenfor fandtes Fedder-, *Peter-Haysens Kapel* (det første Navn har N. Brun, det sidste Joh. Harsen, medens Des. og Petrus Sax blot have Haysens, Hayens Capell), der forgik i Mandrenkelsen, og *Occogroff* (hos Joh. Harsen Ottisgroff), som Nic. Brun ikke ligefrem anfører, men for hvilken Jensen antager det Navn, der i hans Catalog var ulæseligt, som baade Danckwerth og Petrus Sax beretter; Heimreich gjætter paa Bild, som det efter det Anførte synes, urigtigt. I Joh. Harsen's Catalog staae begge uden videre Bemærkning om at de ere forgaaede, hvilket derimod er Tilfældet med det allevegne forekommende, efter Nic. Brun, som kalder det Ridimetmann, i Mandr. forgaaede, sydligere beliggende *Redwertmanns Kapel*.

De tre Kirker *Konningsbüll* eller Königsbüll, *Rorbeck* (i Des. feilagtigen Rotrbecke [1]) og *Evesbüll* (Resbull hos Petrus Sax er en Feiltagelse) findes ligeledes i Des. paa Kortet, hos Joh. Harsen, i Cathedraticum og hos Petrus Sax, uden heller hos Nic. Brun at være anførte som for-

---

[1]) sandsynligviis en Trykfeil for Roerbecke.

gaaede, hvilket først skete 1634; de ere saaledes sikkre. Efter Beliggenheden paa Kortet synes det desuden kun i Des. nævnte *S. Marien Kapel* ogsaa at have hørt til Beltring Herred; ogsaa Mejer betegner dets Sted paa Kortet over Husum Amt, hvorefter det vilde ligge i Herredets yderste sydostlige Vinkel, — dog er saadant tvivlsomt.

8. Pelvorm Herred, hvoraf foruden Øen af samme Navn ogsaa Hoge og S.- og N-Oog ere Levninger, var det vestligste af Nordstrands øvrige 3 Herreder.

Eftersom Pelvorm Lille- eller Ny-Kirke er af nyere Oprindelse (et Kapel S. Crucis, 1517 fra Seegaard forlagt til et andet Sted; Kortet har her en Kirke Kaluer, der ellers ingensteds forefindes), saa komme af de nuværende Kirker her kun i Betragtning: *Pelvorm*, den gamle, efter et løst Sigende hos Heimreich allerede 1095 paa S. Urbans Dag grundlagde, især ved sit gamle, mægtige, af den ditmarsiske Sørøver Cord Wiederich 1412 erobrede, oftere til Forsvar benyttede Taarn (der nu som Ruin danner et vigtigt Sømærke og findes afbildet i „Erster Bericht der S. H. L. Gesellschaft der Alterthümer, 1836) og de der afholdte Forsamlinger mærkværdige Herredskirke, der ingensinde vides forgaaet, — og *Hoge*, som forgik i Mandrenkelsen, hvorpaa den tiloversblevne Halligs Beboere holdt sig til Pelvorm, dog allerede 1583 holdt sig en egen Prædikant og 1637 atter byggede en Kirke; i Overeensstemmelse dermed findes den ogsaa i Designatio og paa Kortet, og hos Nic. Brun, Petrus Sax og Joh. Harsen som forgaaet, paa sidstnævnte Sted med Bemærkning „ex parte cum templo submersa".

I de samme Fortegnelser og paa samme Maade findes anførte *Norderwisch*, *Süderwisch*, *Gormesbüll*[1], *Flerdesbüll*[2], *Swens Kapel*, *Katharine-* eller Christine-*Kirken*,

---

[1]) hos Nic. Brun: Gotmorsboll, hos Joh. Harsen: Garmsbüll. — [2]) hos Joh. Harsen og engang i Des. Flordesbüll.

som Mejer selv har som Kapel, og *Heverdamm*, der alle af Heimreich angives forgaaede Aar 1300; dog fattes hos Joh. Harsen Süderwisch, hos Petrus Sax (som derimod har et dobbelt Norderbüll og desuden et Herdesbull) Flerdesbüll, og hos Nic. Brun i Aftrykket hos Danckwerth Swens Kapel, der findes andre Steder, (og ved Siden af hvilket Petrus Sax sætter Syverts- og Fedders-Kapel herover fra Edoms Herred). De nævnte Kirker og Kapeller danne en Række langs Herredets S-O- og V-Side, de to Kapeller paa hiin, Kirkerne paa denne.

I Mandrenkelsen forgik efter Nic. Brun endnu *Ilegroff*, *Balum* og *Walthusum*. Ilegroff savnes i Des., men findes derimod hos Petrus Sax og i Cathedraticum, hvor det opføres næst efter Brunok, i hvis Nærhed det laae. Balum Sogn nordenfor Pelvorm, ved hvilket det nævnes af Joh. Harsen, forblev ved Herredet, hvor Petrus Sax nævner det, men holdt sig til Westerwoldt Kirke; Walthusum, nordenfor samme, findes hos Petrus Sax og Joh. Harsen, samt i Des. — *Buphever*, som ligeledes findes i Des. og paa Kortet, synes derimod af nyere Oprindelse, da det desforuden kun forekommer i Cathedraticum og hos Petrus Sax 1634, da det forgik, i de andre Registre ikke[1].

Nordhefer, *Norderbüll*, *Süderbüll* og *Fullum* eller Fallum, af hvilke kun Norderbüll forekommer andensteds og navnlig hos Petrus Sax, ere tvivlsomme; Kortet sætter dem yderst mod Vest, hvor de efter Grundenes Beskaffenhed, der strække sig næsten en Miil udenfor Halligerne,

[1]) Derimod melder Jonas Hoyer (S. 18), at Bupheveringer Kougen inddigedes 1445; 1475 nævnes Jordeiendomme „belegen in Edomes Herde (hvilket ialtfald kun gjælder om en Deel af Sognet) im Kerspel tho Buphevere", og 1499 nybyggedes Kirken (Jensen p. 650). Ogsaa Petrejus regner Buphever til Edoms Herred, hvortil da ligeledes Ilegrof maa have hørt, der først skal have staaet i Lille Koug og efter Heimreich være nybygget omtrent Aar 1486.

tildeels selv ved Flodtid törtliggende, gjerne kunne have ligget, om man behager at antage dem. Kortet har endnu *Gomerum* (Gormersbüll?) og *Eydum* (fra Viriks Herred?), som det er ene om.

9. Edoms Herred. Denne Nordstrands bedste Deel begrændsedes mod Vest af Pelvorm Herred, hvorfra det maa antages adskilt ved et större Vandløb i selve Oldtiden, eftersom her den brede og dybe Gamle-Heverström indskjærer sig, ved hvis Sider meget tidligt store Ødelæggelser fandt Sted, — mod Nord af Beltring Herred, hvis Grændseløb over „Hohe Moor", den nuværende Hallig Nordstrandisch-Moor, — mod Øst af Lundenberg Herred, og mod Syd af Heveren, den nuværende Nye-Heverström, dengang Nordeiderens eller Treenens nordlige Hovedudløb.

Heimreich anfører her som forgaaede Aar 1300: *Halgenes*, *Niendamm*, *Rungholt*, *Ackenbüll*[1], *Overmartfleth*[2], *Uttermartfleth*[3], og *Fedderingmanns Kapel*. De staae ligeledes i Nic. Brun's Fortegnelse over de i Mandrenkelsen forgaaede Kirker (—see derom forhen under 6.), hos Joh. Harsen med Bemærkning „undergangen" eller „submersa", og hos Petrus Sax i samme Egenskab; Des. gjör feilagtigen de første to til een Kirke „Helgnes vel Niendam", og betegner Rungholt som Flække (Petrus Sax: „oppidum"), hvilket synes troligt, da især om den, om dens Beboeres ryggesløse Ugudelighed og bratte Undergang Sagn bevaredes, ligesom Overtroen længe derefter hørte dens Klokker ringe, — ja endnu bevarer en ved halv Flod selv törliggende Sandbanke, paa hvis søndre Ende den efter Kortet har ligget, dens Navn. — Niendamm kaldes hos Jonas Hoyer *Eyndamm*, hvilket Navn Jensen

---

[1]) Hos Petrus Sax: Ackerbull. — [2]) Hos Nic. Brun i Danckwerths Aftryk: Gundermorflot; hos Petrus Sax: Albernerdschlott. — [3]) Hos Nic. Brun ibid: Uthermorflot; hos Petrus Sax: Uthermarflott.

synes at holde for det rigtige, og han bemærker, at Herredet maaskee har faaet Navn efter den (?). Ved Feddringsmann siger Heimreich: „dafür andre *Riepe* setzen und *Eyerdamm* (Eyndamm ?) und *Sockensbüll* oder *Obbenbüll* dabei fügen"[1]; det første Navn synes at være en Forvexling med det i Lundenberg Herred forekommende „Schwart Manrip vel Hamum", Sockensbüll findes blot hos Petrus Sax, Obbenbüll baade der, i Des. og, ligesom de andre, paa Kortet. — Noget vissere kunde synes det af Des. her nævnte, af Petrus Sax under Pelvorm Herred anførte *Siverts Kapel,* der af Nic. Brun (uden Stedangivelse) opregnes som forgaaet i Mandrenkelsen, — om det ikke er en Forvexling med Swens- (i Des. ogsaa Swets-) Kapel, der efter Kortet laa overfor i Pelvorm Herred, hvilket kunde synes troligt, da dette, der findes i Des., hos Joh. Harsen og P. Sax samt Heimreich, savnes hos Nic. Brun.

Kirken *Brunok*, der nævnes i Des., forgik efter Nic. Brun i Mandrenkelsen, forekommer som Følge heraf ikke i Joh. Harsen's Catal. vet., findes i Cathedr. (hos Langebek fordreiet til Binmarke) paany, ved Siden af Ilegroff (see Noten til Side 193), og forgik atter 1634 (P. Sax). — Ogsaa *Stintebüll*, der findes i alle Registre, forgik efter Nic. Brun i Mandrenkelsen, men maa snart være gjenopbygget, da allerede Joh. Harsen har den som existerende igjen.

Kirkerne *Gaikebüll, Odenbüll*[2], *Evensbüll*[3] og *Heresbüll*[4], der ligeledes findes i alle de benyttede Kirkeregistre, forgik først i Floden 1634, paa Odenbüll nær, der endnu er Øen Nordstrands lutherske Kirke. De danne med Stintebüll og Brunok samt Ilegroff et sammenhængende Strøg langs Herredets Nord- og Østgrændse.

---

[1]) Netop dette gjör det gamle Kort. — [2]) I Cathedrat. hos Langebek: Adenbul. — [3]) Paa samme Sted: Emesbul, i Cat. vet. og Des. Emtsbüll. — [4]) Sammesteds: Horsbul istedetfor Hersbul, hos Joh. Harsen: Hevesbüll for Heresbüll.

Trenthamm og *Heversee*, som blot Petrus Sax veed at nævne, høre vistnok til Fablernes Rige. Det sidste kunde muligen antages opstaaet af Buresee, som Gaikebüll efter Heimreich forhen kaldtes, og i det første kunde vel Spiren ligge til *Trindermarsch* (i Cath. hos Lgb. Trudemarsch, som vist er en Skrive- eller Trykfeil; hos Petrus Sax blot: Marsch), hvilket Sogn dannedes af gjeninddigede Dele af Uther- og vel ogsaa, som Jensen angiver, af Overmartfleth Sogne og endnu længe ved et Dyb adskiltes fra Herredets øvrige Rest. — *Ulvesbüll*, som Joh. Harsen her anfører, omtales ved Eidersted. — (Cartonen Rungholt har Landsby-Navnene Tretzham og Ouersee, hvilket kunde være Kilden til Petrus Sax's Angivelse).

10. Lundenberg-Herred. Dette lille Herred, om hvis Todeling der allerede har været Tale under 1, dannede Nordstrands S-O-Vinkel. Den nuværende Øs Nordostdeel, Pohnshallig og Simensberg Udendigsdistrikt paa det nuværende Fastland ere Levninger deraf. I Des. kaldes det afvigende Lundbolling Harde; ligesaa hos Joh. Harsen; paa Kortet Lundboll H.

I den nordre Deel laae Kirkerne *Lith* (i Cath. hos Lgb. forvansket til List) og *Hamm*, der findes allevegne, undtagen hos Nic. Brun, og først forgik 1634, hvilket ogsaa gjælder om det nordenfor beliggende *Morsum*, der hos Joh. Harsen opføres som et fra Herredet adskilt, formodentlig ved Vandløb afskaaret, Sogn (Morsum Hard pro Morsum Eccl.)[1], men fattes i Des., uagtet dets Kirke flere Gange (1448 ff.) fik Afladsbreve og saaledes sees at have været en af de vigtigste i det gamle Nordstrand. Stalleren Lorenz Leve, hvis Familie 1436 var bleven adlet og af Christian I. fik Jurisdictionen over hele Sognet,

[1]) Ved denne Antagelse bliver det ogsaa forklarligt, at „*parochia* Morsum" i et Document fra 1358 nævnes ved Siden af de nordstrandske *Herreder*, Lundenberg undtagen. Jensen, p. 6465-47.

tilligemed Menigheden forlagde den 1470 videre mod S. Efter den benævntes Domkapitlets fjerde Præbende, og om den hedder det i Regist. Cap. 1352-1407: „Morsum habet *3 capellas*". Om dermed sigtes til Hamm og Lith og een til, eller til de 3 østenfor beliggende, maaskee, som det efter Kortet synes, ved Vandløb adskilte Kapeller *S. Bartholomæi, S. Johannis* og *S. Marien*, der nævnes i Des., de to første ogsaa hos Joh. Harsen med Bemærkning „submersæ" og hos Petrus Sax, eller atter, om man i Stedet for det noget uvisse S. Marien Kap. burde sætte *Rodekercken* (Rødekirken)[1], som de alle tre have, dette lader sig neppe hæve til nogen Vished; ogsaa er det tvivlsomt, om den sidste laa nordenfor det adskillende Vandløb (efter det gamle Kort), eller søndenfor (efter Mejers eget Kort; dog er vel det sidste sandsynligst.

Søndenfor samme laae idetmindste *Wittenbüll* og *Boienbüll*, der desforuden findes i Des. og hos Petrus Sax ligesom paa Kortet, da Joh. Harsen udtrykkelig betegner dem som forgaaede Kapeller af Lundenberg („L. cum *suis* capellis Boyenbing Wittboy undergangen"). Om alle disse Kapeller forgik samtidigt eller ei, kan ikke afgjöres, da Nic. Brun ingen Kirker i Lundenberg Herred anfører i sit Catalog; rimelig synes Antagelsen, at de to eller tre sydligste meget tidligt forgik, maaskee allerede ved Herredets Sønderrivning og først langt senere de nordligere, i hvis Nærhed efter Outzen en Hovedforbindelse mellem Hamm og Schobüll fandtes, hvoraf længe Spor skulle have været tilsyne. — Ogsaa har Joh. Harsen som forgaaet: *Schwart Manrip*, Petrus Sax ligesaa og i Des. findes samme Navn med Tilsætning: „vel Hamum". Existentsen synes saaledes afgjort, men dens Sted er aldeles

[1]) I Catal. vet. har denne ligesom S. Joh. og S. Barth Prædikatet „Parochia".

ubekjendt, og et andet Navn for Kirken Hamm kan det ikke være, da alle tre Fortegnelser have begge ved Siden af hinanden; snarere kunde den og Designatio's S. Marien være eet og samme Kapel[1].

Sognene *Lundenberg* og *Simensberg*[2] udgjorde Herredets søndre Deel. Lundenberg var en stor Korskirke, der allerede meget tidligt havde et Taarn, som efter Chronicon Eiderostadense nedstyrtede i Fastelavn 1397, og Herredets gamle Hovedkirke, hvilket den ogsaa gav samme Navn. Den gjennemreves og forgik 1634; lidt nordenfor bevarer endnu den ved höieste Flod törliggende Lundenberg Sand det Navn, den formodentlig har givet Kirken. Simensberg maatte allerede 1532 lades udenfor Diget, ligesom atter 1634, efterat den 1545 var gjenopbygget; 1654 indgik den aldeles. — *Padeleck* Kirke, som laa videre inde, var først opstaaet ved Aaret 1500, blev 1546 landfast med Eidersted, beskadigedes stærkt 1634 og maatte lukkes 1654, da den nye, 1830 langt videre mod Syd gjenopbyggede Kirke opførtes, der nu kaldes Simonsberg. — *Redtwer Capell* i Des. er udentvivl en Forvexling med Redwertmanns Kap. i Beltring Herred.

11. Garding Herred eller Everschop (Heverschop). Med dette gaae vi over til Nordfrislands tredie Hoveddeel, Skibherrederne eller det nuværende Eidersted. Everschop, der dannede en Trekant, hvis længste Spids vendte mod Husum, har Navn af Heveren, der mod Nord afskar det

---

[1]) I Regist. Cap. 1352-1407 siges den anden Præbende at have Jordeiendomme „in parochia beatæ Virginis" og den sjette havde Indkomster „in parochia Hæm, in par. Lundenberg" og „in parochia Capelle Wiboli". Menes derved S. Maria, Hamm og Wittenbüll? og betegnes de som dengang endnu existerende, eller angives Eiendommenes Belliggenhed efter de forgaaede Kirker? — [2]) I Des. staaer: „Simensbarg, S. Peter"; deraf gjör Kortet to Kirker, vist med Urette, da ellers intet vides om en Kirke S. Peter.

fra Nordstrand, ligesom Nordeiderens søndre Hovedudløb adskilte det fra Eidersted eller Tønning Herred, og en mod Syd gjennemskjærende Heverarm dannede i Vest Grændsen mod Utholm eller Holmboherred.

Det under Edoms Herred allerede nævnte *Ulvesbüll*, som Des. og Kortet have her, laa efter Joh. Harsen hiinsides Heveren i Edoms Herred; det findes ogsaa i Cathedr. og hos Petrus Sax som tildeels forgaaet. Sandheden er vel, at det laa paa en af Heveren omflydt Ø, der senere tildigedes Everschop, formodentlig efterat den var forgaaet og Beboerne en Tid lang havde søgt *Barnemoor* Kirke, thi denne anføres i Catal. vet. Joh. Harsii som „Barnecke Mohr pro Ulvesbull". Denne staaer ogsaa i Des. og i Cathedr. (i Aftr. hos Lgb. Beruenkenmoor), her som et ubetydeligt Kapel, der efter Heimreich luktes 1491, men endnu anføres i Schwabstedter-Bogen 1523; dog var det 1656 (P. Sax) og 1652 (Danckw.) forgaaet. Barnekemoor Koug inddigedes 1463; den har vistnok sit Navn af den paa Nordeiderens modsatte Side beliggende, efter Sagnet ved en Flod tildrevne höie Mose, og dermed er Beliggenheden givet.

Kirkerne *Osterhever*, *Papenbüll*, *Garding*, *Kathrinekirken* eller Catharinenheerd og *Tetenbüll* findes i Des., hos Joh. Harsen og i Cathedr., og to af dem desuden i et Document fra 1297 over Gods, der solgtes Grev Gerhard (Gerdinghe et Thedinbole); kun den første nævner Petrus Sax som tildeels forgaaet. Garding Steenkirke byggedes 1117 paa Garsand, efterat det allerede 1109 vestenfor Byen paa Kløvet (Cleve) reiste Trækapel var forgaaet. Fra den siges de andre samt Welt og Vollerwick at være udgaaede som Kapeller noget efter 1113. Heimreich siger om Garding; „ist weiland ein gross Kirchspiel gewesen, dazu die Grode, so sich damals weit hinaus nach dem Südwesten jenseits des jetzigen Eider-

stroms erstrecket, hat gehöret", men dette sidste maa betvivles, uagtet ogsaa Kortet der omtrent har en Kirke *Grode*, da denne ellers ingensteds omtales, end ikke i Des., men kun af P. Sax sættes ved Siden af Vollerwick.

En Kirke *Offenbüll* omtales i Des., hos Joh. Harsen og Petrus Sax, samt findes paa Kortet, omtrent hvor nu de 1529 og 1470 inddigede Kouge Ø.- og V.-Offenbüll ligge (til den sidste støder mod V. den 1475 inddigede Adenbüll Koug); dens Existents og Beliggenhed er saaledes troværdig. Men naar nu Kortet desuden viser en ellers intetsteds nævnt Kirke *Adenbüll*, saa er dette nok en aldeles grundløs Fordobbling. — Vestligere laae efter Kortet Kirken *Ivenflet* og *Königs Capell*, der i Nic. Brun's troværdige Catalog angives som de eneste i Eidersted i Mandrenkelsen forgaaede, og ligeledes forekomme hos Petrus Sax og i Des., hvor den første har den Bemærkning: „alias *Siverts* Fleth". Siversfletherkougen inddigedes 1599-1610 nordenfor Tetenbüll, men Kortet henlægger den videre mod Vest, medens den her omtrent har Königs kapellet, maaskee en lignende Feiltagelse fra Kortstikkerens Side, som Horsbüll og Emmelsbüll i Horsbøl Herred. Deres Existents er forresten troværdig. — Kirkerne *Klerenbull*, *Iuersbull* og *Holcksbull* haves blot paa Kortet.

12. Tønning Herred eller Eidersted. Gaae vi dernæst over til det fra N-O. til S-V. i en sydformig Böining langstrakte Eidersted, der paa samme Maade har Navn af Eiderströmmen, der adskiller det fra Ditmarsken, som det foregaaende af Heveren, saa finde vi her først de endnu existerende, ogsaa i Des., paa Kortet, hos Joh. Harsen og i Cathedr. forekommende Kirker *Koldenbüttel*, *Widdeswort*, *Oldenswort*, *Kotzenbüll*, *Cating* [1], *Vollerwick* [2] og

---

[1]) I Cathedr. Cathen (Kaad?), i Catal. vet. Katum, i Des. ogsaa Koktum. — [2]) I Cath. Vuliwich (Fuglevig?), hos P. Sax

Welte og det forgaaede *Alversum*, samt *Tønning*, der dog fattes i Cath., men i Lib. cens. senere er tilföiet. Disse Kirker ere saaledes paalidelige. Tønning var Hovedkirken; Kating ødelagdes 1415 af Ditmarskerne; Witzwort forlagdes 1420 til et andet Sted; Oldenswort angives 1205 at være bygget som Trækapel paa Stedet Oldenhove ved Hoyersworth, hvor det afbrændtes af Kong Abel, der 1252 sloges paa den nære Fenne Königskamp, hvorpaa en Steenkirke byggedes paa et andet Sted; denne udplyndredes og antændtes 1415 af Ditmarskerne, gjenindviedes 1416, nybyggedes 1465 og nedbrødes atter 1785, hvorpaa den nuværende Bygning opførtes, — Kotzenbüll skal først være bygget 1365, hvad der dog neppe er ganske sikkert, og nybyggedes i Korsform 1488: Alversum endelig forekommer endnu 1547 som Sogn i Chron. Eiderst., men allerede 1609 tilhørte efter Brod. Boysen Gros-Alversheim Kirkegaard Kirken i Tønning; og Kirken, der ogsaa nævnes 1453 (Westph. IV. 3123), maa da været indgaaet. Welt og Vollerwick see forhen under 11.

Desuden forekomme endnu i Catal. vet. Joh. Harsen ligesom i Des. *Urden* og *Milde*, den første med Bemærkning „omissa"; ogsaa Kortet har dem, den første som Landsby nær Alversum, den anden længst ude mod S-V. Desuagtet kan jeg ikke andet end antage Urden for en Fordobbling af Ording i Holmboherred, der ellers vilde savnes hos Joh. Harsen, og ogsaa findes i Cath. som Kapel; Milde vilde jeg, om den har existeret, henføre til Herredets anden Ende henimod Svabsted, der forhen siges at have ligget paa et andet Sted Mylde, og nær hvilken Mildtkougen ligger i Stapelholm, i hvis Nærhed de to Kirker eller Kapeller Redeke eller S. Johannes og Dornebüll laae; Milde kunde da have været et andet Navn for

Vollerwick som tildeels forgaaet, ligesom Cating, i Catal. vet. Fullerwick, i Des. Fullerwyck.

en af dem. Heimreich sætter baade hos dem og hos Alversum: „so ertrunken".

Baade Des. og Kortet have endnu Gaardene *Rickelsbüll* og *Spallebüll* i Kating Sogn og *Hülk* i Vollerwick Sogn som Kirker, udentvivl ved en Feiltagelse, da Pladsen allerede ikke tilsteder at antage dem som Sogne, og dertil det mig aldeles ubekjendte *Spannboll*, der vel endog er en Fordobbling af Spallenboll, ligesom Kortet ved Siden af Alversum har endnu en Kirke *Alver*, som andre i god Tro have flyttet til Thyrstrupherred (Aller); ja endog Fribjerget ved Kotzenbüll har paa Kortet maattet lade sig gjöre til en Kirke *Freiberg* for at forøge Overflødigheden. Til de mange Bynavne findes forresten for det meste tilsvarende paa Kortet fra 1648.

13. Holmbo Herred eller Uthholm. Ikke bedre gaaer det i denne Eidersteds Vestdeel, som da bestod af de to större, i Jordebogen nævnte Øer Holm og Hæfræ, og desuden muligen af flere mindre.

Tating, der findes i Des., paa Kortet, hos Joh. Harsen og i Cath., er efter Chron. Eid. bygget 1103 paa Benedikts Dag i Fastelavn som Trækapel ved Wittendünen paa Taten Eskels Land, og var det første Gudshuus i Spadelandet (Marsken, hvor Spaden træder i Plougens Sted); den ligger paa en höi sandet Aas og angives heller ingensinde som forgaaet, og var Utholms Hovedkirke. — Vestenfor ligger *S. Peter* Kirke i *Olsdorf* By, beskyttet ved höie Sandklitter. I Des. og paa Kortet ere deraf to Kirker Ulstorp og S. Peter gjorte, hvilken Vildfarelse Pet. Sax deler, idet han angiver Ulstorp som forgaaet; Joh. Harsen har blot Ulstorp, der saaledes er Kirkens gamle Navn, Cath. blot det nyere S. Peter, der allerede forekommer 1445. Joh. Harsen sætter hos Süderhøvet: „pro S. Peter", hvoraf Jensen slutter sig til, at det gamle Ulstorp var forgaaet, formodentlig i 15de Aarhundredes første Halv-

deel, idet han henfører denne Tilsætning til Ulstorp og siger, at „der vilde den have passet". Det maatte snarere have været: S. Peter pro Ulstorp, og det er jo saare begribeligt, at en og samme Kirke kunde benævnes snart efter Byen (Ulstorp-Olsdorf-Gammelbyen), hvori den laa, som i ældre Tid var Tilfældet, snart efter dens Skytshelgen, som senere blev almindeligt, uden at den behøver at antages som forgaaet.

Søndenfor findes „Bührschafterne" (Bygderne) *Bøhl* og *Süderhøvd.* Des. har dem begge, den første som Kapel, den anden som Kirke, Kortet ligesaa, men Boell paa en aldeles feilagtig Plads. Dette er vist et aldeles lignende Fordobblingstilfælde og Boel et andet Navn for Kirken paa Süderhøved, der findes baade i Cath. og Svabstedter-Bogen, samt, som anført, hos Joh. Harsen, og skal være lukt ved Aaret 1556, ligesom Fliser af den skulle findes i S. Petri Kirkes Chor. Da Diget indlagdes 1825, fandt man dens Kirkegaard med Levninger af Liig.

Norden for findes den allerede berørte Kirke *Ording,* der 1724 formedelst Klitternes Indadskriden maatte flyttes, og forhen meget troligt angives at have været et Kapel af S. Peter. Det er endnu Slesvigs mindste Fastlandssogn. — Lidt østligere findes i S. Peter Sogn Bygden *Brøsum* med de to Huse *Norderhøvd.* Deraf gjör Des. atter to Kirker, hvilket endog Pet. Sax finder for meget, men dog anfører Nordhøvet, ligesom Kortet, medens ogsaa denne ingensteds forekommer i de andre Registre og saaledes er uvis; Kortet, ikke tilfreds dermed, gjör endnu det lidet østligere beliggende Achter-Ehsing i Tating Sogn til et Capel *Ottresing* og Fribjerget ved Tating til en Kirke *Fæyborg,* — som vi ikke ville misunde samme.

Paa Øen Hæfræ laa det gamle *Westerhever*, der allerede 1370 nybyggedes som Kapel, og findes i Des., paa Kortet, hos Joh. Harsen og hos Pet. Sax, her som

tildeels forgaaet. Pet. Sax har ogsaa et *Süderhever*, der ligeledes findes i Des. og paa Kortet, men ikke andensteds, og dets Existents maa saaledes blive uafgjort. Endnu uvissere er det *Vitus Capell*, der blot findes i Des. og paa Kortet, skjönt hverken det ene eller det andet modsiges af Grundenes Beskaffenhed. — Øen Hæfræ blev først landfast med det øvrige allerede længe sammenhængende Eidersted ved Heverkougens Inddigning 1554.

Man seer, at det gamle Kort henimod disse Egne bliver alt mere og mere vilkaarligt og overfyldt med Navne; desmere bliver det begribeligt, at det herudenfor tegner et heelt Landskab *Süderstrand*, hvis Existents, som forhen er viist, aldeles maa benægtes, ligesaavel som den uhyre Störrelse, som et Kort af lignende Beskaffenhed hos Danckwerth tillægger Helgoland.

III.

Efter det Foregaaende ville vi nu søge at udkaste et rask og oversigtligt Billede af Nordfrislands Tilstand för Aaret 1300, saaledes som det fremgaaer af de anførte specielle Data. Dette vil da tillige afgive en forklarende Beskrivelse til det vedföiede Kort, der tilvisse höiligen afviger fra de to hos Danckwerth.

Af *Frisernes* engang mægtige Stamme, der strakte sig langs Nordsøens lave Kyster fra Vidaaen til Rhinens Mundinger, beboedes allerede ved Historiens Dagbrækning de slesvigske Marsklande og Øerne fra Sild af sydpaa, og medens Karl den Store 734 undertvang deres sydlige Slægtninge, bevarede *Nordfriserne* længe en patriarkalsk Frihed, hvis Levninger have vedligeholdt sig til vore Dage. „Spadeland" kaldte de deres Lande, thi Plougen brugtes kun lidet, men Spaden desmere, baade til at bearbeide Jordbunden, og for at beskytte den ved Diger, som man efter hver ødelæggende Flod gjorde stærkere; men ogsaa

Sværdet forstode de at føre, og viste det til Skræk for den fremmede Voldsmand, der forsøgte at hærje paa dem, og deri understøttedes de meget af deres Lands Beskaffenhed, hvis Vandløb, Kanaler og Grøfter gjorde det til en vildsom og næsten upassabel Labyrinth for den Ukyndige. Endnu större Deel deri maa vel tilskrives den stærke Nationalfølelse, der næsten grændser til Had mod alt Fremmed, men mærkeligt nok viser Historien, at den fra Arilds Tid ligesom til denne Dag blot viste sig udad, men ikke indad, hvad der forresten mere eller mindre er Tilfældet med ethvert Folk, der ikke alt formeget har fjernet sig fra Naturtilstanden. Derfor var deres Land inddeelt i 13 næsten isolerede *Herreder,* — en Inddeling, der vidner om et nærmere Slægtskab til de skandinaviske Nabostammer, end hos deres sydlige Sprogfæller. Disse Herreder forenede sig mere ved Beliggenhed og fælles Interesse end ved politiske Baand, i 3 eller 4 *Grupper,* nemlig 1, *Skibherrederne* (3 Navigia) ved Eideren: Tønning-, Garding- og Holmboherred eller med Landskabsnavnene Eidersted, Everschop og Utholm, der adskiltes af Eiderens og Treenens (Nordeiderens, Heverens) forskjellige Udløb, der ogsaa idetmindste deelte det sidste i to; 2, *Nordstrand* eller *Femherrederne,* nemlig Lundenberg-, Edoms-, Pelvorm-, Beltring- og Vyriksherred, hvoraf det første meget tidligt var deelt i to Dele, hvis søndre stod i nogen Forbindelse med Skibherrederne eller Eidersted, og det nordligste og sidstnævnte bestod af flere Øer, saasom Hwælæ, en större og en mindre, og Aland, der dog ikke mere bestemt kunne paavises; 3, *Øherrederne,* bestaaende af Syld eller Nordvestherred og Foør og Ambrum eller Øster- og Vesterherred, endelig *Marskherrederne* Horsbøl og Böking, deelte i flere Øer, hvoraf Gæstænacka vel var een. De to sidstnævnte Grupper begrændsedes mod S. af Søholmaaens og mod N. af Vidaaens brede Udløb, medens ogsaa bredere

Vande søndrede dem indbyrdes; derfor var ogsaa her Fællesskabet løsere, derfor fik ogsaa Adelen her tidligt Indgang, og derfor forenedes ligeledes tidligt Dele deraf, List paa Sild og Vesterherred, med *Kronen.* At de Friser, der boede i Kjær- og Nörre- og Sønder-Goesherred, deels i Marsken, deels paa den sikkrere Geestrand, ligesom Herredets øvrige Beboere adløde Kongen og hans Befalingsmænd i Ellæm- og Istathesyssel, er en Selvfølge, hvorfor de ogsaa kaldtes „Frysones de lege danica" i Modsætning til de andre „Frysones de lege frysonica"; at de forhen selvstændigen beherskede disse Herreder, er oftere antaget, men ubegrundet. Ogsaa de øvrige Nordfriser adløde efter de frankiske Annaler (Langebeck I. 505) meget tidligt, ved Aaret 813, de danske Konger, thi det Vestfold *(Westervoldan)*, hvilket der omtales som „beliggende paa deres Riges Yderste, mod Nord og Vest, skuende mod Britannien" er udentvivl det samme som Wæstenland, med hvilket Navn Jordebogen betegner de frisiske Øer, eller Utland; men Folket havde dog, som det synes, beholdt sine egne Høvdinger (principes). Herredömmet har altsaa vel kun bestaaet i en lille aarlig Skat, som de villigen erlagde, for at nyde den mægtigere Nabos Beskyttelse mod Overfald andensteds fra, medens de indadtil regjerede sig fordetmeste selv, thi kun eengang nævnes en kongelig Statholder, navnligt paa Sild.

Vedholdende ved det Gamle i Alting, vare Friserne det ogsaa i deres *Tro.* De faa Lysglimt, der gjennemtrænge dens hemmelighedsfulde Slør — thi det meget, Outzen vil vide derom, reducerer sig til tomme Gisninger — vise ingen væsentlige Afvigelser fra den nordisk-germaniske Mythologi, og Danskens höie Guder Odin (Vodan) og Thor vare ogsaa Friserens; Sagn tyde paa, at han ikke uden Blod lod sig tage dem fra. Steenkredse minde om deres Cultus, hvis Gaader endnu ere uopløselige, og længe efter

at hvide Krist havde beseiret de mörke Guder, vedligeholdtes endnu i Eidersted *Fribjergene* som Asyler for den forfulgte Drabsmand, istedenfor at ellers betegnede Steder ved Kirkernes Altre tjente som Tilflugtsted for ham; muligviis benyttedes ogsaa Borgringene paa Sild og Føør paa samme Maade, medens i Marskherrederne og paa Nordstrand intet Lignende findes. — Afseet fra Helgoland, der forresten ogsaa regnedes til Norfrisland, var nok Eidersted den Deel deraf, hvor først den kristne Tro slog Rødder og *Kirker* byggedes, hvis ikke Pelvorm Kirke endnu var ældre. De oprindelige Trækapeller vege snart for Steenkirker, men större Trækirker vedligeholdt sig gjennem Aarhundreder ved Siden af disse og nogle af dem vare vist ikke de uanseeligste, f. E. Øster- og Vester-Woldt. Ogsaa Taarne byggedes snart og beviste, ligesom flere Kirkers betydelige Störrelse, hvorved især Johanniskirken paa Føør udmærker sig, at forholdsviis ret snart Friserens kirkelige Sands var bleven vakt, men Taarnene gjorde tillige Tjeneste til Landets Bevogtning og Forsvar. Oprindelig byggedes ogsaa her een Kirke i hvert Herred, hvorfra andre udgik som Kapeller, men som endnu længe bevarede en Slags Höihedsret over disse og fordetmeste endnu kunne paavises. Med Kristendommens Seir forsvandt ogsaa *Vikingefærden*, som her ingensinde synes at have slaaet dybe Rødder, uagtet enkelte Strandhugsmænds Navne endnu i vore Dage gjenlyde i frisiske Sagn, f. Ex. Lange Peter fra Hörnum og andre.

Frisernes nordligste Herred, *Sild*, var tillige det mest isolerede, og er derfor tillige det, hvor Sprog og Nationalitet har bevaret sig renest. Höie Sandklitter dækkede det paa Vestsiden ligesom nu, og at der udenfor Øerne Ostum og Mabberum skulde have ligget, fortjener neppe Tiltro. Paa den mod Klitterne sammenhængende Geest laae de tre senere ved Sandflugt ødelagde Kirker Lystum,

Eitum og Rantum, østligere den anseelige Herredskirke Keitum og paa en Geestø Morsum. Mellem Lystum og Eytum laa den betydelige, Aar 1300 vel forgaaede By Wendingstadt, og søndenfor Keitum vides Stedum at have ligget. Uvis er Existentsen af et Kapel Lægum, tvivlsomme ere Stinum og Wardin, endnu mere Nistum og Knøckbüll. At Byerne Campen, Braderum og Panum, Tinnum og Archsum allerede da existerede og flere i de nu af Sandet ødelagde Strækninger, er troligt, og at saadanne kunde have været Udum, Elboell, Blydum, Holloy Rillum, Tannerip, Nystum, Flydum og Hørnum, bestyrkes ved, at lignende Navne findes. Øens Udstrækning mod Ø. er meget ubestemt, og var vel allerede dengang ved Flod- og Ebbetid forskjellig. Allerede Mandrenkelsen, der ødelagde Stedum, maa have givet Øen noget nær sin nuværende Form; ved samme Tid forgik allerede List Kirke. De tre Ringvolde, hvoraf to endnu sees, vare vistnok ingen Borge.

Horsbøl Herred med Hovedkirken af samme Navn bestod af en större Ø og flere mindre af uvis Udstrækning. Kirken Andæflyth laa utvivlsomt ikke her, men i Tønder Herred; meget tvivlsomme ere Altsof, Reuftoft, Trindsum, Bundum, Bulum og Denckel Kapellet; noget mere taler for Humum og Mytum; sikkre ere kun Agentoft, Rottingnes, Rickelsbüll, Klengsbüll, Wippenbüll, Horsbüll og Emensbüll, dog er ogsaa Rentoft troværdig. Wippenbüll forgik i Mandrenkelsen, og saaledes blev Vestgrændsen ogsaa her omtrent den nuværende, medens store Forandringer siden ere skete mod Nord og Øst.

Ogsaa *Böking Herred* bestod af Øer, hvoraf Gæstænacka vel var een, medens Oswalda og Bendaller nævnes som andre men ikke med mindste Sikkerhed kunne paavises. Kirkerne Lindholm (maaskee Hovedkirken), Rysum, Desbüll, Langsundtoft, Faretoft, Dagebüll, Spikebüll,

Ormershusen, Galmesbüll, og Bendal kunne med Sikkerhed eftervises, om end Beliggenheden hos tre af dem er særdeles uvis; temmelig tvivlsom er Oswald og endnu mere de andre der nævnes, saasom Wellum, Tocksbüll, Etzbüll, Weygatt og fremfor alle Niebüll. De tre uvis af Beliggenhed forgik i Mandrenkelsen.

Det allerede meget tidligt todeelte *Føør med Amrom* bestaaer, ligesom Sild, tildeels af Geestland, hvorpaa Kirkerne S. Nicolai, S. Johannis, S. Laurentii og S. Clementis laae og ligge. Temmelig sikker er desuden Hanum, og ligeledes troer man at kunne eftervise Løckbüll, medens Schallum, Øster- og Vester-Kapel og Steinodde paa Amrum ere aldeles uvisse; den sidste var rimeligviis en Landsby eller Gaard. Bynavnene Boldixum, Wrexum, Alkerum, Utersum, Dunsum, Kly(n)tum, Woldum og Steinsolt synes at fortjene Tiltro.

Medens saaledes i de 5 nordlige Herreder mange Byer angives ved Siden af Kirkerne, hvoraf dog kun enkelte nærmere kunne paavises, forsvinde de næsten aldeles, saasnart vi gaae over til *Nordstrand;* her maa vi altsaa tænke os Byerne opløste i enkelte Gaarde, og kun ved Kirkerne Husene forenede til Gader, ligesom det nu er Tilfældet i Eidersted. Laae nogle Gaarde nærmere sammen, saa førte disse stundum ogsaa et eget Navn, hvilket hyppigere synes at have været Tilfældet i Skibherrederne end paa Nordstrand.

Nordstrands nordligste Deel, *Vyriks Herred*, var et stærkt gjennemfuret Halligland, i hvilket Øerne Aland, Hwælæ major og Hwælæ minor vel maa søges, og hvortil nogle Angivelser henføre den Strækning af lignende Beskaffenhed, der efter andre var Beltringherreds Norddeel. I denne Deel laae Kirkerne Bilt, Habelde, Grodum og Hingstnes samt Landsbyen Appelum, paa den øvrige Deel Oland, Langenes, Ivenbüll, Nordmarsch, Südermarsch, og

uvist paa hvad Sted, Tinnenbüll, som muligen med et andet Navn hed Eytum. Landsbyen Wirich, om den var til, var vist uden Kirke. — Sikkert vides at have hört til *Beltring Herred* Kirkerne Øster- og Vester-woldt, Imhusen, Bupte, Bupsee, Occogroff, Volgsbüll, Konningsbüll, Rorbeck og Evesbüll, samt Kapellerne Peter- eller Fedder-Haysens og Redtwertmanns. — I *Pelvorm Herred* tör, foruden Hovedkirken Pelvorm, antages Balum, Waldhusum, Hoge, Norderwisch, Süderwisch, Gormesbüll, Flerdesbüll og Heverdamm, hvis Sted dog er tvivlsomt, samt Svens- og S. Catharina's Kapeller; uvist er det, om Buphever da allerede existerede, aldeles tvivlsomme ere Kaluer, Norderbüll, Süderbüll og Nordhever, endnu mere Eydum og Gomerum. — Ilegrof hørte vel ligesom Brunok til *Edoms Herred*, hvor desuden Stintebüll, den gamle Herredskirke, Gaikebüll, Odenbüll, Evensbüll, og Hersbüll med Sikkerhed kunne antegnes, medens Stedet især er uvist med Hensyn til Rungholt, som var en betydelig By, Ackenbüll, Halgenes, Niendamm (Eyndamm?), Uther- og Overmartfleth; Kapeller vare Fedderingmanns og Siverts, hvilket sidste dog maaskee beroer paa en Forvexling. Uvis er Obbenbüll, meget tvivlsomme Sockensbüll, Falum og det vistnok langt nyere Trendemarsch, i höieste Grad Trenthamm og Heversee. — Endeligen findes i *Lundenberg Herred.* Kirkerne Morsum, Lith og Ham, og Kapellerne S. Bartholomæi, S. Johannis og vel ogsaa S. Mariæ; paa den søndre, ved en Havarm afrevne Deel laae Lundenberg med Kapellerne Wittenbüll og Boyenbüll, og Simensberg (eller S. Peter?) saasom vel ogsaa Rødekirken. Denne Deel synes at have staaet i nogen Forbindelse med Eidersted, hvortil den senere blev landfast.

Nordfrislands Syddeel, *Skibherrederne* eller det nuværende Eidersted, deeltes i fire Øer derved, at Eiderens og Treenens forenede Vande först under Navn af Nord-

eider og siden Hever, fløď nordenom samme, medens den Arm, der fra dem gik mod S-V. beholdt Navnet Nordeider; med denne forenedes den mod S. indskjærende Heverarm (Søndre-Hever), som atter afgav en mod V. udløbende Arm, og gjenforenedes med den egentlige (søndre) Eider, som begrændsede Herredet mod Syd. Deres vide Munding kaldes i Jómsvíkingasaga Œgisdur (Ægisdyr).

I *Heverschop* eller Garding Herred laae, foruden Hovedkirken, endnu Kathrinekirken, Tetenbüll, Papenbüll og Osterhever, vist ogsaa Offenbull (eller Adenbüll?), Iven eller Sivertsfleth, Barnekemoor og Ulvesbüll (denne vel adskilt ved et Vandlöb), og Kongens Kapellet; aldeles uvisse ere Kirkenavnene Grode, Holcksboll, Iuersbull og Klerenbull. De faa angivne Bynavne ere meget uvisse; derimod kunne næsten alle de i *Eiderstedt* eller Tønning Herred angivne paavises. — Her findes Kirkerne Koldenbüttel, Widdeswort, Oldenswort, Kotzenbüll, Tønning, Alversum, Kating, Wilt og Vollerwick; Rickelsbüll, Spallebüll, Spannbüll og Hülk vare vistnok kun Bygder; Mylde, Urden og Alver eller Lütke Alversum ere höist uvisse. De Steder, hvor Kirkerne Witzwort og Oldenswort forhen laae, S. og S-O. for de nuværende, ere paa Kortet angivne med hosföiet W. og O. — I Holmbo Herred eller *Utholm* laae paa Øen Holm, foruden Hovedkirken Tating, Kirkerne eller Kapellerne S. Peter eller Ulstorp, Süderhøvd eller Bøel, Ording eller Urden, og maaskee Brøsum eller Norderhøvd, medens Ottresing neppe havde et Kapel; paa Øen Hæfræ nævnes ved Siden af Westerhever det noget uvisse Süderhever og det endmere tvivlsomme S. Viti Kapel. De fleste Landsbynavne gjenkjendes i nuværende Bygder.

Disse vare, saavidt skjönnes kan, de Herreder og Sogne, Nordfriserne havde i Eie, og efter det her Anførte er det hosföiede Kort tegnet, der ligesom sit Forbillede navngiver sig fra 1240, skjöndt det kun tör siges at vise

Tilstanden för Aaret 1300 og Mandrenkelsen 1362, altsaa i Valdemarernes Tid, den ældste, hvorom nogenledes fuldstændige Efterretninger kunne tilveiebringes. Med Hensyn til de Afvigelser fra mit Kort over hele Slesvig til denne Tid, bemærkes, at jeg, da jeg tegnede dette, vel i det Almindelige, men ikke i det Specielle, havde foretaget de foranstaaende Undersøgelser, og at den meget lille Maalestok der bød at udelade meget, som da oftere for Pladsens Skyld ikke blev det mindst Vigtige.

Turde jeg efter det Anførte tillade mig at fremsætte en Formodning om *Kortenes Oprindelse*, da er det den, at Mejer har faaet dem af en Samtidig og fundet dem værd at opbevares; men ikke selv tegnet dem eller holdt dem for ganske paalidelige, thi ellers maatte de have stemt overeens med Stedsangivelserne paa hans egne Kort. Jeg antager to Forfattere, hvoraf den ene og dueligste maaskee har været en Sildinger, og hvoraf den anden har vedföiet „Rungholdt" som et ældre, skjöndt tilvisse maadeligt, Fragment; ellers vilde det have stemt overeens med hans eget Arbeide. Jeg kan ikke antage Forfatterne at være blandt hiin Tids berömte Mænd; ellers var vist deres Navne satte paa Kortene. Disse selv antager jeg opstaaede derved, at *en tænkende Friser kort för Mejer's Tid har søgt at ordne og oversigtligt at sammenstille de Efterretninger og Sagn om ældre Tider, der vare ham bekjendte*, hvorved Phantasien havde temmelig frit Raaderum. „Designatio" kunde saaledes gjerne være en Deel af hans til dette Brug samlede Optegnelser, hvis den ikke er af endnu nyere Oprindelse.

For dem, der ikke gjöre Archæologien til deres Fagstudium, men dog ønske at gjöre sig nærmere bekjendte med de i det Foregaaende berørte Kirkeregistre o. s. v.,

bemærkes, at „*Jordebogen*" findes i Langebeks Scriptores Rerum Danicarum, Tom. VII p. 517 ff., Herredsinddelingen i Utland p. 522, Øfortegnelsen p. 532; „*Designatio* der Harden vnd Kercken in Frisia Minori oder Nordfreslandt Anno 1240" i Statsbürgerliches Magazin, 4. Bd., S. 191-95. „*Catalogus Nicolai Brun*" er trykt hos Danckwert S. 93, Westphal III, 303, i Cypræi Annales p. 338-339, og i Heimreichs Nordfr. S. 174 ff., hvor der S. 173 findes en lignende Fortegnelse af Joh. Christoph. Nic. Brun var Biskop i Slesvig, og Kirkerne, der forgik i Mandrenkelsen (efter Kuss Aar 1362), laae saaledes i hans Diøces, hvorfor Fortegnelsen er paalidelig, men Navnene afvige noget i de forskjellige Aftryk. *Joh. Harsen's Catalogus vetustus* eller det „Vertekeniss aller præposituren, pastoraten, Stede und Carspel-Kercken und Capellen, so wannerdags dem Bischops-Stift Schleswig incorporirt gewesen sin", der i hans efterladte Bibliothek af Petrejus, og som efter Outzen's vistnok rigtige Mening er forfattet ved Midten af femtende Aarhundrede (mellem 1431 og 1462), findes bedst aftrykt i Staatsb. Mag. 4. Bd., S. 195-200, desuden i Heimreich's Kirkehistorie S. 122 ff. og tildeels i Nordf. Chronik p. 105 i Udgaven fra 1666. „*Cathedraticum*" eller Fortegnelsen over Kirkernes Afgift til den slesvigske Bispestol, der er skreven ved Aaret 1463, findes i Liber censualis Episcopi Slesvicensis (Langeb. S. R. D. VII, p. 503-6) og er saaledes officiel. Fortegnelsen over Cathedraticum 1523 i den saakaldte *Schwabstedter-Bog* er aftrykt hos Westph. Tom. IV, p. 3141 ff., og over Bispetienden p. 3140, men dermed maa sammenholdes Jensens efter Manuscriptet foretagne Rettelser i hans Kirchl. Statistik d. Hzths. Schleswig. *Petrus Sax'es* Register „De locis desolatis in Friside Septentrionali" findes i hans „De præcipuis Rebus gestis Frisiorum septentrionalium Libri sex, 1656", aftr. i Westph. Monumenta inedita, Tom. I, 1377 ff. *Jonas*

Hoyer's Fortegnelse staaer i „Bericht vom Fürstenthum Schleswig etc.", edidit Olaus Henr. Moller. Flensb. 1761, p. 12 og ligner Nic. Brun's. „*Registr. Capit.* 1352-1407" endeligen staaer feilfuldt aftrykt baade i Pontopp. Ann. II, 194-95 og Langeb. VI, 584-85; et rigtigere Aftryk var höist nødvendigt, men jeg veed ikke om det er muligt. Som Beviis derpaa hidsætter jeg her Sognenes Navne i det hele Afsnit efter Pontoppidan med tilföiede Varianter efter Langebek: „„Offenbul. Parochia Rembul (Rernbol L). P. Ulvesbul. Parochia Bervecapel. P. Nytætenbül (fattes hos L.). P. Poppenbül (ligel.). P. Jordflet (Gondflet L.). P. Westermark et marue (marne L.). P. Osterhever. P. Oldentetenbul (habet Ettingum per se, sed subjacet Ettingo in Nytetenbul). Parochia Cathrinen-Capel. Par. Coldenbüttel et Hyld (Myld L.). P. Witzword. P. Oldenswurth. (P. Tönningen staaer hos L., men ikke hos P.). P. Kotrebul (Kotzenbüll; fattes hos L.). P. Grothalversum. P. Vollerwick. P. Katrum (Katzum L.). P. Ulstrup. P. Weld. P. Tating. P. Westerherd (V. Hever.)"". Om de enkelte Steder see forhen. — Endnu i andre Henseender er denne lille Fortegnelse interessant. Kongeskatten (census Regis) erlagdes nemlig til *Embedsmænd*, der kaldtes *Ettingos*, hvilket Langebek vistnok rigtigt forklarer ved „Juratos", „Edsvorne", „Edinger" (hvilke Udtryk endnu bruges om andre underordnede Embedsmænd der paa Egnen), og *Belöbet* er ansat i „*Skilling og Penning Sterling*", en Ansættelse, der, ligesom Navnet paa Føors ældste Cataster, det saakaldte „Schilling-Englisch-Buch", hvor samme Regning findes, betydningsfuldt viser den fordums saare nöie *Forbindelse mellem vor Vestkyst og England*, som først Nutiden synes igjen tilfulde at skatte.

OM UDGRAVNINGEN AF ASSERBOS OG SÖBORGS RUINER, under Hans Majestæt Kongens Ledelse i Aarene 1849 og 1850. Med nogle historiske Oplysninger af C. F. Wegener.

(Læst i Selskabets Aarsmöde paa Christiansborg den 25de Febr. 1852).

Den skjönne nordsjellandske Halvöe mellem Issefjorden og Sundet, rig paa Skove og Söer, Bakker og Dale, fremviser endnu Mindesmærker, der vidne om, at den ogsaa i Middelalderen blev anseet for et Landskab, hvor det var lysteligt at bygge og boe. Kong Valdemars Gurre og Munkenes Esrom behöve blot at nævnes for at tilbagekalde i danske Mænds Erindring, hvad Folkesagn og Historie derom have bevaret. Men ogsaa længere nede mod Kattegattet paa Halvöens af Naturen mindre begunstigede nordlige Affald fandtes en Kongsgaard og et Kloster, som begge i deres Velmagts Dage vare Skueplads for mærkelige Begivenheder. Kongsgaarden eller Slottet var Söborg; Klosteret, der snart blev til en Herregaard, var Asserbo. Nu ligge de begge i Ruiner.

Det er bekjendt, at Deres Majestæt Kongen for et Par Aar siden under egen Ledelse lod disse Ruiner udgrave og undersöge, og det kan allermindst i dette Selskab, paa dette Sted, være glemt, at Deres Majestæt paa det sidste Aarsmöde her havde den Naade at præsidere og personlig at meddele en Udsigt over de ved Udgravningen og Undersögelsen vundne Resultater. Noget senere behagede det Deres Majestæt at tilstille Selskabet tvende smukke og nöiagtige Grundtegninger over de fundne Ruiner, og nylig derhos en Dagbog over selve Arbeidet, udförlig især med Hensyn til Asserbo.

Selskabet har erholdt Tilladelse til at benytte disse Materialier til offentlig Meddelelse, og Dyrkere af Fædrenelandets Historie ville saaledes kunne vinde et anskueligt Begreb om Udstrækningen af det gamle Asserbo og Söborg og om de Fundamenter, hvorpaa begges mægtige Bygninger fordum have reist sig. Dette er, hvad en antiquarisk Undersögelse af denne Art i Almindelighed giver som Udbytte. Men eftersom Enhver er fortrolig med de gamle Klostres og Slottes indre og ydre Skikkelse, vil han i Tanken meer eller mindre tydeligt kunne forestille sig, hvorledes Asserbo og Söborg fordum have været. Oldkyndige Architecter pleie at udföre et saadant Tanke-Experiment med puncterede Linier.

Men har man saaledes Billedet af den gamle Skueplads, saa önsker man ogsaa at see de Personer, der i gamle Dage levede og færdedes paa den: Konger og Dronninger, Riddere og Lehnsmænd paa det store faste Söborg; franske Munke, der sögte Asserbo, men igjen kuldskjære snege sig bort fra en Strandbred, som Kattegattets Bölger beskyllede, og gave Plads for en nordisk Ridderslægt, der var fortrolig med Kulden og Bölgeslaget. Historien skulde löse denne Opgave. Men ogsaa af de historiske Mindesmærker ere kun Ruiner tilbage, og det er et voveligt Forsög efter disse at ville punctere et Billede af det bevægelige Menneskeliv. I al Fald maatte man ogsaa her först have et sikkert Omrids af Fundamenterne at bygge paa, Kundskab om, hvad utvivlsomme historiske Vidnesbyrd lære, og det er denne Opgave, som de forudsendte historiske Oplysninger skulde bidrage noget til at löse.

I. ASSERBO.

En liden Landstrækning mellem Arresöens nordvestlige Bredder og Kattegattet förte ved Midten af det tolvte Aarhundrede Navnet Asserbo, og bestod af Gaarden Asserbo selv med nogle under samme henhörende Bygder, bebyggede Udmarker eller Landsbyer, der særlig benævntes Asserbo Fang[1]. Det Hele udgjorde den nordostlige Deel af Halvöen Halsnæs, der dækker Indlöbet til Roeskildefjorden, og hörte ifölge den ældre Sogne-Inddeling udentvivl til Tibirke Sogn i Holbo Herred[2]. Navnet skreves dengang Aswarthebothe eller Aswarboth, hvilket nærmest synes at betyde Assers Bolig eller Eiendom; men hvo denne Asser, efter hvem Stedet saaledes kaldtes, havde været, derom give historiske Mindesmærker ingen videre Oplysning. Dog er det værd at bemærke, at dette Navn fandtes baade i Skjalm Hvides og i Thurgots höibyrdige Slægter, hvis Efterkommere i det tolvte Aarhundrede ragede frem over alle andre i Danmarks Rige.

Skjalm Hvides Slægt havde dengang sine Landeiendomme fornemmelig i Sjelland, og det er vist, at en be-

---

[1]) Lib. donat. mon. Sor. (S. R. D. IV) p. 469-470: *Aswardebothe, totum Asworthebode et Asworthebodhe fang.* — [2]) Dette seer man af en Voldgiftskjendelse i Aaret 1446 mellem Ebelholt Kloster paa den ene Side, Soröe og Esrom paa den anden angaaende Bispetienden af Soröe Klosters Gods i Asserbo og Weiby *i Tibirke Sogn* og af Esrom Klosters Gods i Hollöse. Jvfr. S. R. D. VI. 180. Det samme sees ogsaa i Aaret 1493 under Oluf Oxes Sag angaaende Asserbo, hvori Herredsfogden i *Holbo Herred* fremtræder som Övrighedsperson. Jvfr. Ryge, Ped. Oxes Levnet, S. 18. — Senere kom Asserbo til Meelby Sogn, Strö Herred. See Knudsen, Danm. i Midd. S. 89.

tydelig Deel af Asserbo, maaskee endog det hele, henhörte til disse. Men efterat Erkebiskop Eskild paa Kong Erik Lams Tid havde erhvervet for sig og Kirken det Gods, hvorved han grundlagde Esrom Kloster[1], kom ogsaa en Deel af Asserbo Fang enten ved Kjöb eller ved Mageskifte eller ved christelig Gavmildhed til dette Kloster, medens en anden Deel deraf forblev hos andre Eiere, navnlig hos den bekjendte Sune Ebbesen af Knardrup, Absalons Fætter, og hos en hvis Thorbern, der maaskee ogsaa hörte til den samme Skjalmske Slægt. Dengang beholdt imidlertid Esrom ikke længe sin Andeel af Asserbo: ved et Mageskifte med Klosteret erhvervede Biskop Absalon sig samme, imod at aftræde sine Eiendomme i Örwith, der laae Esrom meget nærmere[2]. Saaledes var Asserbo med Asserbo Fang eller dog den störste Deel deraf samlet hos den Skjalmske Slægt, hos Absalon og Sune Ebbesen, saa og hos den ovennævnte Thorbern, som deres private Arvegods.

2. Men det danske Klostervæsens Fader, Erkebiskop Eskild, sad endnu paa Lunde Stol. Han havde af sine rige Arvegodser stiftet anseelige Klostre, og hans Hu stod fremdeles til at befolke Danmark med Colonier af Sydeuropas Munkeordener[3]. Det kunde vel gjöre ham ondt,

---

[1]) Diplomat. Arnamagn. I. 34. Det egentlige Stiftelsesaar er tvivlsomt. — [2]) Possessionem Aswardebothe venerabilis Pater Absalon per commutationem optinuit a Religiosis de Esrom pro terris in silva Örwith, quæ non est longe ab Esrom. Lib. don. mon. Sor. p. 469. — Det her nævnte Örwith kunde maaskee være Örsholt i Tikjöb Sogn. — [3]) Jac. Sirmondi op. var. Tom. III, Epist. Petr. Cell. col. 1037: *Disposuerat namque in animo vestro plena et perfecta caritatis effusio, nova seminaria de omni genere sacrorum ordinum seminare provinciam vobis a Deo commissam,* etc. Chronologiske Bestemmelser mangle disse Breve.

at den nu henved hundrede Aar gamle Cartheuserorden end ikke havde fundet Veien til disse nordlige Lande, og han anmodede sin Ven Petrus Cellensis, Abbed af St. Remigii[1], om at sende hertil en Stamme af disse Brödre. Saadanne Begjeringer opfyldtes gjerne[2]. Abbed Peder skrev i denne Anledning til forskjellige Cartheuser-Priorer om den store og modne Höst, der var at gjöre i Danmark, og anmodede dem om at sende nogle Munke, som kunde indföre deres Orden i dette Land[3]. Det gjaldt saaledes om at skaffe Plads for de ventede fremmede Gjæster.

Absalon vilde som Bisp i Roeskilde ikke staae tilbage for Erkebispen i from Iver for Klostres Stiftelse og Berigelse. Hans Forfædre havde grundlagt Soröe Kloster, og han selv havde skjænket det blandt andet den störste Deel af Ondlöse, som han eiede. Han modtog nu ogsaa i sit Stift den nye Colonie af Cartheusere, som efter Eskilds Opfordring under en vis Roger kom til Danmark omtrent ved Aaret 1163[4], og anviiste den sin Andeel af

---

[1]) Först Abbed i Benedictinerklosteret Montier la Celles i Troyes Forstad, siden Abbed i Klosteret St. Remi i Rheims og endelig Bisp i Chartres. Döde 1187. — [2]) Eskilds Begjering kjendes kun af Abbedens Svar: *Ex vestra dignatione in mandato ab anno præterito accepi, quatenus Carthusienses fratres expeterem et de maturando negotio vestro eos commonefacerem.* — [3]) Sirmond. opp. l. c. col. 1151: Frater iste præsentium lator, per nos et per multos alios rogat mitti operarios de vobis in messem domini. Messis enim multa in Dacia jam alba est ad metendum; sed operarii pauci, sed minor numerus, qui non potest sufficere ad edendum agnum. Ann. eccl. Dan. I. 402. — [4]) *Erat autem negotium, sicut scitis, quatinus ad vos mitteretur frater Rogerius ad locum ordini illorum in partibus vestris perquirendum et præparandum . . . . Ecce factum est, ut imperastis. Adquievit sanctus Carthusiensium fratrum conventus justis petitionibus vestris.* Anf. St. col. 1037.

Asserbo, udentvivl den egentlig Asserbo Gaard, til en Klosterbolig [1]. Sune derimod, ligesom ogsaa Thorbern, beholdt for det förste endnu den Landsby, som de eiede i Asserbo Fang.

Saaledes blev da Asserbo indrettet til et Cartheuser-Kloster. Men det er rimeligt nok, at dette i Begyndelsen var meget tarveligt udstyret, og at de franske Munke, der kom fra Lande, hvor Klostervæsenet allerede længe befandt sig i en blomstrende Tilstand, fölte sig skuffede i deres Forventninger. De havde faaet deres nye Hjem i en af Sjellands mindre behagelige Egne [2], og de vare rimeligviis kun ved en ringe Bygning og Vaaning dækkede mod den nordlige Himmels og Strandbreds uvenlige Paavirkning. De fölte sig utilfredse i Asserbo, klagede over, at Stedet ikke passede sig for deres Kloster, og vendte efter faa Aars Forlöb, omtrent 1169, igjen tilbage til deres mildere og skjönnere Fædreneland [3].

Det af Cartheuserne forladte Asserbo faldt derefter tilbage til den tidligere Eier, der formodentlig betragtede det som sin frie Eiendom. Alligevel beholdt Absalon det ikke længe. Ved Mageskifte med Soröe Kloster overlod

---

[1]) Liber don. mon. Sor. l. l. (Aswardebothe Absalon) Fratribus Cartusiensibus, quos ad has partes vocaverat, ad inhabitandum tradidit. — [2]) Jeg kan dog ved denne Anledning ikke undlade at bemærke, at den bekjendte Jessen i en reenskrevet Udarbeidelse blandt hans efterladte MSS. udtrykker sig saaledes: *De tvende Sogne, Torup og Meelby, hvilke i fordums Tid formedelst deres Frugtbarhed bleve kaldte Canaans Land.* Men hvorpaa denne Beretning stötter sig, angiver han ikke. — [3]) Lib. don. mon. Sor. l. c. Porro fratres illi, qualitatem loci maturius explorantes, causati sunt tandem, hujusmodi possessionem eorum ad inhabitandum omnino non congruere, et, eâ relictâ, ad propria remearunt.

han sit Asserboske Gods med Towebek [1] til Soröe, hvorimod Klosteret igjen afstod til ham ikke alene den Deel af Ondlöse, som det af ham havde erholdt, men ogsaa den övrige Deel deraf, som det ved Kjöb selv havde erhvervet sig [2].

3. Gaarden Asserbo var saaledes bleven en Grangie eller Ladegaard under Soröe Kloster. Til samme Tid erhvervede Klosteret sig ligeledes de omkring Asserbo liggende bebyggede Udmarker eller den saakaldte Asserbo Fang. Skjalm Hvides Slægt eiede, som ovenfor bemærket, det meeste deraf; men denne samme Slægt, der havde stiftet Soröe, betragtede sig som Klosterets födte Velgjörer og vedblev at foröge dets Rigdomme. Af Sune Ebbesen og Thorbern erholdt nu Soröe Kloster som Gave den dem hidtil tilhörende Asserboske Landsby, og da Klosteret endelig ved Kjöb erhvervede sig endnu en anden nærliggende Landsby, besad det samlet den hele Asserbo Fang [3]. Naar dette skeete, lader sig vel ikke ganske nöie

---

[1]) Denne Bæk kjendes nu ikke mere, idetmindste ikke under dette Navn. Om Osebro og dens Möller — nedenfor. — [2]) Memoratus igitur Pater Absalon, recogitans pie super novella fundatione sua (Sorö), proposuit filiis suis in Sora, possessionem eandem (Asserbo) ad commutandum, et commutaverunt sic: Dederat alias monasterio (Soröe) idem ipse Pater majorem partem de villa Undlöse; ad illam igitur partem datam emerunt Fratres partem residuam a possessoribus pro 52 marcis argenti, ut commutationem facerent æquam, — et tradiderunt ei. Recepit itaque (Absalon) utrasque partes illas in Undlöse, villam scilicet Undlöse totam, — et assignavit Monasterio prædictum Asworthebode cum rivo Towebek in possessionem perpetuam. Anf. St. — [3]) Liber donat. (S. R. D. IV) p. 470: Præterea pagum unum ibidem optinuerunt Fratres eodem tempore a Dom. Sunone, filio Ebbe, et a quodam Thorberno pia largitione; alium que pagum etiam ibidem opti-

bestemme; men rimeligviis er det skeet allerede faa Aar efter Cartheusernes Bortgang. Thi Absalons Authenticum og de övrige Skjöder ligge vistnok til Grund for de pavelige Beskyttelsesbreve, blandt hvilke alt Pave Lucius den Tredies af femogtyvende Januar 1182 nævner Grangien Asserbo med Skove, Enge, Græsgange og den forbi flydende Tovebæk som Soröe Klosters retmæssige Eiendom [1].

Om Asserbos Skjæbne i den Periode, da det tilhörte Soröe, er ikke meget at sige. De Landboere, der dyrkede og beboede Fangen, Udmarkerne eller Landbyerne, vare Klosterets Undergivne eller Tjenere, der ved Afgift og Arbeide maatte gjöre Fyldest for Brugen af Klosterets Marker. Asserbo Gaard selv var ligesom et lidet Filial-Kloster eller Lyd-Kloster, en saakaldet Obedientia, hvori nogle Munke boede for umiddelbart at bestyre Avlingen paa Klosterets Bekostning ved Lægbrödres og Tjeneres Hjælp [2]; den var en Ladegaard, en saakaldet Grangie eller Kornlade [3], hvoraf Soröe, ligesom andre rige Klostre havde mange.

Grangien Asserbo nævnes hyppigt i de Beskyttelsesbreve, hvorved Paver og Bisper confirmerede Soröe Kloster dets Besiddelser, saasom i Urban den Tredies

---

nuerunt ab aliis emptione sua; sicque totum Asworthebode et Asworthebodhe Fang possident justo titulo, prout expressius habetur in authentico dicti Patris Absalon.

[1]) Thorkelin Diplom. Tom. I. 267: *Grangiam quoque, que dicitur Aswarthabothe cum siluis, pratis, pascuis et riuulo preterflente, qui dicitur Tovebek, quam concambio diuersarum terrarum a prescripto Episcopo obtinuistis.* Brevet er dateret 1181, fordi det fölgende Aars Begyndelse er regnet fra Paasken af. — [2]) Jvfr. Suhm VII. 629 og Abr. Kall til Suhm VIII. 428-29. Not. — [3]) Grangia, granchia, grancia, grancea, granca, see Gloss. man. med. et inf. latin. Tom. III. 825. 827.

Bulle af tiende December 1186, i Absalons Beskyttelsesbrev af 1197, i Innocens den Tredies Privilegium af treogtyvende November 1198, i Innocens den Fjerdes Bulle af syvende October 1248 og saaledes fremdeles[1]. Og da i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede, paa Kong Erik af Pommerns Tid et Kataster blev forfattet over de Soröeske Eiendomme, beskreves Asserbo som en anseelig Besiddelse, der strakte sig mod Nord til Thornshöi og Næbbe og langs Strandbredden mellem Asserbo og Tidsvilde[2].

Hvorlænge Soröe Kloster eiede Asserbo i denne Omfang, lader sig neppe ganske bestemt angive. Det er muligt, at enkelte Dele af Asserbo Fang bleve afhændede eller mageskiftede tidligere end andre og end selve Gaarden eller Grangien[3]. Endnu i Aaret 1446 eiede Klosteret Gods i Asserbo og Veiby, Tibirke Sogn, hvoraf Bispetienden var skjænket til Ebelholt Kloster, uden at man dog ved Vished tör paastaae, at Soröe dengang ogsaa besad selve Grangien, hvilket dog synes rimeligt[4]; men

---

[1]) Thorkel. Dipl. Arnam. Tom. I. 273. 276. 75. 163. Mon. Soran. var. (S. R. D. IV) p. 564. — [2]) S. R. D. IV. 470: Limites autem seu termini totius Asworthebodhe taliter distringuntur et sunt: in parte aquilonari terminus est in Thornshöghe, Næbbe, in littore maris inter Tiswilde et Asworthebodhe. — [3]) Saaledes kaldes f. Ex. den Jacob Öpesön, der 1553 overdrog en Gaard i Tiswilde til Esrom Kloster (Pontop. Ann. eccl. Dan. Tom. II. 201), *Jacobus Opesön de Asworthæbodæ*, uden at han dog kan have været Eier af selve Gaarden. Diplom. Langeb. Ms. Arch. Reg. — [4]) S. R. D. VI. 180. Roeskilde Capitel var den 5 Aug. 1446 Voldgiftsdommer i en Strid mellem Soröe og Esrom paa den ene Side og Ebelholt paa den anden angaaende Bispetienden af Soröes Gods i Asserbo og Weiby, og Esroms Gods i Hollöse. Capitlet tilkjendte Ebelbolt denne Tiende; men Godset var Soröes og Esroms Eiendom.

nogle faa Aar derefter var idetmindste denne Grangie gaaet over i en anseet Herremands eller Adelsmands Eie, uden at det dog deraf fölger, at han besad ligeledes det övrige af Asserbo Fang, hvad alligevel kunde have antagelig Formodning for sig. Denne Adelsmand var Peder Oxe.

4. Familien Oxes Udspring og tidligere Historie er lidet oplyst[1]. Peder Oxe er den förste, der nævnes i Danmark, og er Stamfader for den hele danske Linie af denne Slægt. Han maa være födt i Slutningen af det fjortende Aarhundrede, eftersom han allerede i Aaret 1408 nævnes som „beskeden og hæderlig Svend", det er, ung og ugift Adelsmand[2]. Senere ægtede han Mette Godow, Hr. Johan Godows Datter, af gammel dansk Adelsslægt, og var en meget anseet Herre i Kong Erik af Pommerns Tid: 1420 sad han i Kongens Raad, 1423 nævnes han endnu som Knape, 1425 var han den förste Lehnsmand paa Örekrog, der formodentlig ved den Tid maa være bleven opfört istedenfor det gamle Flynderborg, og 1435 undertegnede han Forliget i Vordingborg mellem Kong Erik og Hertug Adolph af Slesvig[3]; til samme Tid var han Slotsherre paa Helsingborg Slot og anförte som saadan

---

[1]) De tidligere Efterretninger hos Hofman og Ryge synes at indeholde indvortes Modsigelser, og vedkomme overhovedet ikke denne Afhandling. — [2]) Ryge, Peder Oxes Levnet, S. 3: *Discretus famulus et honestus Petrus Oxe*, hedder det i et Pantebrev af dette Aar. — [3]) Hvitfeld, IV. 299 (Quart-Udg.). Ryge, S. 2. Hvitfeld, IV. 401. Faa Aar iforveien nævnes Albert Bydelsbach som Lehnsmand paa Flynderborg 1419, rimeligviis den sidste: Dan. Atl. VI. 49. Hvitfeld, IV. 558. Paa sidstnævnte Sted læses i begge Udgaver: Peder Oxe Rudbecke. Der kan ikke være nogen Tvivl om, at dette er urigtigt, og at to Personer ere gjorte til een.

Skaaningerne i Kampen mod Engelbrecht Engelbrechtsen, hvem han 1436 leverede Træfningen ved Rodnebro [1]. At han ogsaa under Kong Christopher af Baierns Regjering var vel anseet, derom vidner et Gavebrev af fireogtyvende August 1440, hvorved Kongen af særdeles Naade, saa og for hans Tjeneste og Troskab skjænkede ham, hans Hustru og deres Efterkommere til bestandig Eiendom en Kronen tilhörende Grund i Helsingör og den paa samme Grund staaende Bygning [2].

Det lader sig ikke omtvivle, at Peder Oxe som Stifter af en dansk Adelslægt maa have erhvervet sig faste Landeiendomme i dette Rige; kun er Maaden, hvorpaa han erhvervede sig dem, ikke ganske nöie bekjendt. Rimeligviis er en Deel af Godowernes Gods gaaet over til ham paa Grund af Ægteskabet med Mette Godow; thi dennes Broder Ulf Godow tilstod den fjerde April 1434 Sösteren lige Arveret med sig eller fuld Broderlod i den Arv, som var tilfaldet dem efter deres Forældre [3]. Men Ulf Godow eiede og skrev sig som Eier af Lunde eller Lundegaard paa Laaland [4], og netop dette og andet laalandsk Gods, navnlig Nielstrup, findes kort efter i Oxernes Besiddelse. Vist er det dernæst, at Peder Oxe för sin Död erhvervede sig Asserbo, og at denne Gaard blev

---

[1]) Bispe-Kröniken Y (Qu. Udg.) og Krön. IV. 568. — [2]) Gavebrevet hos Ryge, S. 5. — [3]) *Foræ Kiærlighet, Gönst, Hiælpp oc mangfoldelich Wælgerninger, som myn kiære Swagher Pæther Oxæ oc hans kiære Hussfrwæ Fruæ Mætte Gothows Dotter myn Söster, haue bewist oc giort mich alle Tithe,* hedder det i Brevet hos Ryge, S. 4-5. — [4]) Arnamagn. Saml. af Dan. Dipl. Fasc. 3 no. 13 har et Brev af 19 Januar 1451, hvorved Oluf Godow af Lunnæ indsætter sin Söstersön Johan Oxe af Asserbo til sine Börns Værge. — Lundegaard, nu Christiansdal, og Nielstrup ligge nu begge under Grevskabet Hardenberg.

betragtet som hans væsentligste Eiendom, hvorefter han skrev sig Peder Oxe til Aswardebode[1]. Dersom altsaa Soröe Kloster endnu i Aaret 1446 havde eiet baade Gaarden og Godset Asserbo, saa maa Peder Oxe i sine sidste Leveaar, mellem 1446 og 1450, ved Mageskifte eller paa anden Maade have vundet det.

Asserbo blev i Familien Oxes Hænder næsten gjennem et halvt Aarhundrede. Gaarden Asserbo kunde i den Tilstand, hvori den gik over fra en simpel Grangie eller Ladegaard til et adeligt Herresæde, neppe tilfredstille en dansk Riddersmand i Midten af det femtende Aarhundrede[2]; thi Cartheusermunkene havde ikke kunnet udholde at beboe den, og Soröe Kloster havde neppe anvendt noget betydeligt paa dens Bygninger. Det er derfor meget sandsynligt, at Peder Oxe har bygget eller dog ombygget og udvidet den Deel af Bygningen, som Herskabet selv vilde beboe, og at fölgelig Omdannelsen af den nordre og Opförelsen af en Deel af den vestre Flöi, hvis stærke Fundamenter og Mure endnu i anseelige Levninger ere tilbage[3], maa henföres til denne Tid. Hans Efterkommere, Asserbos fölgende Herrer[4], besade andre Godser, som de synes at have givet Forrangen fremfor dette.

5. Det var hans Sön, Johan Oxe til Asserbo, der i en saa betydelig Grad udvidede Familiens Besiddelser. I Kong Christian den Förstes og Begyndelsen

---

[1]) Ryge, S. 5 Not. c. — [2]) Brunius, om Glimminge (Histor. Tidssk. V.) S. 577-78 regner „de ældre Herregaardes faste Steenhuse fra det femtende Aarhundrede, og vel endnu tidligere, indtil Midten af det sextende Aarhundrede". — [3]) Man see Grundtegningen af de opgravede Ruiner paa hosföiede Tavle. De övrige lettere Flöie ere formodentlig oftere ombyggede. — [4]) Peder Oxes Dödsaar er ubekjendt; men i Aaret 1450 var Mette Godow Enke.

af Kong Hans's Regjeringstid indtog han nemlig en meget anseelig Stilling i dette Rige. Allerede i Aaret 1451 nævnes han som Kongens Hofsinde og vedblev at være det i nogle Aar [1]; 1454 var han en Tid Lehnsmand paa Kjöbenhavns Slot [2], og i det fölgende Aar 1455 under-

---

[1]) I den Arnam. Saml. Dan. Dipl. Fasc. 3 no. 16 og Fasc. 62 no. 1 nævnes han saaledes den 17 October 1451 og den 1 Juli 1453. — [2]) Thi i dette Aar modtog han Inventariet paa samme af Hr. Eggert Frille, ifölge Orig. i Kgl. Geh. Arch. saaledes lydende:

Thette ær thet som jec jehan oxe hawer anamet aff her æggert frille vppe köpenhaffn^e hws anno etc. l4.

Primo i jens kammerswens kællere j fath malmersy. jtem j fath bascher. jtem j fath garskanier. jtem ij fath rinsk wyn. jtem j pund meell. jtem i½ lest danst öl. item j sythe flesk. jtem xx salthe gæs. jtem ½ tynne oxe twngher. jtem xxj lewendhe swyn. jtem xii½ tynne smör. jtem ix tynne koköt. jtem iij tynne öre ok roskerff. jtem j pype olgh. jtem viij skerm brækere oc xj kammer. jtem ij sware busser oc xiiij jærn bandh till thænom. jtem v busser met xv kammer. jtem iij busser met therris kammer. jtem vj lodh busser. jtem i briggere husset iiij öl kaar. jtem j brigge panne ok j wrthe kædell. jtem ½ skippund humle. jtem j fath met ængelske pyle oc thene. jtem i sthegerhusset iij sthore gridher met föddher. jtem ij kælle. jtem ij kælle gridher. jtem j skoret grithe. jtem j lyden keldh grythe. jtem j rösth. jtem j Seneps qwern. jtem j brandhe jern. jtem j brath speeth. jtem i dwghe husset xxx hærre fath. jtem j^c knabe faath. jtem iij dwghe till myn her konghens borth. jtem iij knabbe dwghe. jtem ij hesthe ok j wagn. jtem boskap i kælleren j jern skulff. jtem j jern sthang. jtem ij træ kanner. jtem j jern hacke. jtem ij lywsse sthagher. jtem viij kopper kakelle till pybe ognen. jtem i ladhe gardhen xxiiij kör. jtem v qwiær. jtem vj plaw öxn. jtem x stwdhe. jtem ij thywre. jtem xiij vnnöthe. jtem ij hæsthe ok en wagn. jtem j hors oc j föl. jtem xlvj faar. jtem xl swyn vnghe oc gamle. jtem x gæs. jtem xviij höns ok xij ændher. jtem iiij plaw jern. jtem

skrev han som Rigsraad Kong Christians Bekræftelse paa det Lehnsbrev, som Kong Christopher af Baiern havde givet Hertug Adolph[1]; ved Kroningen i Upsala 1457 blev han slaaet til Ridder, og hans Navn findes hyppigt i Datidens offentlige Acter. Efter sin Svoger, Hr. Folmer Knob havde han erholdt Forlehningen med Krogen eller Örekrog Slot[2]; rimeligviis ved Giftermaalet med dennes anden Hustru og efterladte Enke, Birgitte Bondesdatter Thott, Datter af Bonde Jepsen Thott til Krogholm[3], beholdt han ogsaa det falsterske Birk, hvormed Hr. Folmer

---

ij plawe oc en harffue. jtem j brigge kædell oc ij ölkar. jtem iij tynne öl. jtem vi pund malt. jtem xviij pund bywgh. jtem iii½ pund hawer. jtem j pund mel. jtem j lest tynne. jtem ij sydher flesk. jtem j tynne koköth. jtem iij salthe faar. jtem iiij salte gæs. jtem iij syenghe dyner. jtem ij siengh klæthe. jtem iiij laghen. jtem iiij höwendher. jtem iij sæcke ok j skæppe. jtem ij grydher iij kællé. jtem xij fath. jtem ij dwghe ij hand klæthe. jtem xx dricke kaar. jtem ij öxer. jtem ij nawer oc j spegerbor. jtem j kanne. jtem j mwldugh. jtem j spathe. jtem viij melke butther. jtem j lee jtem j messe rethe. thell witnes byrth thricker jæk myth Jncighle nætthen fore thenne skrifft. (Johan Oxes Segl findes paatrykt i grönt Vox). Iövrigt var Johan Oxe ikke meget længe Slotsherre paa Kjöbenhavns Slot; allerede i October samme Aar havde Joach. Griis denne Post.

[1]) Jensen u. Hegew. Privil. d. sch. h. Ritterschaft, S. 33. — Findes ogsaa hos Christiani, men baade i den tydske og i den danske Udgave med en her forvildende Trykfeil, idet der nævnes en Olef Oxessen, istedenfor Oluf Axelsen, uden at tale om andre Feil. — [2]) Dan. Atl. VI. 49. Folmer Knobs (el. Folrad Knops) förste Hustru var Johan Oxes Söster Anna. — [3]) Hun var förste Gang gift med Peder Brahe til Witsköfle, med hvem hun havde to Sönner, Hr. Axel Brahe til Krogholm og Hr. Niels Brahe til Witsköfle. I hendes andet Ægteskab blev hun Moder til Laurids Knob.

havde været forlehnet[1], og desuden Söborg Slot, som Fru Birgitte havde i Pant. Endelig havde han 1468 Forlehningen med Helsingborg Slot lige til sin Död, og fik dertil 1473 Landskrone med Byfogdie og Byskat[2].

Ved disse indbringende Forlehninger og Kongens vedvarende Gunst blev Hr. Johan Oxe istand til saaledes at foröge sine egne arvelige Besiddelser, at Fædrenegaarden Asserbo snart udgjorde kun en ringe Deel af hans Rigdom. Lundegaard paa Laaland og det övrige Godowske Arvegods, som hans Morfader og Svoger, Johan og Ulf Godow, tidligere havde pantsat, indlöste han 1460 for en anseelig Pengesum[3]. Torsöe Gaard og Gods i Skaane, der udentvivl for en Deel havde tilhört Birgitte Thott, erhvervede han sig heelt 1485 ved Overeenskomst med sine Stedsönner Hr. Niels Brahe og Laurits Knob, Fru Birgittes Sönner af förste og andet Ægteskab[4]. Af mindre Eiendomme besad han derhos adskillige, saasom Espeskovgaard i Örslev Sogn, Ringsted Herred, og Kjöbstædgaarde

---

[1]) Ryge, S. 6-7. Denne Forlehning nævnes: *Bredemade Birk* og *Særslev Fang*. En Strid, hvori dette Lehn indviklede ham med den Kongelige Slotsherre paa Nykjöbing, Hr. Johan Frille, blev bilagt 1458 paa Vordingborg Slot. Smstds, S. 7-9. — [2]) Kall Rasmussen, om Gurre (Hist. Tidsk. I) S. 478. Naar det smstds hedder, at Joh. Oxe var forlehnet med Gurre, da har Forfatteren selv, hvis udbredte Lærdom i vor Personalhistorie ogsaa nærværende liden Afhandling paa flere Maader har nydt godt af, meddeelt mig, at denne Angivelse (efter Ryge) udentvivl er urigtig og blot bygget paa det i Histor. Tidskr. I. 475-77 aftrykte Document, der ikke indeholder tilstrækkelig Hjemmel for, at Johan Oxe 1466 havde Gurre. — [3]) Nemlig 800 Mark Lybsk og 200 rhin. Gylden. Ryge, S. 9-10. — [4]) I Peder Dyrskyts Optegnelser hedder det bestemt, at Torsö var Oluf Oxes mödrene Gaard. Om Vederlaget for Torsö opstod der en Strid med Laurids Knob efter Johan Oxes Död. Ryge, S. 11-12. 14. 16.

i Helsingör, Landskrone, Roeskilde og Nestved[1]. Blandt alle disse Besiddelser synes Torsöe at have været den anseeligste; den blev betragtet som hans egentlige Hovedsæde, og Arveherren til Asserbo kaldtes og kaldte sig nu ialmindelighed Hr. Johan Oxe til Torsöe. Da han ved sit andet Ægteskab med Inger Bilde, Datter af Hr. Torben Bilde til Allinge, havde faaet noget Gods i Sjelland, udentvivl i Steenlösemagle og Sandby, saa solgte han igjen 1487 dette med sin Hustrues Samtykke[2].

Imidlertid var Kong Christian den Förste död, og Enkedronning Dorthea stod i Aaret 1488, rimeligviis i det tidlige Foraar, beredt til at foretage sig en Romerreise. Hr. Johan Oxe var Dronningens Hofmester[3] og skulde som saadan ledsage hende. Det var maaskee i Anledning af denne fromme Valfart eller under samme, at han doterede et Alter ved Esrom Kloster og skjænkede det Böger, Kalke og andre Prydelser; thi den fjerde Mai samme Aar udstedede Pave Innocens den Ottende fra Rom af et Brev, hvorved han tilstod dem, der understöttede denne Donation, en Slags syvaarig Indulgents[4].

---

[1]) Kall Rasmussen, om Gurre, S. 478 og der anförte Beviser. Om Hr. Oluf Geeds confiskerede Gaard, see Dan. Mag. I. 265 fg. Hvitf. V. 174. Espeskovgaard (Ryge, S. 10-11) maa have været en ubetydeligere Eiendom. — [2]) Dan Mag. V. 82. Da der udtrykkelig tilföies, at Afhændelsen skeete med Inger Bildes Samtykke, tör man vel antage, at dette Gods egentlig har været hendes. — [3]) Ikke Cantsler, som det hedder i Dan. Mag. I. 266 Not. c. Det fölgende Pave-Brev kalder ham udtrykkelig: Magister domus. — [4]) Diplomat. i Geh. Arch. bevarer dette Brevfragment, der 1761 var Langebek meddeelt af Bibliotheks-Amanuensis Brandt: Innocencius Episcopus seruus seruorum Dei, Universis presentes literas inspecturis Salutem et apostolicam benedictionem. Licet is, de cuius munere venit, ut sibi a suis fidelibus digne et laudabiliter seruiatur . . . que merita supplicum excedit et uota bene merentibus sibi multo maiora retribuat quam

Mod Slutningen af Juli[1] er formodentlig Enkedronningen med sin Hofmester kommen tilbage til Danmark. Han döde et Par Aar derefter[2].

---

ualeant promereri, nichilominus desiderantes domino populum reddere acceptatiorem, fideles ipsos ad complacendum ei quasi quibusdam allectiuis muneribus indulgenciis et remissionibus inuitamus, ut exinde reddantur diuine gracie apciores. Cupientes, ut altare Monasterii Esrom, Cisterciensis ordinis, quod, sicut accepimus, dilectus filius nobilis vir Johannes Oxe de Torsa, Miles Lundensis diocesis qui karissime in Cristo filie Swecie et Noruegie Regine illustris Magister domus et sibi plurimum gratus et acceptus existit, pia deuocione ductus dudum de propriis bonis suis, de ordinarii loci licencia ... dotauit, nec non libris, calicibus, paramentis et aliis ornamentis ad diuinum cultum necessariis decenter ornauit, congruis frequentetur honoribus ac de .. eatur, Cristique fideles eo libencius deuocionis causa ad illud confluunt ac ad manutencionem et conseruacionem manus promcius porrigant adiutrices, quo operibus gracie uberibus conspexerint se refectos, de omnipotentis dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus et singulis Cristi fidelibus vere penitentibus et confessis, qui altare predictum in suis singulis festiuitatibus a primis vesperis usque ad secundas vesperas deuote annuatim ac ad conseruacionem et manutencionem altare predictum manus porrexerint adiutrices, Septem annos et totidem quadragenas de iniunctis sibi penitenciis misericorditer in domino relaxamus, presentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Datum Rome apud Sanctum Petrum Anno incarnacionis dominice MCDLXXXVIII, Quarto nonas Maji, Pontificatus nostri anno quarto. Volumus autem, quod si alias visitantibus altare predictum m .... trices aut alias inibi elemosinas erogantibus seu aliqua alia indulgencia in perpetuum vel ad certum tempus nondum .... os concessa fuerit, presentes litere nullius existant roboris vel momenti.

[1]) Dronningen var udentvivl nylig hjemkommen den 1 August 1488, da hun befandt sig paa Vordingborg Slot. En Vinterreise har hun neppe gjort, og den 9 Novbr. s. A. var hun paa Nykjöbing, d. 30 Marts 1489 paa Kallundborg. Diplomat i Geh. Arch. — [2]) Han var död för den 18 Mai 1491. Regest. dipl. H. D. p. 555-556. Ryge, S. 13.

Den störste Deel af det Gods, som Hr. Johan Oxe ved Arv, Giftermaal eller Kjöb havde erhvervet, gik efter hans Död over til hans Sön med Birgitte Thott, Hr. Oluf Oxe. Han erholdt idetmindste baade Asserbo, Torsöe og Pantebesiddelsen af Söborg. Men Oluf Oxe adsplittede og tabte disse Eiendomme ved en Række af uheldige eller ubesindige Foretagender, som indviklede ham i uendelige Fortredeligheder og bevægede hans Stedmoder Inger Bilde til at overdrage Værgemaalet for sine umyndige Börn til Kong Hans selv [1]. Det förste, Hr. Oluf Oxe skilte sig ved, var Fædrenegaarden Asserbo, som han udentvivl allerede i Faderens Dödsaar solgte til den bekjendte Povel Laxmand til Valden i Halland, Kong Hans's Hofmester, der alt i hans Faders Tid synes paa flere Maader at have staaet i Beröring med Familien Oxe [2].

6. Asserbo fik saaledes et nyt Herskab og forblev fra samme Tid af, dog med nogen Afbrydelse, hos Laxmands Slægt, i mandlig og quindelig Linie, indtil det ved Mageskifte kom under Kronen. Det var en Periode af ikke meer end omtrent et halvt hundrede Aar, men en meget urolig Periode.

Laxmand havde kjöbt ikke alene Gaarden Asserbo, men ogsaa det derværende rörlige og urörlige Bohave. Om begge Handeler, der synes sluttede hver for sig, begyndte strax en heftig Strid mellem Sælger og Kjöber [3].

---

[1]) Ryge, S. 16. Fru Inger og Joh. Oxes Börn med hende have saaledes formodentlig beholdt det laalandske Gods. — [2]) Reg. Dipl. p. 555. Joh. Oxes Gavebrev til Esrom hos Ryge, S. 11-12. — [3]) Den i Aaret 1492 afsagte Dom er vor eneste Kilde. I den hedder det, at Hr. Oluf svarede *om Asserbo, at thet er hans Gard oc Her Laxmand togh hanum tiilforn fra;* men efterat Gaarden selv derpaa er tilkjendt Hr. Laxmand, hedder det videre:

Hr. Oluf Oxe paastod, at Hofmesteren havde faaet Gaarden fra ham paa en uretfærdig Maade, uden at det dog bliver klart, hvori Uretfærdigheden egentlig skulde have bestaaet, og han beklagede sig derhos over, at Laxmand fra Tid til anden utilbörligen opsatte at bringe Sagen til endelig Afgjörelse ved, som det synes, ikke at betale ham det med Gaarden særlig afhændede Bohave. Da nu Hofmesteren midt under disse Stridigheder i Foraaret 1492 skulde drage til Gulland med Biskop Niels Glob af Viborg og nogle andre Rigsraader for paa Kongens Vegne der at sidde i Retten, og da han rimeligviis befrygtede, at Hr. Oluf skulde benytte hans Fraværelse til at tage sig selv tilrette, saa lod han sig af Kongen give en skriftlig Forsikkring, at Ingen maatte gjöre noget Angreb paa hans Gods under hans Fraværelse og sex Uger efter hans Hjemkomst. Derefter reiste han bort, og i Juni Maaned sad han i Retterthinget paa Gulland[1].

Men det kongelige Sikkerhedsbrev havde ingenlunde den tilsigtede Virkning, og Asserbo blev Skuepladsen for meget voldsomme Optrin. Oluf Oxe væbnede nemlig en Deel af sine Bönder, foer ind paa Gaarden, ödelagde meget og bortförte det omtvistede Gods og Boskab; og da, som rimeligt er, ved denne Leilighed Herredsfogden i Holbo Herred paa Embeds Vegne havde gjort ham Modstand, saa vendte sig hans Forbittrelse og Voldsomhed

---

Hwad Tiiltal han haffuer siden tiil Her Laxmand om Asserbo, thet tale oc fölge som tiilbör. At disse sidste Ord angaae Oluf Oxes Fordring for *Boo oc Booskaff rörendes eller urörendes*, fremgaaer temmelig klart af Forliget i Aaret 1493. Jvfr. Ryge, S. 18. 20.

[1]) Strelow, Guthiland. Cron. S. 235-239. Den ved samme Leilighed givne Forordning er udstedet Hellig Legems Aften, d. e. den 20 Juni.

saaledes mod denne, at han overfaldt ham endog i det Öieblik, da han sad paa Thingstedet selv, skjöd efter ham og forjog ham fra Thinget[1]. Alt dette foregik, medens Povel Laxmand var paa Gulland.

Saasnart Hofmesteren var kommen tilbage til Danmark, lod han udtage en kongelig Stævning mod Hr. Oluf Oxe, at möde i Kjöbenhavn og svare til Anklage. Sagen blev foretaget i September Maaned samme Aar 1492 i Kongens egen Nærværelse, og den femtende September blev saaledes kjendt for Ret: at Oluf Oxe skulde overlade Asserbo quit og frit til Povel Laxmand og give Erstatning for övet Hærværk; at han for Overtrædelsen af det kongelige Sikkerheds-Brev skulde lide Straf efter Kongens Villie, naar han havde fyldestgjort Laxmand; at han med Hensyn til sine formeentlige Fordringer paa denne skulde forfölge sin Sag ved Lov og Ret[2]; at han for Overfaldet paa Kongens Foged skulde have sin Hovedlod forbrudt og sit Liv henstillet til Kongens Naade; endelig at han paa Grund af den mod Herredsfogden udövede Overlast skulde være underkastet dennes personlige Sagsögelse for Landsthinget[3]. — Kong Hans straffede iövrigt ingenlunde Oluf Oxe paa Livet, som Dommen havde berettiget ham til; men derimod synes han rigtignok at have benyttet denne Leilighed til at vinde det pantsatte Söborg tilbage til Kronen[4].

---

[1]) Ryge, S. 18: *Och sammeledes kerde Her Laxmand, at Her Oluf Oxe met sinæ Tienere giorde wor Herrisfoget i Holboherrit Christiern et fult Thingfred, skiöd till hannum oc woldelige dreff hanum fra Tinget.* — [2]) Peder Dyrskyts Anmærkning (Ryge, S. 20), at der ogsaa var Skyld paa Laxmands Side i denne Sag mod Oluf Oxe, synes ogsaa ved denne Artikel i Dommen at vinde Bestyrkelse. — [3]) Rosenvinge, Udv. af gl. dan. Domme, I. 23-25 har ligeledes hele denne Domsact. — [4]) Derom nærmere i de histor. Oplysninger om Söborg nedenfor.

Der hengik endnu meer end et heelt Aar, inden Povel Laxmand kom til Endelighed med Hensyn til Oluf Oxes Fordringer. Dette skeete nemlig först den fjortende December 1493, da et Forlig kom istand, afsluttet paa selve Asserbo saaledes, at Hr. Oluf opgav alt videre Krav, imod at Hofmesteren gav ham tre Öxne, tre Mark lybsk samt hundrede og sex Skilling [1].

Fra den Tid af havde Povel Laxmand Gaarden Asserbo i rolig Besiddelse, saalænge han levede, modtog der en enkelt Gang Besög af Kongen selv [2], og udvidede

---

[1]) Ryge, S. 19-20. Oluf Oxes Qvittering lyder aldeles ikke paa Gaarden Asserbo, men som ovenfor bemærket, alene paa Inventariet *(Bo og Boskab)*. — [2]) Derom vidner et af Kongen den 15 Decbr. 1496 paa Asserbo udstedet og i Asserbos Historie vigtigt Mageskifte-Brev, hidtil utrykt, men lydende saaledes i Cod. Esrom.:

Priuilegium Regis Johannis super villam Æsmendorp.

Wii Hans met Gudz Nade Danmarks, Norges, Vændis oc Gotis Koning, vdwald Koningh til Swerighe, Hærtugh vdi Slæswik, i Holsten, Stormarn oc Ditmersken Hertug, Greffue i Oldenborgh oc Delmenhorst. Giöre alle witherlight, att wii haffwe skiöt oc affhend, oc met thette wort opne Breff sköder oc affhænder fran oss oc Kronen oc Effterkommere oc ind til Renliffuede Mæn Hr. Abbed Pæder oc meninghe Conuent i Esserom Closter thesse efftercreffne wore oc Kronens Garde oc Gotz, sam ær, först Æsmendrop By sex Garde i Holbohæret liggendis, Then förste ær Bryde Garden, som Peder Litle i boer, oc giffuer halff sywende Pund Koorn. Jtem then annen Lasse Marqwardsön i boer, oc giffwer halfftredie oc tywge Skæpper Rugh, eeth Pund tre Skæpper Bygh, syw Skæpper Haffre, i Lam, een Gaes, fire Höns, ii Slætte-Daghe, fire Skære-Daghe, tre Plöye-Daghe, ager xx læs Wed. Then tredie, Marquord i bor, giffuer xxii½ Skæpper Rug, ith Pund tre Skepper Byg, syw Skepper Haffre, i Lam, i Gas, iiii pullos, ii Slætte-Dage, iiii Skære-Dage, tre Plöye-Dage, xx Læs Wedh. Then fierde, Per Wan i boer, giffwer xxii½ Skepper Rug,

meget betydeligt det underliggende Böndergods. Han gjorde nemlig den sextende Januar 1497 et Mageskifte

---

ith Pund tre Skæpper Byg, vii Skæpper Haffre, ith Lam, i Gaes, fire Höns, ii slætte-Dage, fire skære-Dage, tre plöye-Dage, xx Læs Wed. Then fæmpte, Jep Hæwensön i boer, giffuer i½ Pund Rug, i½ Pund Byg, vii Skæpper Haffre, i Lam, i Gas, fire Höns, ii slætte-Dage, iiii skære-Dage, iii plöye-Dage, xx læss Wed. Then sette Jes Ysackssön i boer, giffuer 22½ Skepper Rug, ith Pund tree Skæpper Byg, syw Skepper Haffre, i Lam, i Gass, iiii Höns, ii slætte-Dage, iiii skære-Dage, iii Plöye-Dage, xx Læss Wedh. Alle thesse forskreffne sex Men giffue huert annet Aar een feedh Oxe, oc hwert annet Aar een feed Koo, oc hwert Aar een feedh Galt oc ith Foer. Jtem i gard i Sebberop, som Hogen iboer, giffuer fire Skepper Rug, ny Skepper Haffre, sexten Grotte myndre een Ængelsk, i Lam, i Gass, iiii Höns, ii slætte-Dage, ii Skære-Dage, tre plöye-Dage, xx Læss Wedh. Jtem i Hallendorp een Gardh, Hans i boer oc giffwer tre Skæpper Rug, ny Skæpper Haffre, sexten Grotte myndre een Ængelsk, i Lam, i Gass, iiii Höns, ii slætte-Dage, iiii skiære-Dage, iii plöye-Dage, xx Læss Wed. Jtem two Garde i Saltorp, vdi then förste Arild i boer, oc giffwer halffsywende Skepper Rug, 13½ Skepper Haffre, een Marck, x½ Lubesk, i Lam, i Gas, iiii Höns, xx Læss Wed, ii slætte-Dage, iiii skere-Dage, iii Plöye-Dage, Then annen Gàrd, Henrik Diægn i boer, giffwer i Pund Rug, i Pund Byg, eet Foer. Alle thesse forskreffne Garde oc Gotz met alle theris rette Tilligelse, Ager oc Æng, Skow oc Mark, Fiskewan, Fæægand, wot oc tiwrt, intthet vnder taget, hwat thet helst ær eller næffnes kaan, skulle blyffwe wed forskreffne Hr. Abbet, Conuent oc Esseroms Closter til ewindelige Eye eye schullendis, oc kænnes oss, wore Effterkomere oc Kronen engen Deel eller Rettugheth at haffwe i thesse forskreffne Garde oc Godz eller theris Tilliggilse effter thenne Dagh. Mæn skal bliffwe wed forskreffne Esseroms Closter tiil ewig Tiid. Oc tilbynde wii oss oc wore Effterkomere Koninger i Danmark at frii, hemble oc fulkomelige tilstaa forskreffne Hr. Abbet oc Esseroms Closter forskreffne Garde oc Gotz met theris Tilligelse fore hwer Mantz Tiltale som ther kan pa tale met rette

med Abbed Peder Andersen af Esrom Kloster, hvorved denne deels umiddelbart af ham nu erholdt, deels af Kongen paa hans Vegne nylig havde erholdt fjorten adspredte Böndergaarde, men derimod afstod til ham sexten Gaarde, af hvilke de tolv alene i Tisvilde[1]. Ved

---

i nogre Made. Wore thet swo, at forskreffne Garde oc Gotz eller nogher theris rette Tilligelse worde forskreffne Hr. Abbet eller Esserom Closter affwunden met noghen Ret, Lantz-Lag eller Kyrkelag, Tha tilbynde wii oss, wore Efflerkomere oc Kronen, at wederlegge forskreffne Esserom Closter swo goth Gotz, swo meghen Rente, oc swo wel beleyelight, innen sex Vger ther næst effter, at thet ær thöm affwundén, vden alt hynder, Gensielse i nogher Made, oc her fore scullе wii oc Kronen haffwe til wetherlagh aff oss ælskelige Hr. Powil Laxman wor Hoffmæster, pa Esroms Closters wegne, elleffue hans Garde oc Gotz i Eskebierg By i Aarshæret liggendis i Bregninge Sogn met theris Tilligelse, som hans Breff, han oss therpa giffwet haffwer, ythermere vdwiser. Tiil ythermere Forwaringh oc Stadfestelse lade wii hænge wort Secret næden for thette wort opne Breff, som giffwet oc screffwet ær pa Ascerbo Gardh, then Thorsdagh nester effter sancte Lucie Dagh, Aar effter Gutz Byrd MCDXCVI°.

[1]) Ligeledes utrykt af Cod. Esrom. og den endelige Fuldbyrdelse af, hvad der ved det foranstaaende Mageskifte Brev var forberedt:

Priuilegium concambii domini Pauli Laxman.

Jech Pawil Laxman Ridder pa Wallen, giör witherligh met thette myt opne breff, at iech haffuer giort eet wenligt oc kærlight mageskiffte met hederligh oc renliffwet man Her abbet Pæther Andersson, abbet i Esroms closter, oc alt menige conuent i sammested, i swo made at the schulle haffwe til ewindelight eye thesse efflerscreffne myna garde oc gotz liggendis i Siæland. Först i gard i Væloby hoos Draxholm, som Jens Petherson nw i boer oc giffuer til aarlight landgillæ iii pund korn, i skill. grot. Item een gard i Rwæ i Otzhæret, som Clemen i boer oc giffwer til landgille ½ lödig mark. Jtem i gardh i Vppeswndby, som Niels nw i bor oc giffuer til landgille iii skill. grot. Jtem i

dette store Mageskifte blev Asserbo et endnu anseeligere Gods, og Hofmesteren havde der idetmindste nogle Aar

---

gard i Lywngbymagle, som Jens Nielson i boer oc giffuer til Landgille iiii skill. grot, v skill. lub. oc ii hwithe. Thesse forscrefne garde oc gotz schal forscrefne Her Abbet, Conuent, oc Esromscloster nyde, bruge, oc beholle til ewindeligh eye eyeschullendes, fran megh oc alle mynæ arffwinge, met alle forscrefne gardis tilligelse, som ær, met agher, æng, skow, marck, fyskewatn, fægant, wath oc tiwrt, æynkthet vndentaghet, met hwat naffn thet hælst ær eller næffnes kan, inden alle fyre markeskel eller vden. Oc kænnes iegh megh eller myne arffwinge ængen ythermere deel eller rettighet at haffwe i forscrefne garde oc gotz effter thenne dagh. Mæn schulle bliffwe wet forscrefne Esroms closter til ewindeligh eye, som forscrefuet staar. Thij tilbynder iech meg oc myne arffwinge forscrefne Her Abbet oc Esroms closter forscrefne garde oc goetz frii oc hemble oc fulkommelighe tilstaa for hwær mantz tiltal eller gensielse, som ther met retthe kan pa tale i nogher made. Wore thet oc soo saghe, thet gudh forbiwthe, at forscrefne garde oc gotz bleffwe forscrefne Her abbet, hans efflerkomere, eller Esroms closter affwunnet met lantzlagh, Kyrkeræt, eller met noghen ret gang, tha beplicter iegh meg oc mynæ arffwinge forscrefne Her abbet oc Esroms closter swo goth gotz igeen at wetherlegge inden sex vgher nest effter at thet ær Esroms closter affwnnet, met swo goet rænthe oc swo wel beleyelight, vden alt hynder eller hielpæredhe i nogher made, oc holle forscrefne closter Esrom thet altztings skadelöst met alt kost, thæring oc vmaghe, som thet segh bör. Oc hwes ythermere ær, som forscrefne Her abbet oc Esroms closter schal haffwe til wetherlagh aff meg, haffwer Högboren Förste Kong Hans wetherlaght them pa mynæ wegne, först met sex hans Nadis garde i Esmendrop liggendis, een i Hallendrop, een i Sebberop, oc two i Salterop, som hans Nadis breff ther pa ythermere vdwiser oc indeholler, hans Nade Esroms closter ther pa giffwet haffwer. Oc hær emodh haffwer forscrefne Her Abbet oc Esroms closter wetherlaght meg met closters garde oc gotz, som ær först Stennolt, Stennoltmölle, Byrtingsburgh, Fiælolt oc

senere udentvivl en egen Foged, Christiern Andersen, som i Aaret 1500 paa Sandholt i Fyen beseglede et af Asserbos Herre udstedt Brev[1]. Men Povel Laxmands store Rigdomme[2] synes at have opvakt ham Misundere og Fjender, der ikke vilde lade Leiligheden gaae forbi til at styrte ham. Den toogtyvende Juni 1502 blev han, som bekjendt, dræbt i Kjöbenhavn af Ebbe Strangesen og Björn Andersen.

7. Efter dette Drab fulgte igjen en mærkelig Retsstrid[3], der ogsaa blev af Indflydelse paa Asserbos Skjæbne. Vistnok syntes det i Begyndelsen, som om ingen Fare truede den dræbte Hofmesters Börn og Gods: hans Lig blev ledsaget til Helsingör af den kongelige

---

gamble Grönolt. Jtem met tolff theris closters garde i Tiswillæ i Holbohæret, som theris breff ythermere vdwiser oc indeholler, the meg ther pa giffwet haffwe. Til witnesbyrd hænghær iech myt indseygle næthen for thette myt opne breff, meth flere gothe mæntz indsegle, som ieg ther til bether, som ær först, Henrik Jensson i Lywngby, Thorbern aff Gwrffwe, Per Ly aff Börsholm, oc Mattis Andersson Radman i Hælsingöör. Datum anno domini MCDXC septimo, ipso die beati Marcelli pape et martiris.

[1]) Utrykt Orig. p. Perg. i Geh. Arch. (Bjerge Herred i Jylland Nr. 24 dat. feria sexta post Calixti pape, d. e. den 16 Octbr. — [2]) Hvitfeld, VI. 188 nævner disse: fem store Herregaarde, nemlig Asserbo i Sjelland, Sandholdt og Nielstrup i Fyen, Aagerup i Skaane og Valden i Halland; ni hundrede Arvegaarde, fjorten Möller, foruden mange Kjöbstedgaarde og anseelige Pantebesiddelser. — [3]) De nyeste Undersögelser derom af Rosenvinge og Molbech findes i Histor. Tidskr. III. 575-613. Deraf er i den fölgende korte Fremstilling kun uddraget saameget, som syntes nödvendigt for at give de historiske Oplysninger om Asserbo nogen Sammenhæng.

Kammervogn, og hans Fætter Hr. Oluf Stigsen Krogenos til Bollerup tog hans Eiendomme, deriblandt ogsaa Asserbo, under sin Bestyrelse som Værge for hans Börn af Ægteskabet med den afdöde Inger Munk, nemlig Sönnen Peder Laxmand og Döttrene Birte og Else [1]. Men neppe vare fem Uger forlöbne, för det Uveir trak op, der hurtigt berövede disse Börn den af Faderen samlede Rigdom.

Kunde det end vel være muligt, at Mordet paa Povel Laxmand nærmest var en Privathævn over Uretfærdigheder, som denne formeentlig havde udövet mod Ebbe Strangesen og hans Venner [2], saa synes det dog, at Morderne tillige have gjort Regning paa, at Forseelser eller Forbrydelser fra hans Side kunde dække deres Bröde og gjöre dem angerlöse. Medens nemlig Laxmand i det samme Aar havde været i Sverrig med en dansk Hær, havde han ved sin meget tvetydige Adfærd paadraget sig stor Mistanke: han havde forlovet sin sextenaarige Datter Else med Abraham Eriksen af de svenske Gyldenstjerners Slægt [3]; han havde med haarde og fordömmende Ord omtalt sin egen Herre, Danmarks Konge; han havde ved hemmelig Brevvexling underholdt de med Kongens Fjender knyttede Forbindelser. Rygter om denne Laxmands Opförsel vare hurtigt komne til Danmark og havde foranlediget, at han endnu för sin Hjemreise havde sögt at forsvare sig dermod [4]. Under saadanne Omstændigheder var det ikke ubegribeligt, om end mindre forsigtigt, at Kong Hans for

---

[1]) Jahns Unionshist. S. 403, og Molbech anf. St. S. 607-608 af Else Laxmands Klageskrift. — [2]) See Peder Dyrskyts Anmærkninger hos Ryge S. 20, og Jahn S. 402 Not. — [3]) Der nedstammer fra hans Fader, Erik Eriksen Gyldenstjerne og Karl Knudsens Datter Christine. — [4]) Rosenvinge, S. 587. Jahn, S. 403 Not.

det förste ikke forfulgte Morderne, men gav dem Tid til at forsyne sig med Beviser. Disse bleve tilveiebragte, og nu fremstod Kongen selv allerede den niogtyvende Juli 1502 paa det sjellandske Landsthing med den Anklage, at Povel Laxmand havde været en Forræder, der ved hemmelige Bud og Breve havde ophidset de Svenske til Oprör, og med den Opfordring til hans Frender eller enhver Anden, at paatage sig hans Forsvar[1]. Da Ingen her vovede dette, stævnede Kongen Sagen ind for Rigsraadet, der den ottende November samme Aar eenstemmig dömte Povel Laxmand som overbeviist Landsforræder[2]. Denne Dom vandt en ny Stadfæstelse, efterat Kongen i Begyndelsen af næste Aar, ved Paasketid 1503, atter forgjeves paa Sjellands Landsthing havde ladet opfordre Alle og Enhver, der turde driste sig til at overtage Forsvaret for den Domfældte.

Fra Laxmands Dödsdag i Juni indtil Rigsraadets Dom i November 1502 havde Hr. Oluf Stigsen Krogenos bestyret Asserbo ligesom hans övrige efterladte Eiendomme[3]. Nu, da han for Rigets höieste Domstol var fældet som overbeviist Landsforræder, kunde Kongen ligefrem efter Lov og Ret tage alt dette Gods i Besiddelse.

8. Paa denne Maade blev altsaa Asserbo Kronens Eiendom og ligesom andet Krongods bortforlehnet af Kongen til danske Adelsmænd. Det er muligt, at den forhen nævnte Christiern Andersen, der bestyrede Gaarden

---

[1]) Beretning derom i Dommen af 1503 paa Ringsted Landsthing, Rosenvinge S. 590. — [2]) Er allerede trykt ogsaa i Sanctuarium Birgerianum, Suhms Sandv. Saml. I. 3 S. 32–35. — [3]) I Else Laxmands Klageskrift S. 607 hedder det: *han havde det fra St. Hansdag og indtil St. Mortens Dag.*

for Povel Laxmand, havde tjent med nogle Beviser for sin Herres Bröde. Vist er det, at han kort efter af Kongen havde erholdt Asserbo i Forlehning, og at han navnlig i Aarene 1505 og 1507 besad det som saadan. Nogle Aar senere, 1511, havde en vis Rask Asserbo som Lehn af Kronen[1].

Men Kronens Besiddelse af Asserbo blev meget foruroliget af den afdöde Hofmesters Slægtninge og Arvinger, idet disse med Iver arbeidede paa, hvad der var Hovedsagen, at svække og modbevise den Anklage, der havde fældet ham. Godset vilde da ogsaa kunne vindes tilbage. Særdeles virksom i denne Henseende var Abraham Eriksen Gyldenstjerne, Else Laxmands Husbond, og Tidsomstændighederne mod Slutningen af Kong Hans's Regjering begunstigede hans Bestræbelser. Da nemlig en stor Deel af de svenske Rigsraader siden Vaabenstilstanden i Malmöe den treogtyvende April 1512 var stemt for Unionens Fornyelse[2], laae det allerede derfor i sammes egen Interesse at bevidne Laxmands Uskyldighed, og da Abraham Gyldenstjerne havde mange og mægtige Venner blandt Sverrigs Adel, vilde disse ogsaa gjerne tjene ham. I Juli 1512 forelagde altsaa denne Herre Rigsraadet i Stokholm det Spörgsmaal, om det af Steen Sture havde hört, at Povel Laxmand havde taget Deel i hans Opsætsighed mod Kong Hans, og derpaa udfærdigede Bi-

---

[1]) I det Kongl. Geheime-Archiv, Danske Saml. no. 391 bevares et gammelt Haandskrift fra Slutningen af 15 og Beg. af 16 Aarhundrede, indeholdende blandt andet Fortegnelser over Kronens Lehn med Hensyn til de af samme fordrede Afgifter. I dette MSS. p. 89, 96 og 215 nævnes de to anförte, iövrigt hidtil lidet bekjendte Mænd, Christiern Andersen og Rask. — [2]) Denne Stemning aabenbarede sig især ved Forbundet af 30 Juni 1512. See Jahn, S. 467.

skopperne Matthias af Strengnæs og Otto af Vesteraas en skriftlig Erklæring om, hvorledes de ofte havde hört af Steen Sture, at han ansaae Povel Laxmand for uskyldig, og at han aldrig havde hverken modtaget Raad og Understöttelse af ham eller havt nogen Lid til ham i denne Henseende [1]. Dette var de Laxmandske Arvingers förste Fremskridt.

Efter Kong Hans's Död den tyvende Februar 1513 bleve Underhandlingerne om Unionens Gjenoprettelse ifölge den Malmöeske Stilstands-Convention fortsatte og af Abraham Gyldenstjerne fremdeles benyttede til Opnaaelsen af hans Hensigt, at faae Dommen over Laxmand underkjendt. I den fölgende Sommer indfandt en stor Deel svenske Rigsraader sig i Kjöbenhavn, og da de her vare forsamlede med det Danske og Norske Rigsraad, æskede Abraham Gyldenstjerne atter den fjerde Juli af dem en Erklæring, om de vidste Noget af den Laxmand tillagte Forbrydelse. Ved denne Leilighed gjentoge ni svenske Rigsraader [2] med Biskop Matthias og Biskop Otto i Spidsen den Aaret forud givne Forsikkring, og meddeelte samme skriftlig under den niende Juli [3]. Det var de Laxmandske Arvingers andet Skridt; men Omstændighederne vare nu mindre gunstige end forhen. Kong Christian den Anden syntes lidet tilböielig til at foretage noget i den Sag, og Abraham Gyldenstjerne solgte Resten af sine Eiendomme i Danmark[4],

---

[1]) Erklæringen, trykt hos Rosenvinge S. 596, er dateret Fredagen næst för Mariæ Magdalenæ Dag 1512, d. e. den 16 Juli. — [2]) Disse var paa en eneste nær (Hr. Christiern Bentssön) alle Deeltagere i Erklæringen af 30 Juni 1512, — et Vidnesbyrd om den Forbindelse, der var mellem Unionens og Povel Laxmands Forsvarere. — [3]) Anf. St. S. 598-99 efter Orig. i Geh. Arch. dateret: Sabbato post octavam Petri et Pauli Apostolorum. — [4]) Han havde eiet Demstrup i Raaby Sogn et Par Miil fra Mariager.

trak sig tilbage til sit Gods og sine Venner i Sverrig og endte der sine Dage.

Hans Enke Fru Else Laxmand opgav imidlertid ikke Haabet. Oftere reiste hun personlig fra Stokholm ned til Danmark, naar Herredage skulde holdes, uden dog at udvirke, hvad hun önskede, saalænge Christian den Anden sad paa Thronen. Men en gunstigere Tid oprandt for hendes Bestræbelser under Kong Frederik den Förstes Regjering: det var hans Styrke at fölge et nyt System, og han tog ikke ugjerne mod Klager over sin Broder og Brodersön. Fru Else begav sig til ham, erholdt paa en „Herredag" i Odense et mildt og naadigt Svar, og fik Löfte om Erstatning af sit Mödrenegods i Danmark [1].

Ifölge dette Löfte traadte de Laxmandske Arvinger udentvivl strax i Besiddelse af Asserbo, der som Kronens umiddelbare Eiendom uden videre kunde overlades dem. Dette skeete formodentlig i Aaret 1523 eller kort efter Christian den Andens Flugt [2].

9. Et Tidsrum af en og tyve Aar var forlöbet siden Hofmesterens Död og Asserbos Inddragelse under Kronen, da Gaard og Gods vendte tilbage til den forrige Herres Slægt. Denne Restitution var imidlertid for det förste kun en factisk. den urolige Tid og de langt vigtigere

---

[1]) Else Laxmands Brev, S. 610 siger: *da foer jeg til hans Naade i Odense til en Herredag* o. s. v. Dette synes at henföres til Aaret 1522; men der menes udentvivl Forsamlingen i Odense 1523 (Hvitfeld, VII. 264-65), da Frederik I först drog gjennem Fyen. — [2]) Chron. Skibyens. p. 562-563: *Ut in hodiernum usque diem ad heredes nil redierit, preter curiam unam Asserbo nuncupatam, cum sua ditione, in fuga Regis Christierni famosi tyranni.* Forfatteren siger selv: Hæc scripta sunt Anno 1524: dengang havde altsaa Fru Else faaet Asserbo.

Spörgsmaal, der skulde löses, gjorde rimeligviis, at det Mangelfulde i Formen blev overseet. Men da den nye Regjering havde vundet nogen Fasthed, bleve strengere Formaliteter tagne iagt.

I Slutningen af Aaret 1526 holdtes en Herredag i Odense, hvor Kong Frederik den Förste selv var tilstede[1]. Her afsagdes den tredie December i Odense Bispegaard en Herredagsdom, der formelig tilkjendte Fru Else og hendes Broder Peder Laxmand Ret til at have og beholde alt deres Mödrenegods, hvor det fandtes i Danmark[2]. Det synes deraf at fremgaae, at Herredagen ikke har villet röre ved Dommen over Laxmand, eftersom den indskrænkede Erstatningen alene til Mödrenegodset, og Asserbo, der hörte til Fædrenegodset, var saaledes egentlig endnu ikke ifölge nogen retlig Kjendelse blevet Povel Laxmands Arvinger overdraget. Men at gjöre selve Mödrenegodset[3], Inger Munks Arvegods, disponibelt, efterat dette i over en Snees Aar havde været i andre Hænder, kunde formodentlig have store Vanskeligheder, og derfor kom Kongen overeens med Peder Laxmand og Fru Else om en Erstatning derfor. Som Erstatning overdroges dem nu formelig til Eiendom foruden Asserbo Gaard og det til samme liggende Gods ogsaa noget Gods i Bogherred og Skovbyherred i Fyen, der var i Kronens Besiddelse og som Krongods havde været bortforlehnet[4]. Derefter udstedede

---

[1]) Kongen var med Prælater og Rigsraader i December 1526 i Odense, og siden paa Gottorp. Reg. Hist. Dan. I. p. 821-23. — [2]) Rosenvinge, Danske Domme, III. 153-54, hvor Dommen er anfört. — [3]) Hvitfeld, VI. 187, bemærker ogsaa, at Mödrenegodset kunde ikke være forbrudt ved Laxmands Bröde; men der er forresten paa dette Sted hos Hvitfeld adskillig Forvirring. — [4]) *Som Herr Johan Björn, Ridder, og Jomfru Anne Nielsdotter aff Kronen y Forleenyng haffuer*, hedder det.

Peder og Else Laxmand den toogtyvende August 1527 i Odense et aabent Brev, hvorved de erklærede, at de vilde dermed være tilfredse som Erstatning for deres Mödrenearv, og at Kongen fra samme Tid af skulde nyde, bruge og beholde til evig Tid alt det övrige Gods i Danmark, som havde tilhört deres Fader eller deres Moder[1]. Saaledes var da Asserbo atter under lovmæssig Form kommen tilbage til den Laxmandske Slægt.

Ved Skiftet eller Delingen af den erholdte Erstatning mellem de tvende Södskende tilfaldt Asserbo Gaard og Gods Fru Else, der ogsaa i den fölgende Tid findes at have skrevet sig Else Laxmand til Asserbo[2]. Men virkelig tilfreds med denne Skadeslösholdelse var hun ikke. Efter Kong Frederik den Förstes Död indgav hun paany til Kong Christian den Tredie en udförlig Fremstilling af den Uret, der formeentlig var hende tilföiet, og anraabte Kongen om yderligere Opreisning[3]. Dertil blev imidlertid, som det synes, ikke videre taget Hensyn: kun Asserbo blev i hendes Eie, og denne Gaard gik ved hendes Död i Arv til hendes Datter Giörrild.

---

[1]) Molbech, S. 611-12, har ladet dette Brev trykke efter Regist. o. a. L. i Geh.-Archivet. — [2]) Saaledes f. E. i Aaret 1532, i et Brev i Geh.-Arch. Dan. Kong. Hist. no. 14, Tegnelser fol. 26 b., der i sin temmelig mangelfulde Form lyder saaledes:

Et breff till her Anders Bilde, her Johan vrne och her oluff nielsen, at mester Morthen haffuer beret for k. m., at hand haffuer tilltall till Otte smidt och Eski suder borgere vdi Slangerup for thend mandöe Frue else til Asserbo hendis swend, och thend sag er icke end nu fuldkommet till ende. thy will myn Herris naade, at the met furste steffnne thend sag for thennom vdi rette, neruerindes mester Morthen Busserds foget, och flier ther saa möget offuer som ret er.

[3]) Det er det ovenfor nævnte Fru Else Laxmands Klageskrift. S. 607-610.

Giörrild Gyldenstjerne Abrahamsdatter var gift med Geert Ulfstand, en Sön af den berömte Hr. Jens Holgersen Ulfstand til Glimminge i Skaane, og bragte ham Asserbo med Tilliggende i Medgift. Men Fru Giörrild var den sidste af Povel Laxmands Slægt, der eiede Asserbo [1]. Hendes Ægteskab var ufrugtbart, og den sjette Juni 1560 sluttede Geert Ulfstand med hendes og sin Families Samtykke et Mageskifte med Kong Frederik den Anden, hvorved han erholdt for sin og sin Hustrues Levetid Forlehning med Bekkeskov Kloster i Skaane og Löfte om fuld Erstatning efter begges Död for Fru Giörrilds Arvinger i andet Gods af lige Værdie med Asserbo til arvelig Eiendom [2], hvorimod han igjen overlod Kongen Asserbo

---

[1]) Laxmands Mandsstamme uddöde dog först den 18 Decbr. 1579, med Else Laxmands Broders Sönnesön, Povel Laxmand, Sön af Povel Laxmand til Bosiö og Thale Ulfstand (Datter af Hr. Holger Ulfstand til Hikkeberg og Söster til den bekjendte Hak Ulfstand til Hikkeberg.) Jvfr. Suhms Sandv. Saml. II. 3. S. 5. — [2]) Dette forhen utrykte Mageskiftebrev findes i Reg. ov. a. L. Nr. 7 fol. 420 i det Kgl. Geh.-Archiv, og lyder saaledes:

Wij Frederich thenn Anndenn etc. Giöre alle witther-ligtt, att epthertij oss Elskelige Giertt Wlffstanndtt, wor mannd oc thiener haffuer nu mett sinn höstrues frwe Giörell Abramsdaatthers vilge oc samtycke, wdlagd thiill oss oc kronenn hinndis sedegaard Atzerboo mett samme gaardz rette thilligellsse, oc mere forne frue Görells gotz wdj Tryherriitt oc Holboherrit, her wdj wortt lannd Siellannd liggenndis effther thett breffs liudellsse hannd oc forne hans höstrue oss ther paa giffuett haffue, Oc er samme gotz wurderit fore hallfffemptennde lester kornn wdj Södskenn skiffthe, regnendis pund rug fore pund kornn, pund biug fore pund kornn, tree teiger for ett pund kornn oc tree mark danske for ett pund kornn. tha haffue wij ther fore forne Giertt wllffstanndt oc hanns höstrue vnt oc forlenntt oc nu mett thette wortt obne Breff wnnde oc forlenne wortt oc kronens closter Beckeskouff vdj wortt Lannd Skaanne liggendis mett bönnder,

Gaard med tvende Vandmöller og en Veirmölle, samt det tilligende meget anseelige Böndergods, der udgjorde fireoghalvfjerdsindstyve Böndergaarde foruden Huse, Boder, öde Jorder og deslige, alt beliggende i de nærmeste Sogne omkring Gaarden[1].

---

thienner, oc all sinn rennthe oc retthe thilligellsse, innthett wnndertagitt effther som thett forfunden er, oc oss Elskelige Erich Basse wor mannd oc thiennere nu ther thiill aff oss wdj were oc forlening haffuer, att haffue, nyde, bruge oc vdj begge theris liffs thiidt, oc saa lennge som nogre aff thennom leffue, quit, oc wthenn all thienniste oc affgifft att behollde. Dog saa att the skulle hollde forne Closter wed heffd oc bygning, oc thiennerne ther thilligenndis erre, wed loug, skiell oc rett, oc ey forhugge, eller forhugge lade, noger thee skouffue ther thilliger thiill vpligtt wdj noger maade. Sammeledis haffue wij loffuett oc thilsagdtt, oc nu mett thette wortt obne breff loffue oc thilsige, att nar forne Giertt vllfftannd oc hanns höstrw döde oc affgangne erre, Tha skulle wij oc wore efftherkommere konninger vdj Danmarck were thill forepligtett, att vdlegge forne frue Giörels arffuinge saa mögett aff wortt oc kronens gotz, her wdj wortt lannd Siellannd eller Skaanne liggenndis, som rennther aarlige halffemptennde lester kornn wdj Södskenn skiffthe som forschreffuit staar wdj gott bygd godtz som gott er for sinn skulld oc lanndgillde, Oc tha giörre thennom oc theris arffuinge nögagtig foruarrinng paa samme godz thennom thill arffuelig Eyenndomme saa friitt att skulle nyde och behollde, som andre riddermendzmend her wdj wort riige danmarck theris jordegotz friitt haffue. Thij forbiude wij alle etc. Cum jnhibitione solita et clausulis consuetis. Actum Krogen vj die junj anno MDLX.

Regia maiestas manu propria subscripsit.

[1]) Ogsaa dette i Asserbos Historie saa vigtige Actstykke meddeler jeg efter Originalen p. Perg. m. 7 Segl i Geh.-Arch.:

Jeg Giertt Wulffstannd Webnnere Kienndis oc giör witterliigtt fore alle, mett thette mitt obnne bræff, Att Jeg mett minn kiere Hwstrues, Giörell Abrahamsdotters, oc flere hindes slegtt oc Wenners, somm nu her tiilstede ere, frij wilge, raad,

10. Asserbo Gaard og Gods var fra den Tid af, siden den anden Halvdeel af det sextende Aarhundrede,

---

fuldbyrd, oc sambtycke, haffuer giortt ett ewigtt mageskiiffte, mett Stormegtigste Hogbornne förste oc Herre, Her Frederich thend anden, Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis konning, Hertog vdj Sleswiig, Holstenn, Stormarnn, oc Dytmmerskenn, Greffwe vdj Oldenborrig oc Delmenhorst, min allernaadigste Herre oc konning, vdtj saa maade, att Hanns kong. Mtt. oc Hanns kong. mtts. effterkommere konninger vdj Danmarck, oc kronenn, skulle haffwe, nyde, Bruge, oc fore ewig eyendomm tiill maglaug beholde, thette efftersc^{ne} minn kiere Höstrues godts vdj Tryherritt oc Holboherritt Her vdj Siellannd liggendis, somm er först Adtzerboo Hoffwitgaard, mett samme gaardtzs ennemercke, oc rette tilliggelsse som thend nu forefundenn er, oc jeg selleff vdj Heffd, oc were haffuer. Thesligeste thwo Wandmöller, som kaldes Grubbemölle oc Rolanndts mölle, oc skylde aarligenn vi½ pund mölle skyld mett enn wedermölle, fore for^{ne} Adtzerboo liggendis, Jtem Torup bye, som er ett frijt ennemercke, xij gaarde, iiij gadehwss, och skylder tiil haabe aarligenn iiij pund rwg, iiij pund biug, xliij marc halffembte sk. pendinge, Jtem xiij gaarde vdj Tiswilde, oc iiij öde Jorde, somm ere deelte eblanntt bönderne, mett ett gadehwss, som skylde tiilhaabe aarligen j læst, v pund, v skieppe rwg, j læst, v pund, vj skieppe byg, vij½ marc iij sk. ij alb. pendinge, xvj lamb, xvj giæss, lxiiij hönns, ij^cxx æg, Jtem Hollösse bye alsammen mett sijtt frij ennemercke, som er xiij gaarde, oc etth gadehwss, oc skylder aarligen tiilhaabe j½ læst j½ pund rwg, j½ læst j½ pund byg, vj½ marc vj sk. pendinge, xiij lamb, xiij giæss, lij hönns, ii½^cx æg, Jtem vdj Togerup thwo gaarde, oc skylder hwer aff thennom aarligenn j½ pund rug, j½ pund byg, j lamb, j gaass, och iiij hönns, Jtem Tijbercke bye, oc frij ennemercke, somm ere xij gaarde, oc ett gadehwss, oc skylder tiilhaabe aarligenn, j læst j pund iiij skieppe rug, j læst byg, j½ marc pendinge, xij lamb, xij giæss, xxiiij hönns, ij^cxx æg, Jtem vdj Saltboleye xvj boder, som giffwe aarligenn viij tönner saltett torsk, oc viij^c törre kuller,

Kongens og Kronens Eiendom. Det blev ikke mere Skueplads for voldsomme Optrin, der mindede om Næverettens

---

Jtem vdj Noylinge vij gaarde, somm skylder aarligenn vij pund rug, vij pund byg, vj marc iii½ sk. pendinge, iij lamb, iij giæss, oc xij hönns, Jtem thwo enstedige gaarde vdj Roland, somm skylder aarligen viij sk. grott. Jtem Grönholtt kirckebye allsammen, degne boligett vndertagett, somm ere xiij gaarde oc fire öde Jorde, som bönderne haffwe att bruge, Oc aff samme gaarde oc Jorde aarligen giffues xx½x marc iiij sk. pendinge. Hwilchen for[ne] Adtzerboe hoffwittgaard oc godtzs, mett all for[ne] gaardtzs oc godtzes rente oc rette tilliggelse, agger, enng, skowff, marck, fiskewand, fægang, wott oc tiuffrt, som ther nu tilligger, oc aff arrildtzs tijd ther tilliggett haffuer, ingtett vndertagett, wed hwad naffnn thet heldst er eller neffnis kand, Hogmelte kong. mtt. konning Frederich, min aldernaadigste herre, oc Hans kong. mtts. effterkommere konninger vdj Danmarck oc kronen, skulle haffue, nyde, bruge, beholde oc tiill erffwelig eiendom eye skullendis, Oc kiendis jeg meg, min kiere höstrue, oc hindes arffwinge, ingen lod, deell, eller rettighed, att hafue till for[ne] Adtserboo Hoffwitgaard, eller nogett samme gaardtzs oc godtzes rette tilliggelse, som forsc.[tt] staar, efter thenne dag vdi noger maade, Oc efterdj hogmelte kong. mtt. ther emod, haffuer wntt oc forlent, meg oc for[ne] min kiere höstrue Beckeskowff closter vdi Skone ligendis, vdj begges vores lifs tid at skulle beholde, Sammeledis lofuet och seg tilforpligtet, efter begges vor död oc afgang, at skulle til for[ne] min kiere höstrues arffuinge vdlegge halffemptende lester korn, som Hans kong. matt.s breff, hand oss ther paa giffuet hafuer, ther om ydermere vdwiser oc indeholder, tha bepligter jeg meg, oc for[ne] min kiere höstrue, oc hindes arffuinge, at frij, hiemble, oc fuldkommeligen tiilstaa, hogmeltte hans kong. mtt. oc kronen, for[ne] gaard oc gotzs fore hwer mandtzs tiltale, som ther paa kand tale mett rette. Skede thett seg ocsaa, att for[ne] gaard, godtzs, eller eiendom, vorde hogmelte kong. mtt. oc kronen, vdi noger maade, mett nogen rettergang, for min, min kiere höstrues, oc hindes arffuinges wonhemels bröst skyld

og Selvtægtens Tidsalder; ogsaa de Fordringer, der sögtes gjennemförte ved mildere Midler, vare for stedse bragte til Taushed. Men Asserbo fik en anden og farligere Fjende, for hvilket det tilsidst har maattet ligge under.

Denne Fjende var Flyvesandet. Hvor tidligt dette begyndte at vise sine Virkninger her, er uvist; men det er muligt, at de förste, rimeligviis overseete eller lidet ændsede Bevægelser deraf allerede have yttret sig i det samme Aarhundrede, da Gaarden blev Kronens Eiendom[1], og det lod sig vel tænke, at Gaarden netop som Krongods var mere udsat for at blive ligegyldig behandlet, end om den havde været Privatmands Eiendom. Vist er det, at Flyvesandet i Löbet af det næste syttende Aar-

---

affwnnden, tha bepligter ieg meg oc forne min kiere höstru oc hindes arffuinge, at vdlegge hogmelte kong. mtt. oc kronen, saa got oc wel beleigligt gotzs, bode vdj rente oc herlighed, inden séx sambfelde vgger, ther næst efter, oc holde hans kong. mtt., oc kronen thet skadeslöst vdj alle maade. Til ydermere viendisbyrd oc bedre foruaring, haffuer jeg oc forne min kiere höstrue, hengd vore intzegle, neden fore thette vort obne bref, tilbedendis Erlige oc velbyrdige mend, Johan friis tiill Heselager, kong. mtts canceller, her Mogens gyldenstierne til stiernholm, her Byrge trolle tiill Lillöö, her Erich krabbe tiill Bwstrwp Riddere, oc Corwitzs Wlffeld tiill Koxbölle, forne wort breff mett oss att besegle. Giffuett paa Krogenns slott thend siette dag Junij Aar etc. M.D.LX

Thet bekender ieg gert vlftand
met egen hand

tete bekender yeg
göril gylenstern
met egen hand

[1]) Jessenske Saml. MS. B. R., Kallske Saml. no. 30 fol. indeholde et Stykke, kaldet Kronborg Slots eller Lehns Sogne og Byer i Aaret 1592 og 1593, en Afskrift med Jessens egen Haand. Her nævnes i *Tibirke Sogn* fölgende: *Tibirke By 11 Gaarde og 3 Huse, Adtzerbo en liden Gaard, Thorup 6 Gaarde.* Men „en liden Gaard" vilde Asserbo i dens bedre Dage neppe have været kaldt.

hundrede opnaaede en saadan Magt, at det i Aarhundredets sidste Trediedeel[1] syntes at ville begrave Asserbo med dets Marker og Byer; og ved det attende Aarhundredes Begyndelse strakte Sandflugten sig lige fra Stranden mellem Tisvilde og Asserbo Overdrev op til Arresöens nordlige Bredder[2]. Omtrent tre Femtedele af Tibirke Sogns sydvestlige Marker og en betydelig Deel af det östlige Meelby Sogn, deri ogsaa Asserbo, var til samme Tid saaledes ödelagt, at Beboerne maatte forlade Huus og Ager; og da det fremvæltende Sand derhos tilstoppede Arresöens Aflöb til Kattegattet, truedes de nærmest om Söen liggende Landstrækninger med en Oversvömmelse[3]. At Asserbo under saadanne Omstændigheder blev overladt til sin egen Skjæbne, er begribeligt. Det stod öde og tomt; hvad Flyvesandet tillod Mennesker at bemægtige sig, have formodentlig de Omkringboende anseet for herrelöst Gods, nedbrudt og andet Sted benyttet.

---

[1]) Saaledes hedder det i de nævnte Samlinger. — [2]) Dan. Atl. II. 256. — [3]) I en Beretning fra Inspectör Rasch til Geheimeraad Amtmand Gram, dat. Esrom den 21 Septbr. 1743, læses: *Asserbo Flyvesand har udbredt sig temmelig vidt og overfaret en stor Plads, i Omkreds ongefær 4 Mile, grændsende paa den östre Side til Tibirke og Tisvilde Byer, paa den söndre Side til Ramlöse Mark eller de saakaldte Ramlöse Bække og den store Arresö, paa den vestre Side til Halsnæs eller Torup og Melby Sogne, og paa den nordre Side ud til Havet eller Kattegattet, hvoraf det har havt sin Oprindelse.* — Paa et andet Sted skriver Jessen selv: *I en nyere Tid stoppedes en Aa, som gik ud fra Arresöe til Stranden ved Osebro, hvorved bleve drevne to skjönne Vandmöller, kaldte Ovre- og Nedre-Mölle, hvilke to Möller ogsaa blev ödelagte, og istedetfor Ovre Vandmölle sattes Ovre Veirmölle.* See ovenfor S. 221, Not. 1, og S. 249, Not. Grubbemölle og Rolandsmölle.

Regjeringens Opmærksomhed vendte sig i denne Egn ved Begyndelsen af det attende Aarhundrede hen paa Midlerne til at sætte en Grændse baade for Vandets og for Sandets ödelæggende Oversvömmelser. Kong Frederik den Fjerde lod da for det förste ved Ingenieur-Major Eberlin anlægge Kanalen fra Arresöe for at aabne det overflödige Vand et nyt Aflöb. Derefter begyndte Kong Christian den Sjette ved Johan Röhl de vigtige og omfattende Arbeider til Sandflugtens Dæmpning ved Marehalm og siden ved Skovplantning[1]. I Aaret 1738 var Værket paa det förste Stadium fuldbragt, og en Stötte blev til Erindring derom opreist paa Tisvilde Mark[2]; men endnu meer end halvtredsindstyve Aar derefter maatte Regjeringen være opmærksom paa ikke at blive overrumplet af den farlige Fjende, og have Midlerne til at möde ham stedse paa rede Haand[3].

Imidlertid var ved det saakaldte store og lille Sandarbeide i Tibirke og Meelby Sogne en Flyvesands-Strækning paa over halvtredie tusinde Tönder Land indtaget til Skovplantning, som Domaine-Skov, under Navn af Tisvilde Indhegning. I den sydvestlige Egn af denne Indhegning havde Gaarden Asserbo ligget; men af dens Bygninger var allerede for hundrede Aar siden næsten intet Spor mere tilbage[4]. Hvor fordum et bevæget Menneskeliv

---

[1]) Dan. Atlas, Tom. II. 256-57. Jvfr. Niemanns Waldberichte I. 3 S. 402 fg. 4 S. 530 fg. — [2]) Pontop. Marmor. Dan. Tom. I. p. 199-201. — [3]) G. Sarauw, Frederiksborg Amt, S. 101 bemærker, at Arbeiderne senere end 1738 maatte fortsættes, og at der endnu 1792 holdtes 10 Materialheste til Tangs Paakjörsel m. v. — [4]) I de Jessenske Samlinger, MS. Bibl. Reg. Kallske Saml. No. 30 fol., altsaa omtrent ved Aaret 1743, hedder det: *For nærværende Tid er ikkun Rudera eller en Steenhob tilovers, undtagen en fiirkantet Plads og en Deel om samme værende Grundstene af Kamp.*

havde hersket, saae man i vore Dage intet andet end en öde Höi af henimod tre hundrede Alens Omkreds; fra Midten af Höien en lidt fremragende Muurstump, og udenom Höien Spor af en omtrent femogtyve Alen bred Grav, fyldt med Sand. Hvilken Omfang Oxes og Laxmands gamle Herresæde egentlig havde havt, hvorledes det havde været anlagt og bygget, hvilke enkelte Levninger der endnu maatte være tilbage som Mindesmærker om Livet i hiin Tid paa dette Sted, og — hvilke andre Spörgsmaal en Historiker og Oldtidsforsker vilde opkaste og önske sig besvarede: over alt dette hvilede der et Slör; det laa i Jorden begravet.

Hans Majestæt Kongen besluttede at erhverve, om muligt, for Fædrenelandets antiquariske Topographie de saaledes manglende Oplysninger, og fandt i Sommeren 1849 under Regjeringens byrdefulde Arbeider en behagelig Forfriskning ved at henvende Sindet til den fædrenelandske Oldtid. Da lod Hans Majestæt under egen Ledelse udgrave den Höi, som i saa lang Tid havde dækket Asserbos Ruiner. Dette blev udfört fra den tiende Juni til den syvogtyvende Juli[1].

En temmelig almindelig Bygningsmaade for de befæstede adelige Sædegaarde i det femtende og sextende Aarhundrede var den, at Gaarden eller Borgen selv bestod

---

[1]) Den ovenfor S. 215 nævnte Dagbog over Arbeidet ligger til Grund for den fölgende Beretning om Udgravningen. Hvad der skeete paa hver enkelt Dag har jeg ikke i Reglen anseet det for værd at anföre; derimod har jeg sögt at gjöre Fremstillingen af det Hele mere sammenhængende og læselig, og anmærket efter Dagbogen, naar Ruinernes Hovedstykker bleve fundne.

af en Fiirkant, enten fire sammenhængende Flöie, eller de manglende Flöie erstattede ved en Forbindelses-Muur, der indsluttede den sjelden meget betydelige Gaardplads, og var omgivet af en Borggrav[1]. Denne Grav lod sig her, skjöndt den nu var tildækket af Flyvesand, alligevel meget bestemt paavise: den omgav Bygningen paa alle Sider og havde havt en anseelig Brede. Indenfor den laa selve Borg-Tomten, nu kun en Jordhöi; men naar man indenfor Graven begyndte en Indgravning mod Höien, saa maatte man efter al Rimelighed kunne vente paa et hvilketsomhelst Sted at træffe en af Gaardens Flöie eller Længer.

2. Nordre Flöi, Östen for Borgporten. Arbeidet blev begyndt med den förste Indgravning i Bakkens nordostlige Side ligeudfor en af samme fremragende Muur, og man stödte da snart paa en Hjörnemuur (a), hvis ene Arm löb mod Vest, den anden mod Nord[2]. Efterat man fuldstændigt havde udgravet en Deel af den mod Vest löbende Arm (a s), begyndte man den anden Indgravning i selve Bakken fra Vest i östlig Retning, hvorved man opdagede en anden Muur, der löb mod Nord og Syd (c b). Fra denne Muur af, ligeudfor den forhen fundne vestlig-

---

[1]) Vedel Simonsen, Bidrag til Danske Slottes og Herreborges Bygnings-Historie, S. 71. 90. At denne Fiirkant var Hovedformen, sees ogsaa af Grundtegningerne i samme Forfatters Borgruiner og andre lignende Skrifter. Ifölge Grundtegningen af Gurre synes Fiirkanten der at have været dannet af Brandmuren alene med fire Hjörnetaarne. — [2]) Ved denne Gjennemgravning fandtes först et Lag af mindre Muurbrokker, dernæst et Lag af Flyvesand omtrent tre Alen dybt, og endelig en sammenblandet Masse af Tagsteen, Muursteen og Kul. — De i det fölgende af Texten anförte Bogstaver henvise til Grundplanen over de fundne Ruiner, og det Hele vil ved at betragte denne blive bedre forstaaeligt.

löbende Arm (a s), fortsattes derefter Gravningen i östlig Retning, og derved fandtes den östlige Deel af hiin Arm (b s). Saaledes havde man da fundet en heel Muurlænge (a b) med begge de tilstödende mod Nord gaaende Endemure (a d og b c), og der kunde ikke være nogen Tvivl om, at disse Endemure mod Nord maatte være forbundne ved en Muur fra Vest til Öst. For at opdage denne skred man til den tredie Indgravning[1] fra Nordsiden af Bakken i sydlig Retning, hvorved man da ogsaa snart stödte paa den sögte Muur (c d). Saaledes var nu fundet den hele ydre Omkreds af en Bygning (a b c d), otte og tyve Alen lang og fjorten Alen bred, der aabenbart maatte danne Borgens nordre Flöi, eller idetmindste udgjöre en Deel, den östlige Deel, af samme.

Da Rummet indenfor denne langagtige Fiirkant var blevet renset og befriet fra Udfyldningen af Muurbrokker og Flyvesand[2], der indtil en Höide af to til fire Alen atter dækkede Muurbrokker og Kul, havde man en fortræffelig Kjælder, der utvivlsomt havde ligget under Borgens Hovedbygning. Midt paa den sydlige Muur fandtes en Döraabning (s)[3] og en til samme stödende Trappe, der

---

[1]) Blev dog först begyndt den 18 Juni, efterat det hidtil Fundne allerede nærmere var undersögt. Dagen efter traf man den nordlige Muur (c d), der i de fölgende Dage blev udgravet tilligemed den mod Nord besynderlig fremspringende Ende af den vestlige Muur (b c). I det udvendige Hjörne (ved c) fandtes en Ophöining af Jord, hvori en Deel Glasstumper, nogle Netnagler og en Nögle. — [2]) Dette Arbeide var fuldendt omtrent ved Aftentid den 23 Juni, skjöndt der endnu to Dage efter var adskilligt at udföre. — [3]) Denne Döraabning, 12 Alen og 15 Tommer fra det sydostlige Hjörne (a), var dog, som Grundtegningen viser, lukket ved Tilmuring fra en senere Tid. Döraabningen havde været hvælvet foroven, og havt en Höide af 3 Alen 12 Tommer og en Brede af 2 Alen 9 Tommer. Tegningen vil vise, at der til denne

förte fra Gaardspladsen til Kjælderen, og halvfjerde Alen derfra mod Vest fandtes en oventil skraa hvælvet Vindues-aabning, der havde bragt Lys til Kjælderen. Indvendig var Kjælderen fireogtyve Alen lang og halvellevte Alen bred eller dyb, og syntes at have været deelt i trende Afdelinger, en mindre mod hver Ende og en större i Midten. Det mindre Rum mod Vesten havde endnu et Gulv af brændte Muursteen, medens Midten af Kjælderen og det mindre Rum mod Östen maatte antages at have havt Trægulv med Underlag af Eg[1]. Murene have en Tykkelse af næsten to Alen, udvendig ti Tommer lange Muursteen, indvendig Kampesteen med stærkbindende Kalk, og de staae endnu tildeels meget vel bevarede i en Höide af to til tre Alen, ja den vestlige Endemuur (b c) endog i en Höide af sex Alen over Kjælderens Bund[2]. Paa samme Endemuur findes i den sydlige Deel indvendig en oventil hvælvet Niche eller Fordybning, to Alen höi og henved een Alen bred, fire Steen over Gulvet, ligesom til et Skab i Muren[3], og i den nordlige Deel en Aabning af samme Störrelse som Nichen, men gjennemskjærende hele Muren og altsaa vistnok et Vindue. I den nordlige Side-muurs midterste Rum findes ogsaa to Fordybninger, lige-

---

Dör var en Opgang mod Gaardspladsen, en Slags Kjælderhals, hvorom nedenfor.

[1]) Deraf fandtes nogle Stykker, ligesom i den midterste Kjælder-Afdeling en paa Tegningen afsat stor flad Steen. Paa Bunden af Kjælderen laae en Mængde Staver og Stykker af Tönder eller Kar, en Malmhane til en Tönde, et Muuranker, nogle Söm og en Deel grönne og gule Fliser med Glasur. — [2]) I det östlige Hjörne (a) havde Muren dog kun en Höide af een Alen. — [3]) I Christen Povelsens Testamente af 1574 nævnes udtrykkelig et saadant indmuret Skab (Dan. Mag. II. 81): *Et Egeskab i Muren imellem det store Kandeskaff och Dören, met to Log och Döre for.*

ledes formodentlig Gjemmesteder. Endelig bör endnu bemærkes, at den vestlige Endemuur (b c) löb ud til begge Sider, baade mod Syd og mod Nord, uden at man just var istand til at opdage, hvad egentlig Hensigten dermed havde været [1].

3. Den söndre Flöi. For at opdage dette havde man samtidig med det ovennævnte Arbeide tillige undersögt Terrainet fra denne Endemuurs Ophör i sydlig Retning og var dermed skredet langt frem mod Syd uden dog endnu at have stödt paa nogen Muur eller Grund. Det saaledes begyndte Arbeide blev nu fortsat[2] paa den Maade, at man fra det Sted (t), hvor man tidligere havde standset, atter gravede videre fra Nord af i sydlig Retning, medens man til samme Tid foretog en Indgravning i Bakken fra Syd af i nordlig Retning paa det ligeoverfor liggende Sted (u) i Bakkens sydlige Side. Ved disse Gravninger opdagede man meget snart Grundene til tvende fra Öst til Vest parallelt med hinanden löbende Mure (e f og g h), der strax maatte antages at være Grundvolden for den sydlige Flöi eller Længe af den Fiirkant, som hele Borgen efter Bakkens Form kunde formodes at have dannet. Man fulgte nu begge disse Grunde udvendig og indvendig mod Vesten, og stödte derved snart indvendig paa en mod Nord löbende Muur (i v), der gjorde en Vinkel med den fundne sydlige Flöis vestlige Ende, og udvendig ligeledes

---

[1]) For at komme til Kundskab derom, blev Udgravningen i sydlig Retning, fra b imod t, fortsat 20 Alen fremad, uden at dog noget Fundament eller nogen Muur blev truffet. Men rimeligviis har denne Muur paa en eller anden Maade hört til Port-Befæstningen, som man ved Bygningen af Ridderborgene var særdeles opmærksom paa. — [2]) Fortsat den 25 Juni og fölgende Dage indtil den 29 Juni.

paa en Muurende (g), der böiede sig mod Nord (til e) og dannede den ydre tilsvarende Vinkel af samme Flöi. Dette var saaledes den vestlige Deel (e g t u) af Borgens söndre Længe.

Den östlige Deel af samme (tufh), om hvis Tilværelse og Beliggenhed der ikke kunde være nogen Tvivl, blev nogle Dage senere [1] ligeledes udgravet fra Vest mod Öst, indtil man stödte paa Ende-Fundamentet for begge Mure (f og h), hvorefter den indre Opfyldning blev bortfört. Men denne hele söndre Flöi maa, efter Grundvolden at dömme, have været en let Bindingsværks Bygning, rimeligviis benyttet til Bryggers, Bagers, Proviant-Oplag eller lignende for Huusholdningen nödvendigt Brug.

4. Den vestre Flöi. Hiin indre og ydre Vinkel (ved i og g) [2] kunde ikke være andet end Forbindelsen mellem Borgens sydlige og vestlige Flöi, og da man ved at fölge den ydre Vinkels mod Nord löbende Side havde naaet op til det ligeoverfor den indre Vinkel (i) i en Afstand af elleve Alen liggende Punct (e), kunde man forud være vis paa, at man ved at grave fra begge disse Puncter (i og e) i nordlig Retning nödvendigviis maatte opdage Grundvolden af Borgens vestre Flöi eller Længe. Saaledes skeete det ogsaa. Man arbeidede mod Nord efterhaanden frem til en Tværmuur (k l)[3], der aabenbart maatte ansees for den vestre Længes nordlige Ende og gik fra Öst til Vest i lige Linie med den nordlige Længes söndre

---

[1]) Nemlig den 7de, 9de og 10 Juli. Grundtegningen vil dog vise, at man kun fandt svagere Levninger. — [2]) Paa disse Steder var ogsaa Muren aldeles forsvunden og kun Fundament tilbage. — [3]) Dette Punct blev naaet den 4 Juli. Grundtegningen vil vise den betydelige Forskjel mellem disse Mure eller Fundamenter, og dem, som vare tilbage af den söndre Flöi.

Muur (a b), kun ved en smal Aabning, Indkjörselen eller Borgporten, skilt derfra. Man havde altsaa fundet Omkredsen af hele den vestre Flöi. Den samme blev derefter nærmere undersögt. Af den sydlige Trediedeel (e i v x) var intet andet tilovers end det Kampesteens Fundament; derimod var betydeligt Muurværk bevaret paa alle Sider (k l v x) af den nordlige Totrediedeel[1]. Efterat Mellemrummet var udrenset, bleve de fire Mure undersögte, og man fandt da paa den indre eller östlige Sidemuur en Nedgang til Kjælderen, bestaaende af ni Trin, hvoraf de syv nederste vare af tilhugget gullandsk Steen, fuldkommen vel bevarede. Denne Deel af Kjælderen holdt indvendig femten Alen i Længden og lidt over otte Alen i Breden, og den havde derhos i det sydvestlige Hjörne tydelige Spor af et Fundament, der kunde synes at have baaret en Skorsteen[2]. Ydermurene selv vare af noget forskjellig Tykkelse: den östre eller indvendige var een Alen og ni Tommer; den vestre eller udvendige een Alen og sytten Tommer; den nordre var to Alen tyk og bevaret til en Höide af fem Alen over Kjældergulvet, medens de övrige af disse Mure kun havde en Höide af to til tre Alen[3]. Nicher fandtes ligeoverfor hinanden i den östre og vestre Muur: rimeligviis have Vinduer været anbragte ovenover samme for Lysets Skyld.

Ved denne Kjælders Udrömning fra et Lag af tre Alens höit Flyvesand og Muurbrokker fandt man ogsaa adskillige enkelte Sager, saasom Stykker af brændt Leer

---

[1]) Der kan neppe være Tvivl om, at i det mindste denne Deel af Flöien har hört til Herskabets Beboelses-Leilighed, maaskee som Gjæsteværelser eller deslige. — [2]) Der fandtes nemlig en Steensætning af Kampesteen, som til den ene Side stod to Alen, og til den anden Side tre Alen udfra Muren. — [3]) Eller lidt mere; men paa den överste Deel vare de ydre Steen afskallede.

med grön Glasur og dannet i visse Figurer, som syntes at være Fragmenter af gamle hollandske Kakkelovne[1]; ligeledes en Hammer, en Jernstang til et Blyvindue og andet deslige[2]. Intet deraf havde iövrigt noget Usædvanligt ved sig eller syntes at frembyde nogen hidtil ubekjendt Oplysning for de huuslige Antiquiteter.

5. Den östre Flöi. Det er allerede bemærket, at man ved Udrömningen af den söndre Flöis östlige Deel havde stödt paa Fundamentet til en Endemuur (f h), der löb fra Nord til Syd. Ved fortsat Arbeide[3] fra dette Sted af kom endelig Borgens endnu manglende fjerde eller östre Længe tilsyne[4], först den ydre Side af samme (m n), der udgravedes fra Syd til Nord, siden den hele Flöi (h m n o), hvis nordlige Ende fandtes at stöde umiddelbart op til den nordre Flöi. Den saaledes opdagede östre Flöi blev derefter udrömmet. Af Muur var der, ligesom i den sydlige Flöi, næsten intet Spor mere levnet: man fandt kun et Kampesteens-Fundament, der viiste Retningen af de forsvundne Mure, og selv dette Fundament var paa flere Steder saa svagt, at det tildeels ikke bestod i andet end en stærk Steenbro eller Steensætning, der lod formode,

---

[1]) Det betydeligste Stykke viser en Ridder med Hjelm og Fjærbusk, vendende Ansigtet mod et Skjold eller Vaaben, som nedenfor skal omtales. — [2]) Saasom en Deigskrabe med Beenskaft, et Stykke af en Fiskeskee med Jernskaft, en Muurskee, nogle Stykker Jern, o. s. v. — [3]) Den 10 Juli og fölgende Dage indtil den 14 Juli. — [4]) Denne Flöi var endnu tidligere (den 27 Juni) sögt, idet man ligeoverfor dens nordostlige Hjörne (n) havde begyndt en Indgravning i Bakken. Man troede derved at finde Borgporten, som efter Folks Sigende skulde have været paa dette Sted. Dette Sagn viiste sig imidlertid senere urigtigt, og Gravningen maatte forelöbig standse, fordi Vand i betydelig Mængde trængte ind.

at den sydlige og östlige Længe kun havde været af temmelig let Bygningsmaade[1]. Da det indre Rum var udrenset, opdagede man i den nordlige Ende af denne Flöi paa sex Alen en Gulvlægning af Kampesteen, der syntes ved et Skillerum[2] at have været aflukket fra Flöiens sydligere Deel; men ogsaa den tilstödende Deel af denne havde uregelmæssige Spor af Brolægning og derhos af en Sænkning eller Fordybning, som kunde lede til den Tanke, at der indenfor selve Husets Tag havde været en Brönd[3]. Af löse Oldtids-Levninger fandtes intet andet end en af de saakaldte Korshvider fra Kong Hans's Tid, men som sædvanligt, uden Aarstal.

Efter Udgravningen af denne östre Længe havde man nu opdaget Borgens fire Flöie, der vare sammenbyggede allevegne undtagen paa det ovenfor omtalte Sted, hvor den nordre Flöi var skilt fra den vestre ved et smalt Mellemrum, som forelöbig maatte ansees for Indkjörselen. Men det Spörgsmaal stod tilbage, om en Bygning eller blot en Muur dannede den vestlige Side af denne formeentlige Indkjörsel.

6. Taarnet i Nordvest. For at komme til Lösningen af dette Spörgsmaal fortsatte man[4] altsaa Udgravningen paa Bakkens vestlige Side langs med den vestre

---

[1]) Altsaa ligeledes Öconomie-Bygninger af Bindingsværk, f. E. Herskabs-Stald, Hundegaard eller deslige. — [2]) Der dog synes at maatte have været af Bindingsværk eller let Bygning. — [3]) Denne Brönd eller Fordybning maa dog, efter det i samme værende Fyld, antages at være bleven tilkastet för Gaardens Ödelæggelse. Man kunde maaskee ogsaa her tænke paa et Badekammer eller Badehuus, som hyppigt havdes paa de adelige Herregaarde. — [4]) Den 18 Juli, efterat Gaardspladsen var udrenset.

Flöis Ydermuur (e l) imod Nord, og snart blev man overbeviist om, at denne Ydermuur ikke endte paa det Punct (l), hvor man tidligere havde standset Udgravningen, men strög videre mod Nord. Ifölge denne Erfaring foretog man altsaa syv eller otte Alen Norden for hiint Punct en Indgravning i Bakken fra Vest mod Öst[1], og derved opdagede man en stærk Muur (l p), hvis nordlige Ende laa i lige Linie med den nordre Flöis Ydermuur. Efterat Arbeiderne vare stegne over den saaledes fundne Muur, og havde udrömmet Pladsen paa dens indre Side, befandt de sig i en meget stærkt bygget Kjælder (l p q r), som aldeles kjendeligt havde været dækket af anseelige Hvælvinger, baarne af ni Piller, hvoraf de syv stöttede sig til Murene, men de to stode frit paa Gulvet[2]. Ydermurene havde havt en Tykkelse af to Alen, og Kjælderhvælvingerne kunde efter de tiloversværende Levninger skjönnes at have holdt fire Alen i Höiden. Fra denne Kjælder förtes man op til Gaardspladsen ved en Trappe (mellem k og r) paa ni Trin, alle formodentlig af hugne Steen, ligesom det nederste, der endnu er tilbage.

Der kan neppe være nogen Tvivl om, at denne stærke hvælvede Kjælder maa have baaret Borg-Taarnet, der formodentlig i sin Tid har været forsynet med Skyde-Skaar og prydet med et Spiir. Borg-Taarnet har da været fiirkantet, skjöndt ikke ganske ligesidet. Udvendig maalt er den nordre Muur ti Alen atten Tommer, den söndre elleve Alen tre Tommer, den vestre ti Alen ti Tommer og den östre ti Alen atten Tommer. Taarnets indre Rum var

---

[1]) Den 19 Juli, efterat den vestlige Kjælder (k l x v) var udtömt og reengjort, og de fölgende Dage indtil den 23 Juli. —

[2]) Indenfor dette Kjælder-Rum fandtes et Fragment af en Metal-Stigböile, og nogle mindre Stykker Jern og Glas, Levninger, som det syntes, af sönderslagne Vinduer.

efter Udrensningen[1] mellem ti og elleve Alen paa hver Side, og den nysnævnte Opgang til Gaardspladsen befandt sig i sammes sydostlige Hjörne. Den söndre Muur (l k) bavde endnu en Höide af fem Alen, de övrige kun af een til tre Alen.

7. Denne Gaardsplads eller Borgegaarden var fundet i Omkreds, efterat alle fire Længer eller Flöie, som omsluttede den, saaledes vare udgravede. Då Fyldningen, Flyvesand og derunder liggende Muurbrokker og Stene, som bedækkede den til en Höide af to eller halvtredie Alen, var udkastet[2], kom en fuldkommen jevn og god Brolægning tilsyne. Pladsen udgjorde en temmelig regelmæssig Fiirkant, niogtyve Alen fra Öst til Vest, syvogtyve Alen fra Nord til Syd, altsaa et Areal af omtrent syvhundrede og fiirsindstyve Quadratalen[3].

Stiller man sig midt i denne Gaardsplads og betragter de fire Borgflöies indre Sider, saa finder man ved den nordre Flöi især fölgende at bemærke: först et betydeligt Kampesteens-Fundament i det nordostlige Hjörne, der muligen kunde have baaret et mindre Taarn med en Vindeltrappe; dernæst lidt vestligere den forhen omtalte Trappe og Kjælderhals, der förte ned til den nordre Kjælder[4]; endvidere tvende mod Syd udgaaende Muur-

---

[1]) Ved denne Udrensning fandtes en Muurhammer mellem Gruset og en Jernkile fastsiddende i den östre Muur, — som Vidnesbyrd om, at Menneskehænder ogsaa havde været virksomme ved Borgens Ödelæggelse. — [2]) Dette Arbeide udförtes den 16 og 17 Juli. — [3]) Hele dette Areal er overalt brolagt med mindre runde Strandsteen; det er oprindelig særdeles godt lagt og endnu vel conserveret. — [4]) Denne Kjælderhals, Nedgang fra Gaardspladsen til Kjælderdören, bestaaer af tvende ligeoverfor hinanden staaende Muursætninger. Mellemrummet mellem disse eller Trappens Brede var 1 Alen 21 Tommer, og Trappens Trin vare smalle. Det

Ender, hvorved Indgangen til Borgen var forlænget og vanskeligere at trænge igjennem mod et Forsvar fra Gaardspladsen af; endelig i det vestlige Hjörne Indgangen til Taarnet eller den hvælvede Taarn-Kjælder. Vender man sig mod den vestlige Flöi, fremtræder strax som et mærkeligt Punct den udspringende Nedgang fra Gaardspladsen til den vestre Kjælder. Mod Syd og Öst seer man kun det svage Omrids af Borgens indre Fundamenter og intet Spor af Kjælder-Nedgange, vistnok fordi den letbyggede Syd-Flöi og Öst-Flöi ingen Kjældere have havt. Man finder intet andet Mærkeligt end Levningen eller Grunden af en Udbygning (y)[1] fra den sydlige Flöi, temmelig nær ved det östlige Hjörne, uden at man med Rimelighed kan vove nogen Gjætning om, hvad denne Grund i Borgens Velmagtsdage har baaret.

8. Omkredsen. Efter saaledes at have betragtet Borgen eller dens Ruiner fra Gaardspladsen af, vil det maaskee interessere at foretage en Vandring udenom samme, skjöndt Ruinerne fra den Side kun frembyde liden Afvexling og i Hovedsagen alene vise Borgens Omfang eller Udstrækning. Den nordre Flöis Yderside eller Façade[2], Taarnet medregnet, har en Længde af syvogfyrgetyve Alen, nemlig otteogtyve Alen östenfor Borgporten, femten Alen Taarnmuur vestenfor samme og en fire Alen bred Ind-

---

bör dog bemærkes, at ligesom Dören, hvortil Trappen förte, var i en senere Tid tilmuret, saaledes var ogsaa Trappen selv ganske dækket og overlagt med en nyere Steenbro. Man tör deraf slutte, at Kjælderen har været ubenyttet, endnu för den övrige Deel af Bygningen var forladt.

[1]) Den staaer henved to Alen ud fra Bygningen og har endnu lidt Muur. — [2]) Façaden forstyrres dog ved den besynderlige Forlængelse af Indkjörselens östlige Sidemuur.

kjörsel. Lægger man dertil den mod Öst noget fremspringende Nordende af den östre Flöi, bliver hele Borgens Udstrækning mod Nord omtrent tooghalvtredsindstyve Alen, der dog ingenlunde ligge i ret Linie, men brydes ved den mod Syd tilbageliggende Öst-Flöis nordlige Ende, ved Borg-Porten og ved den paa sammes Östside forlængede Muur. Denne nordre Flöi har ikke destomindre aabenbart været Borgens Prydelse, det saakaldte Adelhuus, der formodentlig ogsaa har været idetmindste to Stokværk höit. Den östre Flöis Yderside har en Længde af fireoghalvtredsindstyve Alen, hvoraf de fjorten falde paa den nordre Flöis östlige Endemuur, der ligger fem Alen længere tilbage end denne Flöis övrige Dele. Den vestre Flöis Yderside er ligeledes fireoghalvtredsindstyve Alen, af hvilke Taarnets vestlige Sidemuur danner de fjorten, der paa denne Flöi ligge i en fuldkommen ret Linie med Flöiens övrige Façade [1]. Den sydlige Flöis Yderside endelig udgjör en lige Linie af tooghalvtredsindstyve Alen.

Det fremgaaer heraf, at Asserbo har været bygget i en temmelig regelmæssig Fiirkant, der udvendig holdt mod Nord og Syd tooghalvtredsindstyve, mod Öst og Vest fireoghalvtredsindstyve Alen. Den hele Omkreds var tohundrede og tolv Alen.

Anvender man det, som af Historien er bekjendt om Asserbos Skjæbne, paa de Resultater, som Udgravningen af dets Ruiner har givet, saa tör man vel ikke sige, at

---

[1]) Men denne vestre Flöi er den eneste, hvis Kjælder tydelig sees at have havt et Vindue udad mod Borggraven, medens de to andre Kjældere (den nordostlige og Taarnkjælderen) rimeligviis kun have modtaget Lys ovenover Nedgangen fra Gaardspladsen.

Historien ved Ruinernes Undersögelse har modtaget nogen særdeles stor eller vigtig Berigtigelse, men man maa dog tilstaae, at enkelte historiske Data have vundet ligesom mere Anskuelighed, og enkelte topographiske Data saamegen Fasthed, at de kunne lægges til Grund for Gisninger, der ikke tör kaldes letsindige eller urimelige.

For det förste synes det saaledes meget antageligt, at den hele nordre Flöi eller Længe er Asserbos ældste Bygning, maaskee endog, hvad Fundamentet angaaer, i Hovedsagen det gamle Kloster[1]. De tvende Dele, hvoraf dette maa have bestaaet, synes ifölge Ruinerne der at have været tilstede, nemlig den egentlige Munkebolig östenfor Porten eller Indkjörselen, og Kloster-Kirken eller Kapellet vestenfor samme. Munkeboligen har formodentlig, ligesom andre meget gamle Bygninger, havt udvendig et lidet Taarn, der blot tjente som Vindeltrappe til Opgangen, og Fundamentet til dette Taarn synes endnu kjendeligt ved Flöiens söndre Muur strax östenfor Kjældertrappen[2]. Kapellet har rimeligviis ved en Gang ovenfor Porten staaet i umiddelbar Forbindelse med Munkecellerne, saaledes som det oftere findes i gamle Klosterbygninger, og det samme Kapel kunde maaskee antages at have baaret et Spiir eller dog en mere fremragende Taarn-Bygning. Stort har i saa Fald Klosteret ikke været; men det er ogsaa bekjendt nok, at Cartheuserne kun holdt ud i Asserbo nogle faa Aar, og kun for dem behövedes en selvstændig Klosterbygning. At Absalon eller Eskild

---

[1]) Ogsaa i den ovenfor omtalte Dagbog, der er holdt under selve Opgravningen, hedder det, at man under dette Arbeide havde Leilighed til at overbevise sig om, at Bygningerne eller Flöiene ikke vare opförte samtidigt, og at den nordre Flöi var den ældste. — [2]) Ikke langt fra det nordostlige Hjörne af den rimeligviis senere ved de övrige Flöies Tilbygning opstaaede Gaardsplads.

kunde have lagt Grunden til en Steenbygning for de fremmede Munke, synes ikke urimeligt. Allerede siden det foregaaende ellevte Aarhundredes Slutning var Opförelsen af Steenkirker i god Gang [1]; fra det tolvte Aarhundrede tör man regne en stor Deel Landsbykirker her i Landet [2], og Cartheuserklosteret i Asserbo vilde saaledes have været bygget samtidigt med mange Kirker, der endnu er i god Behold.

Fra den fölgende Periode, da Asserbo var et Lydkloster og en Grangie under Soröe, tör man derimod neppe regne nogen Deel af de Bygninger, hvoraf endnu Muur blandt Ruinerne er tilbage. Til Bolig for de faa Munke, der bestyrede Gaarden, maa der have været Plads i de af Cartheuserne forladte Celler, og hvad Huusholdningen og Avlingen har behövet af Bygninger, kan ikke antages at have været opfört saa stærkt, at det gjennem Aarhundreder kunde have været bevaret. Skulde nogen Deel af Asserbos udgravede Ruiner være fra dette Tidsrum, saa maatte man udentvivl snarest tænke paa de svage Levninger af den östlige og sydlige Flöi [3], og selv paa disse Grundstene bleve vel i ethvert Fald andre og bedre Bygninger reiste i den egentlige Borgperiode.

Efterat nemlig Asserbo ved Midten af det femtende Aarhundrede var bleven en adelig Hofgaard eller Hovedgaard, maae dens Bygninger nödvendigviis have under-

---

[1]) Knytlinga S. c. 78 S. 311: *han lèt gjöra 5 steinkyrkjur af sjálfs sins kostnaði*, hedder det om Erik Eiegod, ifölge et Digt af Marcus Skeggesön. — [2]) Saameget er vist, skriver Suhm, VIII. 68, at under Valdemar den Förste, Knud den Sjette og Valdemar den Anden ere næsten alle vore Landsbykirker i Danmark blevne byggede, og ogsaa mangfoldige Kjöbstedkirker. — [3]) Ikke paa den vestlige Flöi, der aabenbart er en Udvidelse af Corps de logis.

gaaet en betydelig Omdannelse og Udvidelse. Har der været en gammel grundmuret Klosterbygning, saa kunde neppe mere end dens Grundvold og ydre Mure benyttes til den nye Bolig, der skulde modtage Herremanden og hans Familie; thi der var stor Forskjel paa en Munkecelles lave Tag i det tolvte Aarhundrede og Ridderborgens Adelhuus eller Höienloft i det femtende [1]. Denne maatte have Plads for Herrekamre, Fruerstue, Spise- og Sovekamre, Gjestestuer og Riddersal, der altsammen pleiede at findes i Borgens store Huus, altsaa i Asserbos nordre Flöi. Dersom Peder Oxe derhos tillige havde villet have eller bevare et Kapel i sin Gaard, hvad der allerede længe för hans Tid var Skik paa Adelsmændenes Borge [2], saa er det begribeligt, at den nordre Flöi ikke indenfor dens gamle Omfang har kunnet rumme alt: da er formodentlig den vestlige Flöi bleven bygget, eftersom denne virkelig har været af fast og anseelig Grundmuur. Af Bindingsværk maa derimod den östlige og sydlige Længe have været opförte, og der tör man söge de övrige for en Riddersmands Huusholdning [3] nödvendige Indretninger, saavel Skriverstue, Borgestue, Badstue, Smedie, Hundegaard og deslige, som Stegers, Bryggers, Bagers og Bolig for

---

[1]) Vedel Simonsen, Dan. Slottes Bygnings-Hist. S. 92, giver flere Beviver paa, hvor höie Adelhusets Værelser kunde være, saa at det med rette i Kjæmpeviserne kaldtes Höienloft. — [2]) Et mærkeligt Vidnesbyrd derom indeholde de saakaldte Constitutiones Wedelenses af 1256 (Ann. eccl. Dan. I. 681-82), confirmerede af Paven det fölgende Aar (S. R. D. V. 601 VII. 131), hvor det hedder: *Prohibemus, ne quis Presbiter sive Capellanus alicujus nobilis, durantibus prædictorum interdictorum sententiis, ipsis nobilibus aut in loco aliquo in curiis dictorum nobilium vel alias publice vel privatim divina celebrare præsumat.* — [3]) Vedel Simons. anf. St. S. 89.

en Deel af Gaardens Folk. Saaledes omtrent maa Asserbo i denne Periode antages at være bleven ombygget [1] og afsluttet med de fire Flöie, der lukkede Gaardspladsen.

Til Asserbos Udstyrelse som Ridderborg hörte dernæst ogsaa Gravene. Befæstnings-Retten var siden Kong Christopher den Andens Dage et adeligt Privilegium [2]; Forsögene paa at indskrænke dette mislykkedes, og de mægtige Herrer af Familierne Oxe og Laxmand ville ikke have forsömt at indgrave, som man sagde, den Gaard, hvorefter de kaldte sig. En fem og tyve Alen bred Grav lader derhos formode, at den opkastede Jord med et ikke ubetydeligt Voldsted har omkrandset Borgegaarden indenfor denne Grav.

Vindebroen, der förte over disse Grave, maa have ligget paa Borgens nordlige Side; thi Borgporten var anbragt i den nordre Flöi. Ruinernes Udgravning har gjort dette aldeles utvivlsomt og gjendrevet det i Egnen gjængse Sagn, at Indkjörselen gik gjennem den östre Flöi. Borgporten förte gjennem faste og tykke, sandsynligviis ved Hvælving forbundne, Mure ind i Borgegaarden, og denne Indkjörsel havde endnu ved Pladsens Udrömning

---

[1]) Et næsten afgjörende Beviis for, at Asserbo har undergaaet en betydelig Ombygning eller Omdannelse, giver den Tilstand, hvori den nordlige Flöis Kjælderdör og den til samme förende Nedgang eller Trappe ved Udgravningen befandt sig. Ikke alene var nemlig Dören tilmuret, men selve Trappegangen var aldeles skjult under en nyere Steenbro, og denne Steenbro var ganske af samme Art og syntes lagt paa samme Tid som den, der dækkede hele Gaardspladsen. Er nu Borgegaardens Dannelse og Brolægning fra Ridderborgs-Perioden, saa fölger deraf, at man i denne Periode har foretaget en væsentlig Ombygning af det ældre Klosterhuus og aflagt den ældre Klosterkjælder under nordre Flöi. — [2]) Suhm D. H. XII. 121, Kong (Hertug) Valdemars Handfæstning, givet i Viborg 1326.

tydelige Hjulspor af smalsporede Vogne, som i ældre Tid bleve brugte [1]. Udenfor Vindebroen og Graven fandtes formodentlig i Asserbos blomstrende Tid Borgens Ladegaard; men denne har endnu mindre end Gaarden selv kunnet modstaae Ödelæggelsen.

Spörgsmaalet, naar og hvorledes Asserbo er gaaet tilgrunde, har Udgravningen af dets Ruiner ikke bragt Besvarelsen meget nærmere, end de historiske Undersögelser. Alene det synes Ruinerne at lære, at de to stærkt byggede, grundmurede Borgflöie, den nordre og den vestre, rimeligviis ved Ild ere ödelagte; thi i dem fandtes der Kul [2], men ikke det mindste deraf i de övrige Længer. Man tör vel saaledes antage, at den egentlige Hovedbygning er brændt, og at de övrige Flöie derefter, da Sandflugten trængte frem, ere blevne forladte, upaaagtede af Regjeringen, som var Asserbos umiddelbare Eier, og plyndrede for det brugelige Bygningsmateriale af den omliggende Egns Beboere [3]. Hvad disse levnede, blev efterhaanden dækket af Flyvesandet.

Endelig vilde man maaskee spörge, hvorvidt Udgravningen af Asserbos Ruiner har givet noget Udbytte for Kundskaben om Forfædrenes Levemaade i det femtende og sextende Aarhundrede. Det er ikke ubekjendt, hvad der dengang hörte til en Herregaards Udstyr med Lösöre: Stegersets, Bryggersets, Fadeburets, Fetalliehusets, Rustkammerets, Smediens Indhold og Inventarium [4]. Det meeste

---

[1]) Ifölge den nævnte Dagbog eller Journal over Udgravnings-Arbeidet — [2]) See ovenfor S. 255-256. — [3]) Den fundne Muurhammer og endnu mere den i Kjælderhvælvingen under Taarnet fastsiddende Jernkile (S. 264. Not. 1) lader ingen Tvivl derom. — [4]) Dan. Mag. V. 214-15 har en Fortegnelse over det Lösöre, som 1492 fulgte med Kokkedal, da Gaarden overgaves af Hr. Niels Högh til Peder Nielsen Gyldenstjerne. Dermed kan sammenholdes Inventariet paa Visborg af 1519 og paa Helsingborg af 1537,

deraf var simpelt og derhos tildeels af forgjængelig Natur. I Asserbos Ruiner kunde efter den Maade, hvorpaa Gaarden er bleven ödelagt, ikke meget ventes. Man fandt som ovenfor anfört, en Korshvid, adskillige grönne og gule Fliser, der ere Fragmenter af gamle hollandske Steenkakkelovne, prydede med Figurer og Bogstaver[1], et Stykke af en Metal-Stigböile, gamle Sporer, en gammeldags Hammer og deslige[2]. Bedst bevaret af dette ere Fragmenterne af brændt Leer med Figurer i hollandske Dragter samt hist og her afbrudte Ord. Ret smukt er navnligt et Brudstykke, der viser en Ridder i bedende Stilling med Ansigtet vendt mod et sachsisk Vaabenskjold: ovenover dette Skjold findes Bogstaverne V. T., nedenunder var der trende i Triangel stillede Roser, og paa den anden Side af Skjoldet, som nu er tabt, maa der, hvad andre Brudstykker gjöre temmelig vist, have været en quindelig Figur med Ansigtet vendt mod Skjoldet og Ridderen. Disse enkelte Oldsager ere ikke uden Interesse; men de frembyde dog intet særdeles mærkeligt eller overhovedet nogen ny Oplysning til Videnskabens Berigelse[3].

---

anf. St. II. 146. 49, hvorved dog maa erindres, at de to sidste vare store og faste Slotte, hvorimod Kokkedal som en Herregaard var mere eensartet med Asserbo.

[1]) Saaledes staaer der paa et Brudstykke HANS, paa et andet NNA, paa et tredie IVS, paa et fjerde SATO ved Foden af en Figur o. s. v. — [2]) Hvor disse Enkeltheder bleve fundne, forsaavidt dette Spörgsmaal kan være af Interesse, er ovenfor paa sit Sted bemærket. — [3]) Alle de ved Udgravningen af Asserbo fundne enkelte Antiquiteter opbevares i Hs. Maj. Kongens particulaire Kabinet paa Frederiksborg Slot.

II. SÖBORG.

Paa Sjællands nordligste Pynt, hvor nu Landsbyen Gilleleie er beliggende, udmunder en liden Aa, hvis Kilder skjule sig i de höiere Skovegne, der gjöre Vandskjellet mellem Esromsöe og Arresöe, og hvis sumpige Bredder mod Syden udvide sig om en liden Indsöe paa den nordlige Side af Gribskovens Terrain. Denne Aa er nu Sumpens og Indsöens smalle Aflöbsrende til Havet eller Kattegattet. Strax nordenfor Indsöen ligger nu en liden Landsby med Kirke, der har faaet sit Navn af Indsöen og givet denne Navnet tilbage. Landsbyen hedder Söborg, Indsöen Söborgsöe[1].

Saadanne ere Forholdene i vore Dage; men i fordums Tid have de været meget anderledes. Ved Bredderne af Söborgsöe finder man Strandgruus, Levninger af Tang og flere Ulva-Arter, calcinerede Söestjerner, Snegle, Muslingskaller og andre Södyr, der alt vidner om, at Havets Vand engang har fyldt Indsöens Leie[2]. Deri ligger en Lærdom ogsaa for Historien. I den fjerne Oldtid maa altsaa hiint lille Aalöb have været en anseeligere Fjord, der endte i en Bredning, og ved denne Fjordbredning eller paa en

---

[1]) Disse locale Forhold vil man nærmere anskueliggjöre sig ved at betragte det vedföiede lille Kort over Egnen om Söborg i Aaret 1850. — [2]) Nord. Tidsskr. f. Oldk. II. 248 fg. indeholder nærmere Oplysninger af den naturkyndige Pastor H. C. Lyngbye, forhen Sognepræst i Söborg og Gilleleie. Han paastaaer, at Fjorden i den ældste Tid har staaet i Forbindelse med Kattegattet baade ved Gilleleie og ved Dronningemöllen, saa at det Areal, som nu udgjör Söborg Sogn, fordum har været en Öe.

naturlig Holm i samme maa hiin ældgamle Befæstning[1] have ligget, hvis förste Oprindelse de Gamle kappes om at flytte op til den nordiske Histories fabelagtige Tidsalder. Men i en senere Middelalder, da Fjorden allerede var svunden ind til et ringere Vandlöb[2], bar hiin liden Holm et Söborg Slot, der havde stort Ry for sin Fasthed og Styrke, og under Slottets mægtige Beskyttelse havde der dannet sig en Bye, der, anlagt paa Slotsgrunden, tidlig var unddraget Herredsforbundets almindelige Övrighed og Værnething. Saaledes var der baade et Slot Söborg og en Kjöbsted Söborg.

2. Söborgs förste Oprindelse er aldeles ubekjendt. Historieskriverne synes vel i Almindelighed at være enige om, at den maa söges i den fjerne Oldtid; men naar de nærmere ville bestemme denne, saa forraade de mere den Tidsalders Smag, i hvilken de have skrevet, end de meddele Noget, der kan gjælde for historisk Sandhed.

Ingen Beretning förer Söborgs Anlæggelse höiere op i Tiden end den, der grunder sig paa en gammel In-

---

[1]) Forsaavidt dog nogen Sandhed maatte ligge til Grund for Meningen om Söborgs Ælde, — hvorom siden nærmere — maatte man vel tænke sig den ældste Befæstning nærmest som et Voldsted, i Lighed med den bekjendte Sjörrind Vold ved Thisted. — [2]) Lyngbye anf. St. siger: *Det er en bekjendt Sag, at man har kunnet seile til Söborg.* Det sidste er muligt; men en bekjendt Sag er det ikke. Sammenholder man denne Yttring med Jensens Provindsiallexicon S. 466-67, hvis Efterretninger ligeledes grunde sig paa Meddelelser fra Lyngbye, saa bliver det klart, at den stötter sig paa Beretningen om Jens Grands Flugt. Men denne, læst med Nöiagtighed, viser netop, at man ikke dengang kunde seile eller at man idetmindste ikke seilede op til Söborg selv.

skription, som skulde have staaet over Porten paa den yderste Vold:

Vixit Aristoteles et Alexander dominatur,
Dum per gentiles castrum Söborg fabricatur[1].

Ifölge dette Vers skulde Befæstningen allerede have været til over trehundrede Aar för Christi Födsel. En Historieskriver i det syttende Aarhundrede giver sig Udseendet af större Maadehold, naar han fortæller, at Söborg er anlagt af Kong Vermund den Blinde[2], der skulde have regjeret i det andet Seculum efter Christus, og Arild Hvitfeld kunde atter synes at trække betydeligt fra denne Alder, idet han nævner Söborgs Stiftelse under Kong Roe, saafremt man vilde sætte dennes Levetid i det sjette christelige Aarhundrede[3]. Der ligger en Forskjel af ikke mindre end henved tusinde Aar mellem disse Angivelser. Alligevel er den ene ikke mere historisk end den anden, og det eneste, som man lærer deraf, er det, at Söborg er bleven anseet for meget gammelt, og at Ingen har vidst

---

[1]) Rygtet, at en saadan Inskription skulde have været anbragt paa Söborg, var almindeligt i Slutningen af det sextende Aarhundrede; men Inskriptionen selv existerede dengang ikke. See Hvitfeld I. 7. Marmor. Dan. I. 202. Dan. Atl. II. 253. — [2]) Lyschander Dan. Hist. S. 148: *Lod hende (?) vdi de Nordeskouffe vdi Sædland bygge Söborrig.* Ifölge Schröders Efterretning om Söborg, MS. Bib. Reg. 4to, er Beretningen om Alexander og Vermund i danske Vers opsat i Söborg Kirkes Vaabenhuus af en af hans Formænd, Provst Hoff. — [3]) Hvitfeld I. 7. Herved er dog at mærke, at Hvitfeld selv gaaer ud fra en anden Beregning efter en Chronologie af Achilles Gasser eller Gassarus, der döde omtrent 30 Aar för Hvitfelds Död. Ifölge denne Chronologie flyttes Roe og Roeskildes Anlæggelse endnu ud over Alexanders Levetid! og Söborg bliver 40 eller 50 Aar yngre end Roeskilde.

at sige noget rimeligt, endsige noget vist, om dets förste Oprindelse.

Alle hine Forfattere have det tilfælleds, at de med tydelige Ord fortælle, hvad de ikke af sig selv kunde vide, og hvad de dog ikke bilægge med nogetsomhelst gyldigt Vidnesbyrd. Til en gankse anden Classe hörer en Beretning, som man har troet at finde hos den danske Histories Fader Saxo Grammaticus: han levede paa en Tid, da Söborg beviislig var til som en vigtig og stærkt befæstet Plads, og hvis det i hans Tid var anlagt, maatte han af sig selv kunne vide det; men hvad man hos ham har villet læse derom, er fremsat i saa utydelige Ord, at disse have ledet til ligesaamange forskjellige Fortolkninger, som man hos de nysnævnte Forfattere har forskjellige Beretninger.

Saxo fortæller [1], som bekjendt, at Erkebiskop Eskild af forskjellige Grunde begyndte en aaben Feide mod Kong Valdemar den Store; at Kongen derefter beleirede en By, som Erkebispen havde anlagt i den „lethriske Mose", og som var vanskelig at indtage, fordi den baade var stærkt befæstet af Naturen og derhos havde Midler nok til at udholde en Beleiring [2]; at alligevel Abbed Gerhard af Esrom, der spillede en Slags Mæglers Rolle, ilede med alle sine Munke mellem Beleireren og de Beleirede og ved en Krigslist lod sig forlede til at overtale disse til Overgivelse. Ved Freden skulde da Kongen have beholdt denne befæstede Plads i „den lethriske Mose". Men naar der nu spörges om, hvilken Befæstning Saxo har meent, saa er man ikke meget videre: En siger os, at Slottet hed Elle-

---

[1]) Histor. Dan. lib. XIV. p. 297-299. Steph. — [2]) *Tunc Rex urbem in solido Letricæ paludis ab eo* (Eskild) *constructam obsidione tentat, captu quidem difficilem, quod et naturæ præsidio munita et commeatibus affatim instructa fuerat.*

holm, uden at tilföie, hvor dette har ligget[1]; en Anden gjætter paa Eskildsöe eller endog et Sted i Skaane[2]; en Tredie henviser ifölge Navnet Elleholm til det gamle Ellinge, siden Birkholm, nu Lövenborg[3]; en Fjerde holder sig til Udtrykket den lethriske Mose og söger denne ved Udleire i Ölstykke Sogn[4]; en Femte endelig mener, at saavel Nærheden af Esrom Kloster som Beskrivelsen over det biskoppelige Slots Beliggenhed og andre Omstændigheder gjöre det antageligt, at Talen maa være om Söborg[5].

Resultatet er, at man intet med Vished kan sige om Söborgs förste Anlæggelse, og vi skulle ligesaa lidet foröge hine directe Beretninger paa fri Haand som disse til en Fortolkning af Saxos Ord knyttede Gjætninger med nogen ny Beretning eller Fortolkning, der neppe kunde blive mere frugtbar for den historiske Sandhed, end de tidligere have været.

3. Saameget er dog vist, at netop paa den selvsamme Tid, da Befæstningen i den lethriske Mose eneste Gang[6] nævnes i Historien og derpaa forsvinder, træder

---

[1]) Corn. Hamsfort chron. sec. (S. R. D. I) p. 276: An. Dom. 1161 bellum in Dania intestinum inter Waldemarum et Eschillum Pontificem. Elleholmum capitur. — [2]) Saaledes Langebek, ifölge Suhms Vidnesbyrd. — [3]) Estrup, i Tidskr. f. Lit. III. 139-40. — [4]) Knudsen, i Annal. f. nord. Oldk. 1838-39 S. 363 Not. 4. — [5]) Suhm VII. 88. 91. 97 Not. helder meest til denne Mening, og har deri som Forgjængere Magnus Matthiæ ser. ep. Lund. p. 40, Anders Vedel, Sax. p. 393, Stephanii not. ub. p. 240. o. a. — [6]) Thi om ogsaa Saxos *Urbs laterensis*, der tre Gange nævnes, skulde være det samme som Urbs in solido Letricæ paludis, hvilket Nogle antage, Andre modsige (Tidskr. f. Lit. III. 139-40), saa er dette kun en Fortolkning af Saxo. Ordene eller Udtrykket hos Saxo er ingenlunde det samme.

Söborg förste Gang bestemt frem som et fast Slot, der tilhörte Kongen og havde sin egen kongelige Foged eller Befalingsmand.

Thorbern, hvis Navn saa hyppigt findes i de samtidige Kröniker og Skrifter, var Kong Valdemar den Stores Brydie eller Slotsherre, Villicus eller Castellanus, paa Söborg Slot, som det synes, gjennem den störste Deel af denne Konges Regjering [1], og han er den förste, der kjendes i Rækken af de Söborgske Hövedsmænd. Udsprungen af en sjellandsk Hövdingeslægt og knyttet til Skjalm Hvides berömte Efterkommere, havde han ligesom flere af disse under de borgerlige Uroligheder taget Svend Grathes Partie, var af denne udentvivl gjort til Hövedsmand i Roskilde [2], og holdt fast ved Svends Sag, ogsaa efterat Valdemars Frafald drog saa mange af hans Venner eller Slægtninge over paa den modsatte Side. De, som havde fægtet for Valdemar paa Grathehede, forlangte derfor först og fremmest, at Thorbern skulde forvises Land og Rige [3], og Kong Valdemar maatte, udentvivl mod sin Villie, give efter for deres Fordringer. Men da den indvortes Fred var vendt tilbage og den nye Regjering ansaae sig for betrygget, saa fik Thorbern paa Absalons Forbön

---

[1]) Cod. Esrom. fol. 72b-73a giver derfor et aldeles sikkert Beviis ved et Brev af K. Valdemar, udstedet *coram testibus Dn. Absalone venerabili Roschildensium Episcopo, Dn. Thurberno Castellano de Seoburgh, Dn Girardo Priore de Valle S. Johannis.* Nedenfor nærmere derom. — [2]) Thorkel. Diplom. Arnam. Tom I. 16: Thorberno quondam Roskildense præfecto. At det var i Svend Grathes Tid, er blot min Formodning. — [3]) Saxo p. 280: Inter ceteros autem Thorberni poenam cupidius expetebant. Ad ultimum instantium perseverantia victus, proscripturum se, quos jussissent, promisit, nec alio pacto patriæ redditurum, quam si eorum precibus revocarentur, quorum sententiis exilio adacti fuissent.

meget snart Tilladelse til at komme hjem[1], og blev udnævnt til kongelig Foged eller Brydie over et Slot, formodentlig Söborg[2].

Thorbern skuffede ikke Valdemars og Absalons Tillid, men var fra den Tid af, saalænge han levede, en af Kong Valdemars dueligste og meest fortroede Mænd i Krig som i Fred. Han fulgte den danske Hær paa det vendiske Tog baade 1164, da han med Hertug Henrik Löve forhandlede om Rygens Skjæbne[3], og 1166, da han som en af de forvovneste sjellandske Riddere ved Arcona blev saa haardt saaret, at han for en lang Tid sporede Fölgen deraf[4]. Men ogsaa i denne Tilstand blev hans Troskab benyttet af Kongen. Buris, Henrik Skatelers Sön, der i det sidste Feldttog tappert havde fægtet ved hans Side, blev i det fölgende Aar 1167 overbeviist om forræderske Anslag mod sin Konge, blev grebet i Vordingborg og derfra bragt i Fængsel, som det synes, paa Söborg Slot, altsaa under Thorberns Bevaring[5]. Söborg var i denne

---

[1]) Man sammenligne de nylig anförte Saxos Ord med det Svar, som Thorbern 1172 paa det vendiske Tog gav Absalon, Saxo p. 338. — [2]) Diplom. Arnam. I. 30: *Villicus de Castro Thurbernus*, hedder det i et Gavebrev af K. Valdemar uden Aarstal. Suhm VII. 21 nævner det ved Aar 1158, Regest. H. Dan. mellem 1158 og 1166. Hvilket Slot der menes, kunde være noget tvivlsomt; men baade Suhm og Knudsen (Danm. i Middelalderen S. 49) antage, vist med störste Föie, at der menes Söborg. — [3]) Saxo, p. 310. — [4]) Saxo p. 311. Det er den bekjendte Rivalitets-Scene mellem *Niels, Sialandensis eques forma et virtute præcipuus, Thorbern, inter præcipuos Sialandiæ equites numerandus,* og *Buris.* — [5]) Ad urbem latrensem cum rege meare compellitur, ubi leni sed firmæ custodiæ traditur, hedder det p. 314. At Urbs Latrensis her formodentlig er Söborg, vil af det fölgende strax fremgaae. Thorbern nævnes ikke i denne Anledning hos Saxo.

Tidsalder et ofte benyttet Statsfængsel, netop for Forbrydere som Buris.

Thorberns Saar vare lægte, og han skjænkede, maaskee af Taknemmelighed derfor, en Landsby i Asserbo Fang til Soröe Kloster [1]. Men da Kong Valdemar 1170 atter udböd til Leding for at hævne de pommerske Hertugers Angreb paa Rygen, stillede ogsaa Lehnsmanden paa Söborg sit velrustede Skib, og opfyldte personlig den skyldige Hærfölge. Det var paa dette Tog, at den danske Flaade paa en saa farlig Maade blev indsluttet i de smalle Löb paa den pommerske Kyst [2], og at Mænd alene af den Skjalmske Slægt, ligesom Fabierne fordum, paatoge sig, at bekjæmpe Fædrenelandets Fjende: Absalon med to Skibe, Esbern Snare, Sune, Thorbern Sunesen, Oluf Glug og Peder Thorsteinson hver med eet vovede sig dristigt gjennem den ukjendte Flodmunding, forjoge Venderne og reddede Flaaden [3]. To Aar efter fik Thorbern Leilighed til i den samme Egn at vise sin Konge en lignende Troskab og Tjeneste. Efter Feldttogets Ende i Aaret 1172 vilde nemlig Kong Valdemar, idet han forlod de vendiske Farvande med Hovedflaaden, at nogle Skibe skulde blive tilbage forat beskytte Fiskerierne [4]. Absalon paatog sig det farlige Hverv at være denne Flaade-Afdelings Förer og opfordrede sine Venner til at blive hos sig. Thorbern var den förste, som erklærede sig rede dertil: Jeg har ikke glemt, sagde han til Absalon, at jeg ved din

---

[1]) See ovenf. Afhandl. om Asserbo, S. 221. — [2]) Knytlingas. S. 389: *Konúngr fór í eitt sund litit, ok ætlaði þar út at komast, þa sögðu Danir, at þeir þóttust komnir i einn sekk*, o. s. v. — [3]) Saxo p. 336. Det er Suhm VII. 348, der gjör den Bemærkning, at alle disse Mænd vare beslægtede eller besvogrede med Absalon. — [4]) *Quoniam Rugianæ piscationis tempus supervenerat*, hedder det.

Hjælp og Mægling fik Lov til at komme tilbage til mit Fædreneland, da jeg fordum var landflygtig og ulykkelig [1]. De övrige Hövdinge af den Skjalmske Slægt fulgte Thorberns Exempel: Peder Thorsteinsön, Sune, Esbern Snare og næsten alle de sjællandske Skibe. Kong Valdemar kunde rolig drage hjem. Kjække Mænd vaagede her for ham.

Dette er den Söborgske Castellans sidste bekjendte Krigsbedrift. Han synes fra nu af som en ældre Mand at have levet paa Söborg; men ofte fremtræder han endnu under fredelige Forhold i Kredsen af de Herrer, der stode Kong Valdemar nærmest og eiede hans særdeles Tillid. Som saadan blev han i Aaret 1173 tilkaldet for at besegle det Gave-Brev, hvorved Kongen skjænkede Skoven Videlinghoved til Esrom Kloster [2], og det Brev, hvorved Kongen confirmerede samme Kloster Besiddelsen af Landsbyen Videlingruth, som Erkebiskop Eskild havde givet det [3]. Som saadan var han ogsaa tilstede i Lund, da Valdemar og Absalon confirmerede og bevidnede en Gave af Peder Skalle til Esrom Kloster, og han hængte sit Segl under deres Breve tilligemed dem, den udvalgte

---

[1]) Saxo, p. 338: *Se comitem ejus futurum, cujus succursu quondam patriam exuli sibi redditam esse meminerit.* Naar disse Ord sammenholdes med de ovenfor S. 278 Not. 3 anförte, saa vil der neppe være nogen Tvivl om, at denne Thorbern var den samme som den, der fordum var landsforviist. — [2]) Diplomat. Arnam. Tom. I. 16. Efterat Tage, Thorbern, Thord og to andre ere nævnte tilföies: multisque aliis, tam nostris quam Domini Absalonis Episcopi fidelioribus circumstantibus et supradicta testificantibus. Disse Ord vise end mere, hvor betydelige de navngivne Mænd bleve anseete for. — [3]) Anf. St. p. 20. Det er her, man udtrykkelig læser: „Thurberno Castellano de Seoburgh". Iövrigt have ingen af disse to Breve nogen Datum; men Suhm VII. 425 og Regesta H. D. I. 49 fölge Bartholin, der henförer dem til Aaret 1173.

Konge Knud, og mange andre af Rigets anseeligste Herrer[1]. Da senere Magnus Eriksen, en uægte Sön af Erik Lam, 1177, grebet i et skammeligt Oprörs-Forsög, skulde bevares indenfor et Faugetaarns faste Steenmure, vidste Kongen ingen paalideligere Mand at betroe ham til end sin prövede Hövedsmand paa Söborg Slot[2]. Knud, Erkebiskop Eskilds Dattersön, der 1179 med ligesaalidet Held gjentog Magnus's Forsög, maatte to Aar efter dele Skjæbne og Fængsel med denne[3].

Ikke længe efter denne Tid er Thorbern formodentlig död. Idet mindste nævnes han ikke blandt Kong Valdemars Mænd under det skaanske Oprör, hvor han ellers neppe havde været savnet, dersom den Saxe, mod hvem Opröret for en Deel var rettet, skulde have været hans Sön[4].

---

[1]) Begge Breve findes hos Thorkelin I. p. 56-57 og p. 36, med Aarstallet 1184, som er en Skrivfeil istedenfor 1174, hvad allerede Thorkelin p. 329 har bemærket, skjöndt det seer noget besynderligt ud, at Biskop Absalon daterer: „in Lundis, nostra metropoli". Suhm VII. 576 vil henföre dem til 1180; Langebek för 1180. — [2]) Saxo, p. 359; *Hunc* (Magnum) *rex ad urbem laterensem missum Thorbernique custodiæ traditum, carcere quam morte mulctare maluit.* Disse Ord ere af overordentlig Vigtighed, naar de sammenholdes med de ovenfor anförte diplomatiske Vidnesbyrd om, *at Thorbern var Castellan paa Söborg nogle ganske faa Aar iforveien* og vistnok ligeledes endnu, da han modtog Magnus i Fængslet. Dette er udentvivl et meget stærkt Beviis for, at Saxo ved *Urbs laterensis* forstaaer Söborg, og Langebek havde (Suhm VII. 223 Not.) ogsaa paa det Sted i sin Saxo p. 413, hvor Talen er om Buris's Fængsel, i Randen skrevet *„Söborg"*. — [3]) *Eundem quem Magnus carcerem expertus est, supplicii socium sortitus* p. 363. — [4]) Chron. Sialand (S. R. D. II) p. 621 siger blot: *Saxonem Thorberni filium.* Men vi finde her Saxe i Forbindelse med Mænd af samme Slægt som den, hvortil Thorbern hörte eller havde sluttet sig.

4. Saaledes var da Hövedsmandens Post paa Söborg Slot ledig; men hvem der blev Thorberns umiddelbare Efterfölger, vides ikke[1]. Det har formodentlig været en mindre fremragende Personlighed. Overhovedet fremtraadte i Thorberns Tid Castellanen af Söborg langt stærkere og tydligere end Söborg selv; i den nærmest fölgende Tid derimod glemmes Slotsherrens Navn, medens Slottet selv træder ud af det dunkle Lys, hvori det hidtil havde staaet.

Under Kong Knud den Sjettes Regjering aabnede sig nemlig paa Söborg en Skueplads for Scener, der i höi Grad tildroge dette Slot Samtidens Opmærksomhed[2]. Det maa være nok med faa Ord at gjenoplive Erindringen om Begivenheder, som Alle kjende. Den slesvigske Biskop Valdemar stiftede et Forbund med Grev Adolph i Holsten og andre tydske Fyrster mod sin egen Konge: med en Flaade fra Norge og Sverrig, hvorhen han Aaret forud var flygtet, landede han 1193 i Sönderjylland, medens Grev Adolf förte sin Hær over Eideren[3]; paa Brönlund Slot ved Aabenraa blev han grebet og fört til Nordborg paa Als; derfra bragtes han fem Aar senere 1198 til Söborg i et haardt Fængsel, da Krigen med Adolph og hans Venner igjen truede[4].

---

[1]) *Eggert Sturbere havde 1190 Söborg i Forlehning*, hedder det rigtignok i Boesens Helsing. Beskr. S. 193. Hvorfra han har dette, siger han ikke; men jeg skulde næsten antage, at det er en af disse almindelige Misforstaaelser af Beretninger paa anden Haand, og at Söborg er forvexlet med Segeberg, som Eggert Sture (Jfr. Arnold. Lub. p. 386) havde til den angivne Tid. — [2]) De saakaldte Kjæmpeviser afgive et Vidnesbyrd derom, som man nedenfor vil see. — [3]) Arnold. Lub. p. 408-409. Bang. Alb. Crantzii Dan. (Francof. 1583) p. 160. — [4]) Hvitfeld, II. 47. Cypræi Ann. ep. Slesv. lib. I. cap. 28 p. 209-210. Vore egne Kröniker og Annaler fremhæve

Adolph nemlig, som efter Bispens Fangenskab var bleven nödt til for det förste at holde sig rolig, angreb 1199 paany Eidergrændsen. Men efterat Kongen i det fölgende Aar havde forstærket Rendsborgs Befæstning og slaaet en anseelig Bro over Eideren, overvandt hans Broder Hertug Valdemar 1201 Grev Adolph ved Stilnow, erobrede hele Nordelbingien og nödte ikke længe efter Greven selv til at overgive sig. Ogsaa han förtes fangen til Söborg[1].

Dette Slots faste Mure gjemte saaledes Danmarks farligste Fjender paa den Tid. Fængselet var efter Aarhundredets Aand og Culturtilstanden i disse Lande vistnok meget strengt, og saavel Paven som den indenlandske Geistlighed interesserede sig navnlig for Biskoppens Befrielse[2]. Men de politiske Fordele, som Grev Adolph kunde byde for sig, virkede mere. Da Hertug Valdemar som Konge efter sin Broders Död kom til Nordelbingien 1203, modtog han Lauenborg som Lösepenge for Greven: Fængselsdören paa Söborg aabnede sig, Greven lovede edelig, at han aldrig vilde bekrige Danmark, og frasagde sig alle de Lande, han havde erholdt af Keiseren. Han vendte derpaa hjem til sit vestphalske Grevskab[3].

---

især Fængslet paa *Söborg*: S. R. D. I, Petr. Olai p. 121. Chron. Erici p. 164. Hamsfort, p. 283. II. Thom. Gheysm. p. 385. III. Chron. coæv. p. 631. o. fl.

[1]) Arnold. Lub. p. 463-467; Anon. Sax. (Menckenii S. R. Germ. III) col. 117. Albert Stad. fol. 201. Reinec. siger: *ad episcopum Valdemarum in carcerem mittitur captiuatus;* ligeledes Annal. Albian. hos Langeb. I. 205, Alb. Crantz. Dan. p. 161-62. — [2]) Suhm, VIII. 285 sætter allerede Sendelsen af Cardinal Cinthius el. Cincius i Forbindelse dermed. Hvitfeld II. 58 siger bestemt, at Pave Coelestin III havde 1197 sendt Cardinal Fidentius i dette Erinde. Jvfr. Anon. Nestv. ap. Langeb. I. 369. — [3]) Arnold. Lub. p. 469-470. Albert. Stad.

Biskop Valdemar blev endnu tilbage i Söborgs Fangetaarn. Han sad nu der paa sjette Aar, og nye Forsög til hans Lösladelse endog af Pave Innocens den Tredie selv bleve frugteslöse. Men en mægtigere Talsmand fandt han, da Kong Valdemar efter sin förste Forlovedes[1] uventede Död ægtede Bömerinden Margrete 1205. Allerede i sit Hjem overtalt af sin Moder og Geistligheden, begyndte den fromme og skjönne Margrete Dagen efter Brylluppet at formane sin kongelige Ægtefælle til Naade mod den lidende Biskop[2]; snart forenede sig Pavens, den lundiske Erkebisps og Geistlighedens Stemmer med hendes; det danske Folks Hengivenhed for hende kunde hellerikke blive uden Virkning. Da gav endelig Kongen efter 1206: han modtog det Löfte, at Biskop Valdemar vilde opholde sig langtborte fra Danmark og aldrig stifte nogen Forbindelse mod dette Rige; og derpaa lod han den af Fængslet haardt medtagne Prælat paa sin Bekostning före til Rom[3].

Disse Optrin paa Söborg tildroge sig ikke alene Samtidens Opmærksomhed, men beskjeftigede gjennem Aarhundreder Sagamænd og Digtere. En födt Kongesön og mægtig Biskop, der hensukker Livet i et fjortenaarigt Fængsel, en ridderlig Konge, haard og fast som det

---

fol. 201 b. Alb. Crantz. Saxon. p. 187-188 (Francof. 1580). Petr. Olai Excerpt. (S. R. D. II) p. 255. Jvfr. p. 172.

[1]) Nemlig Marie, Datter af Pfalzgreve Henrik, den berömte Henrik Löves ældste Sön. Maria var iövrigt, da hun döde 1204, kun omtrent ni Aar gammel, hvorimod Valdemar var fireogtredive. — [2]) Danske Viser f. Middelald. II. 79, Anden Dagmar-Vises 3 og 10 V. Denne Kilde hörer just ikke til de sikkreste, men tör her vel dog benyttes. — [3]) Arnold. Lub. p. 470. Hvitfeld II. 82-83. Pet. Olai Chron. (S. R. D. I.) p. 121. Erici Chron. p. 165 Hamsf. Chron. sec. p. 284. (II.) Chron. Dan. p. 172. Petr. Ol. Excerp. p. 255.

Haandværk, hvori han söger sin Roes, en nittenaarig Dronning, god som en Engel og skjön som Morgenröden[1], ere Hovedpersonerne í dette Drama. Ved Siden af dem staae en Moder, der tager Afsked med sin Datter, den unge Ridder Strange, der förer Bruden til Danmarks Kyst og leder Biskoppen ud af Fængselet, og en kjærlig Söster der med Guldkam reder den lösgivne Fanges gule Hovedhaar, i det hun beroliger hans Hævnlyst med Taarer og Ord:

> I tie quær, Biskop Valdemar,
> Lad ikke Eders Vrede regjere!
> Kommer I atter paa Söborg Taarn,
> Jeg seer Eder aldrig mere[2].

5. Efterat Söborg saaledes havde vundet en vis Navnkundighed, træder det i den fölgende Tid oftere frem i Historien som en anseelig Borg, der ikke sjeldent gjæstedes endog af Kongerne selv. Slottet med Tilliggende udgjorde her som andetsteds et eget District, afsluttet fra det Herred, hvori det laae, og Beboerne af Slotsgrunden vare ligeledes undtagne fra Herredets almindelige Övrighed. Jo mere Borgen tiltog i Betydning, desto mere voxede ogsaa Antallet af de omboende Burgenses eller Borgfolk[3], og hvad der fra Begyndelsen blot havde været en Samling af Slottets umiddelbare Tjenere eller Arbeidere, blev efter-

---

[1]) Gram vilde, at Dagmar betydede Dag-Moder d. e. Morgenröden, en Forklaring, som Hvitfeld (II. 80) og Anders Vedel i Fortalen til den förste Dagmar-Vise (Nr. XXII i anden Part) synes at bestyrke. — [2]) Dan. Viser. II. 81. Naturligviis har Digteren ogsaa i disse Viser taget sig Friheder imod den strenge historiske Sandhed. — [3]) Glossar. man. med. æv. I. 839-41: *Burgagium, Burgenses, Burgeus,* o. s. v.

haanden et ordnet Samfund af undergivne Borgfolk eller Borgere.

Paa denne Maade opstod ved Söborg Slot ogsaa en By eller Kjöbsted Söborg[1]. Fra hvilket Tidspunkt denne kan regnes at have dannet sig, lader sig netop paa Grund af dens Oprindelse vanskelig bestemme; men at den allerede var til i Kong Valdemar den Andens Tid, tör ansees for utvivlsomt, da den ikke meer end een Menneskealder efter hans Död findes anfört paa Fortegnelserne over Rigets Kjöbsteder, og det endog som en af de betydeligere blandt disse. Da man nemlig omtrent ved Aaret 1270 forfattede en endnu bevaret Oversigt over Kronens Indtægter af Landet og Byerne[2], talte man i Sjelland femten Kjöbsteder, af hvilke Söborg stilledes omtrent lige med Helsingör, Nykjöbing, Nakskov og andre ikke ubetydelige, endnu blomstrende Stæder[3].

I Byen Söborg levede ved Begyndelsen af K. Erik Plovpennings Regjering udentvivl en velhavende og gudfrygtig Borger ved Navn Gunni Jenssön, der i saa Fald er den ældste af Byens Indvaanere, som Historien kjender. Det er hans christelige Gavmildhed, der har bevaret hans

---

[1]) At begge förte samme Navn, var en naturlig Fölge af Forholdenes Udvikling. Det samme forekommer derfor næsten allevegne: Vordingborg, Kallundborg, Nyborg, Sönderborg, Aalborg o. s. v. — [2]) S. R. D. V. 615-21. Dette Stykke, hvilket Suhm erholdt fra det Kongl. Archiv i Stokholm, indeholder ogsaa Navne paa en Deel geistlige og verdslige Herrer, hvorefter Affattelsestiden med temmelig Vished lader sig bestemme. — [3]) Söborg er taxeret til sex Mark, Helsingör til otte, Nykjöbing til syv og en halv, Nakskov til fem. — Jeg kan dog ikke vide, om dette Actstykke er ganske correct afskrevet med Hensyn til denne Taxation. Besynderligt seer det i det mindste ud, at finde Skybi, hvis det er den nuværende Landsby Skiby, taxeret til tyve Mark, Ringsted derimod til elleve og en halv.

Navn; og hvad der vides om ham, er kun det, at han i Efteraaret 1241 for sin og sin Hustrues Sjelefrelses Skyld gav en Gaard i Amindrup med dens Tilliggende til Ebelholt Kloster[1].

Slottet Söborg synes i samme Tidsalder oftere at have modtaget Besög af Kongerne, maaskee naar de for Jagtens Skyld eller af andre Grunde opholdt sig i den skjönne nordsjellandske Skovegn. Det var saaledes fra Söborg, at Kong Abel i sit förste Regjeringsaar, den ottende November 1250 udstedede et Beskyttelsesbrev for Esrom[2]; det var ligeledes paa Söborg, at Kong Christopher den sextende August 1255 undertegnede det aabne Brev, hvorved han gav Byen Reval den lybske Stadsret[3]. Kong Erik Glipping opholdt sig oftere paa Söborg Slot, og under hans Regjering navngives her, omtrent hundrede Aar efter Thorbern Sunesön, atter en kongelige Lehnsmand eller Foged.

Denne Mand var Poul Hvid. Hans Slægt og tidligere Historie er ubekjendt; men det er rimeligt, at han var af adelig Byrd[4], og det er vist, at han gjennem en lang Række af Aar og under mærkelige Begivenheder forestod dette Embede. Poul Hvid bevidnede den niogtyvende

---

[1]) S. R. D. VI. 156. Gavebrevet er undertegnet til Vitterlighed af Sognepræsten i Helsinge Trum, og af Aage Svendsen Pibestok. Dersom den Sidstnævnte kunde antages at have været Borger i Söborg, saa vilde jeg bemærke, at man halvandethundrede Aar efter finder, maaskee i samme Egn, en Johannes Pibestok, Aages Sön. Anf. St. p. 175. — [2]) Thorkel. Diplom. Arnam. Tom. I. 184-85. — [3]) Anf. St. p. 309. — [4]) Dette kan man antage deels paa Grund af hans Embede, deels fordi han var tilstede som Vidne hos Kongen og nævnes mellem Bisper, Fyrster og store Herrer, deels fordi Adelsmænd af dette Tilnavn oftere findes, f. Ex. Peder Hvid 1360 hos Hvitfeld III. 553. En senere Advocatus kaldes ogsaa udtrykkelig Væbner.

October 1271 et af Kong Erik paa Söborg sluttet Mageskifte med Esrom Kloster af Sotæ Mölle imod Klostergods i Witherslöslille[1]; han var vistnok ogsaa Slotsfoged, da Kongen den treogtyvende Juni 1273 paa Söborg ved et vigtigt Privilegie-Brev fritog samme Klosters baade ældre og nyere Gods for alle kongelige Skatter og Byrder[2]. Og da Kong Erik nogle Aar senere fik farlige Statsfanger at bevogte, saa vidste han efter sin Farfaders og Oldefaders Exempel ingen bedre Vogter end Söborgs Mure og Slotsfoged.

Den jydske Hertug Valdemar Eriksen eller Valdemar den Fjerde fik i Aaret 1284 det Indfald, at tilstille Erkebispen af Lund en Skrivelse, hvori han erklærede, at han som Sönnesön af den ældre Broder K. Abel var nærmere til Kronen end den regjerende Konge, der var Sön af den yngre Broder K. Christopher, og at han derfor vilde forfölge sin Ret til Danmarks Rige, saavidt han formaade, hvisaarsag han bad Erkebispen at indföre denne hans Protest i sine Böger og underrette Paven om den ham tilföiede Uret[3]. I det fölgende Aar 1285 begav Hertugen sig paa Veien til Norge, som dengang var i Krig med Danmark, for der at söge Understöttelse. Men Kong Erik Glipping forhindrede denne Reise: i Helsingborg lod

---

[1]) Suhm X, Bilag S. 1001-1003 af Cod. Esrom. efter Geheime-Archivets Diplomatarium. Ved Siden af Rigets anseeligste Mænd optræder her *Paulus Hwit, advocatus noster in Siöburgh.* — [2]) Cod. Esrom. ms. fol. 51 b. *Adjicientes* hedder det videre, *eisdem monachis hanc gratiam specialem, quod villici sui et coloni predicti tam pro excessibus quadraginta marcharum quam inferiorum jurium nostrorum nulli respondere debeant nisi sibi.* — [3]) *Supplicerer ydmygeligen, at I denne Protestatz for eder gjort er, vilde indföre vdi eders Böger oc Papir* o. s. v. Et mærkeligt Sted. Hvitfeld, II. 358-360, som er vor eneste Kilde.

han Hertugen og dennes Drost Tyge Abildgaard gribe, lægge i Lænker og — före til Söborg [1].

Her sad nu Hertug Valdemar og Tyge Abildgaard [2] Resten af dette og de förste tre Maaneder af det fölgende Aar. Om Fængselets Beskaffenhed og den Söborgske Foged Poul Hvids Behandling af Fangerne er intet videre bekjendt; men indenlandske og fremmede Herrer arbeidede som Mæglere med Iver paa et Forlig, medens Poul Hvid samtidig underhandlede med Abbeden af Esrom om et Mageskifte af nogle Landeiendomme. Dette Mageskifte sluttedes den sexogtyvende Marts 1286 [3], og fem Dage

---

[1]) Detmar, herausg. v. Grautoff, I. 160, nævner ikke Söborg; men Chron. Sjæl. (S. R. D. II) p. 635. Hamsfort, I, 293, VII. 224, Laur. Stral. III. 314 og andre indenlandske Chronikanter stemme deri overeens. — [2]) Lyschander S. 231 opförer ogsaa blandt Fangerne paa Söborg Grev Jacob af Halland, hvilket senere af Andre er gjentaget; men det kan ikke vel være rigtigt. — [3]) Poul Hvid skjödede til Abbed Magnus og Esrom Kloster en Jord i Tiswilde af 5 Skilling og 3 Pendings Rente imod en Klosteret i Grimstrup tilhörende Jord af 6 Öres Rente. Det utrykte Magestifte-Brev, det ældste, der haves fra nogen Söborgsk Lehnsmand, findes i Cod. Esrom. fol. 136 b-137 a, og lyder saaledes:

Omnibus presens scriptum cernentibus Paulus dictus Hwit, Dñi Regis Advocatus in Siöburgh, Salutem in Dño sempiternam. Notum facio presentibus et futuris, quod uiris religiosis Dño. Magno Abbati in Esrom & Conuentui ibidem scotauerim terram quinque solidorum et trium denar. in censu, quam habui in Tiswillæ de heredibus Thorstani Suraetheson scotacione legittima cum domibus, pomeriis, siluis, pratis, pascuis, fructibus ac ceteris omnibus mobilibus et immobilibus ad dictam terram pertinentibus, jure perpetuo possidendam, tali condicione interposita, quod iidem Dñus Abbas et Conuentus michi rescotare debent terram sex orarum in censu, quam habuerunt de Andrea filio Ingmari racione testamenti in *Grimstorp* cum domibus, siluis, pratis, pascuis ac ceteris omnibus mobilibus et immobilibus, pertinentibus ad eandam.

senere fremlagde Hertugen den eenogtredivte Marts i Nyborg en Forsikkring, som Mæglerne den tyvende April i Lybek bekræftede [1]. Derefter gik han og Drosten atter frie ud af det Söborgske Fangebuur [2]. Til Gjengjæld deeltoge de begge i den Sammensværgelse, der henimod Aarets Slutning skilte Kongen ved Krone og Liv.

6. Dette Kongemord blev Grunden til en lang Række af Uroligheder under Kong Erik Menveds Regjering, og netop Söborg, hvor denne Konge gjennem hele sit Liv oftere opholdt sig [3], blev Hovedskuepladsen for Scener, der ikke i en Roman selv vilde forfeile deres Virkning.

Ingen havde med större Frækhed antaget sig Kongemordernes Sag, endog efterat deres Dom var falden, end den Roeskildske Provst Jens Grand. Alligevel fik han imod edeligt Löfte om Troskab og Lydighed sit Valg til Erkesædet i Lund af Kongen bekræftet 1289 [4]. Men da han brugte sin forögede Magt og Anseelse til at begunstige Rigets Fjender og fortredige eller trodse sin egen Konge, saa blev han den niende April 1294 tilligemed den lundiske

---

In cujus rei testimonium dictis domino abbati et Conventui presentes litteras contuli sigilli mei appensione communitas. Datum Anno Dni MCCLXXX sexto in crastino annunciacionis dominice.

[1]) Hvitfeld, II. 365-371. — [2]) Annal. Esrom. (S. R. D. I) p. 248. Petr. Olai Exc. II. 265. Chron. Dan. V. 531. 615. — [3]) Især synes han i den förste Deel af sin Regjering hyppig at have tilbragt Julefesten paa Söborg. Saaledes har man i Cod. Esrom. fol. 56b-57 tvende Privilegier for Esrom udstedede fra Söborg den 31 December 1289. Den fölgende Fremstilling giver flere Exempler derpaa for de næste Aar. — [4]) Action. advers. Erici & Joh. Grand (S. R. D. VI.) p. 290. Om Erik Glippings Mord vovede han at sige: Mala hora fuit, quod non fuit ante duodecim vel quatuordecim annos interfectus, quia nullam de se prolem reliquisset. Jvfr. anf. St. p. 314.

Provst Jacob greben i Lund og under en Medfart, der vidner om Tidsaldernes Raahed, fört over til Sjælland for at være i desto sikkrere Bevaring[1].

Söborg Slot havde tidligere givet Pröver paa, at det kunde holde fast paa dem, der bleve det betroede. Anlagt paa en Halvöe, der strækker sig fra Syd til Nord[2] langt op i Söen, var det allerede af Naturen vel forsvaret, og Befæstningskunsten var kommen de naturlige Fordele tilhjælp. Stærke og höie Taarne afgave paalidelige Fængsler; svære grundmurede Bygninger, deels sammenbyggede, deels forenede med en Brandmuur til en afsluttet Fiirkant, og atter en bred Grav udenom Slottet paa de tre Sider, medens Söen selv beskyllede det imod Vesten, gjorde det vanskeligt for nogen Fange at undvige [3]. Kun mod Sydost var den lange smalle Halvöe forbundet med Landet: her paa Halvöens smalleste Deel söndenfor den bredere Slotsplads var Vindebroen; söndenfor denne atter laae Slotsstalden og andre Oeconomibygninger, og endelig sydligst paa det Sted, hvor Halvöen er forbundet med Landet, havde Borgerne anlagt deres Kjöbsted Söborg.

---

[1]) Petr. Olai (S. R. D. I) p. 127 skriver: *Feria secunda ante palmas*, hvilket her ikke betyder Mandagen för Palme-Söndag, men anden Dagen för Palme-Söndag. Dette stemmer ogsaa overeens med den samtidige Krönike hos Langeb. II. 175, som siger: *Feria sexta ante Dominica Palmarum* d. e. Fredagen för Palme-Söndag. See Suhm XI. 156. — [2]) Eller fra Sydsydost til Nordnordvest. See Grundtegningen af Söborgs Omgivelser. — [3]) Beviset for Rigtigheden af denne Slottets Beskrivelse vil fremgaae deels af den fölgende Historie om Jens Grands Flugt, deels af Beskrivelsen over de fundne Ruiner. Kun maa jeg strax bemærke, at Udgravningen temmelig bestemt har godtgjort, at der ikke gaves nogen Ringmuur omkring Slottet, hvad man ellers af Jens Grands Fængselshistorie kunde forledes til at antage.

Saaledes vare de locale Forhold i og omkring Söborg Slot. Poul Hvid var dengang ikke mere kongelig Embedsmand paa Söborg, skjöndt han endnu levede og udentvivl opholdt sig der eller i Nærheden [1]. Nu var Jesper Mogensen Slotsherre [2], og han fik Befaling at modtage den fangne Erkebisp. Den tiende April 1294 var Vidne til et bedröveligt Optog: en Mand, iført en gammel Tröie, med en lille Hætte paa Hovedet, ridende paa en ussel Arbeidshest i Klövsaddel af Træ og Halm og med Benene fast sammensnörede under Hestens Bug, — holdt sit Indtog over Söborgs Vindebro og gjennem dets Slotsport. Denne Mand var Danmarks Erkebisp, Sverrigs Primas, den mægtige og stolte og stivsindede Jens Grand. Med ham fulgte den ligeledes fangne Provst Jacob. Denne blev forelöbig hensat i et Taarn, hvorfra han Dagen efter [3] førtes til Kallundborg; men Erkebispen blev kastet i et andet Taarn, dybt nede i Taarnkjælderen, og belagt med Lænker.

Erkebispens Fængsel paa Söborg var i höi Grad barbarisk og umenneskeligt, om end den gamle Skildring deraf i Et eller Andet kunde være overdreven [4]. Han blev

---

[1]) Cod. Esrom. ms. fol. 108 a har nemlig et Skjödebrev af Jon Litle fra 1299, hvori Poul Hvid nævnes som Vidne ved Siden af den daværende Slotsfoged paa Söborg. — [2]) Jesper Mogensen finder jeg ellers ingensteds omtalt. Men blandt dem, som grebe Erkebispen, nævnes *Hr. Niels Mogensen, Hr. Jens Mogensen* og *Esbern Mogensen.* Jeg skulde næsten troe, at den sidstnævnte kunde være Fogden paa Söborg, og at han i Anledning af Erkebispens Fængsel kunde have faaet dette Embede, efter at have deeltaget i hans Paagribelse. — [3]) Altsaa Palmesöndag, den 11 April, og han blev der i 27 Uger, altsaa til den 17 Octbr. — [4]) Hovedkilden til den hele Beretning om Jens Grands Fængsel og Befrielse er, som bekjendt, den af Nörnissum udgivne og siden i Folio-Udgaven af Hvitfeld igjen optrykte Historie om Jens Grand, der

spendt, hedder det, mellem to til tunge Stene saaledes fastgjorte Lænker, at han ikke selv formaaede at vende sig til nogen Side; hans Föde bestod i fordærvet Bröd, Kaalsod og Vandvælling, stundom opfyldt med Orme, som han i det mörke Fængsel ikke kunde see; hans Leie var opfyldt med den afskyeligste Ureenlighed af Regnen, der dryppede ned paa ham, af Maden, der blev nedhidset til ham, og af naturlige Udtömmelser, der aldrig borttoges; og Luften var forpestet af Stank og Ureenlighed, der samlede alleslags Insecter omkring den ulykkelige Fange, og frembragte paa hans eget Legeme Saar og Bylder, der berövede ham næsten Hörelse og Syn. I sexogtredive Uger fristede Jens Grand saaledes Livet i den dybeste Taarnkjælder paa Söborg [1].

Mod Slutningen af Aaret forandredes Scenen. Kongen, der imidlertid havde undersögt og plyndret det erkebiskoppelige Archiv i Lund [2], troede, at Erkebispen nu maatte være saaledes plaget og blödgjort, at han vilde kjöbe

---

var Hvitfeld meddeelt „af en god Ven". Saaledes som vi have dette Skrift, er det vistnok fra en nyere Tid (Jvfr. S. R. D. VI. 266 Not. c); men saa partisk end Forfatteren er, eller rettere netop fordi Forfatteren er saa partisk, synes han at have havt gamle, tildeels samtidige Efterretninger at öse af; Gram (ad Meurs. col. 453) vil endog tænke paa en Autobiographie af Joh. Grand selv. Procesacterne (S. R. D. VI. 273-372) stille Meget i et rigtigere Lys, og nægte mange Beskyldninger mod Kongen. Den gamle Historia rhythmica hos Lindenbrog p. 103, og derfra i S. R. D. VI. 266, er vel nærved at være samtidig, men udtrykker sig kun kort.

[1]) Histor. om Jens Grand, fol. L. 3 a-b. angiver bestemt den Tid, han laa i Taarnkjælderen, nemlig *fra den Palmesöndag, han kom der ind, i 36 Uger*, altsaa fra 11 April til 19 December. — [2]) Action. (S. R. D. VI.) p. 284; Nicol. chron. ep. Lund. ib. p. 627.

sin Frihed for enhver Priis. Der skulde altsaa nu underhandles. Jens Grand blev da taget op af Kjælderfængslet, og hensat i et Hul med Jernstænger for Vinduerne höit oppe i det samme Taarn, tæt ved Fangefogdens eller Taarngjemmerens Kammer. Kort efter ankom Erik Menved selv med sine fornemste Hofmænd til Söborg, hvor han vilde holde Juul og tillige forsöge paa at afgjöre Striden med Erkebispen. Anden Juledag sendte han i denne Hensigt sin Drost Aage Jonsen[1] op i Taarnet til denne med det Spörgsmaal, om han nu vilde slutte Forlig; men Erkebispen afviste Forslaget med den Erklæring, at der ikke kunde tales om Forlig, efterdi han ikke havde fornærmet Kongen, og Kongen heller ikke lagt Sag an imod ham, men blot mishandlet ham. Fire Dage senere gik Rigscantsleren, Biskop Johan Krag af Roeskilde, med nogle Rigsraader og en Notarius til ham i samme Ærinde, og fik samme Svar. „Jeg vil, sagde Erkebispen, gaae i Rette med Kongen for Rigets Prælater og Raad, og jeg vil af dem lide Dom, hvis jeg har forseet mig". Dermed endte det förste Forsög[2].

Et nyt Optrin i disse mærkelige Begivenheder paa Söborg begyndte i det næste Aar 1295, og Scenerne blive endnu mere piquante, da de modsatte Bestræbelser stærkere krydsede hinanden, og Personerne spillede baade paa Skuepladsen og bag Dækket. Paven — det var den

---

[1]) Suhm, XI. 164 mener dette. I Historien læses L 3: *Kongens Kjögemester Aage* og L 4b: *Aage Jonssön Kjögemester.* I flere Diplomer fra dette Aar nævnes Acho Dapifer (Reg. H. D. I. 180); men i et Gavebrev af 13 Octbr. 1295 forekommer paa een Gang trende Droster: Aage, Johan og Peder og dertil Aage Saxesön. Suhm XI. 205. Hyppigst nævnes iövrigt under Erik Menveds Regjering, fra 1290 af, Drosten Nicolaus Olufsen, der synes at være en Bille. Ogsaa i det næste Aarhundrede var der ofte flere Droster og Marsker. Jvfr. Suhm. XIII. 49. — [2]) Historie om Jens Grand, fol. L 4.

mægtige Bonifacius den Ottende selv[1] — manede Kongen og truede med at sende en Nuntius som Dommer. Kongen ilede med at forlige sig med sine andre Fjender for at have friere Hænder i denne Sag[2]. Men Erkebispen beredede i Stilhed den uventede Katastrophe i det Söborgske Drama. En Kok, der stod i Begreb med at forlade sin Tjeneste paa Slottet, blev enten ved Penge eller af from Iver bevæget til at vove alt for at befrie Kirkens hellige Mand. Ved at drikke med Vagten i Fangetaarnet nærmede han sig Erkebispen og tilsvor ham Troskab. Han fik först det Ærinde at gaae til en Kanik i Kjöbenhavn, Hans Rodis, og hente Pen, Blæk, Fiil og en Hampestige eller Rebstige, og da han var vendt tilbage med dette, skrev Erkebispen et Brev til sin Foged paa Hammershuus, at han skulde sende et lidet Fartöi, udrustet som Fiskerbaad, til Sjellands Kyst, saa nær Söborg som muligt. Kokken paatog sig hemmeligt at bringe Brevet til Bornholm. Til Folkene paa Söborg sagde han, at han vilde begive sig paa en Pilegrimsreise. Den attende October begav han sig paa Veien[3].

Kort iforveien var Kong Erik Menved personlig indtruffen paa Söborg Slot. Han havde nu faaet Fred med

---

[1]) Bonifacii Brev til Kongen af 23 August fra Anagnia: Reg. H. Dan. I. 182. Coelestins Bestræbelser nævnes i den gamle Rhythme, S. R. D. VI p. 367, og Henr. Wolter (Chron. Arch. Brem. ap. Meib. Tom. II. p. 62) skriver: *Tunc Coelestinus fuit Papa Romanus, et scripsit ad regem et excommunicavit eum, sed rex non curavit ad festucam.* Mester Hans Sibrandsens Anmeldelse for Paven omtales i Hist. om J. Grand, fol. L 5. — [2]) Torfæi Hist. Norv. P. IV. p. 390-91. Stilstand ved Hindsgavl *Dominica prima post festum Mathæi apostoli*, d. e. den 25 September. Hvitfeld, III. 24-25. — [3]) Histor. om J. Grand, fol. L 5b. beskriver alt dette ganske dramatisk. Kokken gik fra Söborg *St. Lucæ Evangelistæ Dag.*

Norge og med Hertug Valdemar af Sönderjylland, og han medbragte sin Drost, sin Marsk og andre Raader for at afgjöre Sagen med Erkebispen, inden den pavelige Legats Ankomst. Netop den samme attende October 1295 sendte han Biskoppen af Ribe, Drosten, Marsken og Slotsherren paa Söborg[1] til Jens Grand med bestemte Betingelser for hans Lösgivelse. Kongen fordrede, at Erkebispen skulde afstaae fra enhver Klage over sit Fangenskab og enhver Fordring paa Erstatning for lidte Tab; at han skulde overgive Hammershuus i Kongens Hænder og betale denne en meget betydelig Pengesum[2]. Men Jens Grand, der samme Dag havde faaet Brevet afsted til sin Slotsfoged, var endnu mindre tilböielig til at kjöbe paa saadanne Vilkaar en Frihed, som han haabede snart paa en anden Maade at vinde. Med Fasthed svarede han: „För jeg samtykker i disse Betingelser, maa Kongen partere mig Lem for Lem"[3]. Kong Erik, som af sine Sendebud erfarede disse Ord, gik forbittret bort, og erklærede fra sin Side ligesaa bestemt, at Erkebispen aldrig skulde komme paa fri Fod, för han beseglede hine Betingelser, om end Paven hundrede Gange udförte sin Trusel med Kirkens Ban. Atter lukkedes Fængslets Dör: de handlende Personer traadte bort fra den aabne Skueplads.

---

[1]) Bispen af Ribe maa altsaa have været den af Ribe Skolevæsen fortjente Biskop Christian: Chron. eccl. Rip. (S. R. D. VII) p. 194. Saavel han som Bispen af Aarhuus (Johan Askersön) regnes af Forfatteren af Historien om Jens Grand til dennes „Frænder og Venner". Jesper Mogensen kaldes paa dette Sted ikke Slotsherre, men „Foged", hvilke to Benævnelser ofte i denne Periode våre eensbetydende. — [2]) Histor. om J. Grand, fol. L 4. fremstiller Vilkaarene, som bleve Erkebispen forelæste, ganske nöie i otte Artikler. — [3]) Histor. rhytm. p. 266 sigter dertil i disse Ord: *Qui constanti animo nihil titubavit, Sed nec in periculo tali vacillavit.*

Men atter handles der med ikke mindre Iver bag Forhænget. Kongen frygtede det pavelige Sendebud, der skulde bringe Banbullen; Erkebispen ventede den listige Kok, der skulde lette ham Flugten. Den sidste filede rastlös paa sine Lænker, naar Vagten sov, og skjönt Alle hörte Smeden arbeide udenfor Slottet, hörte dog Ingen dette. Slotsherren[1], hans Underfoged og Taarngjemmeren, som tidligere pleiede at eftersee Lænkerne, troede sig nu sikkre og undlode det[2]. Da Erkebispen havde faaet Bolten lös, övede han sig först i at krybe paa Hænder og Födder, og det varede længe, inden han vandt Kræfter til at kunne staae opreist. Men saavidt var han dog kommen, da — Kokken den sjette December[3] atter vendte tilbage til Söborg og anmeldte, at Fartöiet fra Bornholm laae ved Kysten.

Den afgjörende Time nærmede sig. Længe kunde et fremmed Fartöi ikke opholde sig ved Strandbredden uden at vække Opmærksomhed. Men Kongen var ogsaa i dette Aar paa Söborg i December, havde mange Folk hos sig og vilde vel igjen blive der Julen over[4]. Den fangne Erkebisp befandt sig i en piinlig Stilling. Fartöiet löb vel ud om Dagen ligesom paa Fiskerie, og vendte igjen om Natten tilbage til det aftalte Sted. Men Bönderne i Omegnen begyndte at tale om den mistænkelige Fiskerbaad,

---

[1]) Det er her, at Histor. om J. Grand, fol. L 5 b. eneste Gang nævner Jesper Mogensens Navn. — [2]) Forf. af Befrielseshistorien betragter alle disse Omstændigheder som smaae Mirakler, som Vidnesbyrd om en höiere Haands Indgriben og Medvirkning til Erkebispens Frelse. — [3]) *Han vaar bort med Breffuit fra St. Lucæ Evangelistæ oc til S. Nicolai Dag*, siges der bestemt, og denne Angivelse passer meget vel til den övrige Beretning. — [4]) Alene af det her anförte seer man Kongen tilbringe Julen paa Söborg i Aarene 1289, 1294 og 1295.

og Kokken, der havde foregivet en Pilegrimsreise, havde Möie med at holde sig skjult. Öieblikket var critisk.

En Uge var saaledes allerede forlöben under stille Haab og Frygt. Da faldt det Kongen ind at drage fra Söborg til Tikjöb paa Jagt. Den trettende December red Kongen ud af Slotsporten med næsten alle sine Folk, og kun Taarngjemmeren og hans Karle bleve tilbage. Disse satte sig til at drikke, og gik derpaa bort for at sove[1]. Erkebispen oppebiede Natten mellem den trettende og fjortende December; med dens Frembrud begyndte han Foranstaltningerne til sin Flugt. Kokken bandt da Rebstigen med en Trækkeknude til Taarnhullets Jernvindue, löftede Erkebispen op i dette og gik derpaa först selv ned for at tage imod ham. Bag efter fulgte Erkebispen; men han havde atten Alen at stige ned, og var endnu fem Alen fra Jorden, da Kræfterne svigtede ham og han maatte lade sig falde. Kokken greb ham; dog laae han nogen Tid uden Aandedræt efter denne Anstrængelse. Kokken drog nu ved en Snor i Trækkeknuden igjen Rebstigen ned til sig, ledede Erkebispen til Muren[2], löftede ham op paa denne, der indvendig, hvor Skytterne skulde staae, var lavere, bandt atter sin Rebstige i et Skydeskaar og förte saaledes Erkebispen over Muren. Den tilfrosne Grav var

---

[1]) Histor. rhythm. p. 267 antager, at ogsaa Bestikkelse har fundet Sted:

Custodesque precio vinoque vincuntur,
Sic evadit pontifex, hostes confunduntur.

— [2]) Derved maa forstaaes en Brandmuur, der forbandt Slottets nordlige og sydlige Flöi og altsaa udgjorde den östlige Side af Fiirkanten. Paa de andre Flöie kan der efter de Resultater, som Udgravningen har givet, ikke antages at have været nogen Muur udenfor selve Slotsflöiene.

let at passere[1], og de naaede nu Staldgaarden. Folkene laae i dyb Sövn; Hundene gjöede ikke. Her toge de Heste, rede til Stranden og naaede den en Time för Dag[2]. Strax gik de ombord og seilede ud.

Da Kongen vendte tilbage fra Jagten, var Erkebispen paa Veien til Bornholm, som han lykkelig naaede. Striden mellem begge fortsattes i en Række af Aar; dog var Söborg ikke mere dens Skueplads.

7. Men dette Slot vedblev at være et Sted, hvor Kong Erik Menved fremdeles ofte og gjerne synes at have dvælet. Opholdet der blev roligere, efterat den vigtige Statsfange var borte, og dersom Jesper Mogensen nærmest for hans Skyld var bleven sat til Hövedsmand paa Söborg[3], saa bliver det forstaaeligt, at hans Stilling der kunde ophöre med den Aarsag, som havde fremkaldt den. Poul Hvid levede endnu; men hvis han igjen umiddelbart skulde have aflöst Jesper Mogensen, saa kan det dog blot have været for en kort Tid.

Tuve Jacobsen var derimod kongelig Embedsmand paa Söborg idetmindste siden Foraaret 1299, da han tilligemed Poul Hvid var tilstede som Vidne ved Udstedelsen

---

[1]) Histor. om J. Grand fol. L 6: *Söen oc Grafven vaar da frossen, at de kunde bære; thi drog han Stigen ned til sig, oc ledde saa Bispen offver Graffven til Stolden.* Her seer man, hvad Vei de Flygtende have taget. De gik mod Sydost og skulde fölgelig aldeles ikke passere Söen men alene Graven. Den hosföiede Grundtegning af Omgivelserne vil gjöre dette ganske anskueligt. — [2]) Det er af denne Beskrivelse (fol. L 6 b) fuldkommen klart, at Fartöiet ingenlunde var löbet lige op til Slottet, og det Beviis, som Lyngby eller Jensen (Provindsial-Lex. S. 467) ville hente heraf for den Paastand, at man dengang kunde seile til Söborg, betyder saaledes intet. — [3]) See ovenfor S. 293, Not. 2.

af et Skjödebrev til Esrom Kloster[1], og han beklædte denne Post endnu i det fölgende Aar, da han ligeledes hængte sit Segl under et Skjödebrev til den samme fromme Stiftelse[2]. Tuves Slægt og Herkomst er ikke bekjendt, og om hans Forhold til Kong Erik veed man kun saameget, at denne ogsaa i hans Tid gjæstede Söborg. Derfra udstedede Kongen den tredie Marts 1300 en Confirmation paa de hidtil gjældende Esromske Privilegier, indtil han med sit Raad nærmere kunde tage disse i Overveielse; der gav han den anden Mai 1301 samme Kloster Tilladelse til frit at kjöbe Lægter, Ved, Jernbolte og andre Fornödenheder i Helsingborg[3]. Mod Slutningen af det samme Aar nævnes ogsaa en Sognepræst i Söborg By, udentvivl den ældste, hvis Navn i samtidige Mindesmærker er bevaret. Han kaldtes Hr. Johan, med Tilnavn Bylle. Den sexogtyvende November 1301 beseglede han et Gavebrev, udstedet af Præsten Atto i Tibirke til Esrom Kloster[4].

---

[1]) Cod. Esrom. ms. fol. 107 a–108 b. Under et Brev af 25 Marts, hvorved Jon Jonsen Litle overdrager Gods i Langerith, Kolleryth og Wæghby til Esrom, hedder det: *Præsentes cum fuerunt predicte scotacioni Dominus Abbas in Eplæholt, Tuwo Jacobsön advocatus in Siöburgh, Paulus dictus Hwit et alii.* — [2]) Anf. St. fol. 133 b–134 a. Brev af 12 Mai, beseglet blandt andre *sigillo fratris Atti sacerdotis nec non et Tuuonis Jacobsön advocati in Syoburgh.* — [3]) Cod. Esrom. fol. 52 a. 52 b. Begge Breve siges udtrykkelig udstedede *in præsentia nostra*, det förste *teste Dom. N. Dapifero nostro*, det andet *teste Dom. Knuto Camerario nostro.* N. betyder upaatvivlelig Niels Olufsen el. Niels Bille, bekjendt nok som Erik Menveds Drost. — [4]) Anf. St. fol. 134 b–135 a: *Petens et procurans sigilla discretorum virorum, qui huic facto presentes affuerunt, Dom. scilicet Johannis dicti Byllæ de Syoburgh, Nicolai de Esbörnthorp, Sacerdotum, Petri Kællere et Asgothi Pethersön, una cum meo presentibus apponi literis* etc.

Hvorlænge Tuve Jacobsen var Befalingsmand paa Söborg, er ikke oplyst: det er muligt, at han længe har forestaaet dette Embede, da man gjennem meer end tyve Aar derefter, indtil Slottet for en Tid gik over i andre Hænder, ikke finder nogen anden Hövedsmand navngivet.

Men hvem end Erik Menved i denne Tid havde betroet Söborg Slot, saa opholdt han sig ikke sjeldent der ogsaa i den anden Halvdeel af sin Regjering. Paa Söborg skal han saaledes have sluttet en Fred eller Stilstand med den norske Konge Hakon den Femte [1]; her udstedede han i August og September 1308 Tilladelse for en Borger i Rostok at drive Fiskerie paa Warnau, og Confirmation for Ebelholt Kloster paa noget til samme testamenteret Gods [2]; her beseglede han i Marts 1310 tvende Breve, hvorved han bekræftede Esroms Toldfrihed og andre Privilegier [3]; her bilagde han 1313 i Marts sine Tvistigheder med Stralsunderne og med Biskop Oluf af Roeskilde, og gav i Juli et Beskyttelsesbrev for Ribe Stift, som dengang var ledigt [4]. Det var ogsaa paa Sö-

---

[1]) Hvitfeld, III. 111, lader Kong Erik 1308 klage over, at *den ti Aars Fred oc Anstand, som bleff gjort til Söborrig, bleff kun holden paa andet Aar, da Kongen aff Norge falt ind vdi Danmarck.* Ordene ere i sig selv bestemte nok, og Hvitfeld synes at have havt et Actstykke for sig; men hvorledes det hænger sammen dermed, er ubekjendt, og hverken Suhm XI. 493 eller Werlauff (Molbechs nord. Tidskr. II. 541. 543) har kjendt nogen anden Kilde end Hvitfeld. — [2]) Wöch. Rostock. Nachr. u. Anz. auf d. J. 1753, 13 St. S. 49-50, S. R. D. VI. 169, begge med det udtrykkelige Tillæg: *in præsentia nostra.* — [3]) Cod. Esrom. ms. fol. 54 b-55 a, ligeledes begge udstedte „in presentia nostra". — [4]) Sartor. Gesch. d. hans. Bund., v. Lappenb. II. 263. Dan. Mag. IV. 234, hvilket Hvitfeld III. 178 sætter til XIII Cal. Aprilis, men Ann. eccl. Dan. II. 58 til VI Cal. Aprilis. Terpag. Rip. Cimbr. p. 183. Dog siges det ikke be-

borg Slot, at Kong Erik i August 1317 antog og instruerede Wilhelm Craak og Provst Jordan som sine Sagförere under forskjellige Stridigheder, navnlig med Erkebiskop Esger Juul[1]; at han i Juli 1318 offentliggjorde og bevidnede en i hans Nærværelse sluttet Overeenskomst mellem Biskop Oluf af Roeskilde og Staden Stralsund[2], og at han i April 1319 udstedede et Forbud til sine Fogeder mod enhver Krænkelse af Lunde Capitels Privilegier[3]. Mod Slutningen af samme Aar döde Erik Menved i Roeskilde; men at en saadan Række af Regjeringshandlinger, udövede paa dette ene Slot, i en saa fjern Tid endnu med Lethed[4] lader sig paavise, turde være et mærkeligt Vidnesbyrd om, hvilken Rolle Söborg dengang spillede, og hvor ofte Kongen der maa have opholdt sig.

8. Under den forstyrrede og ulykkelige Periode, der indtraadte efter Kong Eriks Död, havde Söborg ligesom de fleste af Kongens Slotte den Skjæbne at blive pantsat til indenlandske eller fremmede Herrer, der næsten aldeles tilintetgjorde Kongens Regjeringsmagt, idet de berövede ham Midlerne til at haandhæve den. Kong Christopher

---

stemt, at Kongen har været tilstede ved Udfærdigelsen af de to sidste Breve; men rimeligt er det.

[1]) Act. Erici reg. in Esger. (S. R. D. VI) p. 536. Datum mangler; men Reg. hist. Dan. I. p. 221 noterer: *ante 20 Aug.* — [2]) Sartorius v. Lappenb. II. 299-300: *In presentia nostra anno 1318 feria secunda proxima ante diem beati Urbani*, d. e. 22 Mai. Men Brevet selv er dateret *Syoburgh an. 1318 die beati Jacobi apostoli*, d. e. 25 Juli, uden Gjentagelse af, at Kongen da personlig havde været nærværende. — [3]) Suhm, XI. 838. — [4]) Jeg maa nemlig udtrykkelig bemærke, at jeg hverken her eller andetsteds har stræbt at samle ethvert Sted, hvor Söborg nævnes, naar jeg har havt for Haanden Data nok til at bevise, hvad det kom an paa.

den Anden modtog vel Söborg med Kronen, besad det i nogle Aar, og udstedede derfra den tyvende Juli 1323 Ægteskabscontracten i Anledning af sin Datter Margretes Giftermaal med Markgreve Ludvig af Brandenborg[1]; men hvem der var hans Embedsmand paa Söborg, er ubekjendt, og snart maatte Rækken af de kongelige Slotsherrer der aldeles ophöre.

Knud Porse, den mægtige Herre af Sönderhalland, Kallundborg og Samsö, synes nemlig engang mellem Aarene 1323 og 1327 at være kommen i Besiddelse af Söborg, formodentlig som Pant. Saavel hans Fjendskab mod Kong Christopher som hans Venskab med Hertug Valdemar kunde have erhvervet ham denne Besiddelse[2], og da han i Forsommeren 1327 endelig ægtede den norske Ingeborg[3], Enke efter den svenske Hertug Erik, synes begge ikke sjeldent at have opholdt sig paa Söborg. Knud Porse udsendte herfra i samme eller fölgende Aar sit Klageskrift til Raadet i Bergen over den norske Drost Erling Vidkunsön, der berövede ham og Ingeborg deres Gods[4], og han beholdt Söborg, ogsaa efterat Kong Christopher den tolvte November 1329 ved et Forlig i Ringsted havde maattet pantsætte sin Halvbroder Grev Johan af Holsten Kronens Slotte i Sjelland. Greven fandt sig nemlig i at

---

[1]) P. W. Gercken, Cod. dipl. Brand. Tom. I No. CXXIX p. 217-221. Brevet er udstedet paa Söborg *die B. Margarethe virginis*, en Benævnelse, der kunde gjælde om flere Dage i Juli, navnlig den 13de eller den 20de. — [2]) F. E. under Niels Olufsens Oprör 1323, der udbredte sig fra Skaane til Sjelland; eller senere 1326 som Medlem af den unge Kong Valdemars Raad. — [3]) Messen. Scond. illustr. Tom. XII. 174: *mense Junio dominica post diem St. Botolphi conjugii solennia consummarunt.* — [4]) Saml. t. norsk Spr. o. Hist. V. 558-59, hvor man er tilböielig til at henföre Brevet, der er uden Aarstal, til 1328, medens Reg. Hist. Dan. I. 243 sætter det til 1327, og Suhm XII. 179 til 1329.

modtage forelöbig Hindsgavl i Fyen som Vederlag for Söborg og Kallundborg, dog paa den Betingelse, at disse to Slotte skulde være ham forbeholdte, saafremt Kongen indlöste dem fra Knud Porse, för han indlöste de övrige sjellandske Slotte fra Greven [1].

Ingeborg besad efter Knud Porses Död i Foraaret 1330 fremdeles Söborg Slot og synes oftere der at have havt sit Hof, naar hun var i Danmark. Idetmindste udstedede hun derfra i Löbet af de syv nærmeste Aar indtil 1336 adskillige Breve vedkommende Esrom og St. Agnetæ Kloster i Roeskilde [2]. Men under det fuldkomne Anarchie, der fandt Sted i hele Riget, og end mere forögedes, da et mægtigt Partie med Biskop Svend af Aarhuus i Spidsen begyndte at arbeide for den afdöde Konges Sön Valdemar, undgik heller ikke Söborg den almindelige Skjæbne: det blev angrebet og meget ödelagt af Krigsmaskiner. De nærmere Omstændigheder derved ere ubekjendte; men det synes, at Biskop Svend af Aarhuus paa en eller anden

---

[1]) Orig. p. Perg. i Kgl. Geh. Arch. Artiklen vedkommende Söborg lyder saaledes: *Vortmer wer dat we Seborch vnde Kalingborch loseden, er we loseden de slote vnde land, de ghreue Johan van vs tu pande heft, so scollen de ghone dar wi Kalingborch vnde Seborch van losen se deme vorsproken ghreuen antwerden.* Denne Bestemmelse ville vi siden igjen komme til. Aftrykket hos Hvitfeld III. 368-374 er i mange Maader slet. Der nævnes blandt dem, som skulde være forligte med Grev Johan: *Her Hermind Præst til Siöborrig, Ridder,* hvilket ogsaa Suhm XII. 189 har optaget, og man maatte troe at finde en Riddersmand som Slotsherre paa Söborg. Men seer man i Originalen, bliver det til en Landsbypræst i Sæby. Der læses nemlig: *Her Herman de Kerkher van Syeby.* — [2]) Cod. Esrom. fol. 143 a og fol. 173 a-b har saadanne Breve af 10 Octbr. 1331 og 13 Dcbr. 1334. Suhm XII. 277 har efter Diplom. Langeb. et Brev af 9 Octbr. 1336.

Maade erhvervede sig Söborg Slot eller i al Fald en Fordring derpaa [1].

Biskop Svend hörte til den unge Kong Valdemar Atterdags meest fortroede Mænd, og Kongen, som skyldte ham for en stor Deel sin Krone, regnede fremdeles paa ham, efterat have erholdt den. Valdemar forbandt sig da ved en Overeenskomst af femtende Juni 1341 med Biskop Johan af Roeskilde til at tilfredsstille Biskop Svend og derimod overdrage Johan Söborg Slot med fem underliggende Herreder som Sikkerhed for Kjöbenhavns Slot, hvilket Biskop Johan paa nogle Aar havde afstaaet til Kongen [2]; Valdemar lovede derhos at erstatte Biskoppen, hvad han anvendte paa det af Krigsmaskiner ödelagte Söborgs Istandsættelse, naar det mod Kjöbenhavns Tilbagegivelse igjen udleveredes til Kongen [3]. Det tör vel være uvist, om Valdemar virkelig foretog Skridt til at udlöse Söborg og overdrage det til Biskop Johan; men det kan ikke nægtes, at Overeenskomsten med denne stod ligefrem i Strid med det Löfte, som Grev Johan af Holsten for tolv Aar siden havde faaet paa Söborg, naar dette i sin Tid blev indlöst af Kongen [4], og at Grev Johan for-

[1]) Alt dette lærer man af det strax nedenfor nærmere omtalte Forlig af 15 Juni mellem Kongen og Biskop Johan af Roeskilde. Det hedder deri nemlig, at Kongen skulde holde Söborg Slot fri for sine Fjenders (Grev Johans) og Bispen af Aarhuus's Fordringer. — [2]) Nemlig den 17 Januar 1341 paa to Aar, ifölge Kongens Forsikkringsbrev af nævnte Datum. Diplom. Langeb. i Geh. Arch. — [3]) Barthol. MSS. Tom. C p. 67 have dette Actstykke, og Uddrag deraf hos Suhm XIII. 30-31. — [4]) Nemlig 1329. See ovenfor S. 305 Not 1. Först efterat Kongen havde udlöst, hvad Grev Johan besad, havde han Ret til at beholde Söborg, som det hedder: *Wer ok dat we vse land vnde slote van ghreue Johan vor loseden, so scollen de ghone de Kalingborch vnde*

saavidt havde Grund til Misfornöielse saavel med Kongen som med Biskop Svend af Aarhuus og Biskop Johan af Roeskilde, der begge havde Deel i Kongens Planer.

Imidlertid vedvarede Feiden med Holstenerne i Sjelland uafbrudt. I Aaret 1343 deeltog Valdemar selv i den, og mod Aarets Slutning bleve Biskop Svend af Aarhuus og Provst Jacob Poulsen af Roeskilde opsnappede af Holstenerne og förte som Fanger til Padeborg[1]. En Maanedstid derefter döde Biskop Johan af Roeskilde[2], og den fangne Domprovst havde Udsigt til Bispestaven. Af alle disse sammenstödende Omstændigheder synes den kloge Valdemar saaledes at have betjent sig, at han kom i Besiddelse af Söborg Slot, og det uden at udlevere det til Bispen af Roeskilde. Ved Nicolaus Limbek, som han gjorde til sin Drost, underhandlede han nemlig 1344 om et Forlig med Holstenerne, altsaa her Grev Johan, ifölge hvilket Kongen med en Pengesum baade aflöste Grevens Ret til Söborg og udlöste den fangne Bisp og Provst[3]. Begge disse skyldte Kongen deres Frihed, og den sidste erholdt desuden det ledige Roeskilde Stift. Alle Parter maatte vel derefter være tilfredse.

9. Saaledes var da Söborg Slot, efterat det i en Snees Aar havde været i fremmede Hænder, atter 1344 bragt tilbage til Kronen, og Valdemar har efter sin Maade

---

Seborgh inne hebben, vs antwerden, wane we it van en losen vor dat suluer, dar it en vor steyt.

[1]) Hvitfeld, III. 457-58. — [2]) Lib. dat. Rosk. (S. R. D. III.) p. 271, nemlig den 23 Januar 1344. — [3]) Hvitfeld III. 472 angiver kun Forligets Betingelser, men ikke naar og hvor det blev sluttet. Suhm mener, at ogsaa denne Sag er afgjort paa Mödet i Nestved den 29 Januar 1344.

neppe ilet hverken med at udlevere det til den nye Roeskildske Bisp eller med at give denne og Biskop Svend anden Erstatning end den Sum, han havde betalt for deres Lösgivelse. Hvorledes det end dermed forholder sig, saa blev Söborg udentvivl fra samme Tid af bestandig i Valdemars Hænder, og da han et Par Aar efter i Sommeren 1346 var bleven virkelig Eneherre i Sjelland[1], maatte Besiddelsen af Söborg end mere ansees for sikker. Byen Söborg synes under de borgerlige Uroligheder ikke at have lidt meget, men at have været temmelig anseelig, dersom ellers noget tör sluttes deraf, at Kirken ved denne Tid havde trende Diakoner foruden Hovedpræsten[2]. Men Begivenhedernes Gang drog nu den offentlige Opmærksomhed til Rigets vestlige Landskaber, den fortsatte Kamps Skueplads, og Söborg havde i Fremtiden ikke mere den Betydning, som det havde havt under den sjellandske Feide.

Derimod have de Sagn, der knytte sig til Kong Valdemars private Liv, for en stor Deel samlet sig om dette Slot. Sagnet fortæller, at Kongen paa Söborg havde en Frille, som af Nogle kaldes Bodild, af Andre Anna[3]; at han ligeledes paa Söborg havde ladet indesperre Dronning Helvig, som han mistænkte for utilladelig

---

[1]) Detmar v. Grautoff, I. 262: *Also wart de koning weldich over al selande.* Det tilsvarende Sted hos Hvitfeld III. 478. — [2]) Cod. Esrom. ms. fol. 172 a, i Inger Pedersdatters Testament af 13 Septbr. 1311 hedder det: *Item tribus Dyaconibus ecclesiæ Syöburgh sex gross.* — [3]) Bodilds Navn er bevaret ved den saakaldte *Bodilds Kirkegaard* (Jensen S. 467); Er. Lætus nævner Anna. Hvem af dem, der er den *overmaade skjönne Jomfru udi grönne Klæder,* (P. Syv S. 573. Udg. 1787), er ikke godt at sige; men Tove synes ikke at höre til dette Sagn.

Forbindelse med Folquard Lavmandsön[1]; at han engang under Opholdet paa Söborg forlangte Anna til sig, men listigen blev skuffet af denne, der i Mörket tilförte ham Dronningen, og at han ved denne Leilighed blev Fader til den Datter, der siden spillede saa mærkelig en Rolle, som hele Nordens Herskerinde. Ældre og nyere Krönikeskrivere og Digtere have udpyntet disse Sagn[2], der iövrigt intet paalideligt Vidnesbyrd have at stötte sig til; men dersom blot det simpleste Hovedtræk deraf skulde være historisk, maatte Kong Valdemar og Dronning Helvig have opholdt sig paa Söborg Slot henimod Foraarstiden 1352, eftersom Datteren Margrete udentvivl er födt i Begyndelsen af det næste Aar.

Omtrent ved samme Tid[3] fortsættes atter de kongelige Embedsmænds Række, der maa have været afbrudt i Pantsættelsens Periode. Johan Færke, en dansk Adelsmand,

---

[1]) Hvitfeld III. 627, og endnu tidligere hos Er. Lætus, Rer. Dan. lib. IV. p. 180:

Falconi, quanquam innocuo, mors protinus ævum
Durior abrupit. Helenæ nil tale merenti
In Söbergiacis posita est custodia muris.

— [2]) Anders Lemvig, der hörer til disse, og hvem Suhm (XIII. 283) „ikke kjender eller veed, naar han har levet", er vistnok Vedels og Hegelunds Samtidige (Vedels Levnet S. 37. 43), Professoren ved Universitetet. Pontanus p. 481 og Vit. Bering (Flor. Dan. p. 505) have forbedret Fabelen med et österlandsk Træk, idet de gjöre den listige Anna til Dronning Helvigs Amme; og L. Boesen, Helsingörs Beskr. S. 189-90, har videre udfört P. Syvs Beretning. — [3]) Boesen, Helsing. Beskr., vil allerede 1350 sætte Jacob Nielsen som Hövedsmand paa Söborg, og beraaber sig paa et Fordrag med Hansestæderne, underskrevet af ham. Dette Fordrag kjender jeg ikke, og jeg veed ikke, at noget andet Actstykke fra dette Aar nævner „Jacob Nielsen" end (Suhm XIII. 235) den roeskildske Bisp Jacob Poulsens Testamente; men der hedder det „Herr" Jacob Nielsen, altsaa ikke den paa Söborg.

var dengang Foged paa Söborg, og Herr Michael var Sognepræst for Söborg Menighed. Begge have i Juli 1354 og i August 1355 været som Vidner tilstede ved Udfærdigelsen af Gavebreve til Esrom Kloster og hængt deres Segl under disse [1]. Hvorlænge Johan Færke beklædte denne Post, er ubekjendt; men ti Aar senere var han aflöst [2].

Herr Erik, ligeledes en Adelsmand og Ridder, var nemlig i Aaret 1365 Hövedsmand paa Söborg. Hans Slægt og Herkomst findes ikke antegnet; men han var blandt det store Antal af Rigets anseeligste Herrer, der tilligemed Erkebispen, Rigsdrosten, Rigsmarsken, Henning Podbusk, Vike Moltke, Eske Brok, Erland Kalf og mange flere mödte i Kolding og der som Medforlovere den syvende Juli 1365 beseglede det Fredsfordrag, som Kong Valdemar sluttede med Greverne Henrik og Claus af Holsten [3].

Faa Aar derefter findes Jacob Nielsen at have havt Söborg Slot. Han var tillige Hövedsmand paa Gurre og hörte til en adelig Slægt, der förte i Vaabenet en heel Örn med udbredte Vinger [4]; hans Datter Margrete, gift med Herr Erik Sjellandsfar, blev den berömte Arild

---

[1]) Cod. Esrom. ms. fol. 125 a. b. har et af *Johannes Færke, Advocatus in Syoburgh*, og flere Andre *Armigeri* den 21 Juli 1354 udstedet Vidnesbyrd; fol. 125 a et Gavebrev, beseglet den 22 Juli s. A. af *Dom. Michael Rector Ecclesie Syoburgh*, og fol. 137 a et Vidnesbyrd af 10 August 1355, hvori de begge nævnes. — [2]) Det udentvivl betydelige Færkiske Arvegods blev afhændet af Fru Inge Færkes og hendes Sönner Hr. Peder og Hr. Esge Færke, og gik endelig 1406 over til Kronen: Molb. o. Pet. S. 248. 255. Ældste Archivregistr. S. 24-25. — [3]) Hvitfeld, III. 587: *Erich aff Söborg* o. fl. *Riddere*. Dette er alt. — [4]) Saaledes hos Suhm XIII. 864 i Beskrivelsen over de Documentet af 1369 vedhængte Segl.

Hvitfelds Stammoder[1]. Jacob Nielsen deeltog i Aarene 1369-1371 i de vigtige Forhandlinger, som Henning Podbusk förte med Hansestæderne: han beseglede med ham og en stor Mængde andre danske Herrer i Stralsund saavel den tredivte November 1369 flere Overeenskomster mellem Danmark og Stæderne[2], som den fireogtyvende Mai 1370 det endelige Forlig om Handelsfrihederne i Skaane og det övrige Danmark[3]; han indfandt sig atter i det fölgende Aar 1371 i Stralsund med Henning Podbusk og mange andre Stormænd, og hængte her igjen tilligemed dem sit Segl under forskjellige Breve, der endelig bragte de forvirrede offentlige Forhold saavidt, at den landflygtige Konge i det næste Aar kunde vende tilbage til Danmark[4]. Jacob Nielsen var saaledes Hövedsmand paa Söborg Slot henimod den Tid, da Dronning Helvig der döde efter et tyveaarigt Fængsel[5], og da Kong Valdemar paa det nærliggende Gurre et Aarstid senere endte sine Dage.

Gamle Sagn og Sange gjöre begge disse Slotte ogsaa i denne Periode til Skueplads for dramatiske og tragiske Begivenheder, hvori Kong Valdemar og Dronning Helvig,

---

[1]) Kall Rasmussen, om Gurre (Histor. Tidskr. I) S. 472, har flere Bemærkninger om hans Slægt og Efterkommere. Jvfr. Suhm XIV. 264. — [2]) Suhm XIII. 646. 647. 857: *Jacob Niclesson, Houetman tho Seborch vnde tho Gorgo.* — [3]) Hvitfeld III. 607, hvor han blot nævnes som Hövedsmand paa Söborg alene. — [4]) Hvitfeld, III. 617 619, hvor ligeledes kun Söborg, ikke Gurre, nævnes. — [5]) Pontan. chor. Dan. descr. p. 723, Hvitfeld III. 627 o. A. ville, at Helvig er begravet i Söborg. Det er urigtigt. Hun er vel död der, men Cod. Esrom. ms. fol. 157b-158a har et Gavebrev af 10 Februar 1400, hvorved Dronning Margrete skjænker Esrom Godset Eghebiærgh i Otzhæreth m. m. for en daglig Sjælemesse *for thet altere i thet samme Closters höghe Koor, som wor mother lyggher fore begraffwen.*

den smukke Tove og den smukke Folquard optræde som de handlende Personer, indtil disse bortrives fra Scenen som den ulykkelige Kjærligheds blodige Martyrer og hine i Stilhed begræde den uforsonlige Skinsyges faldne Offere, indtil Graven forener dem, som Livet havde adskilt. Men — Historie er dette ikke[1].

10. Det er uvist, om Jacob Nielsen endnu havde Söborg Slot ved Kong Valdemars Död; men i det fölgende Aar, da Thronstriden mellem den meklenborgske Albrecht og den norske Oluf afgjordes til den sidstes Fordeel, havde han det ikke.

Erik Nielsen af Hörningsholm, udentvivl en Sön af den rige Niels Eriksen til Lyndæ og Cathrine Tymesdatter[2], var nemlig dengang Hövedsmand paa Söborg og tillige paa Skanderborg. Hans Hustru var Ellen Juelsdatter[3]. Mod Slutningen af Valdemar Atterdags Regjering havde han deeltaget i vigtige Statssager, navnlig i Henning Podbusks Forhandlinger med Hansestæderne[4], og efterat han paa den mærkværdige Valgdag i Slagelse, den tredie Mai 1376, tilligemed Kong Hakon, Dronning Margrete,

---

[1]) Skrift. i det Kjöbenh. Selsk. IV. 186-87, hvor Gram vel antager, at Helvig i sine sidste tyve Aar har siddet paa Söborg, men iövrigt neppe har Ord nok til at udtrykke sin „Foragt for Viser og for Traditioner i Almindelighed". — [2]) Hvormeget Gods hun alene havde bragt ham, sees af den Medgift, han gav sin Datter Cecilie Nielsdatter, da hun 1346 skulde ægte Niels Knudsen af Svanholm. Suhm XIII. 806-807. — [3]) Diplom. Arch. Reg. ms. an. 1391, i Udt. hos Suhm XIV. 275. Jvfr. smstds. S. 108. — [4]) Forliget med Hansestæderne i Stralsund den 30 Novbr. 1369 (Diplom. h. Suhm XIII. 857), hvor han nævnes som Knape ved Siden af den Söborgske Hövedsmand Jacob Nielsen. Ældste Archivregistr. S. 159 viser os ham 1374 som Vidne i et fra Gurre udstedet Brev.

Henning Podbusk, Evert Moltke og mange andre Herrer som Forlover havde undertegnet den unge Kong Olufs Haandfæstning[1], beseglede han faa Maaneder senere baade Forliget i Korsör med Hansestæderne[2] og Forliget i Kjöbenhavn med Hertug Albrecht[3], hvorved den nye Thrones Sikkerhed endmere befæstedes. Erik Nielsen havde rigelig doteret Kirke og Klostre i Roeskilde[4], og den niende October 1377 overlod han til Dronning Margrete sit Gods i Methelby efter sin Död, som vistnok kort efter paafulgte[5]. Hans Enke, Fru Ellen, forögede end mere hans fromme Gaver; men Gaarden Hörningsholm bragte hun ved Ægteskab til Herr Benedict Biug af Gunderslövholm[6], og Forlehningen med Söborg gik ligeledes over i dennes Slægt eller Svogerskab.

Henneke Grubendal, gift med hans Broderdatter Cecilie Jönsdatter, aflöste maaskee umiddelbart Erik Nielsen som Hövedsmand paa Söborg; idetmindste var han det i Be-

---

[1]) Hvitfeld, IV. 13, hvor han kaldes Væbner. — [2]) Diplom. Arch. R. ms. har af det tydske Canc. Archiv tre utrykte Breve paa Plattydsk, udstedede i Korsör den 16 August 1376, og de ere her af særdeles Mærkelighed, fordi *Erik Nikelsson* deri udtrykkelig nævnes *Houetman tho Zeborch und tho Skandelingeborgh.* — [3]) Suhm XIV i Diplom. S. 500-503: *Erik Niclæsson van Horningsholm.* — [4]) Suhm XIV. 108. 124. 462. 651. — [5]) Diplom. ms. Arch. R. hos Suhm XIV. 59. Kort iforveien, dén 8 Septbr. 1377 var han med Henning Podbusk i Dronningens Ærinde i Lund. Smstds S. 507-508. — [6]) Diplom. Arnam. mss. Dan. Saml. fasc. 44 no. 1. 3. 5. 9. 16 vise, at Hr. Benedict havde èn Deel at bestille med Erik Nielsens fromme Donationer længe efter dennes Död, og at Biskop Johannes af Roeskilde 1427 lagde dem alle til St. Nicolai Alter. Fasc. 58 no. 25 og Fasc. 59 no. 12. 14. 15 angaae ligeledes Hr. Benedicts og hans Hustru Fru Ellen Nielsdatters milde Gaver. Jvfr. Suhm XIV. 108.

gyndelsen af Aaret 1382, da han den niende Marts hængte sit Segl under et Gavebrev, hvorved Herr Benedict skjænkede en Deel af sin Hustrues og af sit eget Gods til et Vicarie i Roeskilde[1]. Han hörte til de dristige Sörövere, som dengang sværmede om paa Havet og især plagede Hansestæderne, og hans Anseelse var saa stor, at han personlig mödte paa en Hansedag i Lybek og sluttede den fireogtyvende Juni 1382 en Stilstand med Stæderne til næste Mikkelsdag, hvorefter den igjen med fire Ugers Varsel kunde opsiges fra begge Sider i Stralsund og paa Söborg[2]. Henneke Grubendal var död för Udgangen af Aaret 1391, og Benedict Biug döde i dette Aar. Sidstnævntes Enke Fru Ellen Juelsdatter[3] tilskjödede derpaa Dronning Margrete Hörningsholm, hvilket Hennekes Enke Fru Cecilie Jönsdatter og hendes Broder Johan Grubbe af Gunderslövholm den sjette December 1391 bekræftede[4].

Aage Steegh af Böghe nævnes derefter i Aaret 1400 som Hövedsmand paa Söborg; men det er ikke rimeligt, at han umiddelbart har fulgt Henneke Grubendal. Han skrev sig ogsaa af Ölsemagle[5] og havde i denne Egn

---

[1]) Anf. St. sammenholdt med S. 275. Cecilies Broder var Johan Grubbe af Gunderslövholm. — [2]) Reces. Hansæ MS. h. Suhm XIV. 105-6, hvor man synes at have en heel Liste paa disse fornemme Fribyttere: *Henneke Grubendal, Vicke Grubendal, Thomas van dem Hagen, Henrik Wartberg, Paschedach, Henneke Ortzen, Henneke Limbek, Evert Boze.* — [3]) Dipl. Arnam. mss. D. S. fasc. 61 har under no. 7 havt et Brev, der viiste, at Fru Ellen Juelsdatter eller Nielsdatter endnu levede den 3 Mai 1421. — [4]) Diplom. Arch. Reg. ms. h. Suhm XIV. 273-276. 560. En Række af Breve vedkommende disse Forhold og Hörningsholms (Hirschholms) Historie. — [5]) Diplom. Arnam. ms. in Bibl. U. Havn. Dan. Saml. Fasc. 36 har mange Breve vedkommende Aage Steegh. I No. 2 af 30 Marts 1384 kaldes han: *Awho Steegh de Böghæ;* i No. 9 (jvfr. Suhm XIV. 478),

sine Besiddelser, navnlig i Sannerup og Ugelstrup, Voldborgherred, og i Gammelby, Faxöherred, og hans Navn findes efter 1384 hyppigt i de dengang saa almindelige private Skjödebreve vedkommende denne Egn[1]. Söborg Slot havde han idetmindste den niende August 1400, da han mödte paa Holbo Herredsthing, og paa Dronning Margretes og Danmarks Riges Vegne modtog Skjöde paa noget Gods i Frethebode[2]; men hellerikke efter denne

---

10. 11. 12 af 1399 og 1400 kaldes han: *Aage Stegh af Ölsyæmagle*, hvor han dengang boede; og Fasc. 60 no. 27 viser, at ogsaa hans Enke 1412 forögede sine Besiddelser der.

[1]) Dipl. Arnam. ms. D. S. fasc. 36. no. 2, Suhm XIV. 132: ***1384.*** Æld. Archivreg. S. 148, Dipl. Arnam. ms. no. 3-5: ***1386.*** Smstds no. 6: ***1387.*** Suhm XIV. 349, og Molb. o. Peters. S. 48: ***1389.*** Diplom. Arnam. no. 7: ***1393.*** Suhm XIV. 394, Cod. Esrom. fol. 155b: ***1396.*** Suhm XIV. 459. 463: ***1398.*** Molb. o. Peters. S. 81. 88, Suhm XIV. 478-79, Diplom. Arnam. ms. no. 9. 10: ***1399.*** Molb. o. Pet. S. 92, Cod. Esrom. ms. fol. 152b, Dipl. Arnam. ms. 11. 12: ***1400.*** — [2]) Ældste Archivreg. S. 56 viser, at baade Skjödebrevet og Thingsvidnet derom fandtes i den Kallundborgske Registratur, og da begge, hidtil utrykte, indeholde Beviset for Aage Steeghs Forlehning med Söborg, meddeler jeg her det förste efter Diplom. ms. A. R. „ex transumpto Cl. Grupendale et sociorum 1414."

Omnibus præsens scriptum cernentibus Jacobus Andreæ de Örby æternam in Domino salutem. Nouerint uniuersi præsentes et futuri, me animo deliberato et bono consensu, astante michi uxore mea dilecta Christina Michelsdotter, libere consentiente et voluntarie annuente, omnia et singula bona mea in Frethebothe sita, michi per uxorem meam prædictam jure hereditario juste advoluta, cum omnibus et singulis dictorum bonorum pertinentiis, nullis demptis, in sinum cujusdam nobilis viri Auonis dicti Stegh, tunc temporis castri Siöburgh Capitanei, quam pluribus Clericis et Laycis asstantibus fidedignis et sinum scotationis juxta ritum terræ tenentibus, cum omni solempnitate legis

Tid fremtraadte han under betydeligere offentlige Forhold og i Begyndelsen af Aaret 1404 var han död[1]. Omtrent til samme Tid nævnes Oluf Jensen og Morten Jepsen som Borgemestre i Söborg By[2]. Aage Steeghs Hustru Christine Pedersdatter og Sön Peder Steegh, Kannik i Roeskilde, overlevede ham i mange Aar og stiftede af Familiens Eiendomme i Ugelstrup og Gammelby et Vicarie sammesteds[3].

En vis Ludvig nævnes derefter som Hövedsmand paa Söborg i Aaret 1403[4], altsaa formodentlig Aage Steeghs

---

terræ ad veram scotationem bonorum pertinente, ad coronam Regni Daciæ scotasse, appropriasse et libere assignasse, sine reclamatione heredum meorum quorumcunque jure perpetuo possidenda. Propter quorum bonorum dignam recompensam idem Awo Stegh in eodem placito nomine illustrissimæ Principis Dominæ Margaretæ Reginæ et regni Daciæ, michi et uxori meæ Christinæ dilectæ, ad dies nostros in curia nostra principali cum ejusdem curiæ propriis attinentiis universis pacem et libertatem absque omni Regali onere repromisit et publice intimauit. In cujus rei testimonium sigillum meum, cum sigillo dilecti filii mei, Domini Johannis Presbiteri, una cum sigillis virorum discretorum vz. Laurentii Mattessön et Henningi Hæstnessön, Armigerorum, præsentibus est appensum. Datum Anno Domini MCD. in Vigilia Beati Laurentii Martyris.

[1]) Molb. og Peters. S. 131 og Diplom. Arnam. ms. no. 13 vise, at han levede endnu i Marts og August 1401; men Diplom. Arnam. ms. no. 14 omtaler den 7 Marts 1404 Aage Steghs Arvinger; da var han altsaaa död. — [2]) Molb. o. Peters. S. 201-2. af 10 Febr. 1405, hvorved Reg. Hist. Dan. p. 365-66 bemærker, *at Söborg Bything holdtes om Tirsdagen.* — [3]) Diplom. Arnam. mss. fasc. 36 no. 15. 16. 18. Ældste Archivreg. S. 55 viser, at Fru Kirstine 1429 tilskjödede Kongen sin Deel i den Gaard i Kjöge, *som nw kalles konings gardh.* Jvfr. Dan. Mag. V. 321. Jahn Unionshist. S. 479. — [4]) Roesk. Brevregistrant ms. i Geh. Arch. anförer under Tudse Herred no. 22 et latinsk Brev: *Anders Griiss j Nordrop*

umiddelbare Efterfölger. Af hvilken Familie han har været, er ligesaa ubekjendt[1] som hans övrige Forhold under hans Belehning med Söborg; men i et Skjödebrev fra det nævnte Aar kaldes han udtrykkelig Hövedsmand paa dette Slot.

I Herr Predbjörn Podbusk, Sön af den berömte Drost Henning[2], havde derimod Söborg en Slotsherre af saamegen personlig Anseelse, at hans Historie paa dette Sted hverken behöves eller kan gives. Det maa være nok at minde om, hvorledes han især siden Kong Olufs Död[3] gjennem en lang Række af Aar deeltog i alle vigtige Statsforhandlinger, saasom 1395 paa Lindholm og Helsingborg med Kong Albrecht og Hansestæderne, 1396 i Assens med de holstenske Grever, 1397 i Calmar, da den unge Erik kronedes til alle tre Rigers Konge, og saaledes fremdeles[4]. I det sidstnævnte Aar tilskjödede han for Retterthinget paa Söborg Dronning Margrete hele Dronning-

---

haffuer pantsett Loduig, Capitein paa Söborge, sit godtz j Tutze herrit 1403.

[1]) Registrator Kall Rasmussen siger mig, at han ikke for Öieblikket seer, at det kunde have været Nogen rimeligere end Ludvig Barsebck, der nævnes i Elline Brocks curiöse Gavebrev af 1400 (Ann. eccl. Dan. II. 261-62), og i saadanne Ting fortjener selv en Formodning fra den Side al Opmærksomhed. — [2]) Schwartz, Versuch e. pom. u. rüg. Lehn-Hist. S. 634 nævner Drostens fire Sönner i denne Orden: Predbjörn (Pritbor), Hannes (Johan), Brantz (Boranto) og Tetz, der alle ere bekjendte i Danmarks Historie. Tetz Podbusk afslöste sin „Fætter" Valdemar som Bisp af Odense. — [3]) See dog Hvitfeldt IV. 40. ved Aar 1386. — Suhm XIV. 324 (582). 333. — [4]) Suhm XIV. 339 (591). 343 (600). 370. 407. Molbech og Petersen Dan. Dipl. S. 67. Ligeledes i Aaret 1398, Stadfæstelsen af Hansestædernes Privilegier og Venskabsforbundet med Conrad von Junningen. Suhm XIV. 446 (646). 447 (649).

holm med alt Tilliggende[5], og fra den Tid synes han især at have været virksom ved Dronningens store Planer til Krongodsets Udvidelse, saa at ogsaa en Deel af den Arv, der tilfaldt ham selv med hans Hustru, Marsken Christiern Vendelbos Datter, i Aaret 1401 kom til Kronen[2]. Paa samme Maade indtog Herr Predbjörn Podbusk ogsaa efter Margretes Död en udmærket Stilling saavel til de indre som til de ydre Regjeringsforanstaltninger[3], og da han den treogtyvende Juni 1419 som den förste i Rækken af de indfödte verdslige Herrer bevidnede Forbundet i Kjöbenhavn mellem Kong Erik og Kong Ladislav af Polen, var han endnu Hövedsmand paa **Söborg**, uden at man veed, naar han er bleven det[4]. Men et Par Aar senere var denne Forlehning udentvivl gaaet over til Peder Oxe[5].

11. Med Peder Oxe begynder ligesom en ny Epoche i **Söborgs** Historie, forsaavidt det fra nu af forblev hos hans Slægt gjennem tre Generationer eller i halvfjerdsindstyve Aar[6]. Dette Tidsrum tör dog her affattes noget

---

[1]) **Ældste Archivregistr.** S. 144-45. — [2]) **Suhm** XIV. 477 (660). **Molbech og Peters.** S. 87. 91. 99. 100. 113-14. 118. 123-24 (Ældste Archivreg. S. 3-4). 133. 137. 224. 226. 229. **Ældste Arch.** S. 41. Christiern Vendelbos Hustru var Fru Ellen Buggesdatter, en Datter af den 1359 ved Middelfart eller Snoghöi dræbte Hr. Niels Bugge. — [3]) **Dan. Mag.** V. 290-91. **Ældste Archivreg.** S. 31. 36. **Thorkel. Dipl.** I. 170. — [4]) **Hvitfeld** IV. 292. Efter Bisper og Prælater fölge: *Johannes Greffue off Euersten og Pickburg, Predbjörn aff Podebusk Höffuitzmand paa Söborrig*, og derpaa en mærkelig Række af Hövedsmændene paa de fleste Slotte. — [5]) Hr. Predbjörn levede endnu i Januar 1424. See **Dan. Mag.** V. 322-324. — [6]) Besiddelsen af Söborg fik derhos udentvivl snart en anden Character, nemlig som **Pant**, hvilket netop betryggede Langvarigheden af Besiddelsen i samme Slægt.

kortere, efterdi samtlige Besiddere[1], det være som Lehnsmænd eller som Panthavere, Peder Oxe, Folmer Knob, Johan Oxe og Oluf Oxe, deels forhen som Asserbos Herrer ere omtalte, deels ere saa bekjendte i Fædrenelandets Historie, at deres Skjæbne og Bedrifter kun staae i ringe Forbindelse med deres Stilling paa Söborg.

Peder Oxe[2] kunde maaskee antages for umiddelbart at have aflöst Herr Predbjörn Podbusk, da han udentvivl allerede i Aaret 1422 var Hövedsmand paa Söborg Slot. Som det synes, havde Kongen dengang, rimeligviis paa Grund af de politiske eller krigerske Forhold, udstedet et temporairt Forbud[3] enten i Almindelighed eller for visse Personer mod at drage ud af Landet. Denne kongelige Befaling blev imidlertid dog overtraadt af en vis „Maes Hafmesther", og nogle andre Mænd; men Peder Oxe lod dem i Sommeren 1422 gribe ved sine Svende og lod dem bringe til — Söborg. Maes maatte nu betale tredsindstyve lybske Mark i Böder og derhos paa Söborg Slot den tredie Juli give en formelig Erklæring og Forsikkring[4],

---

[1]) I al Fald med Undtagelse af Herr Folmer Knob, om hvem jeg derfor skal föie Et og Andet til det, der læses hos Ryge og andetsteds. — [2]) See ovenf. S. 224-226 i Afh. om Asserbo. — [3]) *Innan fforboth* hedder det i nedenstaaende Brev. Jeg har forstaaet dette Udtryk som *medens Forbudet bestod.* — [4]) Diplom. Arnam. ms. Dan. Saml. Fasc. 2 no. 15 har i temmelig mutileret Tilstand i Original paa Pergament med endnu to vedhængende Segl det mærkelige hidtil utrykte Brev, der er vor eneste Kilde og lyder saaledes:

. . . . *thetta breff se æller höra helsær jech maes hafmesther kyngör jech allæ mæn nærwarandæ och . . . . a skolandæs ath jæch och andræ mæn waræ vt farnæ aff kongæns land aff danmark innan fforboth . . . . . . bat och war wæryæ i then sama resæ komæ pæther oxsæs swena till i syön och grypæ wos for . . . . . . waræ vt ffarnæ i fforboth ffor then sama*

hvori han tilstod sin Bröde og lovede, at hverken han eller hans Arvinger skulde fordre Erstatning af Peder Oxe eller dennes Arvinger for den udbetalte Pengeböde. I Byen Söborg var omtrent ved samme Tid den ene af de ovenfor [1] nævnte Borgemestre, Morten Jepsen, aflöst af Peder Pedersen, der nu var Oluf Jensens Collega, og begge disse i Forbindelse med Byens Raadmænd udstedede den toogtyvende Februar 1423 et Bythingsvidne om, at Jens Laurentsen Smed havde skjænket en Jord til Esrom Kloster [2]. Dette er alt, hvad der med Rimelighed lader

---

forsymelsæ ther wj hathæ brothet a mot myn herra kongæn tha gaff jech pæther oxsa lx lybske march met goth wilya och obytwongæn vthan stok och vthan jarn tæssæ fordæ pæninga bybyndær jech mich till ath jech aldrygh will mana æller mana lata fordæ pæther oxsæ æller hans ærwinge ællær nogor then ther met war ath gripa wos jtem byndær jech migh och mynæ ærwingæ ath jech aldrygh will ffeyda pæther oxa æller hans ærwingæ æller nogon thæn ther met war ath grypa wos ffor the pæninga och star jech hanum them till ffor ffoddæ och for vföddæ och for allæ mans æfther talan hwæs things skæll och withnæs byrdh hængær jech mit insiglæ ffor thetta breff och andræ godæ mæns som ær hær johan godow ryddær och hinrik hawæmæsther byman i köpmannæhaffn och hans ffyr byman ther sama stath Scriptum syoburgh anno dominj m c d viscesimo secundo crastino processi et marterianj.

[1]) See ovenf. S. 316, i Aaret 1405, strax efter Aage Steeghs Död. — [2]) Cod. Esrom. ms. fol. 192 a–193 b bevarer fölgende hidtil utrykte Bythingsvidne:

Alle mæn thette breff höræ eller see helsæ wij Pæther Pædherssön oc Oleff Jonssön burgæmesteræ i Siöburgh oc allæ rathmen i thensammæ stath. Thet schal alle mæn witherlecht wæræ, ath een hetherlech man oc een schællek Jens Laurenssön Smedh, ther böyman ær i war böy, wor pa worth thingh och sköttæ sijn jorth skællegæ och rættælegæ Esroms Closter til ewindælighæ eygæ, hwilkæn han fik meth siin husfrwæ oc arwed

sig henföre til Peder Oxes Historie som Hövedsmand paa Söborg. Da han nogle Aar efter erholdt Örekrog, eller da han endnu senere fik Helsingborg Slot, kunde maaskee Forlehningen med Söborg være gaaet over til Folmer Knob, der ægtede hans Datter Anna [1]; men hans Eiendomsgaard Asserbo tilfaldt ved hans Död Sönnen Johan Oxe [2].

Herr Folmer Knob, Peder Oxes Svigersön, indtog allerede i Aaret 1435 en anseelig Stilling, da han den fjortende October var tilstede ved Forliget i Stokholm mellem Kong Erik af Pommern og de Svenske [3]. Ved samme Tid levede i Kjöbsteden Söborg en Borger, Mogens Jepsen [4]. Noget senere blev Folmer Knob Ridder, og efter Anna Oxes Död ægtede han mellem Aarene 1441 og 1445 [5] Fru Birgitte Thott, Datter af Bonde Jepsen Thott til Krogholm og Enke efter Peder Brahe til Vidsköfle, der födte ham Sönnerne Otto og Laurids [6]. Omtrent ved denne Tid

---

hænæ efter sijt barn, fforthij thet han schullæ haffwæ closters jorth tiil siin then ther liggær hoos then samæ jorth i hans lefdagæ forudhen al afgifft. In cuius rei testimonium sigillum ville nostre Siöburgh presentibus est appensum. Datum Anno Domini MCCCCXXIII ipso die Cathedra beati Petri Apostoli.

[1]) Ryge, Ped. Oxes Levnet, S. 4. 15—16. — [2]) Om denne ogsaa har faaet andre af hans Landeiendomme, f. Ex. de to Gaarde i Valdbyöster, som han 1433 kjöbte af Povel Laxmand, eller den Gaard i Gerleff i Hornsherred, som han 1435 kjöbte af Peter Truelsen (Diplom. Arnam. ms. Dan. Saml. Fasc. 2. no. 22. 25), er uvist. — [3]) Hvitfeld IV. 546. Dengang var han dog endnu kun Væbner. — [4]) Cod. Esrom. ms. fol. 127 b-128 a. Han beseglede et Forsikkringsbrev til Esrom Kloster af 31 Mai 1435. — [5]) Saaledes regner Regist. Kall Rasmussen ifölge Dan. Mag. I. 135 not. c., der viser, at Peder Brahe endnu levede 1441, og Diplom. Arch. Reg. ms., som har et Brev af 23 Septbr. 1445, der nævner Folmer Knob blandt Arvingerne efter Bonde Jepsen Thott, hvilket han först blev ved at have ægtet Fru Birgitte. — [6]) Delagard. Archiv. III. 109-110.

nævnes Niels Michelsen som Sognepræst, Jacob Mortensen som Borgemester, Peder Esbernsen, Tuve Baghær, Knud Knudsen og Niels Baggesen som Borgere i Söborg By[1]. I Begyndelsen af Kong Christian den Förstes Regjering, den toogtyvende August 1449, erholdt Herr Folmer af særdeles Gunst Brev paa alle Fyrgetyvemarks-Sager over hele sit Gods i Danmark[2] og muligviis ligeledes imod et Pengelaan, som denne Konge ofte behövede, Söborg Slot som Pant; thi fra Söborg af udstedede han, dengang Hövedsmand paa Örekrog, under syvogtyvende Juli 1451 et Gjældsbrev til Fru Mette Jensdatter, Herr Lyder Kabels Enke[3],

---

[1]) S. R. D. VI. 180, et Brev af 31 Mai 1446, hvorved Peder Esbernsen confirmerer en Gave af sin Frende Tuve Baghær til Ebelbolt Kloster. — [2]) Klevenf. Geneal. mss. i Geh. Arch. have fölgende hidtil utrykte Brev efter en Copie af Ped. Dyrskjöt, der dog ikke bogstavret kan have fulgt Originalen:

Wi Christian med Guds Naade Danmarkes Norges Wendes og Gottes Koning, Greve i Oldenborg og Delmenhorst, giöre vitterligt, at Vi af synderlig Gunst og Naade haver undt og forleent denne Brevviisser Her Folmert Knob Ridder alle 40 marks Sager frie og beholden over alt hans Gods, Vornede og Tiennere, ihvor de ligger i Vort Rige Danmarch og det selv at oppeberge, saalenge Vor Naade tilsiger. Thi forbyder Vi alle vore Fogeder og Embedsmænd og alle Andre, ihvo helst de ere, hannem herudi at hindre eller hindre lade, möde eller forurette i nogen Maader. Datum Castro Nostro Haffniensi, feria sexta proxima ante festum beati Bartholomæi Apostoli, Nostro sub secreto. Anno Domini MCDXLIX.

[3]) Diplom. Arch. Reg. ms. bevarer i Grams Afskrift en Extract af dette eneste af Folmer Knob fra Söborg givne Brev hidtil utrykt saaledes lydende:

Folret vamme Knope Ridder oc Höuitzman pa Örekrogh er skyldig en hederligh Qvinne og Velboren Fru Mette Jensedotter Hr. Lyder Kabels Effterleuere two Lester Korn og swo mange rede Penninge, som hand (Hr. Folret) haver til rente i Loland, at betale i Loland paa et beleyligt sted, som hun vil have, inden S. Mortensdag nestkommende, og siden hvert Aar 2 lester Korn

og efter hans Död mod Slutningen af Sommeren 1452[1] synes Fru Birgitte at have beholdt Söborg som Pant[2].

Herr Johan Oxe, der havde arvet Asserbo og allerede i Aaret 1454 var Slotsherre i Kjöbenhavn, ægtede Fru Birgitte Thott[3], og erhvervede formodentlig derved ikke alene Pantebesiddelsen af Söborg, men ogsaa Herr Folmers Forlehninger, Örekrog Slot og et Birk paa Falster. Söborg beholdt han, saalænge han levede[4], og i de förste Aar af hans Besiddelsestid var endnu den ovennævnte Herr Niels Michelsen Sognepræst i Byen[5]. Saavel hans

---

og fornefnde penge, jo inden S. Mortensdag at betale, til saa lenge hand har givet henne de VIII^c lybsche Mark, som hand hende skyldig er, og hun hans obne bref paa haver &c. Med Insigle hederligh og Welbyrdigh Mends som er hederligh Fader med Gudh Hr. Abbet Niels i Esrom, Michel Ruth og Roleff van Leueren. Dat. Syöburgh 1451 feria 3 ante festum S. Olaui Regis et Martiris.

¹) Diplom. Arnam. ms. Dan. Saml. Fasc. 3 no. 17 og 18 vise, at han levede den 28 Aug. 1452. Kall Rasmussen om Gurre (Hist. Tidskr. I.) S. 479 har godtgjort, at han var död d. 17 Septbr. s. A. — ²) See nedenfor S. 328-329 Note, Oluf Oxes Breve af 11 Januar og 14 Septbr. 1492, der udtrykkelig bevise, at Söborg var Pant. Naar og hvorledes det blev Pant, er dog temmelig uvist. — ³) Ryge S. 7 sætter dette Ægteskab til Aaret 1456 eller 1457. Det var maaskee endnu tidligere. I Brevet hos Wieselgren III. 109 kalder hun sig hans Hustru; men det er af 1460. — ⁴) Hvitfeld V. 50 vil rigtignok i Anledning af Forbundet med Frankrig 1456 vide, at Hr. Verner Parsberg i dette Aar var Hövedsmand paa Holbek og Söborg; Tractaten selv af 27 Mai 1456 siger: *Warnerus de Parsberg miles, capitaneus castrorum et patriæ Holbekensis et Stirbergensis Dacie et Allamanie consiliarius.* — ⁵) Cod. Esrom. ms. fol. 112b-114a har et Brev om Markeskjel af 24 August 1458, under hvilket Herr Johan Oxe Ridder, Herr Niels Michelsen Prest i Söburgh have hængt Segl.

mange Forlehninger som den betydelige Udvidelse af hans arvelige Godser, især ved Erhvervelsen af Lundegaard paa Laaland og Torsöe i Skaane, er alt tidligere kortelig omtalt [1], og hans anseelige Navn findes hyppigt som Vidnesbyrd om hans Deeltagelse i en Række af offentlige og private Forhandlinger gjennem hele Kong Christian den Förstes og Begyndelsen af Kong Hans's Regjering [2]; men Söborg spillede derved ikke nogen fremtrædende Rolle. Alligevel opholdt han sig stundom paa dette Slot ogsaa efter Birgitte Thotts Död, da han ægtede Inger Bille, og fra Söborg daterede han den otteogtyvende Juni 1485 sit Samtykke til de Sjelegaver, som hans afdöde förste Hustru havde skjænket Esrom Kloster [3]. Et Par Aar senere fulgte han som Hovmester [4] Dronningen til Rom, og efter Hjemkomsten fra sin Romerreise döde han, efter-

---

[1]) Afhandl. om Asserbo, ovenfor S. 226—231. Særlig burde maaskee ogsaa nævnes Belteberg i Skaane, som han 1468 kjöbte af Karine Nielsdatter. Diplom. Arnam. ms. Dan. Saml. Fasc. 4, no. 15. 19. 20. 24. Fasc. 6 no. 1. 5. 13. — [2]) Dette, som Söborg uvedkommende, kan blot nævnes. Foruden hvad ovenfor i Asserbos Historie er anfört, vil jeg kun henvise til Hvitfeld V. 108. 143. 174. 184. 222. 271. Dan. Mag. I. 265. IV. 15. VI. 125. 162. Ny D. Mag. I. 184. Hadorph II. 278. 279. 284. 293. 308. 317. S. R. D. VIII. 418. Ryge S. 7-9. Hist. Tidskr. I. 475-77. Jahns Unionshist. S. 565. Wieselgren III. 109-110. Dertil mange utrykte Brevskaber i Diplom. Arnam. mss. D. S. især i Fasc. 3. 4. 5. 6 og 7, og i Geheimearchivet navnlig i Samlingerne over den danske Adel og om Torsö Gods. — [3]) Ryge, S. 11-12. — Jeg skal dog, da jeg paa mere passende Sted har forbigaaet det, her bemærke, at man i Cod. Esrom. fol. 117 a-b har et af Laurids Knob fra Asserbo udstedet Brev af 30 Novbr. i dette Aar (1485.) — [4]) Til det ovenfor S. 230 Note 3 bemærkede skal jeg endnu föie, at Erkedegnen i Roeskilde, Mester Birger, 1495 nævnes som Dron. Dortheas Cantsler. See Hoffman Fundat. VIII. 213-14.

ladende saavel Pantebesiddelsen Söborg som flere af sine betydelige Godser til sin Sön af förste Ægteskab, Herr Oluf Oxe.

Kjöbsteden Söborg havde endnu paa hans Tid sit Bything og sin Byfoged, sine Borgemestere og Raadmænd, sit Gilde og Gildeshuus. Et Bythingsvidne af tredie Mai 1485 nævner Borgemestere, Raad og menige Almue, som bygge og boe i Söborg, og tillige Gildesladen sammesteds [1]. Borgemestere vare paa den Tid Jep

---

[1]) Cod. Esrom. fol. 193 a–b. Dette til Söborg Byes Historie ikke umærkelige Actstykke er hidtil utrykt. Det lyder saaledes:

Alle mæn thette breff see eller höre læses helse wij Anders Knwtssön Burgæmæster i Siöburgh, Raadh oc menigæ almw som byggæ oc boo i forne Siöburgh ewindælighe meth wor Herræ. Görendes alle witherlight som nw æræ oc kommæ schullæ meth thette wort opne breff at aar effthær guths byrdh mcdlxxx quinto hælge Kors Daugh Inuentionis pa forne Siöburghs bytingh woræ skickedæ for oss oc flere Dannæmæn som sammæ Dagh fore tingh sökthe, regelbunnen man Hr. Niels Pætherssön pa renliffs mantz wægnæ Her Abbet Pæthers Abbet i Esroms Closter oc forne Closters wegnæ pa then eene sydhæ, oc Willem aff Högolth pa then annen sydhæ, hwilkæ forne Her Niels Pætherssön pa forne Esroms Closters wægnæ oc Willem aff Högolth giordæ sammæ dagh paa forne thingh eet wænlight skifftæ oc bydhæ mellom them meth noghræ jordhæ i swodannæ madhe som her æffther standher, saa at forne Her Niels pa forne Esroms Closters wægnæ sköttæ oc affhænnedæ een aff forne Closters jordhæ liggændes i forne Siöburgh westen weth gillæs ladhen fraa forne Closter Esrom oc til forne Willioms aff Högolth oc hans arffwinges hændher til ewigh tiidh at bliffwe. ffor forne jordh til wetherleggelsæ sköthe oc affhændæ forne Willem aff Högholt een jord liggendes i forne Siöburgh strax nordhen weth fornæffnde Closters Esroms jorth oc gardh, som Jep foghet nw vndher segh haffuer oc i boer i forne Siöburg fraa segh oc synæ arffwinghæ oc til forne Closter Esrom til ewig tiidh at bliffwe. Aat swo gik oc for i allæ made som fore standher thette witne wij meth forne wor

Foged og Anders Knudsen, der begge faa Maaneder iforveien beseglede et Gavebrev, udstedet af Anders Stoldsvend, Kong Hans's Hestelæge [1], og af hvilke den förstnævnte, som det synes, uafbrudt vedblev at beklæde Borgemester-Værdigheden ogsaa efter Johan Oxes Död [2]. Byfoged var Lasse Smed, der den fireogtyvende Juli 1490 i Forbindelse med Borgemesteren Jep Foged og Borgerne Peder Hansen og Oluf Nielsen hængde Segl under tvende Breve, hvorved Willem i Hogendorp deels pantsatte deels skjænkede til Esrom en af Oluf Suder og en anden af Tue Petersen beboet Gaard, begge liggende vestenfor Gildesgaarden i Söborg [3].

---

byes indsegle hængendes næthen for thette wort breff. Giffwet aar, dagh oc stedt som fore standher screffwet.

[1]) Ny Dan. Mag. V. 124. Brevet er af 22 Februar 1485. — [2]) Her maa det saaledes være nok at bemærke, at man i Cod. Esrom. fol. 117 b– 118 a og 186 a–b finder ham som Vidne at have beseglet Gavebreve til Esrom den 17 Juni *1487* og den 24 Septbr. *1488*, det förste i Forbindelse med Hr. Johan Oxe selv. — [3]) Cod. Esrom. fol. 194 a–b, hvor begge disse hidtil utrykte Breve findes, begge af samme Dag og med samme Bidrag til Söborg Byes Historie. Jeg meddeler her det, som staaer först:

Alle mæn thette breff see eller höre læses hælsær iæch Williom boendes i Hogændorp ewindeligh meth Guth. Kungiör iec meth thette myt opne breff for alle nærwærendes oc kommeschullendes at ieg hawær i pant sæth renliffwet man Abbet Pæther Abbet i Esroms Closter og Esroms Closter 1 gardh liggændes i Siöburgh wæsten weth Gyllesgardhæn som nw iboer Oleff Sudere meth alle sinæ tilligelsæ i længæ oc i bredhæ woth oc tiwrt æynkthet vndæntaghet for vii ß grot oc xx. hanum oc hans Closter nydhæ oc behollæ for eet brugelikt panth indtil thet wordher hannum oc hans closter aff löst aff rættæ arffwingæ. Thij tilbyndær iech megh oc mynæ rættæ arffwingæ forne Her Abbet oc closter at frij oc hemble thet forne panth indtil thet wordher them afflöst effther lowen oc hollæ them thet for vthen alt skadæ. Til ythermere forwaring oc statfæstelsæ tha hænger jech myt indsegle næthen

Herr Oluf Oxe, Sön af Johan Oxe og Birgitte Thott, skulde skifte med sine Halvsödskende, Laurids Knob og Inger Billes Börn. Med hiin deelte han de Odsherredske Godser, som derefter allerede 1491 af dem begge bleve afhændede til Povel Laxmand[1]; med Fru Inger skiftede han i Januar 1492 saaledes, at han i Hovedsagen beholdt Torsö i Skaane, Asserbo i Sjelland samt Kronepantet Söborg, hvorimod hun og hendes Börn nærmest bleve skadeslösholdte deels ved det laalandske Gods og meget andet Strögods endog i Halland, deels ved Part i Beltebjerg og Tolerup Gaarde i Skaane med en Forkjöbsret til Oluf Oxes Part i samme[2]. Det er ovenfor udviklet, hvor-

---

for thette breff, beyndes ther til besketnæ mæn Jep Foghet, Borgemæster i Siöburgh, Lasse Smedh byfoghet i sammestedt, Per Hanssön oc Oleff Nielssön, Burgere i forne Söburgh, ath the hængæ theris indsegle næthen for thette breff meth myt. Giffuit Aar effter gutz byrd Mcdxc sanctæ Jeips affthæn.

[1]) Cod. Esrom. ms. fol. 159 b og 161 b. Laurids Knob siger dog i Skjödebrevet, at hans Andeel hidrörte fra hans Hustrues Arv efter hendes Morbroder Erik Jensen. Men Oluf Oxes Brev synes at vise, at Johan Oxe havde besiddet netop dette Gods eller havt Strid med Povel Laxmand om det. Iövrigt fik Laurids Knob ogsaa nogen Deel i Torsö; thi Dipl. Arnam. mss. Dan. S. Fasc. 7 no. 27 er et Brev af 13 Januar 1496, hvorved Laurids Knob af Gylebo quitterer Fru Inger og hendes Börn for Vederlag i Torsö. — [2]) Diplom. Arnam. mss. Dan. Saml. Facs. 7 har en Deel utrykte Breve til Oplysning af Skiftet (no. 2. 3 og 20) i Januar 1492 og Besiddelsestagelsen af Fru Ingers Deel (no. 6 og 9) i August og Octbr. 1492 ved hendes Broder Hr. Bent Bille til Söholm. Da no. 20 og no. 2 give det fuldstændigste diplomatiske Beviis for, at Söborg var Pant, og derhos i andre Henseender ere ret mærkelige, skal jeg meddele samme, det förste i Udtog, det andet in extenso:

Vidisse udstedet af nogle Kaniker i Roeskilde „med nonagesimo quinto then förste mandagh i faste, som war mon-

ledes hans voldsomme Angreb, tværtimod Kongens udtrykkelige Forbud, paa det af ham solgte Asserbo og paa den

---

daghen nest fore sancti gregorii pape dagh" — paa et Brev saaledes lydende:

Alle men thette breff see eller höre læses hilser jegh oluff oxæ ridder pa tordsiö Ewinneligh met wor here oc gör witherligt met thette mith opne breff at jegh met myn frii weliæ oc beraad hwgh met myn kære hwsfrwes oc flere wenners fwlde samtyckæ oc fwldbwrd haffwer wnth sköth oc vpladet oc met thette mith opne breff wnner sködher oc vplader oc strax fraa megh antworder Erligh oc welborligh qwinnæ ffrwæ jngerd billissdotther myn kære fosthermodher oc hennes börn myne kære sytzskene Thesse effherne garde och gotz fförst &c. &c. &c. . . . . . och skall forne ffrwæ Ingerd oc hennes börn myne kære sytzskenæ oc thöres arffuinge nydhe brwge oc beholle alle tesse forne garde oc gotz met alle therres tilligelse fore hwer mantz tilltall till ewerdelige eyæ fore therres andell oc retthighedh som thennom war tillfalden i krwnepant Siöborg effther myn kære fadhers dödh Her Johan oxes, hwess siell gwdh haffue, Som ær trytwsinde march firehwndredhe march myndre xv march oc vi ß &c. &c. . . . . . Datum Helsingör feria quarta proxima post festum epiphanie anno Dñi millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo &c. (Med fem velbevarede Segl.)

Det andet Brev af samme Dag og samme Sted lyder saaledes:

Alle men thette breff see eller höre læses helser jegh Oleff oxe Ridder po torsö ewinneligh met wor herre Oc gör witherligt met thette myt opne breff, At jeg met myn frij wilie oc beraad hwgh haffuer beplectet megh oc er saa owerenes met myn kære fostermoder ffrwe Ingerd billesdotter, Saa at thesse effterscreffne gordæ oc gods, som er beltebergh gord met möllen oc tolerops gorde, Nar the bliffue meg oc myne sytzskæne lowlige skiifftæ i mellom effter begges wore frenders oc wæners raad och samtyckæ, Tha huess andeell oc rettighet som megh kan tiilfalde met myne sytzskæne i forne gorde oc gods, skulle myne sytzskæne nyde brwgæ oc beholde met all thöres tilligelsæ tiil ewerdeligh eyæ aff megh fore wetherlagh, effter begges wore wæners

kongelige Herredsfoged i Holbo Herred, indviklede ham i en Retssag, og hvorledes Dommen af femtende September 1492 gjorde blandt andet hans Liv selv afhængigt af Kongens Naade[1]. At denne Artikel skulde indflyde i Domsacten, var udentvivl af Kongen umiddelbart forud benyttet som et let Middel til at erhverve Kronen igjen det saalænge pantsatte Söborg. Netop den foregaaende Dag, för hiin Dom formelig skulde forkyndes, udstedede nemlig Herr Oluf Oxe, vistnok som en Lösepenge for sit Liv, et Brev af fjortende September[2], hvori han erklærede, at

---

syælsæ, aff thet jordegods, som jegh haffuer bebreffwet forne myn fostermodher oc sytzskæne tiil, fore thöres andeell oc rettighet i Söborgs panth. Och skall jegh aldri haffue macht ath sælie sköde eller affhende, encten fören the forne gorde bliffue oss skiifftæ i mellom eller siiden, myn andeell oc rettighet, hwot thet helst ær megh kan tilfalde i forne gorde Nogæn annen en wnnæ oc antworde forne myne sytzskæne then forne andeell oc rettighet i forne gorde met all thöres tiilligelsæ fore wetherlagh som fore er rördh. Tiil vitnesbyrd henger jegh myt jntzegl nethen fore thette myt opne breff, Tiilbedendes erlige oc heterlige men som ære mester Jens ogessön prowest i Lwndh, peder langh forstander i sti petri closter ibidem, henrich ogessön i haglösæ, Jep michelssön i hagerop ther aff wapen ære, per hanssön borgmester i helsingör oc mattis anderssön raadman ibidem, At the henge thöres jntzeglæ her nethen fore met myt. Datum helsingör feria quarta proxima post festum epiphanie, Anno Domini Millesimo quadringentesimo Nonagesimo Secundo. (Sex Segl ere tilstede.)

[1]) Rosenvinge, Gamle Dom. I. 23-25. Men uheldigviis er denne nye Udg. af Actstykket ligesaa incorret som den ældre hos Ryge S. 17. — [2]) Geheimearch. (Adel i Danm. P. Oxe) bevarer endnu den hidtil utrykte Original med Oluf Oxes beskadigede Segl. Det lyder som fölger:

Jeg oloff oxe Ridder aff toorsöö kendes met thette mit obne breff meg at haffue effther min fulle nöye fanget fullest aff min Naduge herre konning Hans fore alle the kronenepant som min fader oc moder haffde aff kronen

Kongen havde tilfredsstillet ham for alle de Kronens Pant, hvilke han som Arv efter sin Fader og Moder eller paa anden Maade havde været i Besiddelse af, og at han derfor havde overantvordet Kongen de vedkommende Pantebreve. I det fölgende Aar pantsatte han sin Gaard Torsö til Eskild Giöe af Gisselfeld og afgjorde sin Sag med Povel Laxmand [1].

Saaledes havde Herr Oluf Oxe mistet Söborg som Pant; men udentvivl beholdt han det som Forlehning. En Overveielse af den lidet noble Maade, hvorpaa Kronen havde indlöst Pantet, kunde vel bevæge Kongen til at give ham nogen Erstatning, og vist er det, at Oluf Oxe endnu ved Midten af Aaret 1495 var Hövedsmand paa Söborg Slot [2]. I Byen var Jep Foged fremdeles Borgemester, og synes som en meget anseet Mand at have beklædt denne Værdighed i en lang Række af Aar, maaskee endog som Ene-Borgemester, efterat Helsingörs Fremblomstring mere og mere trykkede og svækkede Söborg. Jep Foged beseglede den eenogtyvende October 1492 et Gavebrev til Esrom [3]; han udstedede i Forbindelse med Herredsfogden paa Holbo Herredsthing og andre Mænd

---

oc meg paa arffues vegne anrörendes ære eller i hwilke made the meg paa tilkomne ære. Oc haffuer jeg nw antwordet hans Nade pantte breffuene therom, oc ware thet swo at her effther findes Nogre flere breff om kronenepant, Tha vpladher jeg hans Nade all min Ret oc Rettughed som meg kan tillfalle i samme breff. Tiill ythermere forwaringe henger jeg mit jnsegel Neden fore thette breff. Giffuct oc skreffuet i Köbnehaffn die exaltacionis sancte crucis anno domini millesimo quadringentesimo Nonagesimo secundo.

[1]) Ryge S. 20. — [2]) Ryge S. 22. Det her aftrykte Brev, hvori Oluf Oxe kalder sig *Höffuitzmann pounæ Söborgh*, findes i Kgl. Geh. Arch. og er dateret *1495 sabbato proximo post festum corporis Christi*, d. e. den 20 Juni. — [3]) Cod. Esrom. ms. fol. 196 a-b.

den toogtyvende Januar 1493 tvende Thingsvidner angaaende en Skov og en Mölle, der tilhörte Præsten Herr Michel i Helsinge[1]; han hængde sit Segl den niende Mai 1494 for et Gjenbrev paa Leie eller Livsfæste, udstedet til Esrom Kloster, og han var endnu Borgemester i Söborg den femogtyvende Januar 1496, da han beseglede et Skjödebrev til Esrom paa en Gaard i Helsingör[2]. Herr Oluf Oxe derimod synes ikke længe at have kunnet bevare sin Stilling som Lehnsmand paa Söborg Slot; idetmindste kaldte han sig, da han i Eftersommeren 1500 igjen skilte sig ved noget af det lidet Gods, han endnu havde tilbage, ikke mere Hövedsmand paa Söborg, men blot Oluf Oxe Ridder i Emyndrup[3], rimeligviis Ammindrup i Helsinge Sogn, hvor han vel dengang boede. Han döde i Fattigdom, hans Hustru og Börn maatte gaae fra Arv og Gjæld, og hans Halvbroder Torben faldt for Böddelöxen; men den anden Halvbroder, Johan Oxe til Nielstrup, gift med den ovennævnte Eskild Giöes Sönnedatter, Mette Mogensdatter Giöe, hævede atter Slægtens Anseelse[4], der culminerede med hans Sön, den berömte Rigens Hovmester. Dog fik den ikke mere Söborg tilbage.

---

[1]) Disse tvende Breve bleve 1647 af den daværende Præst i Helsinge indförte i en Herreds-Protocol for Holbo Herred, hvori han vilde opbevare Series Pastorum samt gamle Documenter vedkommende Kirkens og Præstens Indtægter. Henimod hundrede Aar efter, i Januar 1743, sendte Præsten Henrik Wederkinch en Afskrift af Brevene til Erik Pontoppidan, og denne Afskrift bevares endnu blandt MSS. Bibl. R. Thott S. No. 751 fol. Brevene ere for vidtlöftige til her at meddeles; men Copier deraf har jeg indlemmet i Diplom. ms. Arch. Reg. — [2]) Cod. Esrom. fol. 141 a-b. 197 a-b. — [3]) Diplom. Arnam. mss. D. S. Fasc. 7 no. 37, hvor Orig. p. Perg. m. to vedh. Segl findes. — [4]) Ryge S. 16. 23. 29.

12. Dette Slots Skjæbne knytter sig fra den Tid af til en anden Slægt, Sparrernes, som uafbrudt havde Söborg i Besiddelse gjennem meer end tredive Aar eller udentvivl lige til dets Ödelæggelse.

Herr Henrik Aagesen Sparre til Hagelöse [1], en Fætter til den lundiske Erkebisp Mester Aage Jepsen Sparre, erholdt af Kong Hans Söborg Slot i Forlehning maaskee umiddelbart efter Herr Oluf Oxe: idetmindste havde han det i Aaret 1502 [2]. Dengang sad han allerede i Rigsraadet og udstedede med andre Herrer Vidnebreve i Anledning af Povel Laxmands og Knud Alfsöns Död [3]. Kongens Gavmildhed forögede kort efter, 1503, hans Eiendomme i Skaane med confiskerede Godser [4], og Kongens Tillid saavel som hans egen Betydning gjorde ham i de fölgende ti Aar til en væsentlig Deeltager baade i Forhandlingerne med Sverrig og i andre offentlige og private Anliggender [5]. Efter Kong Hans's Död mödte han paa Valgdagen i Kjöbenhavn, udstedede med de andre Rigsraader

---

[1]) Saaledes skriver han sig f. Ex. 1511, 1513, 1525 o. s. v. i Dan. Mag. T. R. II. 134, Hadorph Riimkr. II. 427, Dipl. Arnam. ms. Fasc. 38 no. 18 og fl. St. — [2]) Geh. Arch. Dan. Saml. under no. 391 har en gammel Bog, der er sammensyet af flere forskjellige Lister over Kjöbsteder, Herreder, Borgleier, Lehn o. desl. fra Slutningen af 15de og Begyndelsen af 16de Aarhundrede. Deri findes S. 77 en Liste over Lehnsmændene og hvad de skulde stille til Udbud *Anno Dñi millesimo quingentesimo 2do* först i Skaane og S. 78 „*i Sielandh: Bispend af Roeskilde CXX, Henrick aagessen aff Söborrigh X, Esrom closther VI.*" o. s. v. — [3]) Suhms Saml. I. 3 S. 33. Dan. Mag. T. R. II. 48. — [4]) Delagard. Archiv II. 46-47, hvor *Giöborgh* er en Læsefeil for *Siöborgh.* — [5]) F. Ex. ***1504***: Hadorph II. 396. ***1505***: Thorkel. Analect. p. 152, Hvitf. VI. 223. ***1506***: Hadorph II. 402. ***1508***: Hadorph II. 411. ***1509***: ibd. 420. ***1511***: Dan. Mag. T. R. II. 134. ***1512***: Jahns Unionshist. S. 588, Hvitf. VI. 298.

Kong Christian den Andens Haandfæstning den toogtyvende Juli 1513, og blev ved Kroningen 1514 slaaet til Ridder[1]. Den unge Konge overbeviiste sig snart om, at Unionen ikke ved Underhandlinger alene lod sig fornye, og stræbte derfor ved en skarp Indfordring af Lehnsafgifterne, ved en forøget Landehjælp af Riget, ved Laan og Pantsættelser at samle Midler til Underholdningen af den Hær, hvormed han vilde give sine Fordringer Eftertryk. Herr Henrik Aagesen erlagde den sextende Juli 1517 og den tiende April 1518 Udbudspengene af Söborg Lehn; Borgemester og Raad i Söborg By betalte ligeledes det udskrevne Bidrag[2], og Herr Henrik selv laante den attende Marts 1520 Kongen nihundrede Mark, hvorimod hans Datter, Fru Johanne, dengang Enke efter sin förste Mand, Erik Bille, Lehnsmand paa Holbek, der maaskee i Anledning af disse Udbetalinger havde forstrakt Faderen med en Pengesum, den selvsamme Dag fik Brev paa at modtage Söborg Slot og Lehn af sin Fader og beholde det som Pant i ti Aar. Henrik Aagesen erholdt til Sikkerhed for sig andet Pantegods af Kongen[3]; han fik dertil efter Sverrigs Erobring nye Forlehninger i dette Rige[4], og han erholdt eller erhvervede sig atter, formodentlig ved Overeenskomst med Datteren, der ægtede Herr Aage Brahe, igjen Söborg Slot som et Kronepant[5]. Söborg Lehns visse

---

[1]) Saml. til Nor. Hist. IV. 365. Jvfr. Suhms Nye Saml. III. 149. Dan. Mag. T. R. II. 136. — [2]) Suhms Saml. II. 1. S. 154. 168. 172. Af Lehnet betaltes förste Gang *jcxij½ marck*, anden Gang *j½cxxvj marck*, og af Byen betaltes *jc marck fore thee iij karle thee nw udgöre schulle aff theris by til Suerrige.* — Rosenv. Gl. Dom. I. 38 viser os Henr. Aagesen som Meddommer ved at tilkjende Kongen Indlösningsret til Kronens Pant. — [3]) Suhms Nye Saml. II. 3-4. S. 172-173, og Suhms Saml. II. 1. S. 190-191. — [4]) Ny Dan. Mag. VI. 284. — [5]) Anf. St. S. 278 hedder dette udtrykkelig: *Siöborg*

Rente udgjorde dengang, 1523, tyve Mark og fire Skilling i Penge, tre Tönder Smör, tre Tönder Sild og een Tönde Kuller, og dertil kom af Sognet Söborg, Woxtrop, Saltrop og Akerop fire Öxne, fire Faar, fire Galte, treogtredive Lam, treogtredive Gjæs, hundrede og toogtredive Höns, fire Læster og to Pund Rug, fem Pund Meel, fire Læster og fire Pund Byg, sex Tönder og tre Skjæpper Havre til Gjæssenes Fedning[1]. Byen Söborg laa iövrigt til Kongens Fadebur[2].

Efterat Kong Christian den Anden havde forladt Riget, hyldede Herr Henrik Aagesen i Leiren for Kjöbenhavn den niende Juli 1523 Kong Frederik den Förste, og kaldte sig ved denne Leilighed netop Besidder af Kronepantet Söborg[3]; i det fölgende Aar 1524 bevilgede han med andre Rigsraader samme Konge den forlangte Landehjælp til Afbetaling af den Gjæld, som trykkede Kronen. Dette skeete ved en Rigsraads-Forsamling i Kjöbenhavn den eenogtyvende Juli[4]. Men iövrigt opholdt Henrik Aagesen sig udentvivl meest paa sine Godser i Skaane, hvor han

---

haffuer her Henrik Aagessen i pantt, og dette maa omtrent være skrevet i Begyndelsen af Juli 1523. Jvfr. Stds. S. 271. Man vil ogsaa strax nedenfor see Vidnesbyrd om, at han 1523 havde Söborg Slot.

[1]) N. Dan. Mag. VI. 293-294 efter Cantsler Claus Gjordsens Optegnelser omtrent fra samme Tid. — [2]) N. Dan. Mag. VI. 274. — [3]) Geh. Arch. Dan. Kong. Hist. Fasc. 10 indeholder Tilsigelser og Breve til K. Frederik Is Hylding, Lister over Hyldingen selv, o. desl. Der findes en gammel Bog med Titel: Register paa hildinge wti Sieland och Skone, hvori nævnes först Kjöbstederne, saa Herrederne og endelig Ridderskabet. Derpaa læses: *Anno Dñi mdxxiii octava visitationis marie hyldett vtii leyret for Köpenhauffen*, og her læses allerförst i Rækken: *Item Her Henrick ogessön, Söborg i pant.* — [4]) Nye Dan. M. I. 212. Brevet er udstedet Marie Magdalene Aften, d. e. den 21 Juli.

ogsaa 1525 havde en Gaard i Trelleborg til Leie af St. Catharine Alter i Roeskilde [1], og Kronepantet Söborg overlod han 1527 til sin Sön Knud. Efter den Tid levede han endnu nogle Aar som Medlem af Danmarks Riges Raad [2].

Knud Henriksen Sparre til Klogerup var faa Aar iforveien kommen hjem til Fædrenelandet fra Tydskland, hvor han og Peder Skram med megen Ære havde tjent Churfyrste og Erkebiskop Albrecht af Maynz i Feiden mod de oprörske Bönder i Schwarzwald [3]. Ifölge hiin Overeenskomst med Faderen erholdt han den attende August 1527 af Kong Frederik den Förste Brev paa at have Söborg Slot og Lehn som et frit brugeligt Pant, for det förste saalænge hans Fader levede [4], og dette kongelige Tilsagn blev dernæst allerede Aaret efter, den toogtyvende Juli

---

[1]) Diplom. Arnam. ms. D. S. Fasc. 38 no. 18. er en Revers derpaa af Hen. Aagesen, dateret Torsdagen för St. Laurentii Dag 1525. — I samme Aar nævnes han oftere under offentlige Forhandlinger, f. E. Ekdahl, Chr. IIs Arch. III. 928, Rosenv. Gl. Dom. I. 38. 40. o. s. v. Ligeledes i Aaret 1526, f. Ex. Ekdahl IV. 1651, N. Dan. Mag. V. 211, o. s. v. — [2]) See f. E. Forord. for Adelens Klædedragt, af St. Ægidii Dag (1 Septbr.) 1528 i Dan. Mag. V. 75. — [3]) Pontop. gest. et vest. Dan. Tom. III. 206-7, Vidensk. Selsk. Skr. II. 119, men nöiagtigst meddeelt af Kall Rasmussen i Dan. Mag. T. R. III. 83, hvor deres Hjemkomst sættes til Aaret 1524. — [4]) Regist. o. a. L. III. f. 239 b har det utrykte Brev, der saaledes er blot fire Dage ældre end det, hvorved Asserbo blev overleveret til Fru Else Laxmand (see ovenf. S. 246). Det lyder saaledes:

Knud Sparre ffich forleningsbreff paa Sööborgi Slott och leenn att haffue fore ith friitt brugeligt panntt szaa lennge hans fader her henric Aagessön leffuer vafflöstt och siidenn Naar hanss fader her henrich Aagessön dödt er Tha schall thet igenn afflösses frann her henrich Aagessön aff kongelige mtis. arffuinge och efftherkommere konninger vdı danmarck. Cum clausulis consuetis. Datum Otthenssö Söndagenn nest effther vor frue dag Assumptionis anno Mdxxvij.

1528 udvidet derhen, at han skulde være berettiget til at beholde Söborg Slot og Lehn paa samme Maade uaflöst i fulde sex Aar efter Faderens Död [1]. Denne indtraf i Foraaret 1531, og Besiddelsen af Söborg var saaledes forsikkret Knud Sparre indtil Foraaret 1537 [2].

I Löbet af disse sex Aar foregik store Forandringer, der ogsaa væsentlig grebe ind i Söborgs Skjæbne. Knud Sparre skiftede med sine Söstre Ingeborg og Johanne, af

---

[1]) Utrykt Brev ligeledes i Regist. o. a. L. III. fol. 244 b af fölgende Indhold:

Knudt Sparre ffich breff pro seruitio facto et faciendo, At Kongelige Maiestat haffuer vnntt och tilladet, At om saa er hanndt vorder sin faders död offuerleffuenndis, Att hanndt thaa maa och schall haffue nyde bruge och behollde Kongelige Mtiss. och kronnens Slott och leenn Siöborgs Slott och leenn for ith friitt brugeligt pannt vafflöestt vdi sex samfellde aar effther att hanns fader dödt och affgangenn er, daag met saa skell, At hanndt schall hollde slotthet vedt heffuedt och magt och thet icke lade forfallde, Och schall hanndt hollde tiennerne ther boe paa godtsset i lenit vedt loug skell och reett och ey tillstede att the vfforrettes aff noger vdi noger maade, Och om ther hendnet noget vrag jnd att komme och stander ther vnder lenet, Tha schall thet komme K. M. till gode och schall hanndt göre hanns naade ther gode rede och regennscab fore. Och naar forne aarr forlaabne ere, Tha schall forne Kongelige Mtiss. och kronenns Slott igenn löesses aff forne Knudt Sparre Samledis Siöborgi leenn af K. Mt. eller aff hanns naadis arffuinge och effther-komere Konningere vdi Danmarck och saa vbehindret kommer till kronenn igenn i alle maade. Guiffuit paa Nyborgi Sancte Marie Magdalene dag, Aar etc. Mdxxviii.

[2]) Geh. Arch. Nor. Saml. I Afd. Fasc. 6 no 40, et hidtil utrykt Brev fra Holger og Trud Ulfstand til Esge Bille, Hövedsmand paa Bergenhuus, dat. *Horstoell xiii (?) daghen y maye monetth anno domini mdxxxj*, har blandt andet disse Ord: *Och swo haffuer etther gamle godhe wen Her Henrick ogessön saug alle syne gode wenner gode natth och er faren atth sytth færne ryghe. Gud giffue wii fyndhe ham y hyemmeryghe.*

hvilke den sidstnævnte beholdt Mödrenegaarden Hagelöse[1], og han forlovede sig paa Herredagen 1532 med Anne Bille, Datter af Anders Bille og Pernille Krognos[2]. Men 1533 döde Kong Frederik den Förste, og snart fulgte den ödelæggende Krig, kaldet Grevens Feide. Grev Christopher med den lybske Flaade og Hær gjorde St. Hans Aften 1534 Landgang ved Skovshoved[3]; det nordostlige Sjelland blev först Krigens Skueplads, og der kan neppe være nogen Tvivl om, at Söborg Slot ved denne Leilighed eller dog under Grevens Feide er bleven ödelagt. Omstændighederne derved ere ubekjendte, men det er vist, at der fra den Tid af ikke mere nævnes noget Söborg Slot eller nogen Lehnsmand paa Söborg, og at Knud Sparre i det fölgende Aar 1535 med flere sjellandske Adelsmænd blev fængslet i Kjöbenhavn af Grev Christopher og fört först til Malmö, siden til Meklenborg[4]. Da Freden var sluttet, kom Knud Sparre igjen i Frihed, vendte tilbage til Danmark og hyldede Kong Christian den Tredie.

Söborg Slot blev fra den Tid af neppe mere sat i beboelig Tilstand eller beboet, og det underliggende Pante-Lehn er maaskee dengang kommen tilbage til Kronen, saameget lettere, som Knud Sparre havde viist nogen Svaghed under Grevens Feide og behövede Kongens Naade[5]. Knud

---

[1]) Diplom. Arnam. ms. Fasc. 38 no. 41. 42. ere to Breve fra hende af 1553 og 1557, det sidste netop udstedet fra Hagelöse. — [2]) Klevenf. Geneal. MS. Af Söstrene ægtede Ingeborg Marquard Tideman, Johanne först Erik Bille og derefter Hr. Aage Brahe. Jfr. Kall Rasmussens lærde Anm. til Lage Urnes Test. Dan. Mag. T. R. III. 239. Note 60. — [3]) Hvitfeld IX. G 4 vers. Knudsen om Joa. Rönnow S. 169-70. — [4]) Nic. Cragii Annal. ed. Jo. Gram, p. 85. 115. 157. Hvitfeld IX. O2vers. X3.Ee2vers. — [5]) Dan. Mag. III. 87 nævner Knud Sparres Forpligtelse til K. Christian III, da han fik Tilgivelse for at have taget Grev Christophers Partie, dateret 28 Octbr. 1536, efter de Bartholinske MSS.

Sparre leiede en Gaard i Trelleborg 1542 og havde den endnu 1559 [1]; han besad sit Arvegods Klogerup, og efterlod det til sin Sön. Men da Erasmus Lætus 1574 sang sin Daniade, regnede han allerede saavel Söborg Slot som Asserbo Gaard til Fortidens Herligheder:

— habebant
Söburgum atque Asserbovium non vilia pridem
Nomina [2] —

Söborg By kunde ikke undgaae at dele Skjæbne med Slottet, og er maaskee under Angreb paa Slottet for en stor Deel gaaet op i Luer. Den allerede iforveien ved de i Omegnen fremblomstrende Byers Rivalitet svækkede Kjöbsted, havde ikke Kræfter til at reise sig igjen. Kjöbsteds Navn beholdt den endnu en rum Tid efter Slottets Ödelæggelse; men omtrent fra Aaret 1550 [3] ophörte man med at sætte Söborg paa de offentlige Lister over Sjellands Kjöbsteder og at taxere det blandt disse, og omtrent en halv Snees Aar derefter ere vel Kjöbsted-Privilegierne formelig ophævede. I Aaret 1564 var Söborg gjort ufri, og var blevet en Landsby [4].

13. Mindet om det gamle berömte Söborg forsvandt hverken med Slottet eller med Kjöbsteden. Den herlige Skovegn indböd endnu, efterat hiint var sjunket i Gruus

---

[1]) Diplom. Arnam. ms. D. S. Fasc. 38 no. 25. 43. — [2]) Er. Læti rer. Danic. lib. VIII. p. 356. Kort iforveien omtales ogsaa Gurre, Hjortholm, Ebelholt og Esrom som Vidner om Tidens Omskiftelser. — [3]) Jacobsen, det dan. Kjöbstadv. i Hist. Tidssk. V. 21-22. har fundet Byen jævnlig paa Kjöbsted-Listerne indtil 1550, og Borgerne omtalte endnu 1555, men derimod ikke i Aarhundredets sidste Halvdeel; han viser, at den noget för 1564 maa være bleven gjort „ufri". — [4]) Dan. Mag. VI. 223-24 har en Liste over Kjöbstederne af 1580; men Söborg findes ikke der.

og denne forvandlet til en Landsby, ofte Kongerne og deres Hofmænd til Jagtforlystelser eller „Jægergjæsteri"[1] i denne Egn, og Jagthornets Toner kastedes nu tilbage fra Ruinerne af den Borg, der fordum havde huset de muntre Jægere selv. Et Opholdsted for disse, enten i en liden Rest af Slottet eller i en Gaard i Byen, synes endnu i nogen Tid at have været tilbage.

Kong Frederik den Anden opholdt sig saaledes i Aaret 1580 under et Jagtpartie hele fire Dage i Söborg. Derfra udstedede han den tyvende August i dette Aar ikke alene et Mageskiftebrev til Christopher Rosengaard af Aastofte[2], men ogsaa en Mængde Breve til samtlige Lehnsmænd over hele Riget, hvori han befalede hver af dem at indsende til det kongelige Rentekammer rigtige Jordeböger over Lehnenes Indkomster[3]. Derfra udstedede han den næste Dag et Brev til Rigscantsler Eiler Grubbe og Lauge Beck om at besigtige en Gaard i Mehrlöseherred, og et andet Brev til Christopher Walkendorph om at undersöge en Sag mod en Borgerkone i Odense[4]. Den

---

[1]) Jacobsen, Om de kongel. Nathold (Hist. Tidsskr. II) S. 73. — [2]) Sjelland. Registr. 1580, ms. i Geh. Arch. fol. 117-119: *Actum Siöborre thend xx Augusti Aar 80.* Brev og Gjenbrev. — [3]) Sjelland. Tegnels. 1580 ms. i Geh. Arch. fol. 358 b-361. Her haves först: *Register paa alle Lenssmendene offuert allt riiget, som haffue nogre Kronens Slotte Clostergaarde, Herritter eller anditt Kronens guodtz wdj forlening.* Men dette er ikke noget „Mandtal over den danske Adel" (Becker, Efterr. om de gl. Borge I. 135); det er kun en Fortegnelse over dem, som fik Kongens Brev. Johan Taube (Due) havde dengang Kronborg, Frederiksborg og Hörsholm i Forlehning. — Derefter fölger Brevet selv, der siger, at de ældre Jordeböger ikke mere kunde bruges paa Grund af de mange Mageskifter. Brevet er underskrevet: *Actum paa Jagten wdj Siöborg thend xx Dag Augustj Aar &c. mdlxxx.* — [4]) Sjelland. Tegnels. 1580 fol. 361-362. Det sidste af disse Breve angaaer Dorrette Söndag

toogtyvende August udgik fra Söborg et kongeligt aabent Brev til alle Kjöbsteder i Danmark, med et Register over disse [1], og den treogtyvende August undertegnede Kongen paa samme Sted et Brev, hvorved han overdrog en Ödegaard i Söborg til Sognets Præst Herr Laurids Jacobsen [2]. Det vilde ikke være vanskeligt at opvise flere Exempler paa, hvorledes Söborg endnu efter Slottets Ödelæggelse og Kjöbsted-Privilegiernes Ophör beholdt en Deel af den Betydenhed, der saa ofte vedvarer, efterat det, som fra först af havde skabt denne Betydenhed, er forsvundet.

Af samme Grund kunde heller ikke Folk i Almindelighed let gjöre sig fortrolige med Tanken om, at Söborg som Kjöbsted havde ophört at være til. Skribenterne selv give et mærkeligt Vidnesbyrd derom næsten til Midten af det syttende Aarhundrede. Saaledes nævner Helvaderus endnu i Aaret 1634 Söborg blandt Sjellands Kjöbsteder [3]; saaledes opförte Torm, da han 1642 udgav sine antiquariske Sermoner, ligeledes Söborg som en Kjöbsted i Holbo Herred [4]. Först en halv Snees Aar senere,

---

Skoumagers, Borgerske i Odense, der var forarmet ved Öxnehandel og skyldte Kongens Tolder i Assens en Pengesum. Det er ogsaa udtrykkelig dateret: *Siöborg paa iagten.*

[1]) Dan. Mag. VI. 222-24 trykt af Sjell. Tegnels. og dateret: *Jagten udi Siöborg.* — [2]) Sjell. Reg. 1580 fol. 119: *Her Lauritz Jacobssen, Sogneprest wdj Söiborre fick Kong. Mattz obne breff at maa wden indfestninge bekomme thend Ödegaardtz Eye her vdj Söiborre, som Hans Mogenssen thilforn wdj were och brug hafft haffuer* o. s. v. og betale Landgilde deraf til Lehnsmanden paa Kronborg. *Actum Söeborre thend 23 Augustj Aar &c. 80.* — [3]) Nic. Helvad. hist. sacr. Encolpod. f. 280 b. Becker (I. 135) nævner fire Aar senere en Synsforretning paa Söborgs gamle Slotsplads. — [4]) Serm. tert. p. 17. Stedet er saa latiniseret, at man neppe kan forstaae det: Ad dextram sequuntur Stryones usque ad sinum Issicum, caput in Ophiopoli civitate habentes;

da Arent Berntsen og Jens Lauridsen Wolf skreve, var man sig bevidst, at ogsaa Kjöbsteden var nedlagt: hiin forbigik ganske dens Navn, denne talte om „den fordum gamle nu öde Kjöbsted, som var kaldet Söborg"[1].

Men selv den almindelige Bevidsthed om, at Söborg og al dets Herlighed var forsvundet, udslettede ikke Erindringen om, hvad det havde været. De adelige Fruer og Jomfruer havde allerede længe ingen kjærere Sange i deres Viseböger end dem om den stolte Biskop i Söborgs Taarnkjælder, om den fromme Dagmar og den seierrige Valdemar[2], om Ridder Folqvars fine, höviske Sæder og Dronning Helvigs elskovsfulde Quide[3]. Ogsaa i Kongens Höisale hörtes disse Sange, da Dronning Sophie sad ved Christian den Fjerdes Vugge[4].

Dog ogsaa denne Hæder og Herlighed var al Jordlivets Omskiftelse undergiven. De gamle danske Viser tabte i den anden Halvdeel af det syttende Aarhundrede deres Ynde i den fornemme Verden; den fremmede og med fremmed Blod blandede Adel fattede ikke mere den Fölelse, Dybde og Tungsindighed, som de gamle Sange aandede. Da sögte Folkesangene et Hjem under Borgerens og Bondens lave Tag. Naar Pigen vendte hjem fra sin Gjerning paa Marken, naar Landsbyens Ungdom samlede sig i Aftenröden efter det fuldendte Dagværk, saa stege

---

sed ad boream inhabitant Holbetæ sylvestres, ibi Seburgum oppidum.

[1]) Encom. regn. Dan. p. 521, hvor dà ogsaa tales om Söborgs Anlæggelse af K. Vermund, om Helvigs Grav o. s. v. — [2]) Udv. Dan. Viser II. 70-94. De fire Dagmar-Viser findes alle i de hundrede Visers Bog af Anders Vedel. — [3]) Anf. St. S. 253-259. Er No. 5 i Tragica, og findes i Anne Krabbes Visebog. — [4]) Vedels Levnet, anden Udg. S. 148. 150. 175. Hvorledes Dronningen selv og hendes Hofmesterinde Fru Beate Bille interesserede sig for de gamle Viser.

de gamle Sange op i deres Bryst, og naar Öiet da i denne Egn kunde hvile paa Söborgs eller Gurres brustne Mure eller paa Söborg Söes Ruin, de dampende Enge, saa fandt Sangen let den smukke hjemlige Tone:

Der gaaer Dands i Borgegaard —
Der dandser Dronning Helvig med udslaget Haar,
Medens Herre Kong Valdemar kan love dem baade[1]!

Ogsaa Sangene om Livet paa Söborg hendöde, og Intet var mere tilbage af levende Minder. Da rörte sig den forunderlige Lyst, der först födes over Gravene, og voxer i Kraft, naar alt det, der aander Liv, er faret hen. Söborg hörte nu heelt Fortiden til. Oldgrandskere og Historikere toge det i Eie.

Henimod Midten af det forrige Aarhundrede begyndte den flittige Erik Pontoppidan ret med Iver sine Samlinger til Fædrenelandets topographiske Beskrivelse, hvoraf tilsidst det anseelige Verk, den Danske Atlas, fremgik. Söborg tildrog sig hans Opmærksomhed, og mod Slutningen af Aaret 1742[2] henvendte han sig i denne Anledning til Stedets Sognepræst, Henrik Wederkinch[3]. Fra denne Mand modtog han den tiende Januar 1743 en Beretning, der vel ikke indeholder meget Nyt, men dog fortjener at bevares som henhörende til den lange Række af Söborgske Anti-

---

[1]) P. Syv, el. Fjerde Part No. 44. S. 569 (Udg. 1787). Hos Nyerup II. 248-52, og Melodien V. p. XLIV. — [2]) Nemlig ved Skrivelse af 19 December 1742, som det fölgende Brev viser. — [3]) See Gjessings Jubell. II. 2 S. 351-53. Barfod, Falst. Geistl. S. 24 fg. Henrik Wederkinch var Sognepræst i Söberg og Gilleleie fra 1729-1751, og derpaa fra 1751 Sognepræst (og Provst fra 1753) i Nykjöbing paa Falster indtil 1784. Döde altsaa som Jubellærer.

quitets-Studier og udgjörende det förste eller ældste Led i denne Række. Vi skulle meddele det hidtil utrykte Brev [1].

Velædle og höiærværdige Hr. Pastor og Professor! Det skulde være mig en særdeles Fornöielse, om jeg kunde fornöie Deres Höiærværdighed og give saa udförlig og tilforladelig Efterretning om alle de Poster, Söborg Bye og Slot angaaende, som mig i Deres respective Skrivelse af nittende December, og förste hujus indhændiget, befales. Men hvad jeg kan referere, er ikke noget Authentique, kun gamle Traditioner og Sandsagn, som jeg kan ikke debitere for visse, men maa sige: Relata refero.

At Söborg By skal for mere end tohundrede Aar siden have været en Kjöbsted, derpaa har man for dèt förste dette Beviis af en gammel Herreds-Protocol, i Biskop Brockmands Tid 1647 indrettet, for Holbo Herred at indföre Series Pastorum, Kirkernes, Præsternes og Degnenes Indkomster, samt gamle Breve og Documenter med andet videre. I samme Protocol findes af en paa den Tid i Helsinge værende Sognepræst indfört til at bevise Seriem Pastorum endog för Reformationen tvende ældgamle Thingsvidner af Anno 1493, hvorudi nævnes en Mand, som samme Aar har været Borgemester i Söborg, navnlig Jep Fov [2]. Har Byen havt en Borgemester, saa maa man slutte, den maa have været en Kjöbsted og ikke en Landsby. Begge Thingsvidner eller aabne Breve, som de kaldes, har jeg af ermeldte Protocol, som jeg laante hos Provsten, ladet udcopiere og fölger hermed [3]; har og bladet Proto-

---

[1]) MSS. Bibl. Reg. Thottske Saml. No. 751 fol. Becker Efterr. om gl. Borge II. 105, nævner dette Brev, men feiler i at angive det skrevet i Aaret 1757. — [2]) S. ovenfor Side 325 fgg., hvor jeg har af Documenter viist, at denne Jep Foget var Borgemester idetmindste fra 1485 til 1496. — [3]) Disse findes ogsaa hoslagte Brevet, men ere yderst incorrect afskrevne, skjöndt Wederkinch har attesteret Rigtigheden.

collen igjennem, om flere slige gamle Breve skulde findes derudi, da at lade dem udskrive og sende dem tillige til Deres Höiærværdighed, som jeg veed, er en stor Elsker af Antiquiteter. Men der findes ikke mere end disse tvende medfölgende. For det andet kan dette og bevise, Söborg maa have været en Kjöbsted, at Kirken er ikke ordinair bygget som andre Landsbykirker, men baade större og med Pillarer midt igjennem og trende Rader Stole, og paa en Deel af Stolene findes gamle adelige Vaabener endnu staaende. For det tredie, overalt hvor man graver, som jeg selv har erfaret i min Have og andre Steder, findes enten Stenebro eller ogsaa Muursteen, som klarlig viser, at her har staaet andre Bygninger end Leerhuse, og at Byen har været af anden Beskaffenhed, end den nu er. For det fjerde er her fire à fem Gader overalt brolagte, og to have været kaldte Kongensgade og Ladegaardsgade, fordi den gik ud til en Ladegaard, som stod en halv Fjerdingvei her fra Byen; de andre Gader vides ikke Navn paa. Her har endog været et Teglværk [1] udenfor Byen: Stedet, hvor det har staaet paa, kaldes Teglovne-Bakken, og er det ikke mange Aar siden Teglovnen blev funden, og endnu for kortere Tid en Deel Muursteen strax derved af en Mand, som endnu lever, opgravet. Flere Beviser kan jeg ikke före frem [2]. Hvorvidt de kunne gjælde, overlades til Deres Höiærværdigheds egen gode Skjönsomhed.

Hvorledes og paa hvad Tid Byen er bleven ruineret og forvandlet til en Landsby, som den nu er, finder jeg

---

[1]) Dette Teglværk laa ved den nordlige Side af den saakaldte Kongens Have ved Söborg, og findes paa Schröders Plan Tab. III. g. — [2]) Alle disse Beviser ere, som man af det Foregaaende vil have seet, ganske overflödige, da der gives aldeles sikkre historiske Vidnesbyrd nok for, at Söborg har i mange Aar været Kjöbsted.

ikke Noget om, ingen Epitaphia eller Inscriptioner i Kirken, som kunde give nogen Oplysning; alene dette, som en Præst her ved Stedet sidst i forrige Seculum, navnlig Herr Hans Hof, har ladet sætte i Vaabenhuset:

Der Alexander store Mand
Havd' Monarchiet i sin Haand,
Da bygd' Kong Vermund Söborg Slot
Og gjorde Riget meget godt.
Han Danmarks ædel Krone bar
För Christi Tid trehundred' Aar.
Gid Söborg By kun voxe fort,
Nu Slottet duer ikke stort.
Gid Kirke, Kong og Folk faae Fred,
Og Præst med dem naae Salighed.

Hans Hof. P. L.[1]

Hvorfra han har den Antiquitet, veed jeg ikke. Nok findes sammesteds antegnet saaledes: „Og paa Söborg Port stod disse Ord: Vixit Aristoteles et Alexander dominatur, Dum per gentiles castrum Söeborg fabricatur". Om det skal være forstaaet om Slottets eller Byens Port, veed jeg og ikke[2].

Her har vel været Fjender for Byen, thi her ligger tre Höie udenfor, som kaldes Krigshöiene; men om Byen af dem er bleven ruineret eller og det er skeet ved Ildsvaade, kan ikke egentlig siges[3].

Meer end een Kirke har her ikke kunnet være, saasom den Plads, Byen har staaet paa, extenderer sig ikke vidt, saa Byen ikke kunde været ret stor formedelst Söen, der

---

[1]) Schröder i sit Manuskript, som nedenfor skal omtales, siger, at denne Hans Hof var hans „syvende Formand og döde i Slutningen af forrige (d. e. 17de) Seculo". — [2]) See ovenfor S. 275. — [3]) Disse Höie ere tydeligen anlagte paa Schröders Grundtegning Tab. III.

tilforn har gaaet rundt omkring den, som gamle Mænd fortælle, hvilket og öiensynlig kan kjendes at være sandt. Men nu har den kun Söen paa de tre Sider og er landfast paa den fjerde, saa den er som en Peninsul. Klostere kan her heller ikke have været, siden Esrom er saa nær herved, ikkun tre Fjerdingvei herfra [1].

Slottet har været strax ved Byen paa en höi Bakke i Söen, ganske omflydt. Pælene staae endnu tilsyne, hvor Broen har været. Rudera findes ikke uden store Stykker Muur og en Deel Steenbrokker omkring Söebredden. Der fortælles, at det skal være nedbrudt, da Frederiksborg Slot blev bygget, og Stenene deraf samt andre Materialier förte did; men enten det er skeet i Frederik den Andens Tid, som lagde Grundvolden til samme Slot, eller i Christian den Fjerdes, som opbyggede det, kan ikke egentlig siges. Fra Söen gaaer en Aa ligened til Gilleleie ud i Stranden [2], hvilken Aa skal have været saa bred og dyb, at de med en Pram kunde roe op fra Stranden til Slottet. Fortælles og derhos, at samme Tid skal Toldstedet have været ved Gilleleie, som nu er i Helsingör.

Dronning Margretes Moder menes ganske vist, som Hvitfeld skriver, at ligge begravet paa den söndre Side paa Kirkegaarden, tæt ved Vaabenhuset. Til at distinguere hendes Grav fra de andres og hindre, at hendes Been ikke skulde blive opgravne, skal, som fortælles, af Dronning Margrete være sat en grundmuret Bygning over Graven, og er det kjendeligt nok, at samme Bygning er sat til, siden Kirken först blev bygget [3]. Strax derved staaer udgravet

---

[1]) Den anförte Grund beviser Intet, men vist nok er det, at jeg heller ikke har fundet noget Kloster omtalt i Söborg. — [2]) See hosföiede Tavle over Omegnen af Söborg, Tab. IV. — [3]) Da det, som ovenfor Side 311 viist, ikke forholder sig saa, at Dronning Helvig er begravet i Söborg, saa bortfalder ogsaa Betydningen af de övrige Beretninger. Dan. Atl. II. 254-55 Not. henviser ogsaa

disse to Bogstaver F H paa Kirkemuren, dog ikke större, end de kunde faae Rum paa en Steens Tykkelse, hvilke Bogstaver siges skulle betyde Dronning Helvig og den Person, som opvakte Jalousie hos Kong Valdemar og Unaade for Dronningen, at hun blev arresteret paa Slottet.

Gurre Slot er to Miil herfra i Tikjöb Sogn, ikke langt fra Kongeveien, som gaaer fra Fredensborg til Kronborg. Jeg har været paa samme Sted, fundet nogle Rudera, men ei saamange som her i Söborg. Stedet er en rund Höi, meget lystigt og fornöieligt formedelst Skov og Söe, som ligger tæt derved. Hvad Bönderne fortælle om samme Slot, som jeg har hört, er fabulöst og latterligt, derfor ikke skriveværdigt.

Jeg talte ellers med en Bonde her i Byen, strax efter jeg havde faaet Deres Höiærværdigheds Brev, og spurgte, om han vidste noget at fortælle om Söborg By og Slot. Han begyndte derpaa at recitere den hele Historie om Erkebiskop Jens Grands Arrest paa Söborg Slot med samme Omstændigheder, som den findes anfört i Deres Höiærværdigheds Kirkehistorie[1]. Jeg faldt i Forundring og spurgte, hvorfra han havde det. Fik til Svar, han havde læst det i en prentet Bog for nogle Aar siden i Nyrup; jeg slutter, det maa være Nörnissum[2]. Ellers var mig lovet en anden Bog, — enten den er skrevet eller trykt, veed jeg ikke — som skulde handle om Söborg, hvilken jeg har biet efter og endnu ikke faaet; derfor biet saalænge med dette mit Brev. Saasnart jeg faaer den og finder Noget i den, som kan være remarquabelt, skal den strax blive Deres Höiærværdighed tilsendt.

---

angaaende Helvigs Begravelse i Esrom til den gamle Krönike hos Ludewig IX. 106.

[1]) Ann. eccl. Dan. I. 764 fg. 768-774. Det förste Bind udkom 1741. — [2]) Har vel snarere været Hvitfelds Folio-Udgave, der dengang ikke var ualmindelig blandt Almuen.

Videre veed jeg da ikke nu at skrive eller flere Efterretninger at give. Vil önske, at de maatte være til Fornöielse og kunde tjene til nogen Underretning i den Sag, hvortil de af Deres Höiærværdighed forlanges. Vil og til Slutning have mig Deres Höiærværdigheds Gunst og Bevaagenhed ydmygst recommanderet, o. s. v.

Saaledes lyder Wederkinchs Beretning om Söborgske Antiquiteter i Aaret 1743. Men Pontoppidan, der allerede endeel Aar iforveien havde udgivet sit förste topographiske Værk over Danmark [1] og nu igjennem flere Aar var beskjeftiget med andre videnskabelige Arbeider, benyttede for det förste ikke denne Meddelelse.

Derimod stræbte til samme Tid tvende andre Mænd at samle Materialier til en almindelig dansk Chorographie, Laurids Thurah og Erik Johan Jessen. Den sidste havde Fordeel af sin Stilling i det danske Cancellie og modtog fra Aaret 1743 af en stor Mængde tildeels temmelig udförlige Beretninger fra alle Monarchiets Lande [2]. Thurah naaede ikke at udgive noget vedkommende Söborg og döde 1759. Pontoppidan hindredes ligeledes ved Döden 1764 i at fuldende sin Atlas, og de to förste Bind have ikke nogen udförligere Beskrivelse af Söborgs Tilstand paa hans Tid [3]. Jessen levede endnu henved en Snees Aar, og udarbeidede adskillige Stykker af det tilsigtede Værk, deriblandt ogsaa om Söborg. Men de Levninger af hans Arbeide, som endnu ere tilbage, bestaae meest i

---

[1]) Theatrum Daniæ oder Schaubühne d. alt. u. jetz. Dänmarks, udkom 1730. — [2]) Jfr. Bibl. Kalliana, lib. mss. no. 30. 48. 201-203, nu paa det St. Kgl. Bibl. En Beretning fra Helsingör blandt disse Jessenske Samlinger er undertegnet Tersleff, Hvid, Bentzon, Möinichen, og dateret den 13 Juni 1743. — [3]) Dan. Atl. II. 253-254. Man sporer end ikke, at Pontoppidan har benyttet det af Wederkinchs Beretning, som fortjente at benyttes.

historiske Efterretninger om det gamle Slot, hvilke nu ere af liden eller ingen Værdie. Om Slotsruinen selv paa hans Tid synes han ikke at have havt anden Kundskab, end den som Wederkinchs ogsaa ham bekjendte Brev indeholdt [1], saa at Studiet af de Söborgske Antiquiteter ikke ved ham bragtes videre.

2. Dette kunde alene skee ved Udgravninger paa Stedet selv, som hidtil ikke i noget Omfang eller efter nogen fast Plan vare foretagne. Æren for at have begyndt dette Arbeide tilkommer Christopher Schröder, som fra 1777 til 1793 var Sognepræst i Söborg og Gilleleie [2]. Han baade samlede historiske Efterretninger om Söborg og undersögte ved Gravning de endnu tilbageværende Levninger med en brændende Iver. Hine historiske Samlinger bleve ifölge Mandens Stilling meget ufuldkomne; men hans Efterretninger om de anstillede Udgravninger og hans Kort over Söborg og Omegn paa hans Tid fortjene at bevares [3].

Jeg staaer, siger Schröder, midt i Söborg Söe, som er en stiv Miil i Omkreds, paa en Bakke, der hedder Söborg Slot. En Overflade af Steenbrokker, to Alen

---

[1]) At Jessen har havt Wederkinchs Brev, er höist rimeligt; thi han gjentager næsten ordret dennes unödvendige Beviser for, at Söborg havde været Kjöbsted. — [2]) Worm III. 698-699. Nyerup S. 540. Schröder, hvis Fader var Rector ved Frederiksborg Skole, har formodentlig allerede fra Ungdommen kjendt og havt Interesse for den classiske Egn ved Söborg. — [3]) MSS. Bibl. Reg. ny kgl. S. no. 715 in Qu. er et lidet Bind, hvis Indhold bestaaer af to Dele, en historisk og en topographisk. Den förste er i Bladenes Antal omtrent de fem Sjettedele, men iövrigt uden egentlig Værdie. Schröders originale Kort, hvoraf Tab. III. er er taget i formindsket Maal, bevares i Museet for nordiske Oldsager, og er (Antiqu. Annal. II. 316 no. 407) skjænket dertil af Jo. Bülow til Sanderumgaard.

dyb, bedække Grunden til Slot og Fæstningsværker. Bakkens Diameter, naar jeg fraregner, hvad der er nedstyrtet indenfor Murene, er fra Muur til Muur ongefæhr fireoghalvfemtsindstyve Alen. Dens yderste Sider ere en Muur, som Folk fortælle efter deres Fædres Relation, for tredsindstyve til firsindstyve Aar siden at have stukket en Alen over Bakken og da havde en ottekantet Figur. Men der er forsömt at tage Tegning [1], som nu koster formeget Arbeide for en privat Mand, da Spade og Hakke skal lede Öiet til Murene. Med disse Redskaber har jeg gaaet til Foden paa alle fire Sider og Udkanter af Murene. Paa den vestre Side er Muren en lige Linie og gjör i Nordvest en ret Vinkel med den nordre Muur, som og er ligefrem. Paa den östre Side gik Muren ind og gjorde en Cirkel af sexten Alens Diameter, som gav mig Formodning at være Foden til det bekjendte Söborg Taarn [2]. Og paa den söndre Side, hvor jeg har gravet paa to Steder og graver endnu, synes det mig, at Muren vil gaae ud i Spidser som vore Fæstninger til Batterier.

Murene selv have forskjellig Brede, nogle fire, andre fem Alen. De indvendige Sider ere opmurede med to Lag Muursteen, hvis Fod er almindelig Graasteen, og paa den söndre Side, som har været Indgangen, ere Muurstenene lagte paa to Rader hugne Steen. Indvendig i Muren er en uordentlig Dynge af almindelige Graasteen, som ere lagte i stærk Kalk [3]. Kalken har de Kræfter, at

---

[1]) Da Schröder ikke har optaget nogen Plan af Ruinerne selv, men kun af Situationen, maa man nöies med det Begreb, som Kortet af 1850 (Tab. IV.) kan give. — [2]) Dette er neppe rigtigt. Den nyeste Udgravning gjör det temmelig vist, at den östlige Side kun har været en Brandmuur, med nogle lettere Bygninger bag ved. Men formodentlig taler Schröder her om det nordostlige krumböiede Hjörne, Tab. IV. d. — [3]) Var den almindelige

man med Jernvægge og Kölle maa lösne Stenene fra den, og disse springe som oftest i Stykker, för Kalken lader sig lösne. Muurstenene ere især paa de tre Sider fem Tommer brede, tre og en halv Tomme tykke og paa en halv Tomme nær en halv Alen lange. Paa den söndre Side ere de mindre, som er mig en ny Formodning, at denne Side af Slottet er et yngre Arbeide [1].

Udenomkring disse Mure er paa de tre Sider Grave, som fra Murenes Fod ere sexogtyve Alen brede, og udenfor Gravene igjen en Forhöining, som fra Grav til Söe er fireogtredive Alen; men paa den vestre Side har Söen spillet paa Murene [2]. I Gravene har jeg optaget nedfaldne Stykker Mure af to til tre Alens Tykkelse. Der er og fundet Stykker af polerede Piller, adskillige og forskjellige Muursteen, formede til Gesimser, som tilkjendegive mig, at disse Mure ere af Slottets yderste Bygning. Fra Söen har man kunnet seile ind i Gravene; thi i dem ligge Flotter til Takkelacie eller stort Fisker-Redskab. Paa adskillige Steder omkring Slottet i Söen stöder man end paa Pæle, der ere efterladte Mærker af Broer, og paa den nordvestlige Side ligger i Söen en Grundvold til en stor Bygning, der endnu förer Navn af Eskildsholt [3].

Og da jeg er kommen ud paa Dybet, opdager jeg Communicationen mellem Havet og Söen, som gaaer i Nord

---

Maade at bygge de svære Mure paa i Middelalderen og langt ned i den nyere Tid.

[1]) Da den söndre Side var meest udsat for Angreb, er det ikke rimeligt, at den oprindelig er bygget tilsidst; men den er vel, efterat være ödelagt af Krigsmaskiner, oftere i senere Tid bleven udbedret og istandsat. See ovenfor S. 305-306. — [2]) Tab. III. gjör dette fuldkommen klart. — [3]) Beliggenheden af denne Grund er ikke afsat paa Schröders Kort; men Beretningen om dette Eskildsholt kunde vel fortjene Opmærksomhed med Hensyn til,

til Gilleleie, hvor Landet er flak og Söen endnu har sit Udlöb gjennem en Mölleaa[1]. Ved at rense Aaen og skjære Törv i de paagrændsende Moser er fundet meget svært Tömmer i Grunden, liggende paa tvært. Jeg formoder, dette er Levninger af Sluser, man har bygget i Indlöbet for at holde det fra Söen udlöbne Vand tilbage, naar Skibe skulde gaae ind. Historien, som melder om en Skibsreise fra Söborg Slot til Bornholm, har foranlediget denne Opdagelse og Formodning. Imod denne Side vendte sig den cirkelrunde Muur, som jeg ansaae for Foden til Söborg Taarn[2].

Den rædsomme Fölelse, jeg fandt ved denne Grundmuur, drev mig til at undersöge den paa det omhyggeligste, saa jeg gik syv Alen dybt ned i Bakken, opgrov den cirkelrunde Muur i Forventning der at finde en Kjælder, hvor Erkebiskop af Lund, Jens Grand, sad fangen fra Anno 1294 til 1295 i Erik Menveds Regjeringstid. Men det jeg opgravede var ikkun Grunden af Murene[3] og i Midten var intet uden en Blaaleers-Pille. Bagved, mere nordlig, gik jeg nitten Alen ind i Bakken og syv Alen dybt, hvor der alene fandtes en Mængde Graasteen, opsatte i Blaaleer som Piller og mellem dem Piller af bar Blaaleer.

Iaar[4] har jeg alene gravet paa den forreste, den söndre Side, og for at komme des dybere med megen Bekostning

---

at Erkebiskop Eskild skulde have anlagt denne „Urbs laterensis", som falder sammen med Söborg.

[1]) Man see Situations-Kortet Tab. IV. — [2]) Her maa Forfatteren udentvivl mene Slots-Fiirkantens krumböiede Sammenföining mod Nordost, Tab. IV. d. — [3]) Heller ikke Planen over Udgravningen 1850 (Tab. IV.) viser noget Taarn-Fundament paa dette Sted. — [4]) Hvilket Aar Schröder derved mener, skal jeg ikke kunne sige. Aarstal findes hverken paa hans Haandskrift eller paa hans Kort. Jeg har betegnet Copien af det sidste (Tab. III.) med Aaret 1790 for at give et bestemt og rimeligt Tidspunct,

ladet Fylden bortföre, — det der er den eneste Maade (men for kostbar for mig) til at tilfredsstille sin Begjerlighed. Paa to Steder naaede jeg Murene. I Sydost traf jeg paa en Spidse eller det Yderste af et Batterie. Her var Muren bygget i Afsatser, at det ene Lag Muursteen laa i Steens Bredde indenfor Laget underneden. Her opdagede jeg, at en heel Muur, fordi den var saa compact, laa rolig paa en adsplittet Graasteens-Grund, saa at vi kunde udtage Graastenene, udenat Muren, der hvilede paa dem, bevægede sig. Og jeg faldt paa den Tanke, at Söborg Slot ved Krudt maatte være sprengt, og Styrken at have gjort sig Aabning her, siden der ikke paa nogen anden Muur findes de Rifter og den splittede Grund. Dybere ind fandt jeg og den af brændte Steen opförte Muur et Sted at være revnet[1]. — Men jeg havde Arbeidere og paa den sydvestlige Side, og deres Fremgang opsnappede al min Opmærksomhed. Paa dette Sted har jeg allerförst ladet grave, og da jeg fandt der en Aabning i Muren af sex Alen og paa hver Side oprettede hugne store Stene, troede jeg at have fundet Porten ind til Slottet[2]. Jeg lod indenfor Murene grave lige ned igjennem Brokkerne, og fandt under et Par Alens Dybde en anlagt Stenebro. Jeg troede altsaa at være kommen til Slotsgaarden, og al Forventning at finde Gevælfter eller Kjældere forsvandt. Men da jeg iaar gravede paa den nordre Side af den

---

henved Slutningen af hans Embedstid i Söborg. Han gik 1793 til Helsingör og döde 1813 i Ringsted.

[1]) Disse Udgravninger og denne Bortförelse af Fylden paa den sydostlige Side have rimeligviis foranlediget, at Muurstenene her bleve lettere at komme til og altsaa snart bortförte. I vore Dage fandtes her kun svage Ruiner. — [2]) See Tab. IV. paa Sydsiden, strax Östen for den murede Fiirkant B. Der kan neppe være Tvivl om, at Slotsporten virkelig har været anbragt paa dette Sted.

formeente Port, blev jeg i Graasteensgrunden to Aabninger vaer, umurede, som Skorsteenspiber, ongefæhr tre Quarteer i Quadrat, fyldte med jordagtige Dele som af Sod, hvilke alt bleve ved at gaae ned i Jorden, ihvor dybt vi forfulgte dem igjennem Graastenen. Disse staae endnu aabne, da Bekostning og Arbeide forböd mig at bortage al den Jord, der vilde overskylle os, om vi gik dybere.

Ved Enden af det ene Hul mödte vi en Tværmuur, som gik ind paa Slottet. Den fulgte vi, og da vi vare komne gjennem den yderste Muurs Tykkelse, var der i en halv Alens Afstand fra den en reel Muur opfört af brændte Steen indenfor, som ikke kan undersöges, för den forreste er taget bort. Tværmuren have vi fulgt et Par Favne ind. Er der Gevælfter eller Kjældere under Slottet, saa formoder jeg ikke at være langt fra dem [1].

Naturen har dannet Öen, hvorpaa Slottet har staaet; thi Grunden er stærk Blaaleer, blandet med smaae Söesteen. Men udenfor Gravene finder jeg hele nedsænkte Træer og Jorden indpælet, — som oplyser mig om, at den Plads er fyldt med Kunst.

Denne Plads mod Sönden, som har hört til den inderste Öe [2], er i Figur af en Tunge [3], hundrede Alen lang og langs over Ryggen belagt med Steenbro til Indkjörsel. Der udenfor gik Söen sammen. Det er ikke tredive Aar, siden man begyndte at fylde denne Ström, hvorover der i gamle Dage har været en Træbro, som de

---

[1]) Hele denne Beskrivelse er vanskelig at forstaae af Mangel paa en Grundtegning. Den fra 1850 giver ikke fornöden Oplysning, fordi denne Deel af Slotsruinen nu er næsten ganske ödelagt. — [2]) Den inderste Öe eller den förste Öe kalder Schröder selve Slotsöen. — [3]) Tab. III. dd. den Dæmning, hvorved Slotsöen blev gjort til Halvöe og forbunden med den större Halvöe, som fra Syd til Nord skjöd sig op i Söen.

der nedrammede Ege-Pæle vise, af firsindstyve Alens Længde. Af disse Pæle har jeg ladet nogle opgrave, som efter saa mange Aars Forlöb vare endnu indvendig friske [1], og ved deres Opgravning fandt jeg fem Alen dybt iblandt en utallig Mængde Hjortehorn, Vildsvinstænder og andre Been, nogen Armatur af Pile, Dolke og Sporer o. desl., ligesom jeg tilforn ved Slottets Mure havde fundet et Par Pile, en Dolk med Beenskaft iblandt en Deel forskjellige Gulvstene.

Fra denne Bro gaaer en Strækning af sexhundrede Alens Længde og trehundrede Alens Brede, som atter for Enden i Sönder har været indsluttet med en Grav og Volde. Paa denne Öe [2] har jeg og fundet adskillige Steder opfyldt med Muursteen. Imod Vesten paa den ligger en lille Forhöining, som har været indgravet, og som man uden at vide Aarsagen kalder Bodilds Kirkegaard [3]. Ved Enden indenfor Graven, midt paa den inderste Vold, er en Bakke, efter al Formodning opkastet til Forsvar, som kaldes fra gamle Tider Borgehöi [4]. Denne Strækning har ikke alene været afdeelt ved Grav og Volde, men formodentlig har den aldeles været indflydt af Söen. Nu er der vel ikke Kjendetegn til nogen Bro; thi her har man strax fundet det bequemt at plöie Alting op. Men Jorden selv er saa lav og moseagtig, at det feiler ikke, den jo har staaet under Vand.

Herfra regner jeg den tredie Öe [5], da man staaer endnu dybt inde i Söen og seer den rimeligste Formod-

---

[1]) Disse mange Palisader ere betegnede paa Schröders Kort paa begge Sider af Indkjörselen og söndenfor denne. — [2]) Dette bliver altsaa den anden og störste Öe fra d til l paa Tab. III. Mellemrummet b mellem de to Volde skulde altsaa have været et Vandlöb eller en Grav. — [3]) Tab. III. h. S. ovenf. S. 308. — [4]) Tab. III. i. — [5]) Den tredie Öe — efter Schröders Forestilling — skulde altsaa have strakt sig fra Kanalen l

ning, at den nordlige Söe-Side ved Enden maa have gaaet over til den anden Side. Strækningen er ongefæhr sexhundrede Alen i Længde og Brede. En sid Mose midt i Byen, som kaldes Rörmanden, fordi der ikkun groer Gibs-Rör, en sid og sumpig Plads fra denne til den nordlige Söe, hvor der sædvanlig er Hængesæk, og den korte Distance fra Mosen til Söen paa den anden Side, som for Gadens Skyld er fyldt, men dog falder nedad til Söen, — gjör mig det höist rimeligt, at Söen foran [1] den nærværende Bye er löbet sammen.

For nærværende Tid er det ikke en Öe, men to Gader, som findes bebygte næsten lige til Marken. Men gav man Söen endnu sit gamle Flodmaal, vilde den ufeilbarlig snart oversvömme sin gamle Gang, som den hvert Foraar i stærkt Töelöb gjör. Jeg er tryg i min Formodning, naar jeg allevegne seer Jordens Svampagtighed, at den fra Söe bliver Sæk, saa Mose, saa Eng og tilsidst Plöieland, — Forandringer i længere eller kortere Tid efter Arbeidet, der anvendes paa at afsie Vandet. Jeg kan især tillægge Söborg den Udtörring, naar jeg seer Söen de fleste Steder omgivet med Bakker og Brinke af en ti Alens Höide, hvorfra Vandet ikke alene er nedsjunken, men har endnu efterladt sig en tör Strandbred af fyrgetyve Alens Brede. Mænd fortælle, at deres Fædre have ligget paa den höieste Bakke og ved Medde-Redskaber fanget Fisk i Söen; og det er kortere Tid siden, at Söen gjorde Udbrud, og satte nærmeste By, som ligger paa de jævneste Grændser til Söen, under Vand.

---

til et Vandlöb fra Nordost mod Sydvest midt inde i den nuværende Söborg By (Rörmanden), dog saa at Kirken endnu ikke laae paa denne Öe, men udenfor paa en fjerde.

[1]) D. e. nordvest for Byen.

Paa den Strækning, jeg anseer for den yderste Öe[1] ligge nu de fleste Bygninger af Söborg By; men overalt fra det Sted, den begynder i den saakaldte Kongshave, og i alle Böndernes Gaarde og Haver findes Levninger af Mure, da der opgraves adskillige af de gamle store Muursteen, som tilkjendegive Bygninger. Dog formoder jeg ikke, at den gamle Söborg Kjöbsted, — om man kan blive overbeviist om, at her har været Kjöbsted[2], har ligget her, men udenfor, da der findes paa Marken östenfor Slottet Muursteensbrokker, og en sexhundrede Alens Quadrat, som denne Öe bestod af, var ingen Plads til en Kjöbsted.

Her paa Öen findes derimod, som har Anseelse af noget mere end en Landsby, Kirken paa det höieste Sted. Den er större og smukkere, end Landsbykirker almindelig ere, indvendig med tre Rader Stole og lange Gange. För 1743 vare endnu adskillige Vaabener malede i Kirken; men da blev alt skjult af Landsbymalerens grove Pensel[3]. Paa de Stole, der have undgaaet Snedkerens Flikkerie, ere og nogle Figurer udskaarne, som ikke ligne Bondens Bomærker, hvilke sædvanlig ere stive mathematiske Figurer. Kirkegaarden er mærkelig af Dronning Hedevigs Begravelse, men hendes Gravs Kjendetegn, som Hvitfeld skriver[4], var en Dronning udhuggen i Træ og laa over hendes Grav,

---

[1]) Altsaa den fjerde Öe skulde være den Plads, hvorpaa nu Söborg Kirke og den störste sydostlige Deel af Landsbyen ligger. Denne Öes sydlige Kyster findes her ikke betegnede. — [2]) Besynderligt, at Schröder endnu kan tale paa en saa tvivlende Maade om en Sag, der er saa fuldkommen afgjort. I sine historiske Samlinger kjender han rigtignok kun een Borgemester, Jep Foget, men allerede det er et godt Beviis. — [3]) Man ville bemærke, at denne Ödelæggelse indtraf netop i samme Aar, da Wederkinch gav sin Beretning til Pontoppidan i Januar Maaned. — [4]) Hvitf. III. 627. See derom ovenfor S. 311 Not. 5.

er længe siden borte. — Foruden Templet er her en Levning af Justits-Stedet, nemlig en rundhuggen Steen, fire Alen höi og tre Quarteer i Gjennemsnit, som bærer Navn af Söborg Kag [1].

Her udenfor aabner sig Marken, hvorpaa det er slutteligt, at den gamle Kjöbsted Söborg har ligget; og desforuden er der en jævn Plads længere borte af en Tönde Lands Vidde, ophöiet efter en Bygnings Störrelse, som bærer Navn af Ladegaarden, og Gaden i Söborg ud dertil af Ladegaardsgaden [2]. Deromkring er et stort Stykke Jord, som i gamle Dage har været indhegnet og formodentlig hört til Ladegaarden.

Höiene paa Marken hedde Glædeshöi, Rokkeshöi [3], Galgebakke, Blodager. En gammel Begravelse af en overmaade stor Steen, som ligger paa nogle andre, kaldes Jættekiste-Stenen. Og det hele Terrain, som hörte til Söborg, sluttes med et Led, som endnu har bevaret sit gamle Navn, Borgeled.

Nogle tusinde Alen derfra möder Havet, paa hvilket Mellemrum, som endnu er et Overdrev, de store Nörre-Skove tog deres Begyndelse i Vester, forbi Dronninge-Möllen og Gurre ligetil Helsingör. Men her blev Skoven afhuggen i Kjöbenhavns sidste Beleiring og indskibet ved Nakkehoved, som den ryggede og krumme Strandbred kaldes, hvor der endnu sees Ladestedet, som er skaaret igjennem den höie Strandbakke.

Hermed ender Schröders Beretning om hans Udgravninger og Undersögelser, — den udförligste og nöiagtigste,

---

[1]) See Tab. III. o. — [2]) Det er dog vist rimeligere, at Kjöbsteden har ligget, hvor nu Landsbyen ligger, da denne har Gader med Kjöbstedgaders Navne og da Kirken ligger i Landsbyen. Ladegaarden findes uheldigviis ikke paa Schröders Kort. — [3]) Jvfr. Nord. Tidsskr. f. Oldk. II. 247.

som hidtil havdes[1]. Den giver, naar den sammenholdes med hans Kort, en temmelig klar Forestilling om Söborg Slots Levninger og Omegn ved Slutningen af det attende Aarhundrede.

3. Omtrent ved den Tid, da Præsten Schröder forlod Söborg, undergik denne Egn en betydelig Forandring ved Udgravningen af Söborg Söe[2]. Hele den gamle Slotsbakkes Omgivning blev derved forvandlet til tört Land, og de antiquariske Undersögelser kunde fra den Tid af fortsættes med större Lethed, naar der fandtes Nogen, som vilde udföre dem. En saadan Mand fandtes heldigviis i den bekjendte Naturkyndige Hans Christian Lyngbye, der henved fyrgetyve Aar efter Schröders Bortgang blev Sognepræst i Söborg og Gilleleie[3]. Lyngbye interesserede sig levende for Stedets historiske og archæologiske Mærkværdigheder og begyndte især fra Aaret 1831 nöiagtige Udgravninger af Slotshöien, hvilke han aarlig fortsatte næsten lige til sin Död. Han selv har leveret en Efterretning om disse Arbeider, der fornemmelig lærer os, i hvilken Tilstand Slotsbakken og dens Ruiner vare paa hans Tid, og hvilke Forandringer Slottet kunde antages at have undergaaet, indtil det ganske var blevet ödelagt[4].

---

[1]) Til Slutning af den topographiske Deel i Schröders Manuskript findes dog endnu et Blad med Overskrift: den öconomiske Deel. Det er uden Betydning. — [2]) Omtrent ved Aaret 1793. — [3]) Lyngbye blev 1827 fra Giessing og Nörager i Aarhuus Stift forflyttet til Söborg, og döde sammesteds 1837. — [4]) Nord. Tidsskr. f. Oldk. II. 247—252, hvor han S. 250 nævner Udgravningen fra 1831 til 1833, og stds. III. 298-299, hvor de fölgende Undersögelsers Resultater meddeles. Jvfr. ogsaa Nord. Oldskr. S. Aarsber. 1841 S. 21, hvor fortsatte Udgravninger endnu omtales.

Hvor Slottet fordum havde ligget, saae man dengang kun en ujævn græsbegroet Bakke, der endnu kunde skjönnes mod Nord, Öst og Syd at have været omgivet af en femten Alen bred Grav, udenom hvilken atter en Jordvold paa tredive Alens Brede hist og her hævede sig et Par Alen over Jordfladen [1]. Ogsaa var det endnu kjendeligt, at Söen umiddelbart havde beskyllet Slottets vestlige Muur. Ved at grave udenomkring Slottets Fundament paa den vestlige og sydvestlige Side fandt man Strandgruus [2], der syntes at være Slottets oprindelige Grund. Fundamentet selv bestod af store, utilhugne Kampesteen, sammenföiede med Kalk, og Mellemrummene udfyldte med Muursteen. Udgravningen ledede til det Resultat, at den hele Byggegrund ikke kunde have været mere end halvfemtsindstyve Alen i Længde og Brede, og at Söborgs indre Slotsgaard, naar man fraregnede Mure og Bygninger, neppe havde været over tredsindstyve Alen paa hver af de fire Sider [3].

Gik man fra denne Slotsbanke over den smale Forhöining, hvor fordum Vindebroen havde været, kom man til et aflangt rundt Stykke Jord, der endnu kaldtes Kongshaven, firehundrede Skridt langt og paa det Bredeste trehundrede Skridt, og hvor der endnu var tvende Fiskedamme og en lille Höi, der förte Navn af Bodilds Kirkegaard [4].

---

[1]) Lyngbye S. 249 mener, at denne Vold udenfor Graven har baaret en Ringmuur. Det er neppe rimeligt, og er, saavidt jeg veed, heller ikke ved Udgravningen i nogen Maade bekræftet. — [2]) Ligeledes forvittrede Muslingeskaller af Cardium edule, Tarbo littoreus o. desl. samt et Törvelag, der bestod af Tang og forskjellige Ulva-Arter. I alt dette söger den naturkyndige Oldforsker sit Beviis for, at Slottet fra först af var anlagt ved en Indvig fra Havet. — [3]) Dette maa være Lyngbyes Mening, men hans Ord S. 249 ere: *ikke været over 120 Fod i Quadrat.* — [4]) Schröders Kort Tab. III. viser tydeligt disse Localiteter. Lyngbye

Denne Kongshave maatte antages at have været Söborg Slotshave; thi gamle Folk vidste at fortælle, hvorledes der for omtrent tredsindstyve Aar siden endnu havde staaet halv udgaaede Æbletræer og Pæretræer, og endnu fandtes der en stor Deel almindelige Paaskelilier, som Almuen efter Tradition kaldte Dronning Margretes Lilier. Endnu begrændsedes denne Haveplads mod Syd af tvende Jordvolde, mellem hvilke der kjendeligt havde gaaet en Grav paa tolv til fjorten Skridt i Breden. Den nordlige af disse Jordvolde havde en Længde af tohundrede og tredive Skridt, en Höide af fem til sex Alen, og var gjennemskaaret paa det Sted, hvor Indgangen havde været og hiin Slotsport med en latinsk Indskrift skal have været anbragt[1]. Teglovnsbakken fandtes ligeledes endnu, — ligesom de andre i Söborgs Nærhed beliggende Steder, Blodagrene, Syllingeagrene og Rævshöi-Sylene,

Udgravningen syntes dernæst at give Oplysninger om Slottets Skjæbne til forskjellig Tid. Allerede i Oldtiden maa det have undergaaet en Ödelæggelse; thi ovenpaa dets oprindelige Grund mod Söen fandtes et Lag Muurbrokker, som vare nedfaldne i Vandet og der tildækkede med meget fra Söen opskyllet Blaaleer, ovenpaa hvilket atter Muldjord havde samlet sig indtil et Quarteer i Dybde. En senere Tids Ödelæggelse, formodentlig da Söborgs Bygnings-Materialier bleve brugte til Opförelsen af Kronborg eller Frederiksborg[2], har atter foranlediget en Samling af

---

skriver: *denne Bodild skal efter Sagnet have været Valdemar Atterdags Frille.*

[1]) Nord. Tidsskr. for Oldk. II. 250. Saaledes besvarer Lyngbye, formodentlig efter Sagn, det Spörgsmaal, som Wederkinch ikke kunde faae Oplysning om. S. ovenf. S. 345. — [2]) Dette er kun en Gisning, skjöndt rimelig nok. Om Gurre Slots Ödelæggelse siger Er. Lætus, Res. Dan. in Indice: *Gorra arx vetus*

Muurbrokker over hiint gamle Muldjords-Lag; men ogsaa disse Muurbrokker vare i Tidens Löb blevne dækkede med ny Muldjord og Grönsvær. Endelig havde man, omtrent halvtredsindstyve Aar för Lyngbye blev Præst i Söborg, begyndt at udbryde Muursteen af Grunden selv [1], og havde da atter kastet ubrugelige Muurbrokker ovenpaa den nysnævnte Grönsvær; men ogsaa disse Muurbrokker vare nu dækkede med Jord og Græs.

Slottets egentlige Ödelæggelse maatte ifölge Lyngbyes Udgravninger antages at være skeet ved Ild eller Brand; thi man fandt en stor Mængde Kul [2]. Alene paa eet Sted i Slotsbakken stödte man paa et sammenhængende, næsten et Qvarteer höit og flere Alen bredt Lag af Kul, som maatte være Levninger af en meget betydelig Træmasse.

Dette som en kort Oversigt af de Resultater, som Præsten Lyngbyes Udgravninger og Undersögelser gjennem flere Aar havde givet.

4. Alle de hidtil foretagne Udgravninger vare afhængige af private Mænds Tid og indskrænkede Kræfter. Skjöndt

---

in Sialandia a Valdemaro III exstructa, a Frederico II destructa est.

[1]) Nemlig dengang da Udskiftningen foregik i denne Egn, og Muursteen behövedes til Opförelsen af de udflyttede Böndergaarde. — [2]) Med Hensyn til den ofte fremsatte og af Lyngbye S. 251 gjentagne Formodning, at Söborg vel kunde være ödelagt i Grevens Feide, uagtet det ikke omtales i Historien, kunde det dog være værd at bemærke, at noget lignende tildeels virkelig gjælder om det nærliggende Helsingör. Diplom. Arnam. mss. Dan. Saml. Fasc. XV no. 11 er nemlig et Thingsvidne af 20 Novbr. 1587, *at Morthen Jenssön, Kgl. Toldskriver i Helsingör, opböd lovligen til Thinge fjerde Gang to Jorder sammesteds, hvis Adkomstbreve vare opbrændte i Helsingörs Brand under Grevens Feide.*

de frembragte ikke ubetydelige Resultater og berigede Museet for nordiske Oldsagers Opbevaring med sjeldne og værdifulde Stykker, havde de dog kun deelviis afdækket Söborgs Levninger, og et Billede af hele Slottets Omfang eller Udstrækning fattedes endnu.

Hs. Majestæt Kongen, ifölge sin Opmærksomhed for og Kjærlighed til Fædrenelandets gamle Mindesmærker, har udfyldt dette Hul i vor antiquariske Topographie, og ligesom Hs. Majestæt i det foregaaende Aar havde ladet det gamle Asserbo udgrave, saaledes blev i Foraaret 1850 under Allerhöistsammes egen Ledelse fra den eenogtredivte Mai til Midten af Juli Maaned[1] anstillet en kyndig og omfattende Undersögelse af Söborgs Slotsbakke. Resultaterne deraf skulle her i Korthed meddeles[2].

Slotsbakken, der bar tydelige Spor af de tidligere Udgravninger, befandtes at have en Udstrækning af hundredeogti Alen fra Nord til Syd, og omtrent hundrede Alen fra Öst til Vest[3]. Den hele meget ujævne Overflade var bedækket med Jord; men de foregaaende Udgravninger havde blottet det meste af Kampesteensgrunden paa den sydlige Længes Vestende (b c), paa den vestlige Længe (a b) og paa en Deel af den nordlige (a d). Man havde saaledes fra Begyndelsen af et fast Udgangspunct, og kunde, da Störstedelen af tre Længer lod sig oversee, strax danne sig en Forestilling om den ualmindelig store

---

[1]) Det hele Arbeide varede omtrent i syv Uger og udförtes med 25 Mand. — [2]) En ordentlig Dagbog over Söborgs Udgravning, der viser, hvad der blev arbeidet hver Dag, og i hvilken Orden, er ikke meddeelt. Forsaavidt ere Efterretningerne om Söborg mindre udförlige end de om Asserbo. Kun Resultatet af Undersögelsen kunne vi give. — [3]) Lyngbye ovenf. S. 360 angiver deraf den egentlige Byggegrund til halvfemtsindstyve Alen i Længden og Breden.

Omfang, som dette faste Slot til alle fire Sider fordum havde indtaget. Ydermurene af hver Flöi eller Længe havde en Udstrækning af firsindstyve til halvfemtsindstyve Alen; men kun den vestlige og nordlige Flöi havde dannet en ret Vinkel med hinanden (ved a), hvorimod den sydlige Flöi og östlige Muur syntes at have været bueformede, hvorved de trende andre Forbindelses-Vinkler bleve stumpe. Af Taarne havde det gamle Söborg udentvivl havt flere, temmelig uregelmæssigt anbragte [1].

Den söndre Længe af Söborg Slot maa have været Borgens stærkeste Deel, hvis man tör slutte af de nu udgravede Fundamenter og Mure paa dens vestlige Halvdeel, vestenfor Slotsporten, hvor Kampesteens-Fundamentet af Ydremurene er fire Alen i Gjennemsnit. Længen selv danner en krum Linie, udvendig omtrent halvfemtsindstyve Alen lang, skjöndt Öst-Enden ikke med Vished lader sig bestemme. Omtrent midt paa denne Længe maa Slotsporten antages at have været, og tæt op til dens vestlige Side laa det sydlige Slotstaarn (B), hvoraf endnu ikke alene Grunden, men ogsaa en Deel af Muren selv indtil en Höide mellem et Quarteer og en Alen er bevaret [2]. Disse Taarnmure ere to Alen tykke og danne en Fiirkant, hvis indvendige Rum paa alle fire Sider udgjör omtrent ni Alen. Resten af denne Flöis vestlige Deel lader sig i Fundamentet bestemt paavise indtil det Sted

---

[1]) Tab. IV maa forklare alt dette nærmere. Den överste Plan viser Omegnen af Söborg, som den nu er: man seer den nuværende Sö, og tillige Levningerne af den gamle Sö, som den er afbildet paa Schröders Plan. Den nederste Plan er en nöiagtig Copie i formindsket Maal af det Kort, som Hs. Maj. Kongen havde ladet optage over sine Udgravninger. — [2]) Dette sydlige Taarn ved Siden af Porten maatte vel betragtes som Portens Fortification, som et Forsvarspunct under Angreb paa Porten, under en Storm mod denne.

(b og c), hvor den sydlige Længe er forbunden med den vestlige. Derimod gives der nu af denne Flöis östlige Deel, östenfor Slotsporten, kun overmaade svage Spor, saaledes at ikke engang Fundamentet med Vished kan udsondres og afstikkes mellem de uordentlig henkastede Masser. Slotsportens Plads kan neppe være tvivlsom; men Slottets höie Beliggenhed og Gaardsrummets Beskaffenhed kunde næsten friste til den Formodning, at Söborg Slot ikke har været tilgjængeligt for Vogne.

Den vestlige Længe er endnu i Kampesteensgrunden uforstyrret tilbage. Den strækker sig i en ret Linie treogfiirsindstyve Alen fra Syd til Nord [1], og havde en Dybde af atten Alen, indvendig maalt. Dens indre Muur imod Gaardspladsen (f e) hörer til de Partier af Ruinen, som endnu have lidt Muurværk tilbage, og i hvis Fundamenter man endnu kan adskille sex Kamre eller Afdelinger, hvoraf idetmindste Kjælderen har bestaaet. To af disse Rum, længst mod Syd (E og F), have været dybe og havt Udgange eller Kjælderhalse (g og h) ind til Gaardspladsen. Murene ere her syv Quarteer tykke og fra een til halvtredie Alen höie, at regne fra Kjælderens Bund. Fundamentet til hele denne vestlige Flöis Ydermuur er overordentlig stærkt, opfört af klövede Kampesteen med Kalk og tre Alen i Gjennemsnit. I det nordvestlige Hjörne-Fundament (G) fandtes en stor Mængde Kalk, der synes at maatte have været ulæsket henlagt i denne Kjælder, og siden ved Fugtighed at have oplöst sig [2].

---

[1]) Dog ikke ganske compasret. Den sydlige Ende ligger en Streg til Östen og den nordlige Ende en Streg til Vesten, som det paa Planen er antydet. — [2]) Dette samme findes ikke sjeldent ved Gravning paa gamle Tomter. Rimeligviis har det været en Kalk-Kule, som den endnu allevegne findes paa store Gaarde, for at have strax ved Haanden et godt Materiale til mulige Udbedringer ved Bygningen.

Den nordre Længe danner ogsaa en lige Linie, som under en ret Vinkel er forbunden med den vestlige, men under en stump Vinkel med den östlige Længe eller Muur. Den er fireoghalvfjerdsindstyve Alen lang og atten Alen dyb; dens Fundamenter ere temmelig stærke, især mod Vesten, svagere mod Östen [1]. Af denne hele Flöi eller Længe er kun Kampesteens-Grunden nu tilovers; men indbygget i den paa dens indre Side findes Slottets nordre Taarn (A), der er noget mindre end det sydlige Taarn (B), dog af samme Slags röde Muursteen og bevaret i en Höide af een til halvanden Alen ja endog derover. Tæt op til dette Taarn ligger et andet mindre (C), hvoraf ligeledes nogen Muur er levnet: har dette lille Taarn været brugt som Fængsel, vilde det have været et haardt Fængsel, da Pladsen er saa ringe, at et Menneske neppe kunde ligge udstrakt deri [2]. Ogsaa vestenfor det större Taarn findes Ruiner af en Muurbygning (D), der kunde være Fundamentet til en liden Taarnkjælder: midt i samme ligger en stor Steen, hvori findes Spor af en Jern-Tap eller Krog og omkring denne atter Mærker af Slid, som om en Jernkjæde kunde have været slæbt derom. Man kunde tænke sig, at Fanger have været lænkede til denne Steen [3].

Den östlige Side har udentvivl for Störstedelen kun bestaaet i en Brandmuur, maaskee med enkelte Byg-

---

[1]) Men oprindelig have de udentvivl været af samme Styrke paa den hele Flöi. Det er kun Gravning og Bortförelse af Stenene, der nu have gjort den östlige Deel svagere end den vestlige. — [2]) Man kan ikke vel afholde sig fra ved dette lille Taarn at tænke paa Jens Grands Fængsel. Taarngjemmeren kunde da have havt sit Kammer i det större Taarn (A) ved Siden. Localiteterne synes her virkelig paa en mærkværdig Maade at stemme med den gamle Beretning om Erkebispens Fængsel. — [3]) Kunde vel i senere Tid have været det paa vore gamle Herresæder saa berygtede „Hundehul".

ninger indenfor til Murens Forsvar. Fundamentet kan her ikke have ligget dybt i Jorden, og er derfor med större Lethed blevet saaledes opryddet, at der nu kun sees ganske ringe Spor deraf. Disse Spor tyde hen paa, hvad ogsaa den stumpe Vinkel (d) mod Nordost synes at bekræfte, at Brandmuren eller Bygningerne mod Östen have dannet enten en Bue eller en kort ret Linie med lange brudte Hjörner mod Nord og Syd[1]. Men indenfor denne östlige Muur, i selve Gaardspladsen, har Söborg Slot havt andre temmelig stærke Bygninger, især fra Midten af Syd paa. Der findes saaledes et fiirkantet Fundament, som kunde ligne et tredie Taarn, hvis ikke nogle Muurstumper, der gaae ud fra Hjörnerne mod Nordvest og Sydvest, gjorde denne Gisning mindre rimelig. Lidt nordostfor dette fiirkantede Fundament fandtes (ved H) et Lag Kul udbredt over en Flade af omtrent fire Quadratfod, og sex Tommer höit; og noget derfra i Sydost (ved I) fandtes en Mængde Tagsteens-Brokker af nye ubrugte Tagsteen fra en nyere Tid, efter Formen at dömme[2].

Gaardspladsen, indsluttet af de tre Flöie eller Længer samt af Brandmuren og dens Bygninger mod Östen, maa have været af en temmelig uregelmæssig Figur. Dannelsen lader sig nu ikke bestemme imod Östen; Fladeindholdet hellerikke. Længden mellem det nordlige og sydlige Taarn var omtrent sexogtredsindstyve Alen; men Breden fra Öst til Vest har idetmindste paa nogle Steder neppe kunnet være fyrgetyve Alen[3]. Stor

---

[1]) Disse Hjörner have udentvivl havt en betydeligere Styrke end den övrige Deel af Slottets östlige Side. Det er i og for sig rimeligt, og det bekræftes ved det Fundament, som endnu findes af det nordvestlige Hjörne. — [2]) Er vistnok ligesom Kalkgruben blot et Oplag af Materialier til mulige Reparationer paa Bygningen. — [3]) Lyngbye ovenf. S. 360 synes at ville beregne Arealet

var altsaa Gaardspladsen ikke; men den var meget höitliggende, og den Steenbro, hvoraf der endnu findes Levninger, synes kun at have været ligesom Fortouge eller Gange, der förte fra den ene Længe eller Flöi til den anden.

Omkredsen af Söborg Slot kan hellerikke ganske nöie udmaales, fordi den östlige Muur egentlig fattes. Efter et rimeligt Overslag kunde man beregne Omkredsen til omtrent trehundredeoghalvtredsindstyve Alen, nemlig femoghalvfjersindstyve Alen mod Nord, hundrede Alen langs den östlige Muurs Krumning, halvfemtsindstyve Alen for den ligeledes buedannede Syd-Flöi, og syvogfiirsindstyve Alen imod Vesten.

Udenom Söborg Slot findes nu kun svage Spor af en Grav mod Nord, Öst og Syd[1]; men det er kjendeligt nok, at Söborgsö umiddelbart har beskyllet Slottets Fod mod Vesten[2]. Den Halvöe, hvorpaa Slottet var anlagt, maa have været gjennemskaaret paa det smalleste Sted mod Syden, saa at Slottet egentlig befandt sig paa en Öe. Söndenfor denne Gjennemgravning laae, ifölge de endnu bevarede Traditioner, Slottets Stalde[3] og Öconomibygninger, og sydligst ligger nu Landsbyen, hvis Kirke er en Levning fra den forsvundne Kjöbsted.

---

i det Höieste til 3600 ☐ Alen. Efter nærværende Angivelse maatte det blive noget over 2600 ☐ Alen. Den förste Beregning gjör det maaskee noget for stort, den andet noget for lidet. Man kunde vel antage et Areal af noget over 3000 ☐ Alen.

[1]) Denne Grav synes paa disse tre Sider at have været i en Afstand af 25 Alen fra selve Bygningen. — [2]) Tab. III b c, Schröders Kort, viser endnu ganske tydelig Slotsgraven, saaledes som den var för Söens Udgravning. — [3]) Tör man stole paa denne Tradition, som har megen Rimelighed for sig, saa angiver den os, hvad Vei Erkebispen paa sin Flugt fra Fængselet har taget.

Om Slotsbygningens indre Fordeling og Indretning har denne sidste Udgravning ikke kunnet givet synderlig Oplysning. Kun det tör man med Vished sige, at Hovedbygningen, eller den til Beboelse bestemte Deel af Söborg Slot, maa have været den vestlige Flöi, at de tvende store Taarne laae i Nord og Syd, det förste med et Par mindre ved Siden, endelig at Slotsporten var anbragt i den söndre Længe, hvilken ogsaa var den eneste der fra Landsiden var tilgjængelig[1].

Om Slottets Undergang eller Maaden, hvorpaa det er bleven ödelagt, er man hellerikke ved denne Undersögelse kommen til Vished. Det er vel muligt, at Ild og fjendtligt Overfald har givet det förste Stöd dertil; men det ene Lag af Kul, som ved denne Udgravning fandtes, er altfor ringe til at kunne begrunde Meningen om, at Ildsvaade ganske havde tilintetgjort den store og mægtige Bygning[2]. Sandsynligere maatte det vel være, at Söborg Slot, stærkt medtaget af fjendtligt Angreb og ikke istandsat derefter, lidt efter lidt er faldet hen, idet Menneskehænder ere komne Tidens Ödelæggelse til Hjælp[3].

Saavidt Beretningen om Söborgs antiquariske Undersögelse og Udgravning i Foraaret 1850, hvad selve Slottet og Slotsbygningerne angaaer. Den vil i ethvert

---

[1]) Man sammenholde Tab. III og Tab. IV, hvoraf den ene vil oplyse den anden. — [2]) Lyngbye ovenfor S. 362 siger os uheldigviis ikke, hvor det Lag Kul, som han sigter til, er fundet. Man kan altsaa ikke vide, om det er det samme, som gjenfandtes ved denne sidste Udgravning. — [3]) Man maa vel især tænke paa Opförelsen af Frederiksborg og Kronborg, hvortil Materiale er taget fra Gurre. Men om Söborg fattes i denne Sag bestemte Efterretninger. Senere, endnu i vore Dage, have Bönder og Landmænd brudt Steen i Söborg Slotsbakke, der nu ligger paa Præstegaardens Grund. Dette skeete endnu for tyve Aar siden, og Præsten havde deraf ogsaa nogen Indtægt.

Tilfælde være en interessant Fortsættelse af de tidligere Udgravninger og formodentlig Slutningen paa disse.

5. Men saavel denne Udgravning som de foregaaende, fornemmelig Lyngbyes, har endnu givet et andet mærkeligt Udbytte for det antiquariske Studium ved de mangfoldige enkelte Oldsager fra Söborg, som derved ere bragte for Dagen. En kort Udsigt over disse skal slutte nærværende Afhandling[1].

For det förste haves da fra Söborgs Ruiner en stor Mængde Mynter, hvilke ogsaa derved ere af en særegen Interesse fremfor de andre fundne Gjenstande, at de kunne henföres til en bestemt Tid. Til Museet for nordiske Oldsager er leveret i Alt toogtyve ved Söborg fundne Mynter, og derfra ere de tildeels atter gaaede over i det Kongelige Mynt- og Medaille-Kabinet. Af disse Mynter var een fra Kong Valdemar den Förstes Tid[2] og een fra Kong Valdemar den Andens Tid. Femten vare af de saakaldte Borgerkrigsmynter ved Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede. Dertil kommer en Sölvbracteat fra Erik af Pommern, en Korshvid fra Kong Christian den Förste og

---

¹) Jeg maa derved udtrykkelig bemærke, at jeg alene giver, hvad der er meddeelt, og i Hovedsagen som det er mig meddeelt, da jeg selv ikke er Archæolog. Til Grund for Beretningen om Udbyttet af den sidste Udgravning ligger den ovenfor nævnte efter Hs. Maj. Kongens Befaling givne Udsigt. Angaaende de Fund, som hidröre fra de tidligere Udgravninger, har jeg benyttet de trykte Efterretninger om disse; men baade Valget af de Gjenstande, som jeg har givet i Kobberstik paa Tab. V., og de dertil knyttede archæologiske Bemærkninger, for hvilke jeg ingen trykt Kilde har anført, skylder jeg en bekjendt Lærd af Faget, nemlig Hr. Archivarius Herbst ved det oldnordiske Museum. — ²) See Dan. Medail. og Mynt. Tab. XV. no. 34, og Texten S. 72.

endelig trende af de saakaldte Lions heaulmes fra Grev Ludvig den Förste af Flandern i det fjortende Aarhundredes förste Halvdeel[1]. Endnu ved den sidste Udgravning i Söborg 1850 fandtes sytten gamle Sölv- eller Kobbermynter, af hvilke de fleste höre til Korshvidernes Klasse fra det femtende og sextende Aarhundrede, men ere ved den lange Henliggen i Jorden for en Deel meget beskadigede.

Dernæst har man i Söborgs Ruiner fundet en stor Deel Vaabenfragmenter, eller Gjenstande af lignende Natur, saasom et stort Slagsværd, Bladet sexogtredive og Haandtaget syv Tommer langt, af Jern med lige Pareerstang[2], flere Spydspidser af Jern, en tolv Tommer lang Dolk, en Mængde Bolte eller Pilespidser, adskillige Steenkugler, som de brugtes til de gamle Bombarder, en betylig Deel Ryttersporer og andet deslige[3]. Dertil kunde man ogsaa regne en Morgenstjerne, der bestaaer af en otteoddet Malmstjerne, hvorigjennem gaaer en fiirsidet Jernspids[4], og en Isspore af eiendommelig Form, der efter Söborg Slots Beliggenhed vel kunde antages at have

---

[1]) Medd. af Arch. Herbst. Nord. Tidsskr. f. Oldk. II. 251—52 nævner ogsaa et Slags slette Kobbermynter (Tab. XVIII. no. 19 o. fl.), som antages at være prægede i Borgerkrigenes Periode i Christopher den Andens Tid og noget senere. — [2]) Nord. Tidsskr. f. Oldk. I. 177, foræret til Museet af vor nuværende Konge som Kronprinds. — [3]) Antiqu. Annal. III. 371. Nord. Tidsskr. f. Oldk. III. 298—299. II. 253. Dolken er af ualmindelig Art, da Haandtaget har været befæstet med store Nitter, som ere bredt udslaaede; de ere af Bly, forsölvede, og to Blyplader ligge langs med Siderne. En Pilespids er ogsaa sjelden, da den synes at have hört til et Kastespyd, og gaaer forneden ud i en halvmaaneformig Udtakning, der har tjent som Modhage. — [4]) Tab. V no. 1. Afbildet i halv Störrelse.

været et der temmelig almindeligt Inventarium[1]. Udgravningen 1850 leverede endnu otte Sporer af Jern, alle meget forrustede[2], og et kort Sværd eller en saakaldet Hirschfænger.

Af Lösöre og Værktöi, der ligesom anskueliggjöre os den ældre Tids industrielle Standpunct og huuslige Forhold, ere ogsaa en Deel mærkelige Sager komne frem. Ved den sidste Udgravning[3] fandt man saaledes tvende sölvforgyldte Fingerringe, af hvilke den mindre har en röd Steen af Farve som Spinellen; den större er dannet som en Signetring med en stor hjerteformet Plade, hvori endnu findes nogle Ujævnheder, som kunde være Levninger af Noget, der i Pladen havde været indgravet. Man fandt fremdeles en liden Digel, hvori syntes at være Spor af Guld, og en saakaldet Taarekrukke af Bly med tvende smaae Örer og et Kors paa den ene Side. Endelig en Deel forskjellige Spænder, Ringe, Kroge, en meget stor Fiskekrog og adskilligt Værktöi, saasom Muurskee, Muurhammer o. a. m. Saavel ved den sidste Udgravning som ved de foregaaende opdagedes Levninger fra Slottets Stegers i en Mængde af Vildsvinstænder og Takker af Raadyr, Daadyr og Kronvildt[4]; desuden en stor Deel Knive og Gafler[5]. Fremdeles mange Hestesko, af hvilke dog de

---

[1]) Tab. V no. 2, ligeledes i halv Störrelse. — [2]) Nord. Tidssk. III. 299 nævner fra Lyngbyes Udgravning ogsaa en Spore af den ældre Slags, som blot har en Pig, intet Hjul; Antiqv. Ann. III. 371 nævner i Museet under no. CI en Stjerne af en Ridderspore fra Söborg. — [3]) Alt hvad jeg herom meddeler, beroer, som ovenfor anfört, paa den Beretning, som Hs. Maj. Kongen har havt den Naade at tilstille Oldskriftselskabet. — [4]) Nord. Tidsskr. f. Oldk. II. 253. III. 299. Hvad der fandtes ved Udgravning 1850, var meest i overskaarne Stykker. — [5]) Nord. Tidsskr. f. Oldk. III. 299. Deriblandt en Kniv med Beenskaft, udziret med Striber paa Siderne og fundet paa Slotsgaardens gamle

senest fundne synes at være fra en nyere Tid[1]. Endelig Hængelaase[2], en stor Deel Nögler især Hængelaas-Nögler og tætte Kamme af Been[3]. Særdeles mærkelig er en af Been udskaaren Nögle, hvoraf Kammen er fuldfört: naturligviis har denne paa Grund af det skröbelige Materiale ikke kunnet være benyttet som Nögle, hvorimod det er rimeligt, at den har skullet tjene som Model enten til at gjöre Metalnögler efter eller til at tage en Form over, hvori Metalnögler kunde stöbes[4]. Blandt Beenkammene findes ogsaa af den Slags, som har været benyttet allerede mod Slutningen af Hedenskabet og holdt sig langt hen i Middelalderen: disse Kamme vare dannede af flere Stykker, der sammenholdtes ved tvende med Kobbernagler forbundne smalle Beenskinner, som löbe langs Kammens Midte[5]. Fra de tidligere Gravninger alene, især Lyngbyes, bevarer Museet for nordiske Oldsager mange Stykker, der kunde fortjene særlig at nævnes, saasom fortrinligt Pottemager-Arbeide, der kunde betragtes som Middelalderens Porcellain[6], navnlig Brudstykke af et Leerkar, fremstil-

---

Steenbro. Udgravningen 1850 leverede alene fyrgetyve forskjellige Knivsblade, större og mindre.

[1]) Smstds. III. 299, hvor det bemærkes, som en Sjeldenhed, at een af disse gamle Hestesko, havde næsten ingen Hager bagtil. — [2]) Antiqv. Annal. III. 371. N. Tidsskr. f. O. II. 253. — [3]) Nord. Tidsskr. II. 252—253. Nord. Oldskr. Selsk. Aarsb. f. 1841 S. 21. Nöglerne vise, at Hængelaasene især have været af den Slags, hvori Nöglen blev indstukket fra den ene Ende. En saadan Hængelaas er ogsaa fundet 1850, tilligemed ni Stykker af Beenkamme. — [4]) Tab. V no. 5, i halv Störrelse. — [5]) Tab. V. no. 10., i halv Störrelse. Begge tilföiede antiquariske Bemærkninger ere, som ovenfor anfört, af Archivarius Herbst. Men Oldskr. S. Aarsber. 1841 S. 21 nævner ogsaa en fem Tommer lang Kam af Been med Ringzirater paa Midten, fundet ved Söborg. — [6]) Nord. Tidsskr. f. Oldk. II 252. Massen

lende et modvendt Menneskeansigt, bruunt glasseret og forarbeidet af samme Leermasse som den, hvoraf de hollandske Steendunke ere dannede[1]; endvidere Kar af Glas[2], Bunden til et ovalt Kar af Been, to Tommer tykt, efter Störrelsen rimeligviis af en Hval[3]; en dreiet Dambrikke og en Skakbrikke af Been[4], et Brudstykke af en liden Tværflöite, dannet af et Knokkelrör, sandsynligviis af et Sviin[5], med mere af Been forarbeidet Lösöre. Dertil kommer endnu nogle Redskaber, henhörende til de qvindelige Sysler, navnlig en meget smuk Sax med Blade af Jern og ziirlig udarbeidede Öine af Messing, der bærer Spor af stærk Forgyldning[6], et Fingerböl af Kobber i samme Form, som endnu er brugelig hos Bönderne[7], og en Synaal, der ligeledes er af Kobber og saaledes maaskee kunde vise, at Staal-Synaalene seent ere komne i Brug i disse Lande[8].

Endelig have de archæologiske Undersögelser af Söborgs Ruiner fremdraget mange Levninger, der give Oplysning om Middelalderens Bygningsmaterialier. Af saadanne ville vi nævne Gulvstene af flere Slags, navnlig brændte runde og fiirkantede Fliser med indtrykte Fi-

---

er i nogle Stykker lig det hollandske Pibeleer, i andre lig den Leerart, hvoraf Seltservands-Krukkerne ere.

[1]) Tab. V no. 4, i halv Störrelse. — [2]) Nord. Tidsskr. f. O. II. 252, hvor der nævnes Fragmenter af en Glasflaske, fiirkantet og med ophævede Striber paa Ydersiden, og andre Stykker med Spor af brune og forgyldte Zirater. Ogsaa ved Udgravn. 1850 fandtes Glas med malede Striber. — [3]) Anf. St. S. 253 og Oldskr. Selsk. Aarsb. f. 1842 S. 20. — [4]) Antiqu. Tidsskr. 1846. S. 28. Tab. V no. 9 vil man finde Skakbrikken afbildet i halv Störrelse. — [5]) Tab. V no. 7, i halv Störrelse. — [6]) Tab. V no. 6, i halv Störrelse. — [7]) Nord. Tidsskr. f. Oldk. II. 253. — [8]) Tab. V no. 5, i fuld Störrelse. Denne Synaal og Fingerböllet fandtes paa een Gang. Nord. Tidsskr. anf. St.

gurer i[1], Tagsteen af den Art, som kaldtes Munkesteen og som vise, at Slottet idetmindste for en Deel maa have været tækket dermed[2], Muursteen, deels violette[3], deels af en ualmindelig Form med Zirater paa[4], Kampesteens-Piller, hvoraf baade Kapitæl og Stykker af Skaftet ere bevarede[5], Vinduesruder i rhombisk Skikkelse og ikke tilskaarne med Diamanten, men brækkede[6], Vinduesbly, der viser, at Vinduerne maae have været meget smaae, nogle endog kun et Par Tommer paa hver Side[7], forskjellige Hængsler af Metal[8], Beslag, hvoraf et Brudstykke af forgyldt Kobber fremstiller i gjennembrudt Arbeide tvende Fugle, og har med to Nagler været befæstet til een eller anden nu tabt Gjenstand[9], Kakkelovnsfragmenter af en guul Leerart med grön Glassur[10] og andet deslige.

Vi ville slutte dette korte Overblik og dermed tillige den hele Afhandling, idet vi henvise til de Steder, hvor alle disse enkelte Oldsager bevares. Hvad de tidligere Udgravninger og Undersögelser, især Lyngbyes, have leveret, findes nu deels i det Kongelige Myntkabinet, deels i det store Kongelige Museum for nordiske Oldsager i

---

[1]) Nord. Tidsskr. f. Oldk. II. 252. III. 298. Oldskr. S. Aarsber. 1841. S. 21. Ogsaa ved Udgravningen 1850 er fundet en Deel af denne Art. Figurerne ere f. Ex. en Roset, en gaaende Löve. — [2]) N. Tidsskr. f. O. II. 252. — [3]) Antiqu. Annal. III. 379. — [4]) Fundne ved Udgravningen 1850. Nogle havde Form af et Kors; andre havde indtrykt en Lilie, og tvende en Drage eller Hane. — [5]) Nord. Tidsskr. f. O. II. 252. III. 298. — [6]) N. Tidsskr. f. O. II. 252. Glasset var temmelig hvidt — [7]) Fundne ved Udgravningen 1850. — [8]) Ligeledes fra Udgravningen 1850, men ogsaa tidligere. — [9]) Tab. V no. 3. i halv Störrelte. — [10]) Fundne saavel tidligere (Oldskr. S. Aarsber. 1841 S. 21) som ved Udgravningen 1850. Af sidste Fund er et Stykke, hvori Figurer som af en Ridder, altsaa en Analogie med det ovenfor S. 272 omtalte ved Asserbo fundne Fragment.

Kjöbenhavn[1]. Udbyttet af den sidste under Hans Majestæt Kongens Ledelse foretagne Gravning i Söborg Slotsbakke er, ligesom de ovennævnte Asserboske Antiquiteter, samlet i Hans Majestæts Eget particulaire Antiquitets-Kabinet paa Frederiksborg Slot.

Dersom dette Slots Mure for en Deel skulde bestaae af Söborgs Ruiner[2], saa kunde disse Oldsager siges efter Aarhundreders Forlöb atter paa en vis Maade at have fundet deres gamle Hjem. Men — hvor forskjelligt er det Forhold, under hvilket de have fundet det! hvor betydningsfulde ere Historiens Paamindelser og Lærdomme i det Smaae som i det Store!

---

[1]) Hr. Archivarius Herbst har ogsaa havt den Godhed at meddele mig, at i Museet ere Sagerne fra Söborg samlede i eet Skab og indförte i Museets Cataloger under fölgende Noo: XCVII—CI. CXXVI. 2385—2401. 2477—2481. 2786—2800. 3258—3273. 3462—3473. 4561—4562. 6307—6321. 6671—6673. 7041—7045. 7203—7211. 7735—7739. 9291. 11487. 11732.— [2]) See ovenf. S. 361 Not. 2 og S. 369 Not. 3.

Indhold af Aargangen 1851.

Kritisk Kort over
DET GAMLE NORDFRISLAND

som Revision af
de af Joh: Mejer 1652 udgivne tvende Kort over
sammes Nord- og Syddeel
ved Aaret 1240
ved
J. N. Schmidt.

Maalestokke.
i Forhold af 1:480,000 nat. Störr.
Danske Miil
Geographiske Miil

SYLD
NORDVEST HERRED
HORSBÜLL HERRED
KJÆR-H:
BÖKING HERRED
FÖOR
ÖSTER H:
VESTER HERR:
AMBRUM
Osvalda?
ALAND
VYRIKS-HERRED
BELT-
NÖRRE GÖES HERR:
RING HERRED
PELWORM-HERRED
EDOMS HERRED
S: GÖES HERR:
LUNDEN
TÖNNING
GARDING HERR: eller
HEVERSCHOP
HOLMBO HERR: eller
UTHOLM
EIDERSTEDT
DIT-MARSKEN
TUNDERN

Betegnelser.

Steders Existents til hiin Tid.

1 sikker Horsböl — *2 uvis* *Rentoft* — *3 tvivlsom* Trindsum

× *Saakaldte Borge* — ▭ *Fribjerge*

Kirkers -- Beliggenhed -- Landsbyers

troværdig — *uvis* — *troværdig* — *uvis*

Daværende Kyster.

troværdige — *uvisse*

Nuværende Kyster.

ved Flodtid — *ved Ebbetid*

Nordstrands Grændse 1634.

Grændse mellem Marsk og Geest.

Slesvig 1852. — Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab. — *E. Chr. Möller sc.*

RUINER AF ASSERBO.

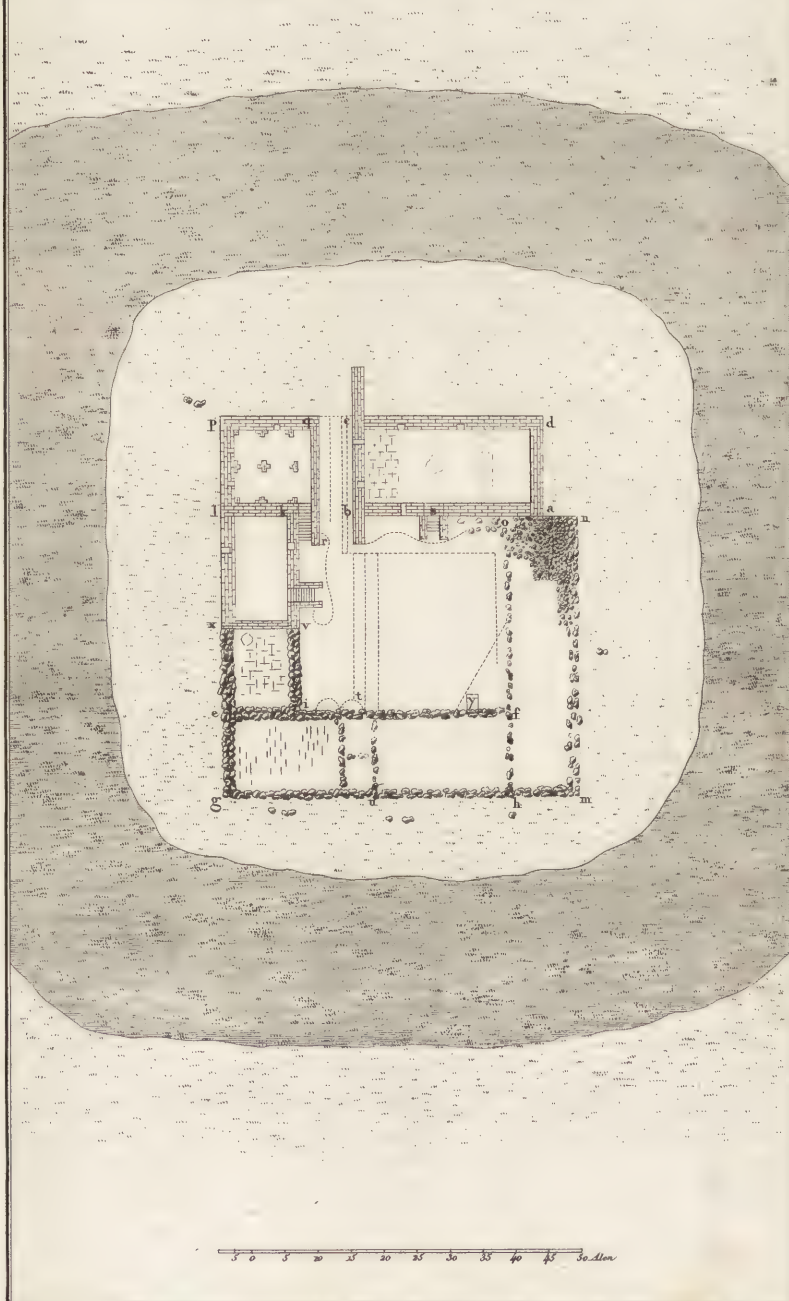

Optagen 1850

Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab.

E. Chr. Möller sc.

a Slotsbygningens Plads
b Graver om Slottet
c hvor Söen gik til Murene
d Tilkjörsel
e Vindebroen
f Kongens Have
g Tegloon
h Bodils Kirkegaard
i Borgerhöi
k Volde
l Grav
m hvor Söen gik sammen
n Bygningspladser
o hvor Kagen stod
p Præstegaarden
q Gaardspladser
r Kirken

PLAN

over

SÖBORG

ved

Christopher Schröder

1790

100 50 0 1 2 3 4 5 600 Alen

E. Chr. Möller sc.

RUINER AF SÖBORG.

Optagen 1850. Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab. F. Chr. Möller sc.